

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2006

DEJAN ŠTRUBELJ

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

**PRIMERJAVA NARODNE, VERSKE IN JEZIKOVNE SESTAVE
SLOVENIJE**

Študijski program:
GEOGRAFIJA – D
SOCIOLOGIJA – D

Mentor: dr. Jernej Zupančič, doc.

Mentor: dr. Marko Kerševan

LJUBLJANA, 2006

DEJAN ŠTRUBELJ

IZJAVA

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo.

ZAHVALA

Zahvaljujem se obema mentorjema, za napotke in usklajevanje interdisciplinarnega diplomskega dela. Zahvaljujem se tudi prijaznim uslužbenkam Statističnega urada Republike Slovenije in svojim domačim za podporo pri izdelavi diplomskega dela.

PRIMERJAVA NARODNE, VERSKE IN JEZIKOVNE SESTAVE SLOVENIJE

Izvleček:

Na podlagi popisov prebivalstva Slovenije je avtor iskal povezave in/ali nasprotja v narodni, verski in jezikovni sestavi – časovno in prostorsko. Namen diplomske naloge je ugotoviti, kakšno je dejansko stanje in kakšno je prostorsko obnašanje narodnih skupin. Struktura je hierarhično zasnovana od analiziranja na ravni celotne države, statističnih regij in nekaterih občin. Dodan je kratek zgodovinski pregled slovenstva in prebivalstva na območju današnje Slovenije od prvega popisa leta 1880 do popisa leta 2002 ter migracije, ki so privedle do pojavnosti multikulturalnosti. Poleg večinskega slovenskega prebivalstva v Sloveniji živi še številčno največje srbsko, hrvaško, bošnjaško, muslimansko, madžarsko in albansko prebivalstvo. Avtor je s pomočjo individualnih podatkov prikazal dejansko sliko narodne sestave Slovenije in povezave (korelacije) med narodnostjo na eni ter veroizpovedjo oziroma maternem jeziku na drugi strani. Visoko stopnjo povezanosti narodne pripadnosti ter veroizpovedi je pričakovati predvsem pri narodih s prevladujočo islamsko veroizpovedjo. Pri razmerju med maternim jezikom kot nekaj »nespremenljivega« in narodnostjo je moč pričakovati še višjo stopnjo povezanosti.

KLJUČNE BESEDE: narodna sestava, verska sestava, jezikovna sestava, migracije, Slovenija

COMPARISON OF ETHNIC, RELIGIOUS AND LANGUAGE STRUCTURE OF SLOVENIA

Abstract:

According to the census of Slovene population, the author has been trying to find some connection and contrast in ethnic, religious and language structure as far as time and space are concerned. The purpose of BA dissertation is to find out the actual situation of the ethnic structure of Slovenia and define the behaviour of ethnic groups. The structure is arranged in a hierarchy from the country as a whole to the statistical regions and some municipalities. The following pages contain a short historical overview of the Slovene population from the first census in 1880 to the last one in 2002 and migrations which led to multiculturalism. The majority of the population is Slovene, but there are also Serbs (the largest ethnic group), Croatians, Bosnians, Muslims, Hungarians and Albanians who live in Slovenia. The author has with the help of the individual facts presented the actual situation of the ethnic structure of Slovenia and found some correlation between nationality and religion or mother tongue. A strong connection between national affiliation and mother tongue is expected to be found among nations with Islam religion. However, there is a stronger connection expected between mother tongue, regarded as something “unchangeable”, and nationality.

KEY WORDS: ethnic structure, religious structure, language structure, migrations, Slovenia

Kazalo

1. UVOD.....	5
1.1. NAMEN IN CILJI	8
1.2. METODOLOGIJA DELA.....	8
1.2.1. METODOLOGIJA ZBIRANJA PODATKOV O NARODNI, VERSKI IN JEZIKOVNI SESTAVI SLOVENIJE SKOZI ZGODOVINO.....	10
1.2.1.1. NARODNA PRIPADNOST	11
1.2.1.2. VEROIZPOVED.....	12
1.2.1.3. JEZIKI.....	13
1.2.2. IZBOR OBMOČIJ	14
1.3. OPREDELITEV UPORABLJENIH POJMOV IN IZRAZOV	15
2. DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA IZREKANJE OSEB O NARODNI, VERSKI IN JEZIKOVNI PRIPADNOSTI.....	26
3. DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO STATISTIČNE PODATKE O NARODNI, VERSKI IN JEZIKOVNI PRIPADNOSTI.....	28
3.1. KLASIFICIRANJE PODATKOV.....	29
3.1.1. NARODNA PRIPADNOST	30
3.1.2. VEROIZPOVED	31
3.1.3. JEZIKI	31
4. MIGRACIJE, KI SO VPLIVALE NA NARODNO, VERSKO IN JEZIKOVNO SESTAVO SLOVENIJE	33
4.1. IMIGRACIJE PREBIVALSTVA IZ OBMOČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE	34
4.1.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV	34
4.1.2. ZNAČILNOSTI PRISELJENCEV.....	35
4.1.2.1. STAROSTNA IN SPOLNA SESTAVA PRISELJENCEV	36
4.1.2.2. ZAPOSLOVITVENA SESTAVA PRISELJENCEV	36
4.1.3. IMIGRACIJE MED LETI 1945 IN 1991	37
4.1.4. IMIGRACIJE PO OSAMOSVOJITVI SLOVENIJE LETA 1991	38
4.1.4.1. PRISILNI MIGRANTI IZ BIH	39
4.1.4.2. DRŽAVLJANSTVO IN TREND NOVIH PRISELJEVANJ.....	39
4.2. EMIGRACIJE IZ SLOVENIJE V REPUBLIKE BIVŠE JUGOSLAVIJE	40
5. NARODNA SESTAVA SLOVENIJE	42
5.1. ZNAČILNOSTI NARODNE SESTAVE SLOVENIJE.....	45
5.2. NARODNA SESTAVA DO LETA 1948.....	47
5.3. NARODNA SESTAVA OD LETA 1948 DO 2002.....	49
5.3.1. SPREMINJANJE NARODNE SESTAVE.....	51
5.3.2. NEOPREDELJEVANJE	51
5.3.3. DEJAVNIKI SPREMINJANJA NARODNE SESTAVE	53
5.3.4. NARODNA PRIPADNOST IN STAROSTNA SESTAVA.....	53
5.3.5. NARODNA PRIPADNOST IN SPOL.....	54

5.3.6. NARODNA PRIPADNOST IN EKONOMSKA AKTIVNOST	54
5.3.7. NARODNA PRIPADNOST IN IZOBRAZBA	54
5.3.8. OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE	54
5.4. »NOVE« NARODNE MANJŠINE IN PRIPADNIKI NARODOV S PODROČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE V SLOVENIJI	55
5.4.1. BOŠNJAKI (MUSLIMANI, BOSANCI) V SLOVENIJI.....	57
5.4.1.1. MIGRACIJE PO POREKLU IZ BIH	61
5.4.1.2. PROSTORSKA RAZPOREDITEV BOŠNJAKOV (MUSLIMANOV, BOSANCEV) V SLOVENIJI.....	61
5.4.1.3. ORGANIZIRANOST BOŠNJAKOV (MUSLIMANOV, BOSANCEV) V SLOVENIJI.....	62
5.4.2. SRBI V SLOVENIJI.....	62
5.4.2.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV SRBOV V SLOVENIJI.....	63
5.4.2.2. USKOKI	64
5.4.2.3. ZAHTEVA PO STATUSU MANJŠINE.....	65
5.4.2.4. ORGANIZIRANOST SRBOV V SLOVENIJI	65
5.4.3. HRVATI V SLOVENIJI	65
5.4.3.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV HRVATOV V SLOVENIJI.....	66
5.4.3.2. NARODNA SESTAVA PREBIVALSTVA NA SLOVENSKEM OBMEJNEM OBMOČJU NA MEJI S HRVAŠKO	67
5.4.3.3. ORGANIZIRANOST HRVATOV V SLOVENIJI.....	68
5.4.4. MAKEDONCI V SLOVENIJI	68
5.4.4.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV MAKEDONCEV V SLOVENIJI	69
5.4.4.2. ORGANIZIRANOST MAKEDONCEV V SLOVENIJI.....	69
5.4.5. ČRNOGORCI V SLOVENIJI	69
5.4.5.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV ČRNOGORCEV V SLOVENIJI	70
5.4.5.2. ORGANIZIRANOST ČRNOGORCEV V SLOVENIJI.....	70
5.4.6. ALBANCI V SLOVENIJI.....	70
5.4.6.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV ALBANCEV V SLOVENIJI....	72
5.4.6.2. ORGANIZIRANOST ALBANCEV V SLOVENIJI.....	72
5.5. PRIPADNIKI OSTALIH NARODOV V SLOVENIJI.....	73
5.6. ROMSKA ETNIČNA SKUPNOST V SLOVENIJI	74
5.6.1. ORGANIZIRANOST PRIPADNIKOV ROMSKE ETNIČNE SKUPNOSTI	76
5.7. NARODNE SKUPNOSTI S STATUSOM MANJŠINE	76
5.7.1. ITALIJANSKA NARODNA SKUPNOST	77
5.7.1.1. ORGANIZIRANOST ITALIJANOV V SLOVENIJI.....	78
5.7.2. MADŽARSKA NARODNA SKUPNOST	79
5.7.2.1. ORGANIZIRANOST MADŽAROV V SLOVENIJI	81
6. VERSKA SESTAVA SLOVENIJE	82
6.1. ZGODOVINSKI PREGLED	83
6.1.1. RELIGIJE NA OBMOČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE.....	83
6.2. VERSKE SKUPNOSTI V SLOVENIJI	84
6.3. POPISI O VEROIZPOVEDI V SLOVENIJI	85

6.3.1. VERSKA SESTAVA OD LETA 1921 IN 1931	85
6.3.1.1. SPOL IN STAROST	86
6.3.2. VERSKA SESTAVA 1953	86
6.3.2.1. SPOL IN STAROST	86
6.3.3. VERSKA SESTAVA LETA 1991 IN 2002	87
6.3.3.1. SPOL IN STAROST	89
6.3.3.2. IZOBRAZBA	90
6.4. VERSKA SESTAVA PREBIVALSTVA PO STATISTIČNIH REGIJAH.....	90
6.4.1. PRIMERJAVA VERSKE SESTAVE PREBIVALSTVA SLOVENIJE GLEDE NA POPIS 1991 IN 2002	92
6.4.1.1. VEROIZPOVEDI V SLOVENIJI	92
6.4.1.2. KATOLIŠKA VEROIZPOVED	92
6.4.1.3. EVANGELIČANSKE IN DRUGE PROTESTANTSKE VEROIZPOVEDI	93
6.4.1.4. PRAVOSLAVNA VEROIZPOVED	94
6.4.1.5. ISLAMSKA VEROIZPOVED	95
6.4.1.6. DRUGE VEROIZPOVEDI	96
6.4.1.7. VERNIKI, KI NE PRIPADAJO NOBENI VEROIZPOVEDI.....	97
6.4.1.8. ATEISTI	97
6.4.1.9. »NI ŽELEL ODGOVORITI« IN »NEZNANO«	98
7. JEZIKOVNA SESTAVA SLOVENIJE	100
7.1. MATERNI JEZIK.....	101
7.1.1. POPISI OD LETA 1921 DO 2002	102
7.1.1.1. SPREMINJANJE JEZIKOVNE SESTAVE GLEDE NA MATERNI JEZIK.....	104
7.1.1.2. SPOL IN STAROST	107
7.1.2. JEZIKOVNA SESTAVA PREBIVALSTVA GLEDE NA MATERNI JEZIK PO STATISTIČNIH REGIJAH	107
7.2. POGOVORNI JEZIK V DRUŽINI/GOSPODINJSTVU.....	109
7.2.1. SPREMEMBE MED POPISOMA 1991 IN 2002.....	109
7.2.1.1. PRIMERJAVA POGOVORNEGA JEZIKA V DRUŽINI/GOSPODINJSTVU Z MATERNIM JEZIKOM	110
7.3. POGOVORNI JEZIK V OKOLJU	110
7.4. JEZIK IN PRISELJENCI IZ REPUBLIK BIVŠE JUGOSLAVIJE.....	111
7.5. JEZIK NA NARODNOSTNO MEŠANEM OBMOČJU.....	111
7.5.1. ITALIJANSKA NARODNA MANJŠINA	112
7.5.2. MADŽARSKA NARODNA MANJŠINA	112
8. SPREMINJANJE NARODNE, VERSKE IN JEZIKOVNE OPREDELITVE PRI POPISU LETA 1991 IN 2002	114
8.1. NARODNA PRIPADNOST	115
8.2. VEROIZPOVED.....	115
8.3. JEZIK.....	116

9. PRIMERJAVA NARODNE, VERSKE IN JEZIKOVNE PRIPADNOSTI PREBIVALSTVA SLOVENIJE	118
9.1. PREBIVALSTVO PO NARODNI PRIPADNOSTI IN VEROIZPOVEDI ..	118
9.2. PREBIVALSTVO PO NARODNI PRIPADNOSTI IN MATERNEM JEZIKU	122
10. ZAKLJUČEK IN SKLEPI.....	125
11. SUMMARY	129
12. VIRI IN LITERATURA.....	130
13. PRILOGE.....	136

1. UVOD

Čas globalizacije označujeta dva ključna procesa: izrazita mobilnost prebivalstva na eni ter procesi povezovanja (integracije) na drugi strani. Vedno bolj so izpostavljeni tudi problemi multikulturnih družb, predvsem kot vidik različnosti, tesno povezan s strpnostjo. Strpnost je pogosto deklarirana, a težko dosegljiva vrednota. Številni avtorji se sprašujejo, kako je v pogojih svetovne globalizacije in integracije mogoče vzpostaviti politično kulturo, ki bo omogočala ravnotežje med različnimi načini življenja in med različnimi vrednotami. Skupnosti in njihove kulture se medsebojno srečujejo, se prepletajo, napajajo ena od druge, ob tem pa ohranjajo tako individualne kot kolektivne posebnosti (Rizman, 1998). Tako se ustvarja vtis zmanjševanja različnih pregraj in ovir na ravni gospodarstva in kulture. Prepad med revnimi in bogatimi državami, ki obstaja že nekaj stoletij, se še pogloblja, povečujejo se tudi razlike med prebivalci znotraj posameznih držav oziroma družb. Te razlike v razvitosti in usmerjenosti sprožajo množične migracije, predvsem emigracije (odseljavanja) iz ekonomsko manj razvitih območij ter imigracije (priseljavanja) na ekonomsko bolj razvita območja. V tem primeru gre predvsem za t. i. ekonomske migracije, ki so tudi najbolj pogoste. Poleg teh so še verske in politične, ki jih sprožajo predvsem napetosti in konflikti.

Na spremembo narodne/etnične in s tem posledično tudi verske in jezikovne sestave Slovenije je precej vplival izpostavljen geografski položaj, pestra pokrajinska oblikovanost ozemlja, značilni gospodarski in demografski procesi.

Do množičnih ekonomskih migracij je prišlo v času industrijske revolucije, ki je različne dele sveta zajela v zelo različnih časovnih obdobjih. Če se osredotočimo na ozemlje današnje Slovenije, lahko rečemo, da je doživela tri industrijske valove. Prvega na prelomu iz 19. v 20. stoletje, ko je bila industrija vezana predvsem na domače surovine in vodni pogon. V tem času je bilo razvito predvsem železarstvo (Jesenice, Prevalje, Ravne, Železniki). V tem obdobju so se izoblikovale prve manufakture in obrtne tradicije. V osemdesetih letih 19. stoletja je bila med precej »industrializiranimi« območji tudi dolina reke Krke. Drugi industrijski val je Slovenijo zajel v začetku 20. stoletja, ko je večjo veljavo dobil premog. Po prvi svetovni vojni se nadaljuje razvoj premogovništva zaradi ugodnih pogojev znotraj jugoslovanske države, znotraj katere se izoblikuje novo tržišče. Na podlagi premogovništva se je razvila »lahka« industrija. V tistem času je bila razvita še gradbena, lesna, usnjarska, tobačna in živilska industrija. Tretji, najbolj izraziti industrijski val pa je zajel Slovenijo po drugi svetovni vojni in je rezultat doktrine. Pomemben cilj je bil zaposlovanje vsega aktivnega prebivalstva. Industrija se je osredotočila na t. i. industrijskem polmeseču, ki je segal od Zgornjesavske doline, skozi Ljubljano, Zasavje, Celjsko kotlino, Mežiško in Šaleško dolino do Maribora. Z močnim razvojem industrije po drugi svetovni vojni je prišlo do masovnejših imigraciji prebivalstva predvsem iz drugih republik nekdanje Jugoslavije.

Ozemlje današnje Slovenije je bilo že od nekdaj narodno pisano. Že od prvih popisov prebivalstva leta 1880 dalje so po narodnosti opredeljeni Slovenci predstavljali manj kot 90 % prebivalstva. Takrat so najvišji delež od ostalih narodov predstavljali Nemci, Italijani in Madžari. Po drugi svetovni vojni je bila Slovenija narodno najbolj homogena, saj se je prostovoljno ali pa prisilno izselilo veliko število Nemcev,

Italijanov in Madžarov. Nato pa se je narodnostna struktura začela počasi spreminjati, saj prišlo do množičnega priseljevanja prebivalstva iz ostalih republik bivše Jugoslavije.

Slovenija postaja narodno vse bolj heterogena država, saj se je za Slovence ob zadnjem popisu prebivalstva leta 2002 opredelilo le dobrih 83 % prebivalcev, kar je najmanj od prvega uradnega popisa prebivalstva. Vse ostale narodnostne skupine, ki skupaj s pripadniki slovenskega naroda tvorijo slovensko nacijo, so po številu pripadnikov teh skupin izrazito manjšinske. Pripadniki narodnostnih skupin, ki niso Slovenci, tvorijo skupaj približno eno desetino slovenske nacije. Gre praktično skoraj v celoti za pripadnike jugoslovanskih narodov, za katere bi lahko zatrdili, da so v sociološkem smislu prerasle v narodne skupnosti (Kržišnik Bukić, 2004). Za pripadnike teh skupnosti se je izoblikoval pojem t. i. »novih« narodnih skupnosti, ki nimajo posebnih manjšinskih pravic, kar velja za dve tradicionalni narodni skupnosti v Sloveniji s statusom manjšine, to sta madžarska in italijanska manjšina, poseben status v Sloveniji imajo še Romi.

S proučevanjem učinkov in problemov spreminjanja nacionalne strukture prebivalstva se ukvarjajo demografi, ekonomisti, sociologi, etnologi, statistiki, zgodovinarji ter geografi in s tem tudi celotni sklop družbenih in humanističnih znanosti. Vse te stroke proučujejo pojav nacionalne strukture z različnih zornih kotov, vendar je potreba po koordinaciji raziskovalnega dela na tem področju med posameznimi strokami zelo nujna, saj izkušnje kažejo potrebo po načrtnem oblikovanju novega sklopa znanosti, to je »znanosti o narodu, njegovih spremembah, njegovih značilnostih in njihovi funkciji v celotnem družbenem življenju«. Pri tem bi morali geografija in sociologija, kakor tudi ostale vede, znotraj interdisciplinarnosti in multidisciplinarnosti jasno opredeliti svoj pristop in svoje naloge (Klemenčič, V., 1991b, str. 7–8). Tako bo primerjava narodne, verske in jezikovne sestave Slovenije predstavljena z več znanstvenih področij z izrazitim poudarkom na geografskem in sociološkem pristopu.

Verska pripadnost spada med demografske oziroma kulturološke značilnosti prebivalstva, pomembna je za razumevanje številnih družbenih pojavov in dogodkov, nedvomno pa je tudi eden izmed temeljev narodove identitete. Zaradi ideoloških razlogov je slovenska statistika zbirala podatke o verski pripadnosti le ob popisih 1953, 1991 in zadnjem 2002. Glede na podatke iz popisov je Slovenija katoliška država, čeprav se delež katoličanov močno zmanjšuje. Ob popisu leta 1991 se je 72 % prebivalcev Slovenije opredelilo za katoličane, leta 2002 pa le 58 %.

Jezikovna sestava prebivalstva Slovenije je podobna narodni sestavi. Na celotnem ozemlju Slovenije je uradni jezik slovenski, na narodno mešanih območjih pa tudi jezika manjšin.

Podatek o sestavi prebivalstva glede na materni jezik se na nekaterih območjih skoraj popolnoma ujema s podatkom o narodni sestavi, saj je jezik najpogosteje najpomembnejši označevalec narodov in etničnih skupin, ponekod je to verska ali narodna/etnična pripadnost. Ob popisu 2002 se je za slovenski materni jezik izreklo slabih 88 % prebivalcev. Materni jezik, ki je v Sloveniji manjšinski, delimo na tiste, katerih govorci so na ozemlju Slovenije avtohtoni (tradicionalni), tiste, ki jih govorijo priseljenci iz bivše Jugoslavije, in tiste, ki jih govorijo pripadniki ostalih narodov v

Sloveniji, ki pa so v majhnem številu, saj govori ostale jezike v Sloveniji po popisu 2002 skupaj le 7.280 prebivalcev Slovenije.

Med prve spada madžarščina v Prekmurju, italijanščina v slovenskem delu Istre, romščina v Prekmurju, na Dolenjskem, v Posavju, Beli krajini, na Gorenjskem in še na ostalih manjših območjih. Nekdaj je bila precej bolj razširjena nemščina predvsem na Kočevskem, na Apaškem polju, v Selški dolini in Baški grapi ter v nekaterih mestih (Repolusk, 1998b, str. 158). Priseljenci iz bivše Jugoslavije, katerih materni jezik (po kriterijih popisa 2002) je bosanski, črnogorski, hrvaški, hrvaško-srbski, makedonski, srbski in srbsko-hrvaški jezik in tudi albanski, so zgoščeni predvsem v urbanih središčih, še posebej v industrijskih mestih kot so Jesenice, Velenje, Trbovlje, Ljubljana, Maribor, Novo mesto in v Koprskem primorju. Govorci drugih jezikov so naseljeni predvsem v večjih mestih.

Narodna, verska in jezikovna sestava prebivalstva se postopoma spreminjajo. Razloga za to sta predvsem dva: selitvena dinamika ter spreminjanje narodne, verske, jezikovne pripadnosti zaradi različnih asimilacijskih procesov. Na podlagi primerjave narodne, verske in jezikovne sestave prebivalstva lahko sledimo dinamiki teh procesov, obenem pa opazujemo tudi spreminjanje identitet.

Narodna, verska in jezikovna sestava se je v Sloveniji najbolj spreminjala v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Pri prvi generaciji je gotovo pri veliki večini prisotna močna pripadnost izvornemu narodu. Ti ljudje so svoje otroštvo in mladost preživeli v drugem okolju in so se morali s prihodom v Slovenijo prilagajati novemu načinu življenja. Lahko bi pričakovali, da se njihova nacionalna pripadnost ne spreminja, čeprav so se nekateri, vsaj navzven poskušali zelo prilagajati, predvsem ker naj bi jim njihova drugačna narodna in/ali verska pripadnost predstavljala oviro za kakovostnejše življenje.

V jedru diplomskega dela je predstavljena narodna, verska in jezikovna sestava Slovenije in njeno spreminjanje, s poudarkom na obdobju po drugi svetovni vojni. Izrazitejše sem se ukvarjal s imigracijami iz bivše Jugoslavije, ki so spremenile nekdanjo narodnostno bolj homogeno sestavo Slovenije. V povezavi z narodno sestavo so predstavljene tudi narodne skupnosti, ki živijo v Sloveniji, njihove demografske značilnosti, aktivnosti, društva, status ter tudi s statističnimi podatki predstavljene njihove značilnosti in prostorska razporeditev. Na ravni celotne države in statističnih regij je predstavljena verska sestava prebivalstva Slovenije, s poudarkom na spremembah med podatki iz popisa leta 1991 in 2002. Pri jezikovni sestavi prebivalstva Slovenije so izpostavljeni: materni jezik, pogovorni jezik v družini/gospodinjstvu, pogovorni jezik v okolju s statističnimi podatki, jezikovna različnost in manjšine, jezikovno prilagajanje in ekonomski vidiki jezika ter učenje jezika na narodno mešanih območjih. Statistično so narodna, verska in jezikovna sestava prikazane po statističnih regijah, pa tudi najbolj narodno, versko in jezikovno heterogene občine v Sloveniji. Na koncu pregleda narodne, verske in jezikovne sestave na ravni celotne Slovenije je predstavljena kot jedro diplomskega dela predstavljena primerjava med narodno pripadnostjo in veroizpovedjo, narodno pripadnostjo in materinim jezikom, ter značilnosti oseb, ki so spremenile izjavo in pogostost spreminjanja izjav o narodni, verski in jezikovni pripadnosti.

1.1. NAMEN IN CILJI

Glavni vir za proučevanje narodne, verske in jezikovne sestave prebivalstva ter njihovih medsebojnih razmerij so statistični popisi in uradne ocene. Na podlagi popisov prebivalstva Slovenije sem poskušal ugotoviti povezave in/ali nasprotja v narodni, verski in jezikovni sestavi – časovno in prostorsko (regionalno).

Namen diplomskega dela je tudi ugotoviti, kakšno je dejansko stanje in kakšno je prostorsko obnašanje narodnih skupin. Ugotoviti sem poskušal, kje se narodne skupine (prej) prilagodijo (narodnost, jezik, veroizpoved) in kako na (priseljene) ljudi drugih narodnosti vpliva večinsko prebivalstvo oz. okolje ter kakšne so razlike po statističnih regijah in nekaterih občinah.

Osrednji pojem oz. izhodišče je narodna sestava Slovenije, ki se je oblikovala skozi zgodovino, predvsem kot posledica migracijskih procesov. Poskušal sem ugotoviti korelacijo z versko in jezikovno sestavo Slovenije. Izhodiščna hipoteza diplomskega dela predstavlja korelacijo med narodno na eni strani ter versko in jezikovno sestavo na drugi strani, ki je glede na izkušnje visoka.

Na opredelitev posameznika glede narodne, verske in jezikovne pripadnosti veliko vpliva tudi sama družina. Pomembno je, ali posameznik živi v narodno mešanem zakonu ali pa sta oba starša pripadnika iste narodne skupnosti. V veliki večini primerov se otroci staršev narodnostno opredeljujejo predvsem na to, katere narodnosti je oče.

Glavni cilji diplomskega dela so:

- ugotoviti, kako se časovno in prostorsko spreminja narodna, verska in jezikovna sestava Slovenije;
- ugotoviti, kako so imigracije iz bivše Jugoslavije vplivale na narodno, versko in jezikovno sestavo Slovenijo;
- ugotoviti dejansko sliko narodne sestave Slovenije;
- spoznati značilnosti verske in jezikovne sestave Slovenije;
- prikazati korelacijo med narodno, versko in jezikovno sestavo.

1.2. METODOLOGIJA DELA

Diplomsko delo je zasnovano na podlagi empiričnih podatkov, ki so osnova vsakega raziskovanja etničnih, verskih ali jezikovnih značilnosti prebivalstva. Če hočemo podatke popisov prebivalstva res koristno uporabiti, moramo najprej proučiti okoliščine popisa, še zlasti njegovo strokovno zasnovo, metodologijo izvedbe in interpretacijo njegovih rezultatov (Klemenčič, 1997).

Statistični podatki, pridobljeni s popisom prebivalstva nam predstavljajo le grobo osnovo stanja prebivalstva. Ne kažejo nam dejanskega stanja, ki je pogojen s prepletom družbenih (socialno-ekonomske strukture, integracije v družbo itd.) in prostorskih dejavnikov (urbana, ruralna območja, središče, periferija). Zato je potrebno tovrstne analize zasnovati na osnovi manjših območij (statistične regije,

upravne enote, občine) in pravilno izbranih statističnih metod. Le tako sem prišel do izhodišč za presojo vzrokov in posledic spreminjanja narodne, verske in jezikovne sestave prebivalstva Slovenije na prostorsko in časovno funkcionalni ravni, ki jih statistični podatki rednih popisov prebivalstva le nakazujejo. Pri tem je potrebno povezovati predvsem družbeno geografska in sociološka znanja ter seveda tudi zgodovinska dejstva.

Struktura diplomskega dela je hierarhično zasnovana od analiziranja na ravni celotne države, statističnih regij in na koncu še po nekaterih občinah. Najprej sem analiziral osnovne pojme, ki se pojavljajo pri proučevanju narodne, verske in jezikovne sestave ter spoznali dejavnike, ki ob rednih popisih prebivalstva vplivajo na izrekanje o narodni, verski in jezikovni pripadnosti. Dodan je kratek zgodovinski pregled slovenstva in prebivalstva na območju današnje Slovenije ter pojav multikulturalnosti.

Pri zbiranju in obdelavi statističnih podatkov sem naletel na več težav. Gre za raziskavo treh popisnih kategorij, ki so bolj ali manj subjektivne narave. Tako lahko pride do različnega opredeljevanja posameznika v različnih popisnih obdobjih.

Pri obdelavi podatkov predstavlja oviro tudi različna metodologija popisov skozi več časovno ločenih popisov, čeprav pa po drugi strani spreminjanje popisnih kategorij omogoča ugotavljanje razmerij med narodno, versko in jezikovno pripadnostjo, kar je eden od glavnih ciljev tega dela. Od narodne, verske in jezikovne pripadnosti se načeloma ne bi smel spreminjati samo materni jezik, saj temelji na relativno objektivni definiciji. Pri pojasnjevanju razlik moramo upoštevati še vpliv napak pri zbiranju in obdelavi podatkov. Pri podatkih o narodnosti in veroizpovedi ni zanemarljiv vpliv spremembe zbiranja teh podatkov. V popisu 2002 je bila zagotovljena veliko večja stopnja zaupnosti, manjši vpliv popisovalca in predvsem veliko bolj kakovostna obdelava teh podatkov z minimalnim subjektivnim vplivom (Dolenc, 2003). Pri popisih prebivalstva od leta 1953 do 2002 so bila popisna vprašanja o narodni pripadnosti in maternem jeziku zastavljena v vseh popisih v tem obdobju, medtem ko je bilo vprašanje glede veroizpovedi zastavljeno le v popisih leta 1953, 1991 in 2002, vprašanje o pogovornem jeziku pa le v popisih 1991 in 2002. Ta dejstva so zelo oteževala primerjavo narodne, verske in jezikovne sestave v različnih obdobjih, tako da je primerjava osredotočena na popisa leta 1991 in 2002.

Zaradi primerljivosti podatkov o narodni, verski in jezikovni pripadnosti Slovenije, so podatki popisov iz leta 1971, 1981 in 1991 preračunani po metodologiji popisa iz leta 2002, in sicer tako, da so odšteti t. i. »zdomci«.

Poleg težav s primerljivostjo in zanesljivostjo podatkov iz različnih popisov prebivalstva sem imel težave tudi pri zbiranju podatkov po statističnih regijah za popis iz leta 1991, saj je z nastankom 148 občin iz prejšnjih 62, po katerih potekajo meje statističnih regiji prišlo do neujemanja. Zaradi neujemanj je Statistični urad Republike Slovenije statistične podatke izkazoval v okviru tiste statistične regije, ki ji je pripadal večji del »deljene« občine.

Na temo narodne, verske in jezikovne sestave prebivalstva Slovenije je napisano kar veliko knjižnih del. Večina literature predstavlja problematiko na ravni celotne države, s primerjavo ter treh vsebin na ravni statističnih regij pa ni bilo zaslediti nobene literature. Osnovna literatura, ki je uporabljena v diplomskem delu je delo

avtorice Milivoje Šircelj s Statističnega urada Republike Slovenije z naslovom *Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije*, kjer so zajeti podatki popisov od leta 1921 do leta 2002. Delo je osredotočeno na primerjavo podatkov popisa iz leta 1991 in 2002. Poudarek je na letu 2002, obravnavana so tudi daljša časovna obdobja.

Osnovni vir so statistični podatki popisov iz Statističnega urada Republike Slovenije, ki prek obdelave kažejo sliko stanja v Sloveniji na različnih časovnih in prostorskih ravneh. Prav tako se s temo narodne, verske in jezikovne sestave prebivalstva ukvarjajo na Inštitutu za narodnostna vprašanja. V njihovih publikacijah z naslovom *Razprave in gradivo različni strokovnjaki s tega področja* (Miran Komac, Sonja Lukanovič Novak in drugi) prispevajo svoje članke, ki so prav tako vključeni v diplomskem delu. Veliko o obravnavani temi je konec osemdesetih, v začetku devetdesetih prejšnjega stoletja pisal Vladimir Klemenčič, kasneje Peter Repolusk in Jernej Zupančič, problematiko Hrvatov v Sloveniji je podrobno proučevala Vera Kržišnik Bukič, versko sestavo Marko Kerševan, jezikovno pa predvsem Sonja Lukanovič Novak. Vključeni so tudi posamezni deli nekaterih diplomskih in magistrskih del, predvsem magistrsko delo Danila Dolenca iz leta 2003 z naslovom *Migracije iz območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio-geografski učinki*, diplomsko delo Tatjane Ladinik iz leta 2005 z naslovom *Problemi oblikovanja multikulturene družbe v Sloveniji* in doktorska disertacija Damirja Josipoviča iz leta 2005 z naslovom *Demogeografski učinki imigracije v Sloveniji po II. svetovni vojni*.

1.2.1. METODOLOGIJA ZBIRANJA PODATKOV O NARODNI, VERSKI IN JEZIKOVNI SESTAVI SLOVENIJE SKOZI ZGODOVINO

Glede na to, da diplomsko delo temelji na statističnih podatkih o prebivalstvu, pridobljenimi prek rednih popisov prebivalstva se je potrebno seznaniti z značilnostmi popisov, ki so se nanašali na ozemlje današnje Slovenije. Osredotočil sem se predvsem na vprašanja o narodni, verski in jezikovni pripadnosti. Večji del podatkov je povzetih iz publikacije *Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije: Popisi 1921–2002* avtorice Milivoje Šircelj, kjer so predstavljeni tudi dejavniki, ki vplivajo na izrekanje in na statistične podatke o narodni pripadnosti, veroizpovedi in jezikih. Pri obdelavi popisnih podatkov moramo biti zelo previdni, saj lahko pride do razlik med dejanskim stanjem in stanjem, ki nam ga prikazujejo dobljeni podatki. Do razlik prihaja zaradi spremembe metodologije posameznih popisov, nepozornosti popisovalcev, dvomljivih vprašanj, lažnih odgovorov itd.

Prvi sodobni popis prebivalstva je Avstro-Ogrska na ozemlju današnje Slovenije izvedla leta 1857. Do prve svetovne vojne jih je sledilo še pet, in sicer leta 1869, 1880, 1890, 1900 in 1910. Vsi ti popisi so vsebovali vprašanja o kraju rojstva, državljanstvu in veroizpovedi, zadnji štirje od navedenih pa so vsebovali tudi vprašanje o občevalnem jeziku. Popisa leta 1921 in 1931 v okviru Kraljevine SHS sta vsebovala vprašanja o kraju rojstva, državljanstvu, veroizpovedi in maternem jeziku, ki je nadomestilo vprašanje o občevalnem jeziku. Leta 1931 je bilo prvič zastavljeno vprašanje o narodni pripadnosti. Prvi popis po drugi svetovni vojni leta 1948 je bil vsebinsko zelo skromen, saj je bil njegov glavni namen ugotoviti prebivalstveno sliko po drugi svetovni vojni. Kljub temu je vseboval vprašanja o kraju rojstva,

državljanstvu in tudi vprašanje o narodni pripadnosti, ki je ostalo stalnica v popisih. V zadnjih dveh popisih leta 1991 in 2002 sta popisa poleg vprašanja o maternem jeziku vsebovala tudi vprašanje o pogovornem jeziku, v popisu leta 1991 pa še vprašanje o pogovornem jeziku v okolju, ki je bilo vključeno na zahtevo madžarske in italijanske narodne skupnosti. Vprašanja o veroizpovedi so bila vključena le v popisih leta 1953, 1991 in 2002.

Tabela 1: Popisna vprašanja o narodni pripadnosti, veroizpovedi in jeziku na ozemlju Slovenije med popisi 1921–2002

	1910	1921	1931	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2002
Narodna pripadnost	ne	ne	da*	da	da	da	da	da	da	da
Veroizpoved	da	da	da	ne	da	ne	ne	ne	da	da
Jezik										
Materni jezik	ne	da	da	ne	da	da	da	da	da	da
Pogovorni jezik v družini	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	da	da
Pogovorni jezik v okolju	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	ne	da	ne

*Vprašanje je bilo zastavljeno, vendar podatki niso bili objavljeni, niti obdelani.

Vir: Šircelj, 2003

Vprašanje o narodni pripadnosti se je dejansko vključilo v popis prebivalstva z obdelavo in objavo podatkov šele leta 1948 in so ga vsebovali vsi popisi, izvedeni po drugi svetovni vojni. Od popisa leta 1953 dalje so vsi popisi vsebovali vprašanje o maternem jeziku, o veroizpovedi pa le trije popisi.

Narodna opredelitev je pojav z izrazito politično konotacijo. Dokaz za to je bilo eksplicitno ustavno določilo v času SFRJ o polni svobodi prebivalcev pri samoodločanju o narodni pripadnosti, kar je bilo kasneje metodološko vključeno v strategijo popisovanja, medtem ko materni jezik spada v sklop tistih osebnostnih komponent v polju etničnega, ki so primarno socialno in socialno-psihološko strukturirane. Pri popisovanju maternega jezika popisanim nikoli ni bila dana niti načelna možnost izbire, da se opredelijo ali se ne opredelijo. Z razliko od vprašanja o narodni pripadnosti in veroizpovedi oziroma verski pripadnosti, je vprašanje o maternem jeziku samoumevno veljalo za z družbenopolitičnega vidika nesporno in nedelikatno, zaradi česar tudi ni bilo deležno posebnega popisno-statističnega metodološkega pristopa (Kržišnik Bukić, 1997d). Na taki osnovi so bila zastavljena vprašanja o narodni, verski in jezikovni pripadnosti v popisu leta 2002.

1.2.1.1. NARODNA PRIPADNOST

Merila, s katerimi ugotavljamo pripadnost posameznikov narodni, verski ali jezikovni skupini, so objektivna in subjektivna. Lažje merljiva in manj podvržena spremembam so subjektivna merila, vendar se jih drži pridih vsiljevanja. Največ subjektivnih elementov vsebuje vprašanje o narodni pripadnosti, zato na to vprašanje lahko dobimo manj zanesljive odgovore. Prav raziskovanje narodnih/etničnih skupin je najtežje. Problem opredelitve izhaja iz dejstva, da se oblika in izraz etnične identitete lahko spreminjajo pod vplivom zgodovinskih dogodkov, politike, medijev, izobrazbe in novih generacij. Vzpodbujajo jih migracije, mešane poroke, procesi asimilacije itd.

Vprašanje o narodni pripadnosti je bilo prvič zastavljeno v popisu leta 1931. Možna sta bila le odgovor »Jugoslovan«, za katerega naj bi se opredelili Srbi, Hrvati, Slovenci, Makedonci, Črnogorci in narodno neopredeljeni muslimani, ter odgovor »druga«, kjer so pripadniki drugih narodnosti (nemška, madžarska itd.) navedli svojo narodnost.

Prvič je bilo na vprašanje o narodni pripadnosti možno odgovoriti brez omejitev v popisu leta 1948. V popisih 1948, 1953 in 1961 je bil v vprašanju uporabljen izraz »narodnost«, leta 1971 »narodnost ali etnična pripadnost«, leta 1981 »pripadnost narodu, narodnosti ali etnični skupini«, leta 1991 »narodnostna pripadnost« in leta 2002 »narodna/etnična pripadnost«. Kljub temu je vsebina vprašanja bila vedno enaka, izrazi so se spreminjali zaradi sprememb izrazja v zakonih o popisu oziroma v veljavni ustavi.

Pojem »narodna pripadnost« v popisih ni bil nikoli natančno opredeljen. Le v popisu leta 1948 je bilo v navodilih napisano, da jezikovna in politična pripadnost neki državi še ne določata narodnostne pripadnosti. Pripadnost nekemu narodu označujejo vsaj trije elementi: skupnost izvora, skupnost jezika in kulturna skupnost. Ne smemo povezovati narodne pripadnosti in maternega jezika, ki sta si lahko različna. Narodna pripadnost je opredeljena na podlagi subjektivne odločitve posameznika (glede na njegovo zavest).

V popisu leta 1953 se prvič med možnimi odgovori glede narodne pripadnosti izpostavi izraz »Cigan«, »Jugoslovan–neopredeljen« in »narodnostno neopredeljen«. V popisu leta 1961 se izpostavi še izraz »Musliman« v smislu etnične pripadnosti. S popisom leta 1971 se vpelje pravica do neodgovarjanja na vprašanje o narodni pripadnosti. Oblikovanost in vsebina vprašanja sta ostali enaki še v popisih leta 1981 in 1991. V popisu leta 2002 pa je prišlo do vsebinsko dopoljenih vprašanj. Ponujenih je bilo pet možnih odgovorov, in sicer: »Slovenec«/»Slovenka«, »Italijan«/»Italijanka«, »Madžar«/»Madžarka«, »Sem narodno neopredeljen«, »Na to vprašanje ne želim odgovoriti«. Če osebi, ki je bila popisana, noben ponujen odgovor ni ustrejal, je popisovalec ustrezno narodno/etnično pripadnost vpisal na prazno mesto.

1.2.1.2. VEROIZPOVED

Pri zbiranju podatkov o verski pripadnosti običajno raziskujemo na podlagi dveh kriterijev: na podlagi osebnega verovanja ali pa formalne pripadnosti verski skupnosti. Pomemben del prebivalstva ne izpolnjuje več verskih dolžnosti, zato formalna pripadnost verski skupnosti (veroizpovedi) ne pove ničesar o vrednotah, v katere posameznik veruje. Predvsem iz tega razloga narašča število ljudi, ki se ne čutijo zavezani nobeni verski skupnosti in se v popisih opisujejo kot »ne-verniki« ali »brez vere«. Prav tej skupini velja pri zbiranju podatkov nameniti posebno pozornost.

V obdobju 1869–2002 je v izvedenih popisih vprašanje o veroizpovedi vsebovalo enajst od petnajstih popisov; prvih sedem, nato leta 1953 ter zadnja dva izvedena popisa. V popisih prebivalstva leta 1921 in 1931 je bilo vprašanje o veroizpovedi zastavljeno tako, da ni bil poudarjen subjektivni značaj, kar pomeni, da so odgovori odražali bolj formalno pripadnost posameznim verskim skupnostim kot pa osebno prepričanje.

V popisu leta 1953 je pobudnike vključitve vprašanja zanimal predvsem delež prebivalstva, ki je še veren in delež, ki ni. V njem ni bil več uporabljen izraz »odnos do vere« in ne izraz »veroizpoved« kot v ostalih popisih, ki so vsebovali vprašanje na temo veroizpovedi. Ob vprašanju je bilo pojasnilo, da osebe, ki imajo določeno versko prepričanje, napišejo v vprašalnik veroizpoved, ki ji pripadajo, osebe brez verskega prepričanja pa napišejo »brez vere«. Kriterij za odgovor je bil zelo subjektiven (ni bilo pomembno, da je bila oseba registrirana kot pripadnik verske skupnosti), tako da naj bi odgovor označeval osebno prepričanje na podlagi razumevanja vere in na svobodi verskega prepričanja posameznika.

Tudi v popisih leta 1991 in 2002 se je ohranilo subjektivno merilo za odločanje o veroizpovedi. Prišlo je le do spremembe oblikovanosti vprašanja. Tako kot v popisih 1921 in 1931 se je ponovno pojavil izraz »veroizpoved«. Za opredelitev veroizpovedi je bil pomemben le odnos do vere in ne to, ali je oseba uradno registrirana kot njen pripadnik. Na to vprašanje osebam ni bilo potrebno odgovarjati, če niso želele.

Odgovor na vprašanje o veroizpovedi je bilo pri popisu leta 1991 potrebno vpisati na ustrezno mesto, pri popisu leta 2002 pa je bilo nekaj možnih odgovorov že ponujenih na primer: »ne pripadam nobeni veroizpovedi, čeprav verujem« in »na to vprašanje ne želim odgovoriti«.

Vprašanje o veroizpovedi je bilo v zadnjih devetih popisih zastavljeno petkrat. Če predpostavljamo, da večina prebivalstva svojega verskega prepričanja ali pripadnosti neki verski skupnosti ne spremeni pogosto, bi merjenje v petih popisih v osemdesetih letih zadoščalo za analizo dolgoročnih sprememb. Toda zaradi spreminjanja vsebine vprašanja (formalna pripadnost v popisih leta 1921 in 1931 ter osebno prepričanje v popisih leta 1953, 1991 in 2002) in spremenjene politične okoliščine (ob popisu leta 1953 pripadnost posamezni veroizpovedi je bila na določenih družbenih položajih nezaželena) otežujeta primerjave. Tako so neposredno primerljivi le podatki popisov 1921 in 1931 ter 1991 in 2002.

1.2.1.3. JEZIKI

Znanje in uporabo jezikov je mogoče opredeliti na različne načine. Razlikujemo: materni jezik, jezik, uporabljen v okolju/družini, znanje jezikov itd. Pozorni moramo biti na razliko med govorjenim in pisanim jezikom ter narečji in knjižnim jezikom. V multikulturnih družbah in na območjih narodnih manjšin je pogosto v uporabi več jezikov. V tem primeru govorimo o dvo- ali večjezičnosti.

Podatki o jezikovni sestavi prebivalstva so zelo dragoceni, saj nam omogočajo oceno narodne sestave prebivalstva vse do popisa leta 1948. Do omenjenega popisa namreč niso zbirali neposrednih podatkov o narodni sestavi. Podatki o občevalnem jeziku je vseboval že popis leta 1880, leta 1921 pa ga je nadomestilo vprašanje o maternem jeziku. Razlika pri podatkih je velika zlasti med podatki zbranimi pred prvo svetovno vojno in tistimi po drugi svetovni vojni, tako da niso vsi med seboj primerljivi.

Občevalni jezik

Podatke o občevalnem jeziku so zbirali za slovensko ozemlje v avstrijskih popisih od leta 1880 do popisa leta 1910. Občevalni jezik je jezik, ki ga uporabljamo pri komunikaciji v okolici, torej tam, kjer se največ gibamo (izvzeto je družinsko okolje).

Torej lahko pričakujemo, da bo posameznik uporabljal svoj, materni jezik, ki ga navadno tudi najbolj obvlada. Človek teži k temu, da uporablja jezik svojega izvora, vendar ni vedno odvisno od njegove volje, ali ga bo uporabljal ali ne. Na to vplivajo zunanje okoliščine, predvsem odnos družbe do drugega jezika, narodnosti.

Materni jezik

Vprašanje o maternem jeziku je bilo v popis prvič vključeno leta 1921 in bilo z izjemo popisa leta 1948 zastavljeno v vseh nadaljnjih popisih. Glede na to, da so podatki o maternem jeziku primerljivi za veliko število popisov, so zelo primerni za analize dolgoročnih sprememb. Kljub temu so bili razmeroma redko uporabljeni. Kot glavna vzroka lahko izpostavimo dejstvo, da se je po drugi svetovni vojni kot osnovni etnični znak obravnavala narodna pripadnost in dejstvo, da je bilo v času Jugoslavije nekatere jezike težko opredeliti, predvsem kombinacije hrvaškega in srbskega jezika. Pri popisu leta 1953 je bilo potrebno pri odgovoru na vprašanje o maternem jeziku vpisati jezik, v katerem v svojem gospodinjstvu največ govori, oziroma jezik, ki ga ima oseba za svoj materni jezik.

V nadaljnjih popisih prebivalstva Slovenije se je pojem maternega jezika približal mednarodni definiciji. Kot materni jezik se opredeli jezik, ki se ga je posameznik naučil v otroštvu oziroma zgodnji mladosti. Osebe, ki so v zgodni mladosti govorile dva ali več jezikov, so kot materni jezik izbrale jezik po svoji subjektivni presoji. V zadnjih dveh popisih leta 1991 in 2002 je bilo poudarjeno, da materni jezik ni nujno jezik matere popisane osebe. Pri popisu leta 2002 so bile možnosti za odgovor pri vprašanju o maternem jeziku naslednji: slovenski, italijanski, madžarski jezik. Če pa je bil materni jezik kateri drug, ga je bilo potrebno posebej dopisati.

Pogovorni jezik v okolju

Vprašanje o pogovornem jeziku v okolju je bilo zastavljeno le v popisu 1991. Možnih je bilo več odgovorov, na vprašanje pa ni bilo obvezno odgovoriti. Pod pojmom »okolje« je bilo mišljeno delovno mesto, šola, trgovina, javne ustanove itd.

Pogovorni jezik v družini/gospodinjstvu

Vprašanje o pogovornem jeziku v družini/gospodinjstvu je bilo vključeno v popisa leta 1991 in 2002. Za večino popisanih oseb je obenem tudi materni jezik. Kot pogovorni jezik v družini oziroma gospodinjstvu se lahko uporablja tudi drug jezik. Do tega prihaja predvsem v narodnostno mešanih družinah ali če se v družino pridruži član, ki govori drug jezik, v redkih primerih tudi, ko družina zamenja jezikovno okolje. V popisu 1991 je bilo mogoče kategorijo pogovorni jezik v družini oziroma gospodinjstvu vpisati toliko jezikov, kolikor jih je posameznik navedel, v popisu 2002 pa je bilo poleg slovenskega, italijanskega ali madžarskega dopisati še največ dva pogovorna jezika.

1.2.2. IZBOR OBMOČIJ

Kot že omenjeno, na način življenja posameznika vpliva tudi okolje, v katerem živi. Na podlagi te predpostavke je vsebina obravnavana na treh prostorskih/regionalnih ravneh. Glede na to, da proučujemo narodno, versko in jezikovno sestavo Slovenije, je razumljivo, da kot osnovo območje proučevanja predstavlja celotna država. Na ravni celotne države imamo na voljo največ statističnih podatkov, poleg tega pa nam

predstavlja temelj za primerjavo s statističnimi regijami, upravnimi enotami in občinami. V diplomskem delu so predstavljeni podatki za ozemlje Slovenije od leta 1880 do leta 2002, s poudarkom na zadnjem popisu prebivalstva leta 2002. V tem času se je Slovenija znašla znotraj več držav. V času prvega popisa prebivalstva na našem ozemlju je Slovenija spadala pod Avsto-Ogrsko. Od leta 1857 do 1910 je izvedla šest popisov prebivalstva. V času popisa leta 1921 in 1931 je Slovenija spadala pod Kraljevino SHS, v času popisa leta 1948 in 1953 pod FNRJ, v času popisov od leta 1961 do leta 1991 pod SFRJ, zadnji popis pa je bil izveden v samostojni državi Sloveniji. Ne smemo pozabiti, da so se meje ozemlja Slovenije spreminjale. Tako leta 1921 in 1931 Primorska ni bila vključena v jugoslovanski popis.

Nekateri podatki in analize so predstavljene tudi na podlagi statističnih regij, ki predstavljajo pregledno teritorialno delitev ozemlja z vidika proučevanja narodne, verske in jezikovne sestave prebivalstva. Glede na to, da so razmejene glede na družbeno-geografske in ekonomske dejavnike in da zajemajo približno enake površine, se že lahko kažejo vplivi različnih okolij na posameznike. Vsaka izmed statističnih regij ima tudi eno ali dve središči višje stopnje, kamor gravitirajo prebivalci. Poleg tega si lahko s proučevanjem stanja po posameznih statističnih regijah ustvarimo pregledno sliko narodne, verske in jezikovne sestave po različnih predelih Slovenije.

V Sloveniji imamo območja, ki so izrazito narodno pestra glede na druga. Gre predvsem za industrijsko bolj razvita mesta, v katera so se v drugi polovici 20. stoletja priseljevali predvsem priseljenci iz bivše Jugoslavije.

1.3. OPREDELITEV UPORABLJENIH POJMOV IN IZRAZOV

Pri obravnavi teme se srečamo z vrsto pojmov oziroma izrazov, ki so pogosto različno razumljeni in ki jih tudi različni avtorji različno opredeljujejo. Zato se moramo pred obravnavo problematike spoznati z osnovnimi pojmi, ki se pojavljajo skozi celotno delo. Gre za pojme, ki jih obravnavajo različno nekatere države, pa tudi strokovnjaki ter avtorji, ki se ukvarjajo s problemom narodnostne problematike in si niso vedno enotni. Iz tega razloga so pri nekaterih pojmihi oziroma izrazih predstavljene različne definicije uporabljenih pojmov nekaterih strokovnjakov, ki se ukvarjajo z narodnostjo, veroizpovedjo in pomenom jezika. Pojmi so predstavljeni glede na strukturo diplomskega dela.

MIGRACIJE (SELITVE)

Migracije označujemo kot gibanja posameznikov ali skupin v geografskem prostoru, ki povzroči razmeroma trajnejšo spremembo prebivališča in družbenih odnosov (Klinar, 1993).

Migracije prebivalstva so demografski proces, ki kaže gospodarske, politične, narodne, verske in kulturne razmere. Navadno migracije opredeljujemo kot prostorske premike posameznih ljudi (Kuhar de Domizio, 1998c, str. 138). Migracije delimo na imigracije (priselitve) in emigracije (odselitve), na notranje in zunanje ter glede na vzrok.

ASIMILACIJA

Asimilacija prebivalstva je končna stopnja prilagajanja neke družbene skupine drugi družbeni skupini, v našem primeru narodne, verske in jezikovne asimilacije (Stergar, 1982). Na asimilacijo vpliva mnogo dejavnikov, kot so družbene razmere v okolju, čas bivanja v novem okolju itd.

V sociologiji pojem predstavlja družbeni proces, v katerem etnično-socialne manjšine prevzamejo način življenja in kulturo dominantne, privilegirane večine. Prevzemanje tuje kulture povzroči, da etnična skupina, ki se asimilira, izgublja lastno kulturo in etnično identiteto ter po daljšem obdobju prevzame kulturo dominantne skupine, zaradi česar je ni več mogoče identificirati kot posebno etnično skupino (Klinar, Nećak, 1987).

MULTIKULTURALIZEM

Multikulturalizem je mnogokrat obravnavan kot vprašanje, ki ga je treba urediti na ravni države, skoraj vedno pa v povezavi z medetničnimi odnosi. Različne discipline so multikulturalizem najprej obravnavale z ideološkega vidika kot upor asimilaciji in kot željo po ohranitvi določenih skupin. Pravniki se pri tem pojmu naslanjajo predvsem na človekove pravice, še posebej na določene kulturne pravice in pravice posameznikov, ki jih je treba formulirati in implementirati v določen okvir (Novak-Lukanovič, 2003b). Ta pojem je s pojavom množičnih migraciji v zadnjih desetletjih postal vse bolj aktualen.

MULTIKULTURNA DRUŽBA

Multikulturno družbo sestavljajo etnične verske in jezikovne skupnosti, ki se med seboj razlikujejo glede na jezik, veroizpoved in kulturo (po miselnosti, navadah, zgodovinskih okoliščinah). Znotraj multikulturne družbe je vsaka kulturna skupnost delno izločena, zato ustvarja lastne interese. (Ladinik, 2005). V multikulturnih družbah se medsebojno bogatijo s pestrostjo in posledično spoznavanjem drugih kultur.

ETNIČNOST

Pri opredeljevanju etničnosti Natalija Vrečer (Vrečer, 2004) navaja še vedno aktualno klasično opredelitev Fredrika Bartha, da je etničnost »družbena organizacija kulturne razlike« in da gre pri etničnosti za kvaliteto družbenih odnosov (cv: Šumi 2000). Kot meni Eriksen, o etničnosti lahko govorimo, kadar je med člani skupin vsaj minimalen stik (cv: Šumi 2000). Nagel (cv: Nagel, 1986) pa meni, da je etničnost politično konstruirana in da predstavlja osnovo politični organizaciji.

»ETNIČNO VPRAŠANJE«

»Etnično vprašanje« v analitskem pogledu ni nekakšen univerzalen globalen pojav z lokaliziranimi različicami, temveč ime za poseben historičen tip razlikovalnega procesa v množici drugih procesov, v katerih ljudje medsebojne različnosti izumljajo, uveljavijo, vanje verjamejo, o njih socialno sporočajo in teoretizirajo, to pomeni, proizvajajo predstave o tem, kakšni so izvor, narava in pomen zaznanih razlik. Prav vse različnosti med ljudmi so namreč kulturno konstruirane, torej vzpostavljene skozi filter množice predstav, ideologij, metod zaznavanja, znanj in verovanj (Šumi, 2004).

DRŽAVLJANSKA PRIPADNOST

Državlјanska pripadnost pomeni javnopravno vez vsakega posameznika na določeno državno organizacijo. Ugotavljanje državljanske pripadnosti ima v prvi vrsti političen pomen za državno upravo, da ugotovi, kako so njeni državljani pomešani s pripadniki iz drugih držav in koliko pripadnikov naroda živi v tujini (Šifrer, 1952).

DRŽAVLJANSTVO

Državlјanstvo je stalno pravno razmerje določene osebe do države. Veže posameznika z določeno državo in mu priznava poseben pravni status, to je krog pravic in dolžnosti. (Šturm, 1988).

NAROD

Pojem narod ima več razsežnosti: zgodovinske, teritorialne, kulturne. Natančne in splošno priznane definicije naroda ni. Ena zelo razširjenih definicij v sociološki literaturi pravi, da imajo narodne/etnične skupine šest temeljnih značilnosti: skupno ime, mit o skupnem izvoru, skupno zgodovino, samosvojo kulturo, navezanost na neko ozemlje in občutek pripadnosti skupnosti (Šircelj, 2003, cv: Smith, 1986). Zato je predstavljeno več pogledov na pojem naroda.

Narod je sociološki izraz, s katerim označimo etnično skupino, katere članom je skupen biološki izvor. Člani naroda pa so temu ustrezne narodnosti. V slovenščini pomeni izraz narod dobesedno tisti del prebivalstva nekega geografskega področja, ki se tam narodi in ne pride od drugod. Značilnosti vsakega naroda so jezik, kultura, zgodovinska zavest, družbene komunikacije, religije skupno ozemlje ali zavest o ozemlju (Wikipedia, 2006).

Kot narod lahko splošno označimo tisto skupnost ljudi, ki se kot narod čuti in priznava. Pojem je zelo širok, zato je tudi različno interpretiran. Po Kerševanu (Kerševan, 1989) je narod zgodovinska oblika kolektivnosti, ki je značilna za moderno kapitalistično družbo, katero označuje obstoj narodne zavesti njenih prednikov. Narodna zavest pomeni zavest o narodni identiteti in pravici do suverenosti. Prav zavest o suverenosti razlikuje narodno zavest posameznikov od elementarnejše etnične zavesti o etnični (jezikovni, kulturni, religiozni, rasni) raznolikosti.

V socialno-zgodovinskih obravnavah je pojem narod razumljen kot zgodovinsko izoblikovana stalna skupnost ljudi, ki jo z različno močjo združujejo narodna zavest (zavest skupnosti), skupni jezik, kulturne in gospodarske povezave in skupno ozemlje. Tak pomen je uveljavljen za sodobni pojav naroda, ki se je najprej izoblikoval v Evropi v 18. in 19. stoletju (Šircelj, 2003).

Pojem lahko predstavimo v nekaj točkah (Smith, 1998):

- narodi so osnova državne skupnosti na nekem območju. So suverena, omejena in povezana skupnost pravno enakih državlјanov ter so združeni v moderno državo, gre torej za narode z lastno državo;
- osnovna državljanska dolžnost narodov je vdanost in zvestoba posameznih članov do svojega naroda;
- narodi so najpomembnejši akterji na mednarodnem političnem področju;
- narodi so nastali s povezovanjem članov, s pomembnimi voditelji ali vojskovodji in prek raznih procesov, zakonov ter ureditev;

- narodi so glavni vzrok za socialni in politični razvoj, sredstvo, prek katerega so bile zadovoljene potrebe vseh članov v proizvodnji in potrošnji dobrin, ki vzdržuje nenehni razvoj.

Pojem naroda je ena »uspešnih« besed, ki se nanašajo na združevanje ljudi in med katere lahko prištevamo še raso, razred, ljudstvo, skupnost, pleme, državo itd. Pojem naroda moramo osvoboditi kakršnega koli absolutnega ali nadzgodovinskega obravnavanja in s tem še bolj utrditi potrebo po zgodovinski izpostavitvi izvora in razvoja pojma narod. Pojem naroda so začeli uporabljati že v starem Rimu, ko je beseda »natio« pomenila tuje pleme, ljudstvo, rasa, vrsta. V modernem pomenu so pojem naroda začeli uporabljati v začetku 14. stoletja, ko so se srednjeveške univerze in veliki sveti rimskokatoliške cerkve delili na »narode«, to je po kraju rojstva, bivališča ali kraju, ki so ga zastopali (Rizman, 1980).

Narodi so po prevladujočem mnenju raziskovalcev tega vprašanja etnične skupine s povsem določeno idejo oziroma ciljem, ki je ustanovitev lastne države po načelu samoodločbe ali vsaj pridobitev politično-teritorialne avtonomije. Načelo samoodločbe se je izoblikovalo šele s pojavom francoske revolucije konec 18. stoletja. Zamisel, da morajo države slediti kar nacionalni karti se je prvič pojavila na Dunajskem kongresu leta 1815, v mednarodno pravo je bila sprejeta leta 1919 na Mirovni konferenci v Parizu. Od takrat dalje je povezava narod – država tako tesna, da se v mnogih jezikih in bolj centraliziranih družbeno-političnih okoljih izraza pojavljata kot sopomenke (Bufon, 1997). To razmerje se največkrat uporablja pri razvrščanju prebivalcev neke države po narodni sestavi.

NACIJA

Po opredelitvi pojma narod, slovenski narod, je tako treba sedaj definirati še pojem nacije. Slovenska nacija je družbena danost, ki jo po nastanku samostojne slovenske države tvorijo vsi njeni državljani s stalnim bivališčem v Republiki Sloveniji. Ob aktualni prelomnici dveh stoletij in glede na narodnostni kriterij so to: Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Italijani, Judi, Madžari, Makedonci, Nemci, Romi, Slovenci, Srbi ter zelo maloštevilni pripadniki drugih narodov (Kržišnik Bukić, 2004). Izraz se uporablja s posebnim namenom, nekateri avtorji menijo, da je ta izraz primeren le za tisti narod, ki ima svojo državo (Grafenauer, Prunk, 1993, str. 296). Izraz nacija uporabljamo tudi za prebivalce neke države, ne glede na etnično pripadnost.

Nacija je družbeno-politična kategorija naroda kot etnične skupine. Pri tem enačimo nacijo z načinom organiziranja globalne družbe na določenem prostoru oziroma ozemlju, kjer obstaja osrednja državna oblast; prebivalci te nacije pa čutijo pripadnost in imajo zato lojalni odnos do svoje države – nacije. Problem v sodobnem času pa je postavitve etničnih in državnih mej, ki ne ustrezajo narodnostnim mejam. Tako je malo držav, ki bi imele le en sam narod (Wikipedia, 2006).

Nacije opredeljujemo v politično-teritorialnem pogledu kot narode, ki so uspeli oblikovati lastno državo in so tudi večinska družbena skupnost. V praksi pomeni, da so Slovenci v okviru Slovenije »nacija«, kot »narod« oziroma narodna manjšina pa se pojavljajo tudi v sosednjih državah (na Koroškem, Goriškem in Tržaškem), kot »etniža« pa še na širšem območju v soseščini (Rezija, Beneška Slovenija, Porabje) ter

zunaj avtohtonega etničnega ozemlja (Bufon, 1997) (Severna Amerika, Argentina, Nemčija itd.).

NAROD ALI NACIJA

Ali sta besedni zvezi narod in nacija sinonima? V manj obvezujočem publicističnem in vsakdanjem komunikativnem diskurzu se besedi narod in nacija, prva kot domači izraz, druga kot ustrezna tujka, tudi in zlasti v pridevniških oblikah sicer uporabljata kot sinonima, s strokovno aplikacijo pa naj ne bi bilo tako. V primeru njunega vsebinskega izenačevanja bi bila namreč bistveno prizadeta možna analitska instrumentalna funkcija za obravnavanje in razumevanje predpostavljeno dveh družbeno zelo pomembnih različnih vsebinskih entitet, od katerih označujem prvo z besedo narod, drugo z besedo nacija.

NARODNOST

Pojem narodnost je sopomenka za pripadnost določenemu narodu pa tudi kot oznaka za pojmovanje narodnih skupnosti, ki živijo izven ozemlja matičnega naroda in jih imenujemo narodne manjšine (Nečak Lük, 1993, str 334). Po mnenju Živka Šiferja (Šifer, 1952) narodnost določa v prvi vrsti jezikovna pripadnost, sledita pa skupni izvor in kulturna skupnost, vendar moramo razlikovati med narodnostjo in jezikovno pripadnostjo. Po mnenju Kržiškik Bukičeve (Kržišnik Bukič, 1997d) je narodnost zamišljena kot posebna vrsta prebivalstvene skupnosti. Gre za socialno-psihološki rezultat, ki je lahko utemeljen le v kolektivni družbeni zavesti, katere nosilci so posamezniki in prek njih družbene skupine.

NACIONALIZEM

Z nacionalizmom oziroma narodno zavestjo se je ukvarjalo veliko, predvsem tujih avtorjev. Tako Anthony D. Smith (Smith, 1998) za začetek moderne paradigme nacionalizma označuje šestdeseta leta 20. stoletja, s pojavom Zahodne tržne ekonomije in koncem kolonij, ki so jih te sile osvajale v zgodovini. Takrat je prišlo do združevanja narodov v na novo oblikovanih državah po svetu. Nekateri narodi so bili oblikovani tudi s političnimi pritiski.

Prvotna definicija nacionalizma je bila po mnenju Ernesta Gellenerja (Gellner, 1997) osnovana na podlagi vztrajanja posameznikov pri povezovanju skupnosti in njene kulture. Na ta način je nekoč prišlo do oblikovanju zakonite celote s povezovanjem posameznikov, lahko tudi različnih kultur. Z drugimi besedami »noben tujec nam ne sme postavljati pravil ali vladati«. Ta zahteva je po njegovem mnenju upoštevana pri definiciji nacionalizma.

Nacionalizem je idejno, politično in družbeno delovanje, povezano z obstojem (lastnega) naroda, ter uveljavljanje njegovih pravic in potreb. Izraz izhaja iz pojma nacija (narod). Uporabljati so ga začeli v Franciji v 19. stoletju. Po H. Kohnu je nacionalizem »ena najmočnejših, če ne najmočnejša motivacijska sila v zgodovini. Najbolj bistven in edini neizogibni pogoj za pojav in rast vsakega nacionalizma je živa in dejavna skupna volja. V slovenski zgodovini je lastni nacionalizem razumljen predvsem kot upravičeno, demokratično gibanje za kulturno, politično in gospodarsko uveljavitev slovenskega naroda kot skupnosti ljudi slovenskega jezika ter za njegovo zavarovanje pred grozečim potujčenjem (Pleterški, 1993).

NACIONALNA IDEOLOGIJA

Nacionalne ideologije se spreminjajo skozi različna zgodovinska obdobja in se razlikujejo od države do države. Marko Kerševan (Kerševan, 1989) nacionalno ideologijo razume kot praktično ideologijo (v Althusserjevem smislu), ki s svojo vsebino, normami obnašanja in simboliko preko institucij, kot so družina, šole, politične organizacije, cerkve in drugih državnih aparatov oblikujejo pri posameznikih nacionalno ozaveščenost, zavest nacionalne pripadnosti. Nacionalna ideologija odgovarja na vprašanja o posebnostih, izvorih, pogojih obstoja neke narodne skupnosti, utemeljuje nacionalne pravice in naloge, zlasti glede nacionalne suverenosti.

NACIONALNA IDENTITETA

Pojem identiteta se je izoblikoval v času prevlade zahodnega krščanstva nad vzhodnim (Jurić-Pahor, 2000). Nacionalna identiteta lahko dobi svoj smisel le, če ne deluje kot fiksno merilo za odmerjanje domačega (našega) in tujega, temveč šele z dejanji, ki subvertirajo le dotlej veljavno merilo, ga premestijo in zastavijo na novo (Nacionalna identiteta in kultura, 2003).

NARODNA PRIPADNOST

Z drugo besedo lahko rečemo tudi pripadnost določenemu narodu. Samoodločba o narodni pripadnosti je odvisno od subjektivne volje posameznika, ni pa to edini dejavnik (Kržišnik Bukić, 1997d). Po ustavi (Ustava republike Slovenije, Uradni list RS, št. 33/91-I, člen 61) je narodna pripadnost narodu ali narodnosti. Po načelih ustave o enakopravnosti narodov in narodnosti ima vsaka oseba pravico, da svobodno izrazi pripadnost narodu ali narodni skupnosti. V diplomskem delu bo za vse obravnavano uporabljen izraz narodna pripadnost, ne glede na to, kateri izraz je bil v rabi v določenem obdobju, ne glede na to, kakšen je bil pravni položaj narodov, ki živijo v Sloveniji.

NARODNA SESTAVA

Pojem narodne sestave prebivalstva spada med glavne značilnosti neke države ali območja. Ker se pripadniki različnih narodnosti oziroma etničnih skupin pogosto razlikujejo od večinskega prebivalstva po tradicionalnih vrednotah, načinu življenja, nam predstavlja narodna sestava pomemben kulturno-demografski kazalec (Repolusk, 1998a) in izraža prebivalstvene značilnosti določenega območja. Ponavadi so podatki zbrani prek rednih popisov prebivalstva.

NARODNA SKUPNOST

Narodne skupnosti so po sedanji ustavni dikciji lahko manjšine in druge etnične skupine, kar v nobenem strokovnem pogledu ni res. Etnična skupina torej tista, ki sebe pojmuje kot etnično razločeno, nikakor ni isto in nima enakih meja kot »manjšina«, kar je pravniško, normativno ime za kulturno in jezikovno različne (Šumi, 2004).

ROMOLOGIJA

Izraz je pogosteje v rabi nekako od devetdesetih let naprej. Mladen Tancer (1998) ga na primer opredeljuje kot »znanost, ki raziskuje vse pojavnosti Romov« (Janko Spreizer, 2004).

NARODNOSTNO MEŠANO OBMOČJE

Narodnostno mešano območje je sestavljeno iz naselij, na katerem bolj ali manj strnjeno prebivajo pripadniki določene tradicionalne narodne skupnosti. Navadno je glavni kriterij za razglasitev takih območij dolgotrajna, permanentna in prepoznavna prisotnost pripadnikov določene narodne skupnosti na določenem ozemlju (Komac, 2003). Pri nas sta dva taka območja, v Koprskem primorju in v Prekmurju na meji z Madžarsko, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost.

KLASIČNA (AVTOHTONA) NARODNA MANJŠINA

Klasična narodna manjšina je družbena skupnost, ki se od prevladujočega dela prebivalstva v državi razlikuje po etničnih značilnostih, jeziku, kulturi, veri. Klasične narodne manjšine so deli narodov, ki so zaradi zgodovinskih okoliščin ostali zunaj mej države matičnega naroda. Pripadniki take narodne manjšine živijo kot avtohtono prebivalstvo na bolj ali manj strnjenem ozemlju, ki je pripadlo drugi državi ali ostalo v njej in so državljani te države (Nečak Lük, 1993).

Izraz narodna manjšina je uveljavljen predvsem v nekdanjih socialističnih državah. Narodne manjšine naj bi imele kakovostno zaščito, da niso diskriminirane, da jih večinski narod ne poskuša asimilirati, tako da se ohrani razvoj etničnih, jezikovnih, kulturnih in drugih značilnosti skupnosti, tako da so enakopravni z večinskim narodom (Nečak Lük, 1993), kar pa se v praksi ne izvaja vedno. Do pojava tradicionalnih narodnih manjšin pride zaradi spreminjanja državnih meja, ko se pripadniki nekega naroda znajdejo zunaj meja svoje matične države. Zato so jim priznane pravice, kakršne ima večinsko prebivalstvo, kot neko »nadomestilo«, ker so se, ne po svoji krivdi, znašli v drugi državi.

AVTOHTONSOT – TRADICIONALNOST

Avtohtonost prebivalstva lahko definiramo na različne načine in za to uporabljamo različne kriterije. Beseda avtohton po Slovarju slovenskega knjižnega jezika pomeni »kdor je po izvoru od tam, ker živi, domačin, praprebivalec«. Če avtohtonost in alohtonost obravnavamo z vidika meddržavnih migracij, je običajno prebivališče po rojstvu (Dolenc, 2003).

Kriterij avtohtonosti, pri čemer so se navadno sklicevali na pravna določila: po madžarskem zakonu naj bi kriterij avtohtonosti zajemal obdobje sto let, po posameznih avtorjih pa določeno število let ali generacij, npr. tri generacije. Tudi manjšinsko pravo, ki vpeljuje različne nivoje pravic, praviloma ni predmet kritičnega razmisleka, četudi vpeljuje med različne skupine diskriminacijo. Argumentacija, ki jo reprezentirajo za strokovno, je zelo podobna razlagam, ki jih ponujajo enciklopedije (Spreizer, 2004).

Pojem »avtohtonosti« je po mnenju Irene Šumi (Šumi, 2004) v slovenskih razmerah tako rekoč ponarodel, čeprav v strokovnih in pravniških legah ni starejša od slabega desetletja in pol. Kot pravi avtor Miran Komac, se je termin na normativni ravni prvič pojavil v petindvajsetem amandmaju k Ustavi socialistične Republike Slovenije iz leta 1989. Po mnenju Vere Kržišnik Bukić (Šuljić, 2005) je pojem avtohtonost že presežen in se v svetu ne uporablja več v strokovni terminologiji, namesto njega lahko uporabljamo pojem tradicionalno.

(ALOHTONA) NARODNA MANJŠINA

Medtem ko so avtohtone narodne manjšine nastale zaradi spreminjanja meja, so alohtone manjšine nastale kot rezultat imigracij oziroma priseljevanja neke narodne skupnosti na območje druge narodne skupnosti (Pajnič, 2004). Na primeru Slovenije gre za pripadnike vseh narodnih skupnosti razen madžarske in italijanske ter Romov.

VERSKA SKUPNOST

Verska skupnost je najširša enota družbene organiziranosti pripadnikov neke religije oziroma verstva. V religiologiji in sociologiji se je ta pojem začel uporabljati v zvezi s pojavom t. i. univerzalnih religij, ki drugače kot ljudske religije niso več vezane na že sicer obstoječe plemenske, etnične, narodne ali državne skupnosti ter njihovo organiziranost. Vsaka verska skupnost združuje vse pripadnike kake religije, njihovo članstvo se ne ujema s pripadnostjo z drugim družbenim skupnostim (lokalne, etnične, državne) (Kerševan, 2000). Do leta 2004 je bilo v Sloveniji pri Uradu Vlade Republike Slovenije za verske skupnosti registriranih 40 verskih skupnosti.

CERKEV

Gre za posebno obliko verske skupnosti, ki je izšla iz krščanske tradicije. Cerkev so praviloma večje in trajnejše verske skupnosti s trdno hierarhično organizacijo, njihova vodstva imajo pravico do duhovne oblasti nad svojimi verniki (Kerševan, 2000). Druge oblike so še sekta, denominacija, kult.

Danes se beseda Cerkev uporablja v različnih pomenih, ki so spodaj razvrščeni v tri enote: Cerkev kot skupnost kristjanov skupaj z njenim ustanoviteljem Jezusom Kristusom: V tem najširšem pomenu besede Cerkev sestavljajo Jezus Kristus kot njena »glava« ter umrli kristjani in danes živeči verniki kot njeni »udje« ali člani. Danes živeči kristjani so večinoma pripadniki Rimskokatoliške Cerkve, pravoslavnih Cerkva ali evangeličanskih oziroma protestantskih cerkvenih skupnosti. V ožjem pomenu se beseda Cerkev uporablja za bolj ali manj organizirano skupnost živečih kristjanov ene krščanske veroizpovedi. Takšna raba je precej pogosta in se običajno nanaša na večinsko Cerkev v nekem okolju, zato se beseda Cerkev v slovenskem prostoru velikokrat uporablja kot sopomenka za Rimskokatoliško Cerkev. V najožjem pomenu beseda Cerkev označuje krajevno Cerkev, ki je lahko večja (npr. škofija) ali manjša skupnost kristjanov (npr. župnija) (Wikipedia, 2006).

VEROIZPOVED

V sociološki literaturi se izraz najpogosteje uporablja v zvezi s svobodo veroizpovedi, ki pomeni pravico posameznika, da svojo versko prepričanje in pripadnost določeni verski skupnosti izrazi tudi na zunanji način in pravico verskih skupnosti do verskega pouka brez privilegijev ali monopolističnega položaja na katerem koli področju družbenega, političnega, državnega ali kulturnega življenja. Svoboda veroizpovedi izključuje vsako prisilo glede pripadanja ali nepripadanja verski skupnosti in omejevanje pravic posameznika (Roter, 1976). Veroizpoved kot pojem se uporablja tudi kot termin za eno izmed vej krščanskih verskih skupnosti. V diplomskem delu bo uporabljen izraz »veroizpoved«, kot eno izmed možnih opredelitev pri kateri koli religiji.

KRŠČANSTVO

Krščanstvo je oznaka za religijo, ki temelji na verovanju v Jezusa Kristusa na način, kot je opredeljeno v krščanskem svetem pismu, posebej v t. i. Novi zavezi. Leta 1054

se je krščanstvo razdelilo na pravoslavno in katoliško cerkev, v 16. stoletju pa so se oblikovale protestantske cerkve, ki so se kasneje še naprej delile v nove cerkve in veroizpovedi (baptisti, adventisti itd) (Kerševan, 1989). Kristjani verujejo, da je Jezus božji sin in odrešenik, ki je kot judovski mesija prišel na Zemljo, bil križan, umrl in tretji dan od mrtvih vstal, da bi s svojo daritvijo vse ljudi odrešil. Zaradi pomena Kristusove daritve za vse ljudi je simbol krščanstva križ. S prek dvema milijardama vernikov je krščanstvo največja svetovna religija (Wikipedia, 2006).

KATOLICIZEM

Katolicizem je nadzor, ideologija, ki temelji na katoliški veri v širšem smislu ene od treh osnovnih (poleg pravoslavlja in protestantizma) versko-cerkvenih usmeritev v krščanstvu (Kerševan, 1991, str.17).

PROTESTANTIZEM

Protestantizem je ena od treh glavnih usmeritev v krščanstvu, izoblikovana v skladu z načeli verske reformacije v 16. stoletju. Ime je dobil po protestu za reformo zavzemajočih se članov državnega zbora v Speyerju v Nemčiji leta 1529 zoper sklepe katoliške večine (Kerševan, 1995, str. 386).

PRAVOSLAVJE

Pravoslavje je veroizpoved vzhodnih cerkva, ki priznavajo kalcedonski koncil, a niso združene s katoliško cerkvijo. Poleg teološkega nauka zajema izraz tudi skupnost med seboj neodvisnih pravoslavnih cerkva. Zgodovinsko se je razvila iz Cerkve v Bizantinskem cesarstvu (Dolenc, 1995, str. 244).

ISLAM

Islam je strogo monoteistična religija, nastala v 7. stoletju v Arabiji, zdaj poleg krščanstva najbolj razširjena svetovna religija. Ustanovil jo je Mohamed iz Meke, ki naj bi bil kot zadnji prerok sprejel od Boga zadnje in največje razodetje (Kerševan, 1990). V Sloveniji se je islam najprej pojavil v času bojev s Turki v 15. stoletju. Islamska verska skupnost je bila v Sloveniji ustanovljena leta 1967 (Kerševan, 2000).

Islam se naslanja na monoteistično tradicijo svetopisemskega očaka Abrahama, zato ga skupaj z judovstvom in krščanstvom uvrščamo med abrahamske religije. Po muslimanskem izročilu vsa našeta verstva podajajo isto poslanico Boga človeštvu, pri čemer podaja Koran, sveta knjiga islama, poslednje razodetje boga. Za razliko od krščanstva islam ni prešel obdobja reformacije. Islam obsega tri glavne veje verovanja, ki si medsebojno nasprotujejo glede nasledstva Mohamedovega sporočila; to so sunitska, šiitska in haridžitska veja. Nekateri priznavajo sufizem, mistični islam, kot četrto vejo islama (Wikipedia, 2006).

VERSKA SESTAVA

Verska sestava sodi med kulturološke značilnosti prebivalstva saj je pomembna za razumevanje številnih družbenih pojavov in razmerij znotraj države. Velikokrat se narod identificira tudi z versko pripadnostjo, v veliko primerih le simbolno.

MATERNI JEZIK

Če pogledamo v petdeseta leta, se je po mnenju Živka Šifrerja (Šifrer, 1952) materni jezik lahko določi v primeru, da so starši ene narodnosti in ene jezikovne pripadnosti. To je jezik, v katerem je mati otroka najprej naučila govoriti in v katerem se je najprej

začel izražati, ne glede na to, ali gre za jezik matere, očeta ali kakšnega drugega jezika.

Materni jezik je primarno zadeva objektivnega izvora, torej mimo volje posameznika nastala nespremenljiva konstitutivna komponenta osebnosti posameznika, medtem ko je narodnostna opredelitev zavestna in svobodna subjektivna odločitev, pri kateri lahko prihaja do spreminjanja (Kržišnik Bukić, 1997d).

Materni jezik ali materinščina (tudi prvi jezik) je jezik, ki se ga naučimo kot prvega in se v njem najlažje izražamo. To je jezik, katerega se naučimo v okviru doma in je večinoma jezik, v katerem govorijo naši starši. Na območju Slovenije je to večinoma slovenščina, na narodnostno mešanih območjih pa pogosto tudi tamkajšnji jeziki (italijanščina, madžarščina). Predvsem v južnem delu so pogosti tudi drugi slovanski jeziki (hrvaščina, srbsščina itd.) (Wikipedia, 2006).

Opredelitve maternega jezika je različna. Tako nekateri pojmujejo pod materni jezik tisti jezik, ki ga najbolj obvladajo, drugim pa jezik, ki ga najraje uporabljajo. Enotno pa je dejstvo, da je materni jezik stalen in se glede na izvor ne more menjati.

JEZIK V DRUŽINI (GOSPODINJSTVU)

Zanimiva je tudi opredelitev jezika, ki ga posameznik uporablja v družini. Že v petdesetih letih 20. stoletja je Živko Šifrer (Šifrer, 1952) definiral jezik v družini in ga poimenoval družinski jezik. Za to potrebujemo neko skupino oseb v skupnem gospodinjstvu. Ta način določanja je primeren za jezikovno mešana območja oziroma države.

OBČEVALNI JEZIK

Občevalni jezik je jezik, ki ga posameznik uporablja pri občevanju v okolju, se pravi izven družine. V zgodovini so večkrat uporabljali občevalni jezik kot vir za določanje narodnostne pripadnosti. Na ta način pripadnik neke narodnosti, ki živi v tuji okolici, lahko uporablja samo jezik svoje okolice (Šifrer, 1952). Na ta način lahko pride do hitrejše asimilacije.

MNOGOJEZIČNOST

Kot pove že izraz, gre za poznavanje in uporabljanje več jezikov. Ponavadi gre za uporabljanje jezikov staršev in jezik okolice, če so si ti med seboj različni. Pri takšnih osebah prihaja do težav pri opredelitvi glede jezikovne pripadnosti.

JEZIKOVNA SESTAVA

Pojem jezikovna sestava navadno označuje opredelitev prebivalcev neke države ali območja glede na materni jezik. Pojem jezikovna lahko razumemo tudi v smislu rabe posameznih jezikov na nekem območju (Repolusk, 1998b, str. 158). V različnih popisih so zajeti tudi podatki o jeziku v družini oziroma gospodinjstvo. V Sloveniji je bilo to vprašanje vključeno v zadnja dva popisa leta 1991 in 2002.

SRBOHRVAŠČINA

Srbohrvaščina je bil uradni jezik v bivši Jugoslaviji. Druga dva sta bila slovenščina in makedonščina. Projekt, katerega nekateri označujejo kot utopijo, je želel združiti prvine srbsčine in hrvaščine v enoten jezik. Ta jezik je propadel v času

razplamtevanja nacionalizma obeh narodov, ki se kaže v vojnah na tleh bivše Jugoslavije (Wikipedia, 2006).

Izraz srbohrvaščina uporabljamo v diplomskem delu kot skupno ime za hrvaški, hrvaško-srbski, srbski, srbsko-hrvaški jezik. V podatkih popisa 2002 pa so v to skupino vključeni še črnogorski in bosanski jezik. Razlog za tako združevanje so pogoste spremembe v klasifikacijah južnoslovanskih jezikov.

2. DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA IZREKANJE OSEB O NARODNI, VERSKI IN JEZIKOVNI PRIPADNOSTI

Dejavnikov, ki vplivajo na izrekanje o narodni pripadnosti, veroizpovedi ali jeziku je zelo veliko. Na grobo jih lahko delimo na tiste, na katere izvajalec popisa lahko vsaj deloma vpliva, in tiste, katerih delovanja ni bilo mogoče odkriti v zbranih podatkih.

Vsakovrstna etnografska evidenca kaže, da ljudje svoje lastne rodovnike le izjemoma poznajo dlje kot do četrte generacije nazaj (torej do staršev lastnih starih staršev). Kako te rodovnike interpretirajo, pa je spet povsem drugačna zadeva. Ker se večinoma solidarizirajo s takšno ali drugačno sodobno ideologijo pripadanja, je zelo običajna predstava, da je njihova »narodnostna« skupnost endogamna in da je taka tudi njihova družinska zgodovina. Zaradi množice držav, režimov in pripadnostnih ideologij, v katere so bili ljudje na primer tekom 20. stoletja na ozemlju današnje Slovenije socializirani, te podatke o izvoru svojih prednikov gledajo skozi filter tovrstnih kulturnih predelav. To pomeni, da v popisu izrečena izjava popisanege, da je Slovenec, lahko vključuje raznovrstne predstave o lastnih prednikih, ki so bili iz krajev zunaj Slovenije (ali pa tudi s področij današnje Slovenije), ki so govorili neslovenske matere jezike in ki so sami svoje pripadnosti lahko razumeli čisto drugače in v drugačnih hierarhičnih zaporedjih pomembnosti, kot jim to danes s svojega stališča lahko pripisujejo njihovi potomci. V eni sami družini se lahko celo bratje in sestre radikalno razlikujejo v svoji samoizjavljani »narodnostni« pripadnosti, ker zanje oznake »Slovenec«, »Hrvat«, »Srb« itd. pomenijo prej statusne in nazorske ali politične opredelitve kot pa kake »narodne« (Šumi, 2004).

Na izrekanje prebivalstva v popisih vpliva tudi postavka, ki določa, ali je popisnemu na vprašanje potrebno obvezno odgovoriti ali ne. Prvič je bilo vprašanje (o narodni pripadnosti) izvzeto iz obveze odgovarjanja v popisu leta 1971, na podlagi Ustave SFRJ iz leta 1963. Poleg narodne pripadnosti je bilo v popisih 1991 in 2002 iz splošne obveze odgovarjanja izvzeto tudi vprašanje o veroizpovedi. V popisu leta 1991 sta bili izvzeti iz obveze odgovarjanja tudi vprašanja o pogovornem jeziku v okolju in pogovornem jeziku v gospodinjstvu oziroma družini, ker naj bi bilo na njuni osnovi mogoče sklepati o narodni pripadnosti prebivalstva.

Pri zbiranju verodostojnih podatkov o narodni, verski in jezikovni pripadnosti popisanih je zelo pomembna zaupnost podatkov. Zato so prav vsi zakoni o popisih prebivalstva vsebovali člene, ki zavezujejo vse sodelujoče, da so pridobljeni podatki strogo zaupni in so namenjeni izključno statistični obdelavi. Na podlagi Zakona o varstvu podatkov iz leta 1999, je bilo v popisu 2002 zbiranje podatkov o narodni pripadnosti in veroizpovedi bolj zapleteno kot v predhodnih. Tako so vsi, ki so želeli odgovarjati na vprašanja osebno, brez prisotnosti popisovalca, svojo opredelitev zapisali na poseben vprašalnik. Tisti, ki so bili na dan popisa odsotni, pa so morali predložiti pisno soglasje za posredovanje teh podatkov za namen popisa ter njihova pisna opredelitev o narodni pripadnosti in veroizpovedi.

Zaupnost podatkov moramo upoštevati tudi pri statistični obdelavi in izkazovanju podatkov. Pomembno je predvsem to, da ni možnosti razkritja identitete posameznikov. V ta namen se v popisu 1991 niso objavili podatki za naselja z manj kot petimi prebivalci (v tabelah in prilogah označeno z »z« - zaupno), o narodni

pripadnosti in veroizpovedi pa podatki z manj kot tridesetimi prebivalci. V popisu 2002 pa so bila merila še strožja in prilagojena vsakemu vprašanju posebej.

V času, ko vedno več ljudi odklanja razna anketiranja in popisovanja je zelo pomembna tudi obveščenost prebivalstva o popisu. Iz tega razloga se je obveščenosti namenjala od popisa do popisa vse večja pozornost.

Na izrekanje predvsem o narodni pripadnosti in veroizpovedi vplivajo poleg zakonov, ki ščitijo tajnost podatkov, in obveščenosti tudi zunanje okoliščine. Gre predvsem za zaupanje prebivalstva v državne ustanove, ki te podatke zbirajo. Primer političnih razmer, ki vplivajo na izrekanje prebivalstva, si lahko ogledamo tudi na dveh primerih iz popisov po drugi svetovni vojni. Podatki iz popisa leta 1953, ki se nanašajo na veroizpoved, so pokazali, da je bilo v Sloveniji dobrih 10 % prebivalcev nevernih, ob popisu leta 1991 pa se je za ateiste opredelilo le dobre 4 % prebivalcev. Primerjava deležev pokaže na zmanjšanje deleža neverujočih oziroma ateistov, kar je nenavaden pojav. Vzrok temu je predvsem vpliv političnih razmer po vojni, ki niso bile naklonjene pripadnikom verskih skupnosti. Drug primer pa se nanaša na vprašanje o narodni pripadnosti. Del prebivalstva se v bivši Jugoslaviji ni opredeljeval po narodnosti, temveč po regionalni pripadnosti ali pa kot »Jugoslovan«. Delež prebivalstva, ki se je opredeljeval kot »Jugoslovan« se je od popisa do popisa povečeval in dosegel najvišjo vrednost ob popisu leta 1981. Vzrok za rast omenjene opredelitve gre iskati predvsem v množičnih migracijah in posledično rasti narodno mešanih družin, katerih otroci so se pogosto opredeljevali kot »Jugoslovan«. Ob popisu leta 1991 pa je delež, z izjemo Makedonije, upadel, predvsem zaradi povečanega nacionalizma pred razpadom Jugoslavije.

3. DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO STATISTIČNE PODATKE O NARODNI, VERSKI IN JEZIKOVNI PRIPADNOSTI

Zelo pomembno je, da imamo za obdelavo na razpolago podatke, ki nam pokažejo sliko, kakršno so ljudje pripravljeni posredovati in ne le neke približke dejanskega stanja. Na končne rezultate vpliva vrsta dejavnikov, ki poglavitno vplivajo na zbiranje podatkov, statistično obdelavo in izkazovanje zbranih podatkov.

Pri statističnih podatkih je pomembno, na osnovi kakšnih kriterijev zajamemo prebivalstvo, ki sodeluje v popisu. Primerjanje podatkov popisa 2002 s predhodnimi popisi je zaradi spremenjene metodologije skorajda nemogoče. V popisih po drugi svetovni vojni (leta 1961, 1971, 1981 in 1991) so bili upoštevani vsi državljani SFRJ, tuji državljani in osebe brez državljanstva, ki so imele stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, ne glede na to, da so bili v času popisa začasno odsotni, med katerimi so bili predvsem zdomci in njihove družine na (začasnem) delu v tujini. V popisu 2002 pa so bili upoštevani vsi tisti, ki v Sloveniji živijo nepretrgoma več kot eno leto, in tisti, ki so se iz Slovenije izselili, vendar ne več kot za eno leto in so dejansko živeli na ozemlju Republike Slovenije.

Da bi izboljšali primerljivost podatkov, je v primerjalnih tabelah za popisa leta 1981 in 1991 izločena kategorija »zdomci« (za popis 1971 iz tehničnih razlogov ni bilo mogoče). Niso pa vključeni začasno navzoči, čeprav bi bilo to za zagotovitev popolne primerljivosti potrebno. Začasno navzoči so bili v popisih leta 1971 in 1981 sicer popisani, večina tudi leta 1991, toda ni moč razbrati dolžin bivanja v Sloveniji daljšega ali krajšega od enega leta. Posledično se je zaradi izločitve zdomcev zmanjšalo število prebivalstva in število neznanih odgovorov.

Če si želimo verodostojnih podatkov, mora biti zajetje oseb, ki so po popisni metodologiji spadali v prebivalstvo Slovenije ali med začasno navzoče v Sloveniji, kar najbolj popolno. Popisovalci so se v različnih obdobjih posluževali raznih metod, s katerimi so pridobivali podatke oseb, pri katerih niso mogli opraviti svojega dela. Če niti ob prvem niti ob drugem obisku niso našli oseb, ki bi jih morali popisati, so jih povabili v pisarno občinske popisne komisije (leta 1953, 1981 in 1991) ali pa so osnovne podatke pridobili v občinskem arhivu. Pri popisu se je popisovalec, ki ni vzpostavil stika z gospodinjstvom, moral vrniti še vsaj trikrat. Če mu ni uspelo pridobiti podatkov niti v zadnjem določenem poskusu, so poslali popisne liste z navodili in kasneje te podatke vključili v obravnavo.

Pri primerljivosti statističnih podatkov so pomembne uporabljene metode zbiranja podatkov. V dosedanjih popisih na ozemlju je bilo uporabljeno več različnih metod. Ob popisih leta 1948, 1953 in 1961 je bila osnovna metoda zbiranja podatkov samopopis. V popisih 1971 in 1981 je popisovalec gospodinjstvo obiskal le enkrat in takrat izpolnil vprašalnike za vse člane. V popisu leta 1991 je bila uporabljena kombinacija metode intervjuja in popisa s pomočjo administrativnih in statističnih virov. V popisu leta 2002 je bila ponovno uvedena možnost samopopisa, ki jo je izkoristilo le 3 % prebivalstva. Poleg klasičnega samopopisa je bil možen tudi delni samopopis za vprašanja o narodni pripadnosti in veroizpovedi.

Pomembno je, da so vprašanja v popisih razumljivo zastavljena. Če se osredotočimo na vprašanja v zvezi z narodno, versko in jezikovno pripadnostjo, je najbolj pomembno, da posamezniki razumejo vsebino omenjenih treh pojmov. Ob pregledu popisov od leta 1953 do 1991 lahko ugotovimo, da je pojem narodna pripadnost postal splošno znan in sprejet, saj se jih je v tem obdobju regionalno in državno (Jugoslovan) identificiralo manj kot 2 %. Pri opredeljevanju glede narodne pripadnosti, veroizpovedi je večina oseb, vključenih v popis 2002 odgovorila pravilno, torej na vprašanje o narodni/etnični pripadnosti oziroma veroizpovedi je odgovorila z navedbo konkretnega naroda oziroma veroizpovedi. Zamenjavanje narodne in verske pripadnosti je bilo najpogosteje vezano na prebivalstvo iz Bosne in Hercegovine, kjer je bilo nastajanje narodne identitete povezano z versko identiteto. Pojem maternega jezika naj bi bil razumljiv vsem, čeprav ga je mogoče narobe razumeti zaradi njegove pomenske zveze z materjo.

3.1. KLASIFICIRANJE PODATKOV

Ko so vsi podatki zbrani, sledi še statistična obdelava teh podatkov. Ker so bile izjave o narodni, verski in jezikovni pripadnosti povsem subjektivnega značaja, podatki niso bili podvrženi spreminjanju ali preverjanju. Pri različnih popisih so bili pri obdelavi podatkov uporabljeni različni načini klasificiranja oziroma združevanja podatkov v skupine. Pogledali si bomo primere klasifikacije po drugi svetovni vojni do danes.

Poleg konkretnih opredelitev pa klasifikacija zajema tudi enoto »neznano«. Ta oznaka pomeni, da iskani podatek ni bil dobljen. Če se osredotočimo na podatke o narodni, verski ali jezikovni pripadnosti, lahko ugotovimo, da se je od popisa leta 1948 do 2002 zelo povečal delež neznanih odgovorov. Na tak trend vplivajo povečana mobilnost prebivalstva, varovanje osebnih podatkov, zmanjšano zavzetost za sodelovanje itd. Največji porast deleža neznanih odgovorov se je pojavil pri popisu leta 1991, glede na predhodni popis leta 1981. Glavni razlog lahko iščemo v nestabilnih političnih razmerah, v času ko je bil izveden popis leta 1991. Sklepamo lahko, da so se nekateri preprosto želeli izogniti odgovorom na ta vprašanja, kar jim je omogočala tudi ustava in zakon o popisu (razen za odgovor o maternem jeziku).

Delež neznanih odgovorov v popisu leta 2002 je bil še večji kot ob popisu leta 1991. Velik porast neznanih odgovorov se je nanašal na vprašanja o narodni pripadnosti in veroizpovedi. Glavni vzrok gre iskati v tehnično drugačno oblikovanih vprašanjih. V popisu leta 1991 je popisovalec moral, za tiste, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni in/ali verski pripadnosti, vpisati »ni želel odgovoriti«. Nekateri popisovalci niso upoštevali tega pravila in niso ničesar vpisali, tako so bili obravnavani pod enoto »neznano«. Zaradi majhnega števila odgovorov »ne želim odgovoriti« je bil tudi ta uvrščen v enoto »neznano«.

V popisu leta 2002 so bili že natisnjeni odgovori o narodni, verski in jezikovni pripadnosti. Poleg podanih konkretnih enot je bila dodana tudi enota »na to vprašanje ne želim odgovoriti«. V enoto »neznano« naj bi tako bili vključeni le odgovori, ki niso ustrezali vprašanju ali pa če je bilo polje prazno. Pričakovati je bilo zmanjšanje neznanih odgovorov, vendar se je za odgovor glede narodne pripadnosti potrojil glede na popis leta 1991. Pri odgovorih o maternem in pogovornem jeziku se delež

neznanih odgovorov v popisu leta 2002 glede na popis 1991 skorajda ni spremenil. Upoštevati je potrebno, da je bilo odgovarjanje na vprašanje o jeziki obvezno. Iz tega lahko razberemo, da je neobveznost odgovarjanja na vprašanje o narodni pripadnosti in veroizpovedi tudi vplivala na delež neznanih odgovorov.

Neobveznost odgovarjanja na vprašanje o narodni pripadnosti je bilo prvič vpeljano v popisu leta 1971. Tisti, ki se niso želeli opredeliti, so bili uvrščeni v skupino »narodno neopredeljeni po določilih ustave«. V popisu leta 2002 je bil odgovor »narodno neopredeljen« že natisnjen, med ponujenimi postavkami je bil tudi odgovor »ne želim odgovoriti«. Tisti, ki so se v popisu 1991 na vprašanje o narodni pripadnosti odgovorili z »ne želim odgovoriti« so bili uvrščeni v skupino »neznano«.

3.1.1. NARODNA PRIPADNOST

V prvem povojnem popisu leta 1948 je bilo predvideno, da na vprašanje o narodni pripadnosti muslimani odgovarjajo: »Srb-musliman«, »Hrvat-musliman« itd. ali »neopredeljen-musliman«. Pri obdelavi podatkov so bili narodno opredeljeni Muslimani vključeni v ustrezne narode, narodno neopredeljeni pa v skupino Muslimani-neopredeljeni, ki so jih nadalje razdelili na Muslimane z jugoslovanskim etničnim poreklom v skupino »Jugoslovani-neopredeljeni« in na tiste, ki niso jugoslovanskega porekla v skupino »Nacionalno neopredeljeni«. Če odgovora ni bilo mogoče uvrstiti v predvideno klasifikacijo je bil uvrščen v skupino »neznano«.

V popisu 1961 je bil uveden odgovor »Musliman« v etničnem smislu za tiste, ki se niso opredelili za enega od jugoslovanskih narodov. Če so se državljani Jugoslavije opredeljevali po pokrajinski pripadnosti, so bili uvrščeni v skupino »Jugoslovan, narodnostno neopredeljen«; tuji državljani, ki so navedli pokrajinsko pripadnost so bili uvrščeni v skupino »Narodno neopredeljeni«. V naslednjem popisu leta 1971 sta bili, na podlagi pravice do svobodne izjave o narodni pripadnosti v klasifikacijo uvrščeni dve novi skupini: »Narodnostno so se opredelili« in »Niso se narodnostno opredelili«. Osebe, ki se niso narodno opredelile, so bile razvrščene v tri skupine: sploh se niso opredelile (po 41. členu ustave SFRJ), opredelili so se kot Jugoslovani oziroma opredelili so se po regionalni pripadnosti. Na osnovi te klasifikacije so bili obdelani podatki še v popisu leta 1981 in 1991.

Zaradi spremenjenih političnih razmer in s tem povezanimi spremembami pri opredeljevanju prebivalstva po narodni pripadnosti je bilo treba izkazovanje podatkov o narodni pripadnosti pri popisu leta 2002 nekoliko prilagoditi. V ta namen je bila v sodelovanju z Inštitutom za narodnostna vprašanja dopolnjena dotedanja klasifikacija s kategorijo »Bošnjak« med narodno opredeljenimi in kategorijo »Bosanec« med narodno neopredeljenimi. Kategorija »Bošnjak« je bila uvrščena v skladu z Ustavo Federacije Bosne in Hercegovine, ki določa tri konstitutivne narode: Bošnjake, Hrvate in Srbe. Za Bošnjake so se večinoma opredeljevali tisti, ki so se v prejšnjih popisih opredeljevali kot Muslimani, čeprav je bila kategorija »Musliman« še vedno vključena v popis.

Osebe, ki so v popisu 2002 opredelile »sem narodno neopredeljen«, so bile uvrščene v isto skupino kot tisti, za katere je bil v prejšnjih popisih izbran odgovor »ni se izjavil« ali »ni se opredelil«. Ta skupina se je od leta 1971 do 1991 v klasifikaciji imenovala

»neopredeljeni po določilih ustave«, v popisu 2002 pa je bila ta kategorija v skupini narodno neopredeljenih označena kot »Drugi«. Poleg tega je bila v popisu 2002 uvedena nova kategorija »ne želim odgovoriti«.

3.1.2. VEROIZPOVED

Klasifikacija podatkov se je spreminjala v vseh treh povojnih popisih, ki so zajemali vprašanje o veroizpovedi. Pri popisu 1953 je bilo predvideno, da osebe na vprašanje o veroizpovedi odgovorijo tako, da se opredelijo za določeno veroizpoved ali pa izberejo odgovor »brez vere«. Pripadniki manjših verskih skupin ali sekt so bili združeni v enoto »ostali«. V enoto »neznano« so bili uvrščeni popolnoma nečitljivo napisani odgovori oziroma brez odgovora o veroizpovedi so bili uvrščeni v skupino »brez odgovora«, če pa so manjkali tudi drugi odgovori pa so bili uvrščeni v enoto »neznano«.

Pri popisu 1991 so bili podatki na podlagi klasifikacije razdeljeni na 11 enot: islamska, judovska, katoliška, pravoslavna, protestantska, »proorientalski kulti«, »druge veroizpovedi«, »verniki, ki ne pripadajo nobeni veroizpovedi«, »ni vernik«, »ni želel odgovoriti« in »neznano«.

Pri popisu 2002 je statistični urad v sodelovanju s Svetom krščanskih cerkva, Teološko fakulteto, Fakulteto za družbene vede in Urdom za verske skupnosti v Republiki Sloveniji, 121 različnih opredelitev združil v 43 enot. Klasifikacija je zavzemala štirinajst enot, od tega devet za posamezne verske skupnosti in pet enot za ostale opredelitve: »agnostiki«, »je vernik, vendar ne pripada nobeni veroizpovedi«, »ni vernik, ateist«, »ni želel odgovoriti« in »neznano«.

3.1.3. JEZIKI

Kljub enostavni opredelitvi maternega jezika je bilo primerjanje podatkov med različnimi popisi zelo oteženo. Do težav prihaja predvsem pri opredelitvi hrvaškega in srbskega jezika in njunih kombinacij. V skupino oseb, katerih njihov materni jezik izhaja iz srbskega in/ali hrvaškega jezika, lahko uvrstimo Hrvate, Srbe, Črnogorce, in Bosance (cv. Rotar, 1998). Med omenjenimi narodi prihaja do vse večjih sprememb v različici jezika, kar je opazno predvsem po razpadu bivše Jugoslavije.

Leta 1953 je bil izpeljan prvi popis prebivalstva po koncu druge svetovne vojne, ki je vseboval vprašanje o maternem jeziku. Zbrani podatki so bili razvrščeni v enaindvajset enot, od tega osemnajst jezikovnih, ter enote: »ostali slovanski jeziki«, »ostali neslovanski jeziki« in »neznano«.

Pri popisu leta 1961 je bila predvidena tabela, v kateri bi bil materni jezik kombiniran z narodno pripadnostjo. Predvidena klasifikacija je imela devet enot, sedem jezikov in enoti »ostali jeziki« in »neznano«. Ta tabela ni bila nikoli objavljena.

Objava podatka o maternem jeziku v popisu leta 1971 ni bila predvidena, idealna je bila le ena delovna tabela, v kateri je bil materni jezik kombiniran z narodno pripadnostjo. Leta 1974 je bila prepovedana za uporabo. Klasifikacija je imela

petindvajset enot, od tega triindvajset enot posameznih jezikov ter enoti »ostali jeziki« in »neznano«.

V popisu leta 1981 je klasifikacija zajemala osemindvajset enot, od tega šestindvajset enot posameznih jezikov ter enoti »ostali jeziki« in »neznano«. Pri naslednjem popisu leta 1991 pa je bila klasifikacija maternih jezikov razširjena na enaintrideset enot, od tega devetindvajset enot posameznih jezikov ter enoti »drugi jeziki« in »neznano«. Število enot se je povečalo zaradi ponovne ločitve hrvaškega in srbskega jezika, v Sloveniji je bil dodan kot materni jezik še pomurski jezik, ki je bil v objavljeni tabeli priključen slovenskemu jeziku.

V zadnjem popisu leta 2002 je statistični urad združil jezike v petinštirideset enot, od tega triinštirideset enot posameznih jezikov ter enoti »drugi jeziki« in »neznano«. Izločen je bil prekmurski jezik. Za objavo podatkov so na ravni Slovenije skrajšali število maternih jezikov na štiriintrideset enot, za nižje enote pa na šestnajst enot. Hrvaško-srbski jezik je bil zaradi malo številčnosti razvrščen v kategorijo »drugi jeziki«.

Poglavitna razlika med klasifikacijo iz leta 2002 in 1991 je v tem, da sta se prvič pojavila bosanski in črnogorski jezik. Zaradi razpada Jugoslavije je prišlo tudi do osamosvojitve narodnih jezikov. Tako so se iz srbohrvaščine razvili: hrvaški, srbski, črnogorski in bosanski jezik.

»Klasifikacije maternih jezikov smo v Sloveniji uporabili tudi za pogovorne jezike. Ker pa je bila dana možnost, da na vprašanje o pogovornem jeziku osebe odgovorijo z vpisom enega, dveh ali celo več jezikov, je bilo leta 1991 dodanih še sedeminpetdeset enot s kombinacijo dveh jezikov, devet enot s kombinacijo treh jezikov, enota »ostale kombinacije« in enota »neznano«. Pri popisu 2002 je klasifikacija pogovornega jezika vsebovala enajst enot jezikov, šest enot kombinacije slovenščine z drugimi jeziki, »druge jezike« in kombinacije« ter »neznano«.

4. MIGRACIJE, KI SO VPLIVALE NA NARODNO, VERSKO IN JEZIKOVNO SESTAVO SLOVENIJE

Obravnava migracij sodi v geografijo, sociologijo, statistiko in nenazadnje tudi v ekonomske vede, saj so ekonomski razlogi največkrat vzrok selitev (Vrišer, 1960). Predstavljajo geografsko in socialno mobilnost. Spreminjanje prostorskega okolja hkrati pomeni spreminjanje socialnega okolja, kompleksa družbenih odnosov, zamenjava socialnega sistema vrednot, norm, institucij ipd. Ko se imigranti znajdejo v novem socialnem okolju, s seboj prinesejo nove navade, določene izkušnje (Klinar, 1976, str. 15). S tem se bogati pestrost kultur.

Proučevanje nacionalne strukture prebivalstva sodi v sklop proučevanja celotnega kompleksa demografskih prostorskih struktur, saj vsak narod kot socialnogeografska skupina izraža v svojem prostoru poselitve svoje značilnosti v razvoju in zunanji podobi prostora (Klemenčič, V., 1991a).

Vzrokov in motivov, ki privedejo do pojava migracij je izredno veliko. Pogledali si bomo predvsem tiste, ki so najbolj značilne za Slovenijo. Ko obravnavamo vzroke migracij analiziramo dejavnike potiskanja (»push« dejavniki) in dejavnike privlačevanja (»pull« dejavniki). Dejavniki potiskanja sprožijo migracije, dejavniki privlačevanja pa vplivajo na izbor območja priselitve.

Ekonomski položaj velikega dela prebivalcev ostalih republik bivše Jugoslavije je gotovo glavni vzrok najbolj množičnega priseljevanja v Slovenijo. Po drugi svetovni vojni, ko se je bivša Jugoslavija močno industrializirala, je Slovenija kot najrazvitejša takratna republika potrebovala delovno silo. Ker so bile razmere za življenje v ostalih republikah veliko slabše, so množično imigrirali v Slovenijo kot delovna sila.

Drug tudi zelo pomemben vzrok je politični in vojaški. Slednji je značilen predvsem za začetek devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko je na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini divjala vojna.

Zaradi nizke naravne rasti avtohtonega prebivalstva, poleg Slovencev tudi pripadnikov italijanske in madžarske manjšine, so migracije povzročile nekatere spremembe v nacionalni strukturi Slovenije.

Pojavi socialne dezorganizacije nastajajo v strukturi etnične stratifikacije in zadevajo odnose med imigrantsko manjšino in dominantno večino. Značilno je, da rahljajo skupne vrednote in norme. Oblika socialne dezorganizacije je na primer diskriminacija na področju zaposlitve, stanovanjske problematike, šolanja itd. Drug primer je segregacija, ko imigranti živijo v drugačnem, ločenem sistemu. Potrebno je razlikovati prostorsko in socialno segregacijo ter prostovoljno in neprostovoljno segregacijo. Za odnos dominantne večine so značilni predsodki. Gre za sklepanje in izrekanje prenagljenih sodb, preden bi se prepričali o dejstvih. Vzrok lahko iščemo v strahu pred tujim in zaupanje v svoje. Najbolj pogoste oblike predsodkov so stereotipi (Klinar, 1973).

4.1. IMIGRACIJE PREBIVALSTVA IZ OBMOČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE

4.1.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV

Prostorska razporeditev imigrantov, ki so se po drugi svetovni vojni priseljevali v Slovenijo je bila zelo neenakomerna. Migranti so se večinoma naseljevali večinoma le v najbolj gospodarsko razvitih območjih Slovenije, kar potrjuje tezo o prevladujočih ekonomskih migracijah. Obstajajo pa razlike glede na prostorsko razporeditev pripadnikov posameznih narodov iz bivše Jugoslavije. Primarna glavna območja priseljevanja so bila v t. i. industrijskem polmeseču, ki se je raztezal od Zgornjesavske doline, skozi širše ljubljansko območje z Zasavjem proti celjskem, velenjskem in mariborskem območju. Drugo močnejše priselitveno območje se razteza ob slovensko-hrvaški meji, predvsem v Obalnih občinah. Kasneje so se priseljevali v nova industrijska središča (Nova Gorica, Novo mesto, Murska Sobota).

Pri popisu leta 1961 so bili podatki za migracije prikazani za vzhodni in zahodni del Slovenije. Vzhodna Slovenija je bila depopulacijsko območje, saj se je do leta 1961 preselilo v zahodni predel Slovenije 34.593 ljudi več, kolikor se jih je priselilo v vzhodni predel Slovenije. Po podatkih iz leta 1961 je značilno, da so bili osrednji in zahodni predeli mnogo privlačnejši tudi za priseljence iz drugih republik bivše Jugoslavije. V vzhodni Sloveniji pa je mnogo več predelov, ki so jih že v preteklosti naselili prebivalci ostalih republik (Natek, 1968). Tudi za novejša obdobja je značilno, da je za priseljevanje ljudi bolj privlačna osrednja in zahodna Slovenija, manj pa predvsem severovzhodna Slovenija, ki ima še vedno velik delež primarnega sektorja.

Intenzivna in policentrično zasnovana industrializacija ter razvoj stacionarnega in tranzitnega turizma po drugi svetovni vojni so omogočili zaposlitev vseh prebivalcev Slovenije. Nekatera delovna mesta niso imela dovolj delavne sile, zaradi česar je Slovenija postala »odskočna deska« za zaposlitev izven meja bivše Jugoslavije. Sčasoma je bilo možnosti za zaposlitev v tujino vedno manj (Gosar, 1993), kar je pomenilo, da je Slovenija postala ciljna država za velik del migrantov iz bivše Jugoslavije.

Največji del imigrantov iz ostalih republik bivše Jugoslavije se je v Slovenijo priselil iz štirih območij:

- obmejni kraji in območja ob hrvaško-slovenski meji;
- severozahodna območja Bosne in Hercegovine in vzhodno-hrvaška ozemlja do madžarske meje;
- zahodna območja Kosova in Makedonije;
- izrazito periferna območja Srbije, predvsem vzhodni del.

Kljub dokaj jasni sliki prostorske diferenciacije med območji različne intenzivnosti imigracij v Slovenijo je zelo težko ugotoviti nacionalni značaj omenjenih migracijskih tokov. Očitno je, da se pogosteje preseljujejo prebivalci iz nacionalno mešanih območij na hrvaškem in Bosni in Hercegovini (Hrvati in Srbi). Poleg tega je območje močnejše emigracije tudi izrazito muslimanska severozahodna Bosna (Bihač, Cazin,

Banja Luka) (Gosar, 1993). Močna emigracijska območja v bivši Jugoslavije so bila predvsem odmaknjena periferna območja.

4.1.2. ZNAČILNOSTI PRISELJENCEV

Priseljenci iz bivše Jugoslavije se razlikujejo od slovenskega prebivalstva po nekaterih demografskih in družbeno-gospodarskih značilnostih. Imajo ugodnejšo starostno sestavo ter slabšo izobrazbeno sestavo. Večinoma so zaposleni v sekundarnih dejavnostih (Repolusk, 1998a), torej industriji in rudarstvu. Iz tega lahko razberemo manjšo zaposlitveno mobilnost med priseljenci. V prvem povojnem obdobju so bili še predvsem sezonski delavci, kasneje pa je Slovenija postala stalno prebivališče. To je po svoje razumljivo, saj so delavci iz drugih republik prišli v Slovenijo večinoma sami. V začetnem povojnem obdobju so imeli priseljenci kar nekaj težav pri vživljanju v novo družbeno okolje in novi življenjski stil, pa tudi jezikovna pregraja jim je preprečevala hitrejše vključevanje v novo okolje. Večina jih tudi ni imela objektivnih možnosti, da bi si v kraju zaposlitve ali njeni bližini uredila osnovne življenjske pogoje zase in svojo družino (Natek, 1968).

Tabela 2: Ženske, stare 15 let ali več, po številu živorojenih otrok in narodni pripadnosti, popis 2002

Narodna pripadnost	Skupaj	Ni rodila						Povpr.št. živoroj. otrok na žensko
			1	2	3	4	5+	
SKUPAJ	859583	227386	167601	320031	95696	28721	20148	1,55
Slovenke	734061	188404	143384	274790	84280	25396	17807	1,57
Italijanke	1092	246	280	420	105	27	10	1,48
Madžarke	3112	554	795	1287	304	90	82	1,66
Rominje	1022	231	146	209	139	120	177	2,59
Albanke	1385	373	172	374	249	118	99	1,96
Bošnjakinje	7397	2080	1131	2848	931	233	174	1,57
Črnogorke	980	279	193	350	117	29	4	1,47
Hrvatice	15834	3148	3207	7133	1671	391	284	1,63
Makedonke	1356	342	266	597	123	13	12	1,45
Muslimanke	3784	1054	602	1375	502	155	96	1,61
Nemke	264	62	67	91	27	12		1,53
Srbkinje	15229	4381	2758	6752	1069	181	88	1,36
Druge narodno opred.	1799	515	509	572	125	48	30	1,33
Jugoslovanke	175	42	38	71	15	3	3	1,58
Bosanke	3232	804	641	1216	370	116	85	1,60
Regionalno opred.	599	80	114	290	83	20	8	1,82
Narodno neopred.	5118	1935	1032	1694	354	62	41	1,16
Niso želele odg.	20227	5728	4466	7573	1735	440	285	1,40
Neznano	42917	17128	7800	12389	3497	1267	836	1,23

Vir: SURS, 2003

V slovenski literaturi se pogosto pripisuje višanja rodnosti na račun imigrantov iz republik bivše Jugoslavije. Če pogledamo podatke o priselitvah, ugotovimo, da se je v času največjega priseljevanja rodnost znižala (Josipovič, 2004). Višjo rodnost od tistih, ki so se opredelile za Slovenke so imele le Romkinje, Albanke, Madžarke, Hrvatice, Muslimanke (etnična pripadnost) in Bosanke.

Priseljenci, ki so se ustalili v Sloveniji, so vplivali na narodno sestavo tudi posredno. Njihovi otroci so ali ohranjali narodno identiteto staršev ali se opredeljevali za nevtralne kategorije, zlasti potomci narodno različnih staršev, nekateri pa so se izrekli za Slovence (Šircelj, 2003). Na podlagi podatkov, da je bil med rojenimi v Sloveniji delež opredeljenih Slovencev ob vsakem naslednjem popisu manjši, lahko ugotovimo, da je slednjih najmanj.

4.1.2.1. STAROSTNA IN SPOLNA SESTAVA PRISELJENCEV

Priseljenci so mladi, večinoma stari od 20 do 35 let (priloga 1). S tem neposredno vplivajo na starostno sestavo območja oziroma države, kamor se priselijo. Zato je bil vse od leta 1948 do 1991 delež Slovencev najmanjši ravno v tej starostni kategoriji (Šircelj, 2003).

Razlika med priseljenci je tudi v spolni sestavi. V vseh popisih je koeficient maskulitete za priseljene narode večji od 100, kar pomeni, da je več dečkov kot deklic. V popisih leta 1953, 1961, 1971, za Albance pa tudi še leta 1981 so bili koeficienti maskuliteta za mnoge celo višji od 200. Z leti so se razlike začele zmanjševati. Na številčno prevlado moških gotovo vpliva bližina območij, od koder se priseljujejo. Priseljevali so se predvsem moški, ki so v Sloveniji živeli in delali, svojo družino pa so imeli v eni izmed drugih republik bivše Jugoslavije (Šircelj, 2003).

Večina priseljencev si ustvari tudi družino. Nekateri si partnerja poiščejo v svojem izvornem okolju, nekateri v okolju, v katerega so se priselili. Pri slednjih je velika verjetnost, da bo partner pripadnik druge narodnosti. Glede na prevladujoč del moške populacije priseljencev je velika verjetnost mešanih parov. Določitev narodne pripadnosti otrok v narodno mešanih družinah ni preprosta. Zato se jih je veliko opredeljevalo kot Jugoslovan, v zadnjih dveh popisih pa jih veliko uveljavlja pravico do narodnega neopredeljevanja (Šircelj, 2003).

4.1.2.2. ZAPOSLOTVENA SESTAVA PRISELJENCEV

Priseljenci so se sprva zaposlovali predvsem v mestih in industrijskih središčih, o čemer govori tudi majhen delež kmetovalcev med priseljenci iz bivše Jugoslavije. Gradbeništvo je bila v šestdesetih letih 20. stoletja tista veja gospodarstva, ki je zaposlovala največ priseljenih sezonskih delavcev, vendar se je delež le-teh do konca desetletja zmanjšal iz 60 % na 38 %, povečal pa se je delež zaposlenih v kmetijstvu. V tem obdobju je dobilo zaposlitev v industriji okoli pet tisoč priseljencev iz drugih republik.

Zanimive so ugotovitve o značilnostih priseljencev in njihovih potomcev, ki so jih opravili na Inštitutu za narodnostna vprašanja. Ugotovili so, da se je prva generacija želela le vključiti v novo okolje, medtem ko se nove generacije vračajo k tradiciji

staršev in gojijo njihove kulturne vzorce. Statistično so ugotovili, da se otroci staršev, ki niso Slovenci, pogosteje odločajo za manj zahtevne izobraževalne programe (dvo- in triletno programe srednjega izobraževanja). Izobrazba za mladostnike narodnih skupin je pomembna, saj s tem dosežejo višjo stopnjo izobrazbe od staršev, hkrati pa se s takšno izobrazbo tudi zadovoljijo, saj jim omogoča razmeroma hiter vstop v delo, ki jim omogoča osamosvojitvev (Račič, 2005).

4.1.3. IMIGRACIJE MED LETI 1945 IN 1991

Migracijski procesi med Slovenijo in ostalimi območji bivše Jugoslavije so se odvijali v celotnem obdobju njenega obstoja. V obdobju med obema vojnama so bili migracijski procesi šibki, nasprotno pa so bili po drugi svetovni vojni bolj dinamični (priloga 2,3). Sprva so te priselitve pogojevali politični oziroma vojaški dejavniki, nato pa ekonomski. Pomemben dejavnik privlačenja je bila poleg možnosti zaposlitve gotovo tudi jezikovna sorodnost.

Slovenija je bila vse do leta 1961 območje odseljavanja. Vse do srede petdesetih let prejšnjega stoletja je bil delež odseljenih višji od deleža priseljenih. Najmočnejše priseljavanje je bilo sredi šestdesetih in v drugi polovici sedemdesetih let 20. stoletja. Reforma leta 1965 je predstavljala administrativno regulativni poseg na področje migracij in je ločilo dotlej vzporedna migracijska tokova. Zdi se, da je zmanjšanje možnosti za zaposlovanje predstavljalo razlog za zmanjšanje migracij v Slovenijo. Z zmanjšanjem delovnih mest v Zahodni Evropi leta 1973 je Slovenija postala ponovno zelo privlačna za priseljavanje (Mežnarič, 1986). Od leta 1975 do 1982 se je v Slovenijo priselila kar tretjina vseh v tridesetih letih priseljenih prebivalcev, 93.897 migrantov, kar pomeni, da se je iz drugih republik bivše Jugoslavije na leto na tisoč prebivalcev povprečno priselilo šest ljudi. Ko govorimo o stalnih priselitvah, ne smemo pozabiti na številne delavce iz drugih republik bivše Jugoslavije, ki so bili pri nas le začasno prijavljeni (Kuhar Demizio, 1998). Množično so se v obdobju od leta 1971 do 1981 vračali tudi Slovenci iz drugih republik bivše Jugoslavije, kljub temu se je delež slovenskega prebivalstva v primerjavi s predhodnim najbolj zmanjšal, kar za 3,3 % (Dolenc, 2003).

V zadnjem desetletju pred osamosvojitvijo so se selitveni tokovi iz drugih republik bivše Jugoslavije umirili. Za to obdobje je značilna gospodarska kriza in velike politične spremembe z naraščajočim nacionalizmom. Z letom 1988 se zaključi trideset letno obdobje primarnega ekonomskega priseljavanja v Slovenijo. Konec osemdesetih let prejšnjega stoletja so bili sprejeti zakoni, ki so omogočali začetek podjetništva in odpuščanje delavcev zaradi stečajev podjetij. V tem času se je iz Slovenije izselilo mnogo več priseljencev iz drugih republik bivše Jugoslavije, kot so zabeležili uradni podatki. Delno so razlike tudi posledica neurejenih evidenc, metodoloških značilnosti popisa 1991 in subjektivnih napak pri izvajanju popisa (Dolenc, 2003). Lahko rečemo, da je za obdobje od leta 1981 do 1991 značilno predvsem odseljavanje ekonomskih priseljencev iz republik bivše Jugoslavije in vračanje Slovencev iz teh republik.

V Slovenijo so se sprva intenzivneje priseljevali predvsem Hrvati, pozneje še Muslimani in Albanci. Pri popisu leta 1961 je bila med prebivalstvom, priseljenim iz drugih delov bivše Jugoslavije, še polovica Slovencev, nato se je delež iz popisa do

popisa zniževal in leta 1991 dosegel 18,6 %, na račun povečanja priseljevanja pripadnikov drugih narodnosti. Manjši del prebivalstva se je v Slovenijo priselil tudi iz drugih držav. Teh je bilo manj, večinoma so bili Slovenci. Slovenija namreč ni bila privlačna za ekonomske priseljence iz zahodne, severne in južne Evrope, priseljevanje iz vzhodne Evrope pa je bilo redko zaradi političnih razmer do začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja. (Šircelj, 2003). Po letu 1991 pa je prišlo do povečanja števila priseljencev iz omenjenih delov Evrope, predvsem zaradi padca komunizma, pojava globalizacije in posledično tujih vlaganj v slovenska podjetja.

Natančnih podatkov o migracijskih tokovih nimamo, saj naj bi bili ti tokovi obsežnejši od številke Statističnega urada Republike Slovenije. Problem pri zbiranju podatkov je predstavljalo dejstvo, da so bili migracijski tokovi do leta 1990 znotraj skupne države in nekateri migranti sploh niso prijavili svojega prihoda (Komac 2003). Zato moramo podatke o priselitvah jemati kot pomoč pri raziskovanju migracij ob upoštevanju navedenih dejstev.

4.1.4. IMIGRACIJE PO OSAMOSVOJITVI SLOVENIJE LETA 1991

Po letu 1991 so se priseljevali Slovenci, ki so prej živeli v drugih republikah bivše Jugoslavije. Povečal se je delež tistih, ki so sicer že prej živeli v Sloveniji, vendar so šele takrat, verjetno iz političnih razlogov, zaprosili za stalno bivališče. Za celovito sliko migracijskega gibanja v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja moramo upoštevati še populacijo beguncev iz bivše Jugoslavije. V letih 1991 in 1992 je Slovenija sprejela 48.948 beguncev. Konec leta 1994 je bilo v Sloveniji še vedno 24.156 beguncev, spomladi leta 1998 pa še dobrih osem tisoč (Kuhar Demizio, 1998). Nastanjeni so bili pri sorodnikih ali pa v azilnih domovih.

Priseljene osebe, ki so se v Slovenijo priselile v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja, analitiki statističnega gradiva razvrščajo v štiri kategorije:

- priseljeni državljani Republike Slovenije, ki so se v Slovenijo vrnili zaradi razpada bivše Jugoslavije (častniki nekdanje JLA in njihovi družinski člani);
- priseljeni državljani Republike Slovenije, ki so se vrnili po začasnem oziroma dolgotrajnem prebivanju v tujini;
- begunci iz območij bivše Jugoslavije, ki so ostali v Sloveniji, ker se ne morejo vrniti v svoje izvorno okolje;
- sodobni ekonomski migranti, ki v Slovenijo še vedno prihajajo pretežno iz držav na območju bivše Jugoslavije.

Za oceno priseljevanja v Slovenijo po osamosvojitvi je edini dovolj kakovosten vir popis iz leta 2002 (priloga 4,5). Slovenija je tudi po osamosvojitvi migracijsko še vedno povezana predvsem z državami iz bivše Jugoslavije. Značilni po Dolencu (Dolenc, 2003) so bili za obdobje od leta 1991 do 2002 značilni naslednji migracijski tokovi:

- priseljenci iz manj razvitih območij (Kosovo, Makedonija);
- begunci iz območji vojnih spopadov na tleh bivše Jugoslavije, predvsem iz Bosne in Hercegovine;
- ilegalni pretežno ekonomski migranti iz Turčije, Bližnjega vzhoda, Azije. Iz območja bivše Jugoslavije so prevladovali Albanci iz Kosova in iz Makedonije, ki so bili prek Slovenije napoteni v Zahodnoevropske države;

- iskalci azila kot poseben tip ilegalnih migrantov. Slovenijo so razmeroma hitro zapustili saj ni bila njihova ciljna država.

Slednji dve kategoriji sicer nista neposredno vplivali na narodno, versko in jezikovno sestavo zaradi razmeroma kratkotrajnega ilegalnih prebežnikov in azilantov v Sloveniji, vendar so omenjeni za predstavo o sodobnih migracijskih procesih v Sloveniji.

4.1.4.1. PRISILNI MIGRANTI IZ BIH

Kot posebno kategorijo priseljencev po osamosvojitvi Slovenije si lahko поблиže pogledamo begunce iz Bosne in Hercegovine. Večina pregnanih iz Bosne in Hercegovine je izbrala Slovenijo za državo azila zato, ker je bila geografsko blizu, ker je kot bivša jugoslovanska republika jezikovno sorodna in so prisilni migranti razumeli slovenščino, ter zato, ker so imeli v Sloveniji sorodnike. Obstoj sorodstvenih mrež v Sloveniji je bil pravzaprav najpomembnejši razlog za izbiro Slovenije kot države azila. Dolgoletno bivanje v Sloveniji je pomenilo tudi določeno spremembo vrednot, zlasti je zaznati porast individualizma. Večina izmed prisilno pregnanih iz Bosne in Hercegovine išče lastno pot integracije v slovensko družbo; ostal je sicer občutek za družino, manj pa za skupnost. Za prisilno pregnane iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji so bile neformalne etnične mreže pomembnejše od formalnih. Narodna društva, ki so jih organizirali posamezniki iz bivših republik Jugoslavije, večinoma niso uvrščala problemov prisilno pregnanih iz Bosne in Hercegovine; delujejo namreč zlasti s kulturnim programom. Več pa so k reševanju njihovih problemov doprinesle nevladne organizacije, ki so jih sestavljali večinoma Slovenci (Vrečer, 2004). Slovenija je leta 1992 sprejela okoli 45.000 beguncev iz Bosne in Hercegovine.

4.1.4.2. DRŽAVLJANSTVO IN TREND NOVIH PRISELJEVANJ

Slovenski pristop k naturalizaciji državljanov drugih republik bivše Jugoslavije v obdobju nastajanja samostojne države je bil liberalen glede postopka in pogojev pridobitve državljanstva, ki ga je podprlo tudi večinsko javno mnenje. Po letu ali dveh, ko je bila Slovenija mednarodno priznana in ko je prešla težko obdobje družbenih sprememb tranzicije, so bila uvedena strožja stališča do redne naturalizacije (Komac, Medvešek, 2005). Slovenija sodi med evropskimi državami med strožje glede pogojev za pridobitev državljanstva. Uvedene so bile tudi delovne kvote.

Leta 2004 se je v Slovenijo priselilo 10.171 prebivalcev, od tega 84,5 % tujcev. Med njimi je bilo največ državljanov Bosne in Hercegovine. Priselilo se je torej 8.597 tujcev, od tega 34,5 % državljanov Bosne in Hercegovine. S 27,6 % so jim sledili prebivalci Srbije in Črne gore, Makedonci z 14,6 % in z 9,3 % Hrvati. Iz Slovenije se je leta 2004 odselilo 8.269 prebivalcev, od tega 2.265 Slovencev. Tujci pa se v Slovenijo najraje priseljujejo v mesta – največ, 2.469, se jih je priselilo v Ljubljano, ki ji sledita Maribor s 568 novimi tujimi prebivalci, in Celje, kamor se je leta 2004 priselilo 470 tujcev. Prav iz teh mest se je leta 2004 izselilo največ prebivalcev.

Sredi leta 2005 je po ugotovitvah statističnega urada število prebivalcev Slovenije drugič v zgodovini naraslo prek dveh milijonov. 30. junija 2005 je bilo tako v Sloveniji 2.001.114 prebivalcev ali 3.035 več kot tri mesece prej. Število se je

povečalo predvsem zaradi pozitivnega selitvenega prirastka tujcev. V Sloveniji je bilo več prebivalcev le še 30. junija 1991. V obdobju od 2000 do 2005 se je prebivalstvo Slovenije povečevalo izključno na račun priselitev, v zadnjih 40 letih pa tudi zaradi staranja prebivalstva. Življenjska doba se je v Sloveniji v tem obdobju podaljšala za približno osem let in pol (RTV SLO, 2005).

Tabela 3: Priseljeni iz tujine po državi državljanstva in spolu, 2004

Država državljanstva	Skupaj	Moški	Ženske	Država državljanstva	Skupaj	Moški	Ženske
SKUPAJ	10171	7485	2686	Poljska	11	3	8
				Romunija	124	75	49
Evropa	9850	7311	2539	Rusija	62	19	43
Albanija	12	9	3	Slovenija	1574	936	638
Avstrija	29	16	13	Švedska	1	1	-
Belgija	4	4	-	Švica	9	4	5
Bolgarija	48	40	8	Ukrajina	341	166	175
BIH	2966	2480	486	Vel. Britanija	11	10	1
Češka	9	1	8	Druge države	104	61	43
Danska	8	6	2				
Francija	32	17	15	Afrika	28	19	9
Hrvaška	798	478	320	Azija	190	99	91
Italija	29	17	12	Južna Amerika	18	11	7
Srbija in Črna gora	2371	1948	423	Sev. in Srednja Amerika	76	39	37
Madžarska	8	3	5				
Makedonija	1251	990	261	Avstralija in Oceanija	9	6	3
Nemčija	43	23	20				
Nizozemska	5	4	1	Neznana država državljanstva	-	-	-

Vir: SURS, 2006

4.2. EMIGRACIJE IZ SLOVENIJE V REPUBLIKE BIVŠE JUGOSLAVIJE

Na narodno, posledično tudi versko in jezikovno sestavo Slovenije so poleg priselitev predstavljale tudi odselitve. Odseljevanje iz Slovenije v republike bivše Jugoslavije je bilo, razen leta 1981, enakomernejše od priseljevanja. Med leti 1971 in 1981 je odjavilo stalno prebivališče z namenom imigracije v eno izmed republik bivše

Jugoslavije, povprečno 4.400 prebivalcev letno, kar je bilo približno četrtnina priseljenih. V osemdesetih letih se je odseljevanje povečalo za 14 % v primerjavi s prejšnjim desetletjem, kar pomeni, da se je povprečno odselilo 600 prebivalcev letno več kot v obdobju 1971–1981. Delež odselitev se je v primerjavi z deležem priselitev iz leta v leto večal. Tako je bilo število odseljenih v letih od 1987 do 1990 že za več kot polovico večje od števila priseljenih, kar je posledica tudi manjšega priseljevanja. Vzrok gre iskati v zmanjšanju števila zaposlenih v industriji, rudarstvu in gradbeništvu po letu 1987 (Kuhar Demizio, 1998). Najbolj so na spremembo migracijskih gibanj vplivali dogodki leta 1991. Takrat je prišlo do velikih gospodarskih sprememb, predvsem do povečane brezposelnosti in prestrukturiranja ter političnih sprememb z razpadom Jugoslavije. Prišlo je do povečanih migracijskih tokov v obeh smereh.

5. NARODNA SESTAVA SLOVENIJE

Narodna sestava prebivalstva spada med temeljne značilnosti kakega okolja ali države, saj je pomemben kulturno-demografski kazalec določene družbe. Narodna sestava se ponavadi ugotavlja s pomočjo popisov prebivalstva včasih tudi z anketami itd. Statistične ustanove, ki se ukvarjajo z zbiranjem podatkov si navadno pomagajo s podatki o maternem jeziku, jeziku sporazumevanja ali pa na opredelitev posameznika (Repolusk, 1998a).

Vseskozi so prisotni znaki subjektivnega značaja. Narodno pripadnost vsak posameznik pojmuje po svoje. Pri opredeljevanju po narodni pripadnosti pride do težav predvsem predstavnikov druge ali tretje generacije priseljencev in otrok, ki živijo v narodno mešanih družinah. Te osebe velikokrat niti same ne vedo, kako bi se narodno opredelile, zato se velik delež teh oseb narodno ne opredeli, odločijo se za eno izmed narodnih opredelitev, velikokrat pa prevzamejo narodnost večinskega, slovenskega naroda. V obdobju od 1975 do 1990 so narodno/etnično heterogeni zakoni predstavljali 15 % od vseh zakonov in približno enako število potomcev. Dve tretjini od teh so bili zakoni slovenskega in neslovenskega partnerja, v katerih je bilo od 80 % do 90 % otrok opredeljenih kot Slovenci (Repolusk 2006, str. 89-90). Drug problem, ki se pojavi pri ugotavljanju narodne sestave Slovenije, je v resničnosti izjav oseb, ki niso pripadniki večinskega naroda. Nekateri se bojijo opredeliti za svojo izvorno narodno pripadnost predvsem zaradi okolice, ki bi jih lahko iz tega razloga, čeprav gre za zaupne podatke, stigmatizirala. Subjektivne odločitve posameznikov niso vedno v skladu z dejanskim prepričanjem oziroma zaznavanjem določene narodne pripadnosti. Na to gotovo vpliva tudi dejstvo, da se ni več potrebno narodno opredeljevati. Vse več je tudi posameznikov, ki se ne čutijo dolžni odgovarjati na to vprašanje. Upoštevati moramo tudi proces asimilacije, ki z leti oziroma desetletji postaja vse močnejši. Priseljenci se po določenem času bolj ali manj prilagodijo na življenjski stil večinskega naroda. Novo okolje, v katerem živijo, velikokrat spremeni njihove navade, jezik in tudi narodno opredelitev. Zato se ne gre čuditi, da se delež narodno neopredeljenih, tistih, ki ne želijo odgovoriti in neznanih odgovorov na vprašanje o narodni pripadnosti, iz popisa v popis močno povečuje.

Po podatkih do sedaj zadnjega izvedenega popisa prebivalstva Slovenije leta 2002 se je za Slovence opredelilo 83,1 % vseh prebivalcev. Slovenija se tako v primerjavi z Zahodno evropskimi državami uvršča med narodno manj homogene države. Za večinsko slovensko nacijo sledijo Srbi, ki predstavljajo 2 % vsega prebivalstva, Hrvati 1,8 % in Bošnjaki z 1,1 %. Pripadniki ostalih narodov v Sloveniji predstavljajo manj kot 1 % vsega prebivalstva (Muslimani 0,5 %, Madžari in Albanci po 0,3 %, Makedonci 0,2 %). Med narodno opredeljenimi v Sloveniji si sledijo še Romi, Črnogorci, Italijani, »drugi« opredeljeni, Nemci, Ukrajinci, Rusi, Čehi, Turki, Slovaki, Avstrijci, Poljaki, Bolgari, Romuni, Grki, Rusini, Judje in Vlahi. Med narodno neopredeljenimi najvišji delež predstavljajo »drugi« narodno neopredeljeni 0,6 % in opredeljeni kot Bosanci 0,4 %. Če seštejemo skupaj kategorije »Bošnjaki«, »Muslimani« (etnično) in »Opredelili so se kot Bosanci« ugotovimo, da omenjene tri kategorije skupaj predstavljajo 2 % vsega prebivalstva Slovenije, s čimer je delež prebivalcev, ki izvirajo iz Bosne in Hercegovine, približno enak deležu Srbov in Hrvatov v Sloveniji. Seveda moramo biti previdni pri spajanju kategorij, saj moramo upoštevati, da so med opredeljenimi Muslimani tudi prebivalci iz drugih območij

(npr. muslimani iz Sandžaka), po drugi strani pa se nekateri Hrvati in Srbi, ki izvirajo iz BIH opredeljujejo v kategorijo »Hrvati« oziroma »Srbi« in ne v kategorijo »Bošnjak« ali kategorijo »Opredelili so se kot Bosanci«.

V Sloveniji živita dve (avtohtoni) narodni manjšini, Italijani (2.258 oseb leta 2002) in Madžari (6.243 oseb leta 2002). Avtohtona etnična skupina so tudi Romi, vendar so ti narodno slabše organizirani, razpršeno poseljeni in razdeljeni na več etnografsko različnih skupin. Po popisu leta 2002 se je za Rome opredelilo 3.246 oseb, vendar socialne in vzgojno-varstvene ustanove v svojih analizah navajajo številke do blizu 10.000. Stalno navzoče, čeprav v različnih obdobjih različno številno, je tudi prebivalstvo z nemškim maternim jezikom.

Skupno je bilo ob popisu leta 2002 v Sloveniji tudi 197.954 oseb, za katere podatek o narodni/etnični pripadnosti ni znan. Več kot polovica jih je živelo v Osrednjeslovenski, Podravske in Savinjske statistični regiji oziroma v urbanih središčih Ljubljana, Maribor, Celje in Velenje. Relativno najvišji delež v skupnem prebivalstvu regije so ob popisu leta 1991 predstavljali v Osrednjeslovenski in Obalno-kraški regiji, leta 2002 pa se je delež močno povečal tudi v Podravske regiji in v Jugovzhodni Sloveniji (Repolusk, 2006, str. 90-91)

Za prostorsko razporeditev prebivalcev Slovenije ostalih narodnosti (brez tistih, za katere podatki o narodnosti niso znani, in tradicionalnih narodnih manjšin) glede na popis iz leta 2002 sem si pomagal s porazdelitvijo Danila Dolenca (Dolenc, 2003, str. 189):

- ekstremna multietničnost (nad 15,9 %), ki je značilna za sedem občin (Jesenice 32,7 % in Velenje 22 % kot občini s prevlado bošnjaškega prebivalstva. Vse tri obalne občine (Koper, Izola, Piran) s prevladujočim hrvaškim prebivalstvom ter Ljubljana in Postojna z največ Srbi;
- zelo visoka multietničnost (15,9 %–12 %) v sedmih občinah (Kranj, Kočevje, Divača, Trbovlje, Hrastnik, Tržič, Celje);
- nadpovprečna multietničnost (11,9 %–8 %) v šestnajstih pretežno manjših in obmejnih občinah;
- zmerna multietničnost (7,9 %–5 %), ki z dvema občinama Maribor in Lendava seže tudi v Podravske in Pomurske statistične regije, skupaj jo izkazuje 24 občin;
- šibka multietničnost (4,9 %–2 %), ki je ugotovljena za 52 občin in je najbolj značilna za zahodni del Slovenije;
- pičla multietničnost (pod 2 %) prevladuje v 86 občinah, večinoma v vzhodni Sloveniji, edina občina tega tipa v zahodni Sloveniji so Brda.

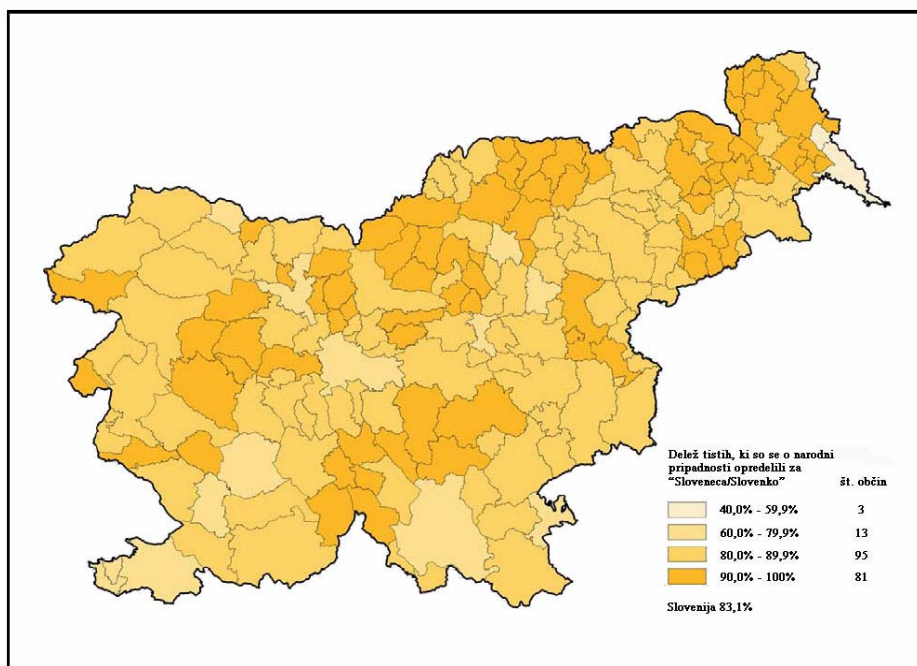
Med multietničnimi območji izstopata torej Jesenice in Velenje, saj je odstotek slovenskega prebivalstva med najnižjimi. Ta podoba je rezultat živahnega razvoja mesta, v prvem primeru predvsem na račun razvoja železarstva, v drugem pa premogovnika kot temeljnega gibal mestnega razvoja (Zupančič, 2005, str. 155).

Narodnostno identiteto posameznika in družbenih skupin objektivno in subjektivno ustvarjata in primarno oblikujeta zlasti zavest o pripadanju določeni narodni skupnosti in vsakdanji pogovorni jezik, s katerim se posameznik oziroma skupina sporazumeva z družbenim okoljem (Kržišnik Bukić, 1997a). Nastajanje naroda in pojav narodne zavesti sta povezana s prelomom družbenega razvoja z obdobjem prehoda iz

fevdalizma v kapitalizem (Rizman, 1980). V ljudskih predstavah je etnično oziroma narodno razlikovanje lahko različno poimenovano in zaznano, na primer kot razlikovanje med »narodi«, »kulturami«, »jeziki«, »rasami«, »kastami«; v vseh ljudskih govorih so te razlike pojmovane kot hkrati naravne in neodpravljive. Najvztrajnejše sodobne ljudske predstave o neprelozljivih različnostih med ljudmi imajo vsaj v evropskem prostoru lastnost, da so nasledek (populariziranih, vgrajenih v izobraževalne sisteme in ideološko zavarovanih) družboslovnih teorij 19. in zgodnjega 20. stoletja, to je historičnega časa, ki ga zaznamuje posebej agresiven tip »globalizacije«: pozni evropski kolonializem in proces razpadanja starih evropskih imperijev. Poseben problem dojemanja narodnosti je »skupni izvor«. Torej vsi Slovenci naj bi imeli skupne prednike: slovenstvo je torej zaznano kot biološka prakategorija. To gledanje, ki je seveda rasistično in povsem nezgodovinsko, ki izkazuje sistematično nerazumevanje narave, vsebin in moči modernističnih teorij (Šumi, 2004). Biološki pristop je v središču vseh teorij o nastanku slovenskega naroda. Vendar dejstvo je, da je slovenski narod sestavljen iz posameznikov, katerih predniki so prihajali iz različnih območij.

Slovenska nacija je družbena danost, ki jo po nastanku samostojne slovenske države tvorijo vsi njeni državljani s stalnim bivališčem v Republiki Sloveniji. Ob aktualni prelomnici dveh stoletij in glede na narodnostni kriterij so to: Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Italijani, Judi, Madžari, Makedonci, Nemci, Romi, Slovenci, Srbi, zelo maloštevilni pripadniki drugih narodov, ki skupaj, ne glede na (ne)posest državljankega statusa, tvorijo le 0,18 % leta 2002 popisane prebivalstva Republike Slovenije, in v nekem številu tisti, ki se tedaj niso narodnostno opredelili, na vprašanje o narodni pripadnosti niso želeli odgovoriti ali so jih popisovalci uvrstili v rubriko neznano.

Karta 1: Prebivalstvo, ki se je opredelilo za Slovence, občine, popis 2002

Vir: SURS, 2003

Čeprav narodna pripadnost ni pogoj za pridobivanje državlanskega statusa posameznikov, ostaja družbeno dejstvo, da se večina posameznikov, tudi v Sloveniji, vendarle še naprej narodnostno samoopredeljuje. Slovensko nacionalno telo je tako, podobno kot velja za veliko večino evropskih držav, občutno večnarodnostna družbena tvorba (Kržišnik Bukić, 2004).

5.1. ZNAČILNOSTI NARODNE SESTAVE SLOVENIJE

»Ozemlje, na katerem je v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja nastala samostojna država Slovenija, ni bilo nikoli etnično/narodno homogeno. Število etničnih manjšin, njihov obseg ter njihova gospodarska in politična moč so se v različnih zgodovinskih obdobjih spreminjali skladno s spreminjanjem političnih meja« (Komac, 1999, str. 5).

Slovenija postaja narodno vedno manj homogena država, saj se v popisih zmanjšuje delež tistih, ki se opredeljujejo za Slovence, vendar se je ob zadnjem popisu leta 2002 še vedno 83,1 % prebivalcev Slovenije opredelilo za Slovence. Kljub temu govorimo o Sloveniji kot večnacionalni skupnosti. Nekatere izmed priseljencev so na ozemlje Slovenije prinesle vojne vihre, želja bo večji kvaliteti življenja (boljši zaslužek, izobrazba, okolje) ali pa preprosto želja bo drugačnem načinu življenja. Večina priseljencev so pripadniki narodnosti iz območja bivše Jugoslavije, t. i. »novih« manjšinskih skupnosti (Komac, Medvešek, 2005). Iz tega razloga bo obravnava osredotočena predvsem na pripadnike teh narodnosti. Posebej bodo obravnavane tudi narodnosti, ki so že veliko časa prisotne na ozemlju Slovenije, to sta italijanska in madžarska narodna skupnost s statusom narodne manjšine. Kot posebno skupino si bomo pogledali zgodovino in značilnosti Romov ter predstavnikov ostalih (manj številčnih) narodov v Sloveniji.

V Sloveniji se je multikulturna družba oblikovala skozi obdobja razvoja. Multikulturno družbo sestavljajo različne etnične oziroma narodne, jezikovne in verske skupnosti. Značilno je, da ohranjajo in razvijajo svojo kulturno identiteto, medkulturni stiki pa prispevajo k medsebojnemu bogatenju kultur (Ladinik, 2005, cv: Klinar, 1991). Na ohranjanje njihove identitete, kulture in običajev ima velik vpliv odprtost okolice do drugačnih.

Po popisu iz leta 2002 je bilo 332.673 oseb od celotne populacije 1.964.036, takih, ki se niso enoznačno ali prvenstveno izrekle za Slovence. Vendar je od teh 332.673 (slabih 17 %) oseb kar 186.998, torej več kot krepka polovica takih, ki so ali narodnostno neopredeljeni, ki niso želeli odgovoriti na to vprašanje (o veroizpovedi in narodnostni pripadnosti), ali pa je njihova tovrstna pripadnost v rezultatih popisa opisana kot »neznana« (Šumi, 2004). Tako da natančen delež pripadnikov ostalih narodov težko določimo, lahko pa predvidevamo, da se narodno težje opredeljujejo priseljenci, predvsem pa otroci, ki živijo v narodno mešanih zakonih.

Tabela 4: Narodna sestava Slovenije narodno opredeljenih glede na popise prebivalstva od leta 1953 do 2002 ¹⁾

	1953	1961	1971 ²⁾	1981 ²⁾	1991 ²⁾	2002
Narodna pripadnost						
	Število					
SKUPAJ	1466425	1591523	1679051	1838381	1913355	1964036
Narodno opredeljeni						
Slovenci	1415448	1522248	1578963	1668623	1689657	1631363
Italijani	854	3072	2987	2138	2959	2258
Madžari	11019	10498	8943	8777	8000	6243
Romi	1663	158	951	1393	2259	3246
Albanci	169	282	1266	1933	3534	6186
Avstrijci	289	254	266	146	126	181
Bolgari	49	180	138	103	168	138
Bošnjaki ³⁾	21542
Čehi	807	584	442	423	315	273
Črnogorci	1356	1384	1950	3175	4339	2667
Grki	24	50	24	15	21	54
Hrvati	17978	31429	41556	53882	52876	35642
Judje	15	21	72	9	37	28
Makedonci	640	1009	1572	3227	4371	3972
Muslimani ⁴⁾	1617	465	3197	13339	26577	10467
Nemci	1617	732	400	309	298	499
Poljaki	275	222	191	200	196	140
Romuni	41	48	41	93	115	122
Rusi	593	295	297	189	167	451
Rusini ⁵⁾	46	384	66	54	57	40
Slovaki	60	71	75	139	139	216
Srbi	11225	13609	20209	41695	47401	38964
Turki	68	135	52	86	142	259
Ukrajinci ⁵⁾	138	190	210	470
Vlahi	9	6	4	16	37	13
Drugi	352	449	293	526	1021	1548

1) Ozemlje ob popisu.

2) Podatki so preračunani po metodologiji popisa 2002 tako, da so odšteti t. i. »zdomci«. Ob popisih 1953 in 1961 kategorija oseb »zdomci« ni obstajala

3) Opredelitev za Bošnjaka kot narod je bila v Ustavo Federacije Bosne in Hercegovine vpeljana leta 1994.

4) Vključene so osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične in ne verske pripadnosti.

5) V popisih leta 1953 in 1961 so Rusini in Ukrajinci prikazani skupaj.

Vir: SURS, 2003

Narodna sestava prebivalstva in njeno spreminjanje postajata vse bolj pomembna sestavna dela demografske, geografske in socialne strukture, predvsem v mestih in suburbaniziranih območjih Slovenije. Včasih je veljalo, da so značilna multikulturna območja predvsem obmejna, in tista, kjer avtohtono bivajo narodne manjšine. V novejšem času je značilno, da so multikulturna območja predvsem tista, kamor se priselijo priseljenci, ki se narodno, jezikovno, versko in kulturno razlikujejo od večinskega naroda. Značilnosti multietničnosti Slovenije Peter Repolusk (Repolusk, 2000) deli v tri osnovne sestavne dele:

- narodni manjšini z večstoletno pristnostjo na območju avtohtone poselitve (Italijani v Slovenski Istri in Madžari v Prekmurju);
- manjše, prostorsko razpršene skupine, ki so že zelo dolgo obdobje sestavni del Slovenije (Romi in nekdanji številčnejši nemško govorečega prebivalstva);
- aktualni priseljenci iz narodnostno, jezikovno, kulturno in versko drugačnih območij ter njihovi potomci.

Nadaljevanje bo kljub vsemu poskus priti do ocene dejanske narodne sestave Slovenije. Pomagal sem si s podatki (priloga 6, 7, 8) o narodni pripadnosti oseb, ki so bile popisane leta 1991 in 2002. Individualne podatke popisov iz leta 1991 in 2002 je bilo mogoče primerjati za 1.652.109 oseb, kar je 84 % prebivalstva popisane leta 2002. Primerjati ni bilo mogoče podatkov vseh tistih, ki so bili rojeni po 1. aprilu 1991 ali so se po tem datumu preselili v Slovenijo, in tudi ne tistih, ki so po tem datumu umrli ali se odselili iz Slovenije. Zato med tistimi, za katere lahko primerjamo podatke obeh popisov, ni otrok starih do 10 let (Šircelj, 2003). Na podlagi razpoložljivih podatkov sem ugotovil, kolikšen delež pripadnikov nekega naroda se ne opredeli za taisto narodnost. Ta delež sem upošteval pri številu narodno opredeljenih za določeno narodnost in tako dobili približno sliko dejanske narodne sestave Slovenije. Pri opisu posameznih narodov v Sloveniji je predstavljena tudi tabela, kjer je podana približna ocena števila pripadnikov nekega naroda. Ne smemo pa pozabiti na subjektivnost opredeljevanja, ki vpliva na končno število pripadnikov posameznih narodov.

Med popisoma iz leta 1991 je pri svoji odločitvi vztrajalo 92 % tistih, ki so se leta 1991 izrekli za Slovence, 79 % tistih, ki so se izrekli za Madžare, 75 % Albancev in Srbov itd. Tisti, ki so svojo prvotno opredelitev glede narodne pripadnosti spremenili, so večinoma prešli v skupino, ki ni želela odgovoriti, v skupino »neznano« ali pa v skupino narodno neopredeljenih. Le Muslimani so se v popisu leta 2002 pogosteje kot za omenjene skupine izrekli za kako drugo narodno pripadnost, večinoma Bošnjake. Del tistih, ki so se leta 1991 opredelili za narodno pripadnost, ki ni bila »Slovenec«, se je leta 2002 izrekel za slovensko; in sicer 37 % Nemcev, 28 % Hrvatov, 24 % Italijanov in Romov itd. Največ jih je v skupino slovenske narodnosti prešlo iz skupine »neznano« kar polovica.

5.2. NARODNA SESTAVA DO LETA 1948

Današnje ozemlje Republike Slovenije so zasedla slovenska plemena v 7. stoletju. Po nekaj stoletni samostojnosti so prišli pod oblast frankovskih kraljev, ker so Bavarci pomagali Karantancem premagati Avare, ki so jih ogrožali. Oblast so prevzeli

Habsburžani, katerim so bili Slovenci podložni do 1. svetovne vojne. Pod habsburško oblastjo so bili Slovenci zapostavljena narodna skupnost vse do nastanka Ilirskih provinc. Ozemlje poselitve je bilo skozi zgodovino obrambna črta krščanstva. Zaradi nevarnosti so oblastniki načrtno doseljevali ljudi. Benečani so doseljevali Italijane, avstro-ogrski monarhi pa Madžare in Nemce (Gosar, 1993). Ne smemo pozabiti na dejstvo, da je bila za Slovenijo konec 19. stoletja in v začetku 20. stoletja značilna močna (ekonomska) emigracija. Po nekaterih navedbah naj bi se v tem obdobju iz Slovenije izselilo skoraj 500.000 prebivalcev.

Podatke o narodni sestavi prebivalstva na ozemlju današnje Slovenije so do popisa leta 1948 pridobivali na podlagi podatkov o jezikovni sestavi v času avstrijskih popisov v obdobju od leta 1880 do 1910. S preurejanjem teh podatkov se je največ ukvarjal dr. Živko Šifrer. V popisih za časa Kraljevine SHS leta 1921 in 1931 ni bilo podatkov, s katerimi bi lahko ugotovili narodno sestavo prebivalstva (Šircelj, 2003), zato se sem se osredotočil predvsem na narodno sestavo Slovenije po drugi svetovni vojni, ko je prišlo tudi do največjih sprememb.

Leta 1880 je delež slovenskega prebivalstva znašal 89,1 %, kar je za 6 odstotnih točk več kot ob popisu 2002. V prvih popisih v času Avsto-Ogrske od leta 1880 do 1910 so od pripadnikov ostalih narodnosti najvišji delež predstavljali Nemci (7 %–8,1 %), sledili so Italijani (2 %–2,4 %) in Madžari (1,1 %–1,6 %). Pripadnikov ostalih narodov je bilo v tem obdobju vedno manj kot 0,8 %.

Tabela 5: Število in delež pripadnikov različnih narodnosti v Sloveniji glede na popise od leta 1880 do 1910

	1880	1890	1900	1910
Narodna pripadnost				
SKUPAJ	1172918	1223439	1254708	1291913
Slovenci	1045070	1087637	1112926	1131716
Italijani	23458	26916	28858	29714
Madžari	12902	14681	17566	20671
Nemci	82104	88088	91594	104645
Drugi	938	612	376	388
Neznano	8446	5505	3388	4779
SKUPAJ v %	100	100	100	100
Slovenci	89,1	88,9	88,7	87,6
Italijani	2	2,2	2,3	2,4
Madžari	1,1	1,2	1,4	1,6
Nemci	7	7,2	7,3	8,1
Drugi	0,8	0,5	0,3	0,3
Neznano	0,7	0,4	0,3	0,4

Vir: Šircelj, 2003

Druga svetovna vojna je močno spremenila etnično podobo na ozemlju Slovenije. Kočevski Nemci so se naselili na območje Spodnjega Posavja, od koder so izselili Slovence predvsem na Hrvaško, Srbijo, Poljsko oziroma jih poslali v koncentracijska taborišča (Gosar,1993).

S koncem druge svetovne vojne je Slovenija, kot najbolj razvita republika takratne SFRJ postala privlačno območje priselitve za imigrante iz drugih republik. V povojnem času se je v Sloveniji najbolj povečalo število Muslimanov, kar za dvajsetkrat. Za vsaj desetkrat se je povečalo število srbskega, hrvaškega in albanskega prebivalstva. Te imigracije so najbolj spremenile narodno sestavo prebivalstva Slovenije, zato bodo podrobneje predstavljene v naslednjih podpoglavjih.

5.3. NARODNA SESTAVA OD LETA 1948 DO 2002

Za Slovenci se jih je pri popisu leta 1948 največ, 16.069 opredelilo za Hrvate, 10.579 za Madžare in 7.048 za Srbe. Število pripadnikov ostalih narodnosti je bilo pod dva tisoč. Pri popisu leta 1953 se je spremenil vrstni red ostalih narodov. Še vedno so bili najštevilčnejši Hrvati (17.978), število Srbov (11.225) je prehitelo število Madžarov (11.019). Sledili so Romi (1.663), takoj za njimi Nemci in Muslimani, za obe omenjeni narodnosti se je opredelilo 1.617 prebivalcev.

Pri popisu leta 1961 se je močno povečalo število takrat najštevilčnejšega priseljenega naroda – Hrvatov (31.429), kar za 76 % glede na predhodni popis. Število opredeljenih Srbov (13.609) se je povečalo, Madžarov (10.498) pa upadlo. Več kot tisoč je bilo le še Črnogorcev in Makedoncev. Glede na to, da so bili podatki o narodni sestavi pri popisu leta 1961 prikazani ločeno za vzhodno in zahodno Slovenijo, lahko ugotovimo, da je bil delež Slovencev večji v vzhodni Sloveniji. Za priseljence drugih narodnosti so bila bolj ugodna območja zahodne Slovenije, kamor je spadala tudi Ljubljana.

Vrstni red najštevilčnejših priseljenih narodov se pri popisu leta 1971 ni spremenil. Hrvatom (41.556) so sledili Srbi (20.209) in Madžari (8.943). Močno se je povečalo število opredeljenih kot Jugoslovani (6.616) in število opredeljenih Muslimanov (3.197), iz česar lahko sklepamo na velik porast priseljencev iz Bosne in Hercegovine, predvsem Muslimanov, ki jih kot narod od leta 1994 opredeljujemo tudi kot Bošnjaki.

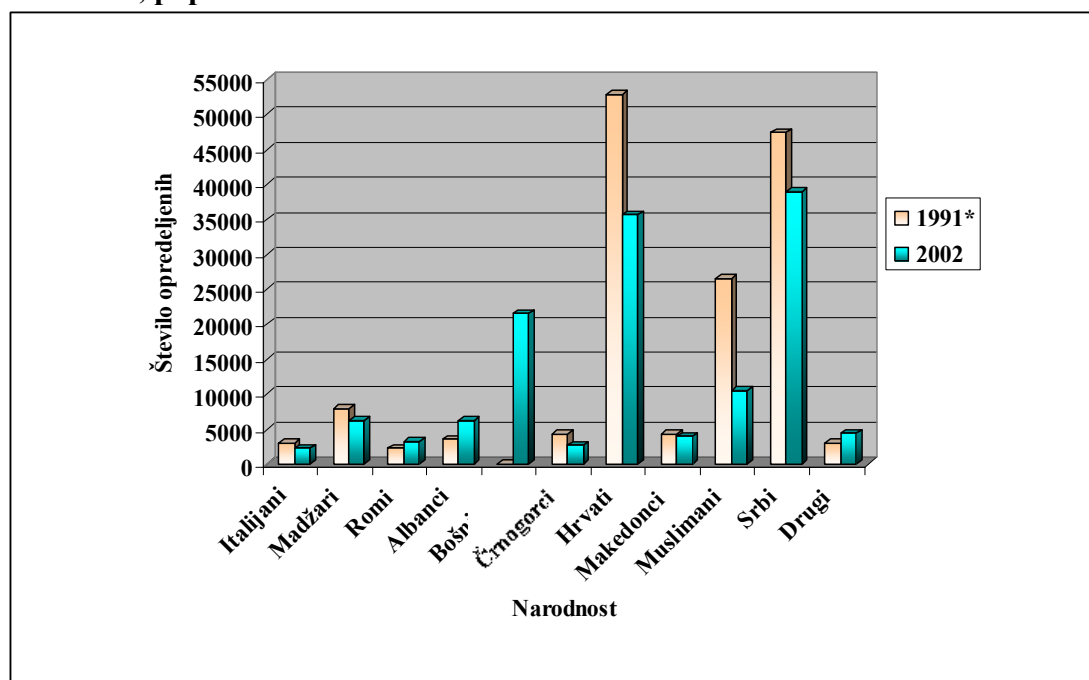
Pri popisu leta 1981 se je močno povečalo število nekaterih narodov iz bivše Jugoslavije. Najbolj se je povečalo število Muslimanov (13.339), katerim lahko prištejemo tudi velik delež opredeljenih kot Jugoslovani (25.615). Tako se je število Muslimanov približalo takrat drugemu najštevilnejšemu priseljenemu narodu - Srbom, katerih število se je podvojilo (41.556). Število Hrvatov se je povzpelo na 53.882, kar je največ glede na vse izvedene popise v Sloveniji. Vrstni red ostalih narodov po številu se je spremenil. Najštevilnejši so bili še vedno Hrvati, sledili so Srbi, Madžare pa so prehiteli Muslimani.

Popis leta 1991, je bil izveden v obdobju osamosvajanja Slovenije, kar bi lahko vplivalo na rezultate o narodni pripadnosti. Glede na prejšnji popis se je podvojilo

število narodno opredeljenih kot Muslimani (26.577), vendar se je zmanjšalo število opredeljenih kot Jugoslovani (12.075). Ugotovimo lahko, da se število Muslimanov dejansko najbrž ni precej spremenilo v primerjavi s popisom 1981, spremenil se je le delež znotraj obeh opredelitev, kar lahko pripišemo razpadanju Jugoslavije kot skupne države. Število Srbov je bilo največje ravno pri popisu 1991, in sicer 47.401, in se je zelo približalo številu Hrvatov (52.876), ki se je rahlo zmanjšalo. Vrstni red najštevilčnejših ostalih narodov je ostal isti kot leta 1981 (Hrvati, Srbi, Muslimani).

Politične spremembe na območju nekdanje Jugoslavije v začetku devetdesetih let 20. stoletja so neposredno (odseljevanje vojaškega osebja) in posredno (nastanek države Bosne in Hercegovine kot države treh narodov: Bošnjakov, Hrvatov in Srbov) vplivale na spremembe narodne sestave Slovenije leta 2002 (Šircelj, 2003). Priseljenci iz Bosne in Hercegovine, ki jih lahko združimo predvsem pod kategorijami: Bošnjaki (21.542), Muslimani (10.467) in »opredelili so se kot Bosanci« (8.062) so postali najštevilčnejši od ostalih narodov. Prištejemo lahko tudi del tistih, ki so se opredelili kot Hrvati oziroma Srbi. Število opredeljenih kot Jugoslovani (527) pa se je pričakovano zmanjšalo. Zmanjšalo se je število opredeljenih Srbov za 8.437 in Hrvatov kar za 17.234 oseb.

Grafikon 1: Narodno opredeljeno prebivalstvo Slovenije, brez opredeljenih Slovencev, popis 1991 in 2002

* Podatki so preračunani po metodologiji popisa 2002 tako, da so odšteti t. i. »zdomci«.

Vir: SURS, 2003

Če pogledamo podatke samo za narodno opredeljene leta 2002 ugotovimo, da so najvišji delež od ostalih narodnosti predstavljali Srbi 28,7 %, sledili so Hrvati s 26,3 %, Bošnjaki s 15,9 % in Muslimani (etnična pripadnost) s 7,1 %. S 4,6 % deležem sledijo pripadniki madžarske narodne skupnosti in Albanci. Ostali narodi predstavljajo manjše deleže: Makedonci 2,9 %, Romi 2,4 %, Črnogorci 2 %, Italijani 1,7 %. Deleži pripadnikov ostalih narodov je zelo majhen in ne predstavljajo niti pol odstotka.

5.3.1. SPREMINJANJE NARODNE SESTAVE

V obdobju od konca druge svetovne vojne do osamosvojitve so se večali deleži vseh narodov z več kot 1.000 pripadniki, razen Slovencev, Madžarov in Italijanov. Zelo hitro se je povečeval tudi delež narodno neopredeljenih in tistih z neznano narodno pripadnostjo. Tako je delež narodno neopredeljenih pri popisu leta 2002 predstavljal skoraj 10 %.

Še ob popisu leta 1961 so pripadniki ostalih narodnosti predstavljali le dobre 4 % vsega prebivalstva Slovenije. V štiridesetletnem obdobju med letoma 1961 in 2002 se je delež Slovencev zmanjšal s 95,6 % na 83,1 %, delež ostalih pa se je povečal s 4,1 % na 6,9 %. Še večji delež pripadnikov ostalih narodnosti (8,1 %) je bil pri popisu leta 1991. V tem obdobju se je najbolj povečalo število Muslimanov (etnična pripadnost) in Albancev (za dvaindvajsetkrat). Dejansko se je število Muslimanov (etnična pripadnost) in Bosne in Hercegovine še bolj povečalo, saj je bila pri popisu leta 2002 uvedena še kategorija »Bošnjaki« in »Opredelili so se kot Bosanci«. Zato je bolj primeren podatek, da se je v obdobju od leta 1961 do 1991 povečalo število Muslimanov (etnična pripadnost) za kar šestdesetkrat.

Dejansko število prebivalcev ostalih narodnosti iz območja bivše Jugoslavije je v absolutnem smislu zanesljivo večje, kot je pokazal popis iz leta 2002, relativno pa se je zmanjšalo. Leta 1991 je bilo prebivalstvo, ki po svoji narodni opredelitvi izvira iz bivše Jugoslavije, kamor je Danilo Dolenc (Dolenc, 2003) poleg Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev, Hrvatov, Makedoncev in Srbov štel tudi regionalno opredeljene, ki jih pretežno predstavljajo Bosanci in Istrani, Jugoslovane ter narodno neopredeljene, glede na vse opredeljeno prebivalstvo predstavljajo 8,8 %, ob popisu leta 2002 pa le še 7,9 % od vseh opredeljenih prebivalcev Slovenije.

5.3.2. NEOPREDELJEVANJE

Težave pri iskanju dejanske slike narodne sestave Slovenije nam povzročajo odgovori, iz katerih ne moremo neposredno razbrati narodne pripadnosti. Delež takih odgovorov se v vsakem naslednjem popisu povečuje. To pomeni, da moramo sami poskušati, na podlagi zgodovinskega poznavanja družbeno-političnih razmer predvsem na območju bivše Jugoslavije in same slovenske družbe, interpretirati podatke z upoštevanjem navedenih dejstev.

Pri popisih od leta 1971 do 1991 so bili narodno neopredeljeni razvrščeni v tri skupine. V prvo so sodili tisti, ki so odgovorili, da so Jugoslovani, v drugo regionalno opredeljeni, v tretjo pa tisti, ki se niso narodno opredelili, kar jim omogoča tudi zakon. Pri popisu leta 2002 je bila zaradi številčnosti uvedena skupina »Opredelili so se kot Bosanci«, neopredeljeni po določilih ustave pa so bili preimenovani v »Drugi«. Pogostost narodne neopredeljenosti je bila vsem obdobju majhna, tako da je en odstotni delež preseгла šele v zadnjih treh popisih.

Delež tistih, ki so se opredelili kot Jugoslovan je bil največji pri popisu leta 1981, in sicer 1,4 % oziroma 25.615 odgovorov. Nato pa je delež tako opredeljenih stalno padal in pri popisu predstavljal le še 0,03 % oziroma 527 odgovorov. Ne moremo govoriti o spremembah v demografskem gibanju, ampak le o spremembi izjave o

narodni pripadnosti. Vzroke lahko iščemo v povečanem nacionalizmu ob razpadanju SFRJ leta 1991 in ohranitvi imena »Jugoslavija« le za dve nekdanji republiki skupne države v času popisa leta 2002. Osebe, ki so se opredelile kot Jugoslovani, so bile heterogena skupina, na kar kaže spreminjanje njihovega deleža. Ta odgovor so izbirali predvsem otroci staršev različnih narodnosti iz območja bivše Jugoslavije in priseljenci, ki so želeli združiti pripadnost izvornemu in sedanjemu okolju (Šircelj, 2003), kar lahko ugotovimo s pomočjo podatkov o narodni sestavi po starostnih skupinah.

Nasprotno pa se povečuje delež regionalno opredeljenih, torej tistih, ki se opredeljujejo po regiji ali pokrajini. Pri popisu 2002 se je delež odgovorov povečal na račun nove kategorije »Opredelili so se kot Bosanci«, ki ravno tako spada pod regionalno opredeljene.

V kategoriji »drugi« narodno neopredeljeni so bili zajeti tisti, ki se niso želeli narodno opredeliti. Njihov delež se je stalno povečeval, od 0,2 % pri popisu leta 1971 do 0,6 % leta 2002. Za narodno neopredelitev so se odločali predvsem priseljenci iz najbolj narodno mešanih enot Bosne in Hercegovine ter Vojvodine (Šircelj, 2003). Vse več pa je tudi posameznikov, ki se ne počutijo dolžni odgovarjati na vprašanje o narodni pripadnosti.

Močno se je povečal delež v novo nastali kategoriji »ne želim odgovoriti« in kategoriji »neznano«. V popisu 2002 je bilo število oseb, ki niso želele odgovoriti, večje kot pripadnikov katere koli izmed ostalih narodnosti. Na vprašanje o narodni pripadnosti ni želelo odgovoriti 2,5 % prebivalstva. Neznana narodna pripadnost pa je predstavljala kar 6,4 % oziroma 126.325 prebivalcev.

V javnosti in delu stroke se pojav narodnega/etničnega neopredeljevanja pogosto interpretira kot posledica narodno/etnično heterogenih zakonskih in izven zakonskih skupnosti, katerih potomci naj bi se ne opredeljevali narodno/etnično. Razlago je mogoče iskati tudi v novo nastali kategoriji »ne želim odgovoriti«. Ob popisu leta 1991 in 2002 je bil visok delež neopredeljenih v urbanih središčih in regijah, v katere so se v preteklosti v večji meri usmerjali migracijski tokovi z območja bivše Jugoslavije. Po drugi strani pa se je število neznanih odgovorov med leti 1991 in 2002 najbolj povečalo v tistih regijah, kjer je bil njihov delež v skupnem prebivalstvu leta 1991 najnižji – v Goriški, Koroški, Podravski in Pomurski regiji ter v Jugovzhodni Sloveniji. Pojavnost kategorije »neznano« je tako razmeroma neodvisna od migracijskih in urbanih oziroma ruralnih značilnosti območja (Repolusk, 2006).

Med opredeljenimi Jugoslovani ali regionalno opredeljenimi, ki so predvsem priseljenci iz bivše Jugoslavije in njihovi potomci, je bilo leta 2002 več kot 70 % takih, katerih materni jezik je bila »srbohrvaščina«. Po veroizpovedi med Jugoslovani prevladujejo pravoslavni, med regionalno opredeljenimi pa muslimani. Regionalno opredeljene predstavljata dve večji skupini, Bosanci (8.062 oseb) in Istrani (1.234 oseb). Slednji so pretežno katoličani, kot materni jezik pa je poleg hrvaščine in slovenščine pomembna še italijanščina. Nasprotno pa je pri kategorijah »ne želim odgovoriti« in »neznano« delež oseb s slovenskim maternim jezikom presega dve tretjini, v skupini neznano se je za slovenščino kot materni jezik opredelilo skoraj devet desetih vprašanih. Podobno med versko opredeljenimi izrazito prevladujejo katoličani (Repolusk, 2006, str. 94).

5.3.3. DEJAVNIKI SPREMINJANJA NARODNE SESTAVE

Iz popisih rezultatov prebivalstva je mogoče ugotoviti, da se je narodna sestava Slovenije stalno spreminjala. Vzrokov za spremembe je zelo veliko, vse dejavnike je v bistvu nemogoče določiti, kajti velik vpliv na izrekanje o narodni pripadnosti imajo subjektivne odločitve posameznikov. Nekaj dejavnikov spreminjanja narodne sestave je bolj očitnih. Gotovo na spreminjanje narodne sestave najbolj vplivajo migracije, ne le priseljevanja, ampak tudi odselitve. Velik vpliv ima tudi rodnost, asimilacija, vzroke lahko iščemo tudi v nepripravljenosti odgovarjanja na osebna vprašanja in spreminjanju že izraženih opredelitev (Šircelj, 2003). To so le nekateri dejavniki, ki bodo na kratko predstavljeni v nadaljevanju diplomskega dela.

5.3.4. NARODNA PRIPADNOST IN STAROSTNA SESTAVA

Starostna sestava je pomemben dejavnik prebivalstva. Prav tako je pomembna starostna sestava posameznih narodov, saj pokaže njihov demografski potencial. Delež Slovencev se znižuje v vseh starostih, še najbolj med mladimi. Že pri prvem popisu po drugi svetovni vojni, leta 1948, ko je delež Slovencev znašal še 97 %, jih je bilo v starostni skupini 20–29 let 93,5 % opredeljenih kot »Slovenec«. Iz tega lahko sklepamo, da se je določeno število mladih, ki po narodni pripadnosti niso bili Slovenci, v Slovenijo priselilo že pred letom 1948 in da so si nekateri med njim že ustvarili družine. Pri tem popisu leta 1948 je bil najnižji delež Slovencev v starostni skupini 20–24 let, do popisa leta 2002 pa se je pomaknilo v starost 40–44 let (priloga 9). V tej starostni skupini se je za Slovence opredelilo 77 % oseb, med starejšimi od 70 leta pa okoli 90 %. Še bolj izrazito se s starostjo povečuje delež opredeljenih Italijanov, Madžarov in Nemcev. Ravno nasprotno se zmanjšuje s starostjo delež Romov, predvsem zaradi večje rodnosti pa tudi zaradi povečanja narodne zavesti pri mladih Romih, ki se narodno opredeljujejo. Za pripadnike številnejših priseljenih narodov (Albanci, Hrvati, Črnogorci, Makedonci, Muslimani in Srbi) je značilno, da je njihov delež najvišji v starosti med 25 in 50 let, odvisno od leta popisa. Izmed naštetih priseljenih narodov izstopajo Albanci in Muslimani, saj je njihova pogostost večja med otroki kot med starši. Iz tega lahko sklepamo, da imata ta dva narodna višjo rodnost in/ali večjo željo po ohranjanju narodne identitete (Šircelj, 2003).

Primerjava demografskih značilnosti narodno/etnično neopredeljenih iz leta 2002 z rezultati analiz za leto 1991 kaže naslednje osnovne razlike: pri Jugoslovanih, regionalno opredeljenih in neopredeljenih v ožjem pomenu besede je v primerjavi z letom 1991 upadel delež rojenih v Sloveniji in delež oseb s slovenskim maternim jezikom. V vseh treh kategorijah se je znižal delež najmlajših (0–14 let), s približno 27 % na 16 %. Slednje je mogoče razložiti s staranjem tako opredeljene populacije, deloma pa tudi s tem, da so se mladi narodno/etnično opredelili drugače, kot so jih leta 1991 opredelili starši. V splošnem velja, da v neopredeljenih skupinah v primerjavi s celotnim prebivalstvom prevladuje prebivalstvo srednje generacije (Repolusk, 2006, str. 94). Če pogledamo delež narodno neopredeljenega prebivalstva, je največ narodno neopredeljenih v starostni skupini 25–50 let. Torej lahko ugotovimo, da se narodno niso opredeljevali predvsem priseljenci.

5.3.5. NARODNA PRIPADNOST IN SPOL

Za prva leta povojnega priseljevanja je bilo značilno, da so se priseljevali predvsem moški. Tako je bilo pri popisu leta 1953 med Srbi kar 90 % moških. Podoben delež moških je bil tudi pri Makedoncih in Črnogorcih. Manjša razlika je bila pri Hrvatih, čeprav je bil še vedno večji delež moških. Leta 2002 pa je prišlo do večjega izenačevanja med spoloma omenjenih narodov. Pri Srbih je bilo 55 %, pri Makedoncih 62 %, pri Črnogorcih 57 % in pri Hrvatih 52 % moških.

5.3.6. NARODNA PRIPADNOST IN EKONOMSKA AKTIVNOST

Za prvo povojno obdobje je bilo na celotnem območju bivše Jugoslavije v prevladi kmetijstvo, saj je delež kmečkega prebivalstva v Sloveniji znašal približno 50 %. Prvi priseljenci so bili mladi moški iz Hrvaške, Srbije, Črne gore in Makedonije. Zaposlovali so se v vojski, policiji, deloma v upravi ipd. Kasneje so se zaposlovali v industriji, gradbeništvu ipd. Do leta 1991 so nekateri v Slovenijo prihajali tudi zaradi študija. Zaposlovali oziroma šolali so se predvsem v mestih in industrijskih središčih (Šircelj, 2003), kot so Ljubljana, Maribor, Jesenice, Velenje, Kranj, Koper.

Najvišji deleži zaposlenih, preko 60 % so med Bošnjaki, Bosanci, Muslimani in Makedonci. Visok je tudi med tistimi, ki se niso želeli narodno opredeliti. Daleč največ brezposelnih je med Romi, sledijo Albanci, Muslimani, Bošnjaki itd. Najvišji delež upokojencev je med regionalno opredeljenimi in Nemci, sledijo Italijani in Madžari.

5.3.7. NARODNA PRIPADNOST IN IZOBRAZBA

Do zadnjega popisa leta 2002 je bil delež oseb z višjo in visoko izobrazbo najvišji med Črnogorci (16 %–19 %), Makedonci (11 %–14 %) in Srbi okoli 9 %. Deleži se pri teh treh narodih od popisa leta 1971 niso dosti spreminjali za razliko od pripadnikov ostalih narodov, pri katerih je delež oseb z višjo in visoko izobrazbo naraščal. S tem so se razlike v izobrazbeni strukturi med posameznimi narodi manjšale. Sklepamo lahko, da so starejše generacije priseljenih Črnogorcev, Makedoncev in Srbov pa tudi Muslimanov boljše izobražene kot mlajše. Po Širclejevi (Šircelj, 2003) sta razloga za to predvsem dva: izobrazbena selekcija tistih, ki so se priselili v Slovenijo (na primer vojaško osebje) ter višje in visoko izobraženi mladi se pogosteje kot drugi niso narodno opredeljevali. Če pogledamo delež višje ali visoko izobraženih pripadnikov ostalih narodov (Slovencev, Madžarov, Albancev in deloma Hrvatov) opazimo zniževanje deleža s starostjo.

5.3.8. OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE

Zadnje spreminjanje državnih meja v času osamosvojitve Slovenije leta 1991 je na tem območju pustilo kar pestro narodno sestavo. Nastanek samostojne države Slovenije je sprožil vprašanje državljanstva. Skupščina Republike Slovenije se je v izjavi o dobrih namerah (Uradni list RS št. 44/90, str. 203) zavezala, da bo vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti s stalnim prebivališčem v Sloveniji

omogočila pridobitev slovenskega državljanstva. Ministrstvo za notranje zadeve je prejelo 174.228 vlog, kar je predstavljalo 8,7 % takratnega prebivalstva. Ugodili so 170.990 prošnjam, zavrnili so jih 2.417, pri 534 so ustavili postopek zaradi zamude roka (25.12.1991) in zavrgli 347 vlog zaradi drugih procesnih pomanjkljivosti (Komac 1997). Če primerjamo število vlog za državljanstvo in število pripadnikov narodov iz bivše Jugoslavije ob popisu leta 1991 (upoštevani opredeljeni Črnogorci, Hrvati, Makedonci, Muslimani, Srbi, opredeljeni kot Jugoslovani in regionalno opredeljeni), ko je bilo 152.826 in ob popisu leta 2002 (upoštevani poleg kategorij iz popisa 1991 še Bošnjaki in opredeljeni kot Bosanci), ko je bilo 123.310 prebivalcev narodnosti narodov iz bivše Jugoslavije, lahko ugotovimo, da je dejansko število pripadnikov narodov iz bivše Jugoslavije mnogo večje kot nam kažeta popisa. Razliko lahko iščemo v povečanem številu neznanih odgovorov (leta 1991 42.355, leta 2002 126.325) in tistih, ki niso želeli odgovoriti (leta 2002 48.588). Sklepamo lahko:

- da se niso želeli narodno opredeliti zaradi izpostavljenosti;
- da se je veliko priseljencev že asimiliralo;
- da se ne čutijo dolžni odgovarjati na vprašanja o narodni pripadnosti.

Po osamosvojitvi se je odselil v glavnem le del vojaškega osebja ter del carinskih uslužbencev carinske uprave in le nekaj posameznikov in družin, kar ni imelo večjih vplivov na narodno strukturo prebivalstva. Je pa potrebno v tem kontekstu omeniti veliko število beguncev, ki jih je bilo leta 1992 okoli sedemdeset tisoč. Nekaj teh beguncev je ostalo v Sloveniji še leta 2000, ostali pa so se vrnil v domovino ali pa odšli v druge države. Leta 1999, ob začetku kosovske krize, je Slovenija sprejela okoli 1.600 Albancev, ki so se po umiritvi situacije vrnil na Kosovo (Klemenčič, M., 2000). V zadnjih letih predstavljajo problem ilegalni prestopi naših meja. Gre za ljudi iz gospodarsko manj razvitih držav ali iz vojnih območij. Večina si kot ciljno mesto izbere razvite Zahodnoevropske države. Odkriti ilegalni prebežniki, ki so zasačeni na meji, so za določen čas nastanjeni v azilnih domovih. Zaradi majhne številčnosti in omejenega trajanja bivanja na ozemlju Slovenije ne vplivajo na narodno sestavo.

Podatki javnomnenjskih raziskav iz leta 1992 kažejo (SJM92/3), da so se ob razpadanju bivše Jugoslavije bistveno spremenili odnosi Slovencev do pripadnikov drugih narodov iz bivše Jugoslavije, predvsem zaradi agresije JLA nad Slovenijo. Spremembe so vidne v povečani etnični distanci (Klinar, 1994, str. 38).

5.4. »NOVE« NARODNE MANJŠINE IN PRIPADNIKI NARODOV S PODROČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE V SLOVENIJI

Pod pojmom »nove« narodne manjšine pojmujeemo pripadnike narodov, ki so se masovno preseljevali v Slovenijo po drugi svetovni vojni. Gre predvsem za priseljence, ki prihajajo iz območja bivše Jugoslavije, in delno tudi Albanije. Prav oni predstavljajo najvišji delež pripadnikov ostalih narodnosti, zato si bomo pripadnike teh narodov malce podrobneje ogledali.

V Sloveniji sta uradno priznani le dve narodni manjšini. Toda zadnje čase se pojavljajo težnje, da bi priznali še druge manjšine, predvsem si tega želijo pripadniki narodov iz nekdanje Jugoslavije. Od druge svetovne vojne do danes se pri vsakem

popisu prebivalstva za odstotek do tri odstotke zmanjša število prebivalcev Slovenije, ki se izrekajo za Slovence. Resnici na ljubo je treba povedati, da k osipu deklariranih Slovencev pripomorejo tudi državljani, ki se za Slovence ne izrekajo iz najrazličnejših razlogov. Pa vendar je bilo po drugi svetovni vojni slovenskega več kot devet desetih prebivalstva, po zadnjem popisu iz leta 2002 je Slovencev v Sloveniji še 83 %. Znanstvena svetnica pri Inštitutu za narodnostna vprašanja in vodja raziskave o položaju in statusu pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Sloveniji Vera Kržišnik Bukič ugotavlja, da naj bi bile merilo za tradicionalnost dovolj dve do tri generacije, to pa znaša od 40 do 50 let. Poleg tradicionalnosti igra pomembno vlogo tudi merilo številnosti pripadnikov manjšine, čeprav majhno število pripadnikov manjšini ne krati pravice do samoopredelitve za manjšino in do spoštovanja pravic (Šuljić, 2005). Za ustanovitev uradno priznane manjšine v Sloveniji se najbolj intenzivno zavzemajo Srbi.

V Ustavi Republike Slovenije posebnih določb o varovanju »novih« narodnih skupnostih ni. Z osamosvojitvijo Slovenije so se priseljenci iz bivše Jugoslavije čez noč znašli v tuji državi. V Ustavi Republike Slovenije posebnih določb o varovanju »novih« narodnih skupnostih ni, z izjemo 61. člena Ustave Republike Slovenije, kjer je zapisano: »Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.« Nabor določb je skromen, še posebno, če ga primerjamo s pravicami, ki so po ustavi zagotovljena za klasične narodne skupnosti in Rome (Komac, 2003). Iz tega lahko sklepamo, da imajo številčnejši pripadniki bivših jugoslovanskih narodov manj pravic kot manj številčni tradicionalni pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti ter Romi.

Za uradno priznanje narodnih manjšin se izpostavlja pojem tradicionalnosti. Nujno bi bilo razmisliti o položaju drugih narodnih skupnostih, ki poleg italijanske in madžarske ter Romov tradicionalno živijo na ozemlju Slovenije. Gre predvsem za Srbe oziroma t. i. Uskoke na obmejnem pasu v Beli krajini in Hrvate na nekaterih obmejnih območjih, postavlja pa se tudi vprašanje obstoja nemške narodne skupnosti, za katero je dolgo časa veljalo prepričanje, da ne obstaja več. Toda razpršena poselitev Srbov in Hrvatov ni posledica preseljevanja iz »avtohtonega« poselitvenega območja ampak je rezultat sodobnih migracijskih procesov iz drugih območij bivše Jugoslavije.

Pojavljajo se mnenja, da bi, če sledimo dikciji slovenske ustave, tudi te populacije veljalo preprosto imenovati narodne manjšine oziroma narodne skupnosti. Takšnemu uradnemu priznanju in pojmovanju naj sledi ustrezno izenačevanje pravic »novih« manjšin s pravicami »klasičnih« manjšin. Vendar se pri tem pojavijo težave, saj je ključnega pomena za priznavanje tradicionalnosti dolgotrajno, permanentno in prepoznavno naseljevanje nekega območja (Komac, 2003). Kakšne pravice je »pripravljen podeliti« večinski narod »novim« narodnim skupnostim, lahko razberemo iz raziskave slovenskega javnega mnenja iz leta 1990, ko je bilo postavljeno vprašanje o obsegu »posebnih« pravic, ki naj jih imajo t. i. »klasične« in »novodobne« narodne skupnosti. Podatki kažejo, da je bila slovenska javnost v obdobju nastajanja samostojne države dokaj restriktivna do priznavanja sklopa posebnih pravic imigrantskim skupnostim. Anketirani so bili naklonjeni ohranjanju in razvijanju kulture in ustanavljanju kulturnih organizacij ter rabi jezika. Podpirali so tudi ohranjanje stikov z »matičnim« narodom. Izrazito pa so bili nenaklonjeni

organiziranju političnih strank in javni rabi nacionalnih simbolov, ustanavljanju medijev javnega obveščanja ter šolstvu v maternem jeziku.

Popolno izenačevanje pravic med »novodobnimi« in »klasičnimi« narodnimi skupnostmi v Sloveniji bo izjemno težko uresničiti. Hipotetično bi lahko pomenilo, da bi s priznanjem pravic »novodobnih« narodnih skupnosti morali celotno ozemlje Slovenije pretvoriti v multietnično ozemlje (Komac, 2003), saj so pripadniki narodnosti bivše Jugoslavije razporejeni po celotnem ozemlju Slovenije.

V okviru Koordinacije, ki združuje predstavnike Albancev, Bošnjakov, Hrvatov, Makedoncev in Srbov ter društva Izvor iz Črne gore, si prizadevajo prepričati slovensko državo in javnost, da bi s sistemsko zaščito manjšinskih narodnosti pridobila več, kot se ji zdi, da bi izgubila. Za nacionalne skupnosti, ki so se po razpadu Jugoslavije znašle v tuji oziroma drugi državi, Koordinacija predlaga ureditev kulturnega in pravnega statusa ter zagotovitev možnosti za izobraževanje. Smatrajo, da bi pripadniki narodnosti iz bivše Jugoslavije, sicer večinoma slovenski državljani, živeli kakovostneje, če bi lahko polno oblikovali svojo identiteto, in bi bili boljši delavci ter več prispevali k skupnemu dobremu. Iz tega razloga so se obrnili na državo za možnost učenja maternega jezika, za sofinanciranje oziroma podporo kulturnih programov in za omembo v ustavi. Kot argument navajajo poročilo Evropske komisije za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) iz leta 2002. To med drugim ugotavlja, da so pripadniki omenjenih narodov v Sloveniji v slabšem položaju. Po mnenju ECRI bi se »slovenske oblasti morale posebej potruditi, da bi imele te manjšine boljše možnosti za izražanje svoje kulture.« Enako negativno je mnenje ECRI o njihovem položaj v javnih občilih (Škerl, 2005). Če se dotaknemo problematike »novih« manjšinskih skupnosti, ugotovimo, da so na obrobju medijskega zanimanja. Problematika je spregledana in/ali obravnavana z negativnega vidika, kar je značilno tudi za medije v drugih nacionalnih okoljih. Željo po vstopu v medijski prostor prek nacionalne televizije najbolj poudarjajo pripadniki najbolj »stigmatiziranih« etničnih skupnosti: Bošnjaki (Muslimani) in Srbi. Verjetno vidijo v tem mediju priložnost za javno priznanje lastnega »obstoja« in seveda možnost za predstavitev lastnih stališč do posameznih vprašanj, ki jih še posebej zadevajo (Komac, Medvešek, 2005). Program, namenjen pripadnikom italijanske in madžarske manjšine, ter zamejskim Koroškim Slovincem se predvaja na nacionalni televiziji.

Ko govorimo o »novih« narodnih skupnostih v Sloveniji, si lahko ogledamo tudi njihovo delovanje v društvih. Glede na odgovore ankete (Komac, Medvešek, 2005) lahko ugotovimo, da so za delovanje svojih društev še najbolj zainteresirani Bošnjaki in Muslimani, opredeljeni kot »drugi« in Srbi. Pokazalo se je tudi, da je mlajša generacija dejavnejša in v primerjavi s srednjo in starejšo generacijo bolj spremlja delovanje društev »novih« narodnih skupnosti in da so višje izobraženi v večjem deležu udeleženi pri delovanju društev kot tisti manj izobraženi. Po anketnih podatkih lahko ugotovimo, da se približno 3 % anketiranih redno udeležuje kulturnih in družabnih prireditev, ki jih organizirajo narodna društva, občasno pa približno 23 %.

5.4.1. BOŠNJAKI (MUSLIMANI, BOSANCI) V SLOVENIJI

Oprelitev priseljencev iz Bosne in Hercegovine (v nadaljevanju BIH) je izredno težka. Kot vemo je ta država razdeljena na tri narodnosti: Bošnjake (muslimane), Srbe

in Hrvate. Skozi popise prebivalstva na ozemlju Slovenije so se menjale kategorije narodne opredelitve, s katerimi so se lahko narodno identificirali priseljenci iz BIH.

Bošnjakov v Sloveniji ne moremo obravnavati ločeno od Muslimanov, saj gre v primeru teh dveh opredelitev za največkrat izvorno-geografsko isto populacijo, ki se je zaradi različnih ponujenih odgovorov različno opredelila. K tema dvema opredelitvama moramo šteti tudi opredeljene kot Bosance, saj je raziskava Šircljeve (Širclj, 2003) pokazala, da je pretežni del opredeljenih kot Bosanci izšel iz opredeljenih kot Muslimani iz leta 1991.

Prvič je bila narodnostna kategorija iz katere lahko razberemo muslimane iz BIH, v takrat jugoslovanski popis prebivalstva vpeljana pri popisu leta 1953. Vključevala je osebe, ki so se opredelile za Muslimane v smislu etnične/narodne in ne verske pripadnosti. Namenjena je bila predvsem tistim prebivalcem BIH, ki se niso želeli opredeliti za Hrvate ali Srbe in je njihova narodna identiteta temeljila na osnovi njihove veroizpovedi, kmalu pa so jo začeli uporabljati tudi muslimani s Sandžaka. Kategorija »Muslimani« je bila prisotna pri vseh nadaljnjih popisih, vključno z zadnjim popisom leta 2002. Srbi in Hrvati, ki so se priselili iz BIH so se lahko opredeljevali v svoji kategoriji »Srbi« in »Hrvati«.

S popisom leta 1961 je bila uvedena nova kategorija za narodno neopredeljene: »opredelili so se kot Jugoslovani.« Leta 1971 pa še kategorija »opredelili so se po regionalni pripadnosti.« Tu so bili leta 2002 najštevilčnejši tisti, ki so se regionalno opredelili kot Bosanci. Značilno je, da je kategorija »Jugoslovan« vključevala predvsem otroke staršev mešanih narodnosti s področja bivše Jugoslavije in manjši del tistih iz BIH.

Do velike spremembe pri oblikovanju kategorij v popisu prebivalstva, ki so zadevale predvsem priseljence iz BIH, so se zgodile pri popisu leta 2002. Takrat sta se namreč pojavili dve novi opredelitvi: »Bošnjaki« in za narodno neopredeljene »opredelili so se kot Bosanci.« Opredelitev za Bošnjaka kot narod je bila z Ustavo Federacije BIH vpeljana leta 1994. Nova kategorija »opredeljeni kot Bosanci« pa je nastala zaradi dejstva, da so se pod kategorijo »opredeljeni po regionalni pripadnosti«, opredeljevali v veliki večini kot Bosanci.

Dilema, ki se pojavi pri opredeljevanju narodnosti priseljencev iz BIH, je zelo kompleksna. Delno se lahko naslonimo na poznavanje zgodovinskih razmer, vendar moramo upoštevati subjektivnost odgovorov. Pri popisu iz leta 1953 ni večjih težav za opredeljevanje priseljencev iz BIH. Podane so bile tri primerne kategorije: »Hrvatje«, »Muslimani« in »Srbi«. Muslimani iz BIH so se opredelili kot »Muslimani«, Hrvati in Srbi iz BIH pa v svoji narodni kategoriji.

S popisom leta 1961 je na novo uvedena še kategorija narodno neopredeljenih, imenovana »Opredelili so se kot Jugoslovani«, pri popisu leta 1971 pa še kategorija »Opredelili so se po regionalni pripadnosti«. Tako so bile pri popisih od leta 1971 do 1991 za opredelitev na voljo priseljencem iz BIH naslednje kategorije: »Hrvatje«, »Muslimani«, »Srbi« in »Opredelili so se kot Jugoslovani« in »Opredelili so se kot po regionalni pripadnosti.« Pri popisu leta 2002 pa so bile kot je bilo že omenjeno dodane še kategoriji »Bošnjaki« in »Opredelili so se kot Bosanci.« Predpostavljamo lahko na podlagi razmer na področju bivše Jugoslavije v obdobju od leta 1991 do

2002, ko je prišlo do povečanega nacionalizma in je med drugim divjala tudi štiriletna vojna v BIH, da se večina Hrvatov in Srbov iz BIH opredeljuje kot »Hrvatje« oziroma »Srbi«. Glede na izkušnje lahko sklepamo, da ima izraz Bošnjak ali Bosanec na Hrvaškem in v Srbiji slabšalni prizvok, ne glede na to, da gre za Hrvate ali Srbe iz BIH.

Ker proučujemo narodno sestavo Slovenije, so območja priseljevanja sekundarnega pomena. Zato sem poskušal rezultate popisa, na podlagi zgodovinskih dejstev in lastnega predvidevanja, interpretirati tako, da dobimo čimbolj realno sliko narodne sestave Hrvatov, Muslimanov in Srbov v Sloveniji. Da ne bi bilo preveč nepotrebne zapletanja, bi popise od leta 1971 do 1991 interpretirali na sledeč način. Za Muslimane po etnični pripadnosti štejemo tiste, ki so se opredelili kot »Muslimani«, in manjši del tistih, ki so se opredelili kot Jugoslovani, ter večji del tistih, ki so se opredelili po regionalni pripadnosti.

Več težav nam predstavlja popis iz leta 2002. Do čimbolj realne slike števila Muslimanov v Sloveniji sem poskušal priti na podlagi individualnih podatkov oseb, ki so bile popisane v obeh popisih leta 1991 in 2002 (priloga 6, 7, 8). Za Muslimane se je leta 1991 opredelilo 26.577 prebivalcev. Tistih, ki se je leta 1991 opredelilo za Muslimane, je bilo popisanih leta 2002 še 22.867 oziroma 86 %. Od tega se jih je leta 2002 8.925 (39 %) opredelilo za Bošnjake, 4.573 (20 %) za Muslimane, 2.404 (10,5 %) za Slovence, 2.100 (9,2 %) se jih je opredelilo kot Bosance, 1.731 (7,6 %) jih je spadalo v kategorijo »neznano«, 1.713 (7,5 %) oseb ni želelo odgovoriti.

Od tistih, ki so sodelovali v popisu leta 1991 in 2002 ter so se leta 1991 opredelili kot Hrvati (44.025 oseb), se jih je ob popisu leta 2002 za Muslimane opredelilo le 9 oseb (0,02 %), za Bosance 172 oseb (0,4 %), za opredeljene kot Bošnjake zaradi zaupnosti ni podatka, vendar gotovo znaša manj kot 66 oseb.

Če na enak način pogledamo razmerje pri opredeljenih Srbih leta 1991 (35.272 oseb), ugotovimo, da se jih je leta 2002 kot Muslimane opredelilo 26 oseb (0,07 %), kot Bosance 533 oseb (1,5 %) in 148 oseb (0,4 %) opredeljenih kot Bošnjaki.

Po drugi strani se je 2.404 (10,5 %) opredeljenih Muslimanov leta 1991 pri popisu leta 2002 opredelilo kot Slovenci, 260 oseb (1,1 %) kot Srbi in 202 osebi (0,9 %) kot Črnogorci. Delež ostalih je pod pol odstotka. Tako je na primer delež opredeljenih Albancev kot muslimanov (etnična pripadnost) le 85 oseb (0,4 %), pri Makedoncih je bilo takih oseb le 9.

Od 9.726 takih, ki so se opredelili kot Jugoslovan leta 1991, se jih je leta 2002 opredelilo za Bošnjake 520 (5,3 %), 265 (2,7 %) za Muslimane, 236 (2,4 %) oseb se je opredelilo kot Bosance.

Od 4.256, ki se jih je leta 1991 regionalno opredelilo, se jih je leta 2002 za Bošnjake opredelilo 540 (12,7 %), za Muslimane 232 (5,6 %) in 214 (5 %) oseb se je opredelilo za Bosance.

Tistih, ki so bili vključeni v kategorijo »drugi«, torej narodno neopredeljeni, je bilo vključenih v obeh zadnjih popisih 7.446. Od teh se jih je v popisu leta 2002 za

Bošnjake opredelilo 347 (4,7 %), za Muslimane 186 (2,5 %), 130 (1,7 %) oseb pa se je opredelilo kot Bosanci.

V kategoriji »neznano« je bilo 31.763 takih, ki so bili popisani tudi leta. Od tega se jih je leta 2002 za Bošnjake opredelilo 962 (3 %), za Muslimane 466 (1,5 %), kot Bosanci se je opredelilo 430 (1,4 %) oseb.

Glede na zgornje ugotovitve pri primerjavi opredeljevanja istih oseb pri popisu iz leta 1991 in leta 2002 ter dejanskih rezultatov obeh popisov, lahko pridemo do naslednjih ugotovitev:

- delež opredeljenih Muslimanov leta 1991, ki se je leta 2002 opredelil kot Bošnjaki je znašal okoli 40 %, delež opredeljenih kot Bosanci pa dobrih 9 %. Delež Muslimanov pa se predvsem na račun novih kategorij zmanjšal za dobrih 60 %, iz 26.577 oseb leta 1991 na 10.467 oseb leta 2002;
- novo nastali kategoriji pri popisu leta 2002 sta po uradnih podatkih zajemali skupaj 29.604 oseb (Bošnjaki 21.542 oseb, opredeljeni kot Bosanci 8.062 oseb), kar je za 3.027 oseb več kot leta 1991 v kategoriji »Muslimani« (26.577 oseb);
- pri podatkih moramo odšteti delež opredeljenih Hrvatov in Srbov leta 1991, ki so se pri popisu leta 2002 opredelili kot Muslimani, Bosanci ali Bošnjaki. Pri prvih je ta delež 1,9 %, pri drugih pa slaba 2 %;
- majhno število priseljencev iz območja Sandžaka;
- razlika med versko opredeljenimi Muslimani (29.361 oseb) in etnično/narodno opredeljenimi Muslimani (26.577 oseb) leta 1991 ter glede na primerjavo odgovorov med popisoma 1991 in 2002 lahko sklepamo, da je delež Albancev, Črnogorcev, Makedoncev in drugih, ki so se etnično/narodno opredelili kot Muslimani, zanemarljivo majhen;
- ob upoštevanju deleža opredeljenih Muslimanov, Bošnjakov in tistih, ki so se opredelili kot Bosanci leta 2002, ki so bili pri popisu leta 1991 narodno neopredeljeni: »Opredelili so se kot Jugoslovani«, »Regionalno opredeljeni«, »Drugi« in »neznano« ugotovimo, da predstavljajo 10,4 % opredeljenih kot Jugoslovani, 23,3 % regionalno opredeljenih, 8,9 % iz kategorije »drugi« in 5,9 % iz kategorije »neznano«.

Tabela 6: Število opredeljenih Bošnjakov (Muslimanov, Bosancev) v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991*	Ocena 1991*	Popis 2002**	Ocena 2002**
26577	35784	40071	58747

*opredeljeni Muslimani

**opredeljeni Bošnjaki, Muslimani in kot Bosanci

Natančnega podatka o številu Muslimanov iz BIH je praktično nemogoče dobiti. Isto velja tudi za druge narodnosti, ta problem pa je pri tej skupini najbolj izrazit. Prevelik je vpliv subjektivnih odgovorov (odgovorimo, kar želimo), stalnih migracij, povečanega deleža neznanih odgovorov. Dobljena ocena na podlagi primerjav spremenjenih opredelitev istih oseb, ki so sodelovale pri popisih leta 1991 in 2002 in so se leta 1991 opredeljevale kot »Muslimani«, »Opredeljeni kot Jugoslovani«, »Regionalno opredeljeni«, »Drugi« in »Neznano«, pri popisu leta 2002 pa so se

opredeljevali kot Bošnjaki, Muslimani ali pa kot Bosanci. Upoštevani so tudi Hrvati in Srbi, ki so se leta 2002 opredelili, kot Bošnjaki, Muslimani in Bosanci. Nizek delež (okoli 2 % za vsako kategorijo) le-teh nam potrjuje predvidevanje, da se malo Hrvatov in Srbov iz BIH opredeljuje kot Bošnjake ali Bosance. Delež tistih, ki so se leta 1991 opredelili kot Muslimani, leta 2002 pa kot Slovenci, pa je relativno velik in znaša čez 10 %.

Kasneje si bomo pogledali še primerjavo med narodno in versko pripadnostjo s čimer se prav tako lahko določi deleže opredeljenih muslimanov po verski pripadnosti glede na narodno pripadnost.

5.4.1.1. MIGRACIJE PO POREKLU IZ BIH

Od popisa leta 1961 do popisa leta 1991 so se lahko osebe iz področja BIH narodno opredeljevale kot »Musliman«, »Hrvati«, »Srbi«, opredeljeni kot Jugoslovani, od popisa leta 1971 »Regionalno opredeljeni« z opredelitvijo »Bosanec«.

Beseda Musliman z veliko začetnico je po letu 1971 v bivši Jugoslavije predstavljala tako versko kot tudi etnično/narodno pripadnost za muslimane slovanskega porekla. V osmanskem cesarstvu so muslimane imenovali z besedama »Bošnjak« in »Turčin« kot verska oznaka (Pašić, 2002).

Za prostorsko razporeditev priseljencev iz BIH, predvsem muslimanov je značilno, da so naseljeni predvsem v industrijskih in rudarskih središčih. V Ljubljano se je do leta 1961 priselilo 2.620 prebivalcev iz BIH, do leta 1971 pa 5.862. Na Gorenjskem predvsem na Jesenicah in Kranju je leta 1971 živel 3.437 oseb po poreklu iz BIH, v istem letu skupaj v Sloveniji pa 20.129 oseb. Med njimi je bilo izredno veliko ljudi iz Bosanske Krajine in vzhodne Bosne, kjer so muslimani takrat predstavljali relativno kot absolutno številčno večino. Muslimani so v osemdesetih letih prejšnjega stoletja prihajali predvsem iz BIH (78,8 %), prihajali so še iz Sandžaka, Črne gore, Makedonije in Kosova (Pašić, 2002). Leta 1981 je živel v Sloveniji 13.425 Muslimanov iz BIH, k njim pa je potrebno prišteti še del tistih, ki so se opredelili kot Črnogorci, Albanci, Makedonci ali Turki, saj te narodne skupine delno ali v celoti pripadajo islamu.

Leta 1991 se je ob popisu po etnični/narodni pripadnosti kot Muslimani opredelilo 26.577 oseb, kar je dvakrat več kot leta 1981. Leta 2002 pa se je kot Muslimani opredelilo le še 10.467 oseb, kot posledica uvedbe kategorij »Bošnjaki« in »Opredelili so se kot Bosanci«. Primerjave o deležu muslimanov po verski in narodni pripadnosti si bomo ogledali v nadaljevanju, pri obravnavi verske sestave Slovenije.

5.4.1.2. PROSTORSKA RAZPOREDITEV BOŠNJAKOV (MUSLIMANOV, BOSANCEV) V SLOVENIJI

Za poselitev Bošnjakov v Sloveniji so značilna posamezna naselitvena jedra z zelo veliko zgostitvijo in prevlado (priloga 10, 11). Skoraj 80 % jih prebiva v 19 občinah, kjer so najštevilčnejše priseljeno prebivalstvo, kar 55 % jih prebiva v občinah Ljubljana, Jesenice, Velenje, Koper in Kranj. Relativno prevladujejo še v vseh treh občinah Zasavske regije. Nadpovprečno so Bošnjaki zastopani le v 34 občinah, v 41 občinah je njihov delež podpovprečen, v 51 občinah sploh ni nobenega, v 42 občinah

jih je manj kot deset. Nadpovprečno se je njihovo število glede na popis iz leta 1991 povečalo južno od Ljubljane, v občinah z begunskimi centri in v zahodni Sloveniji. Poselitveni vzorec je ostal skorajda nespremenjen glede na leto 1981.

Največ Bošnjakov je bilo leta 2002 v Osrednjeslovenski (37 %) in Gorenjski statistični regiji (22 %). Opredeljenih Muslimanov je prav tako največ v Osrednjeslovenski statistični regiji (41 %), sledi Savinjska (17 %) in Gorenjska statistična regija (12 %). Opredeljeni kot Bosanci so ravno tako zgoščeni v Osrednjeslovenski statistični regiji (41 %), sledi Gorenjska (13 %) in Savinjska statistična regija (12 %).

Kot Bosanci so se pretežno opredeljevali priseljenci muslimanske veroizpovedi, vendar je njihova prostorska razporeditev drugačna. Kot Bosanci so se opredeljevali predvsem v zahodni Sloveniji, kjer lahko iščemo povezave z begunsko populacijo, ujemanje z Bošnjaki pa je samo v Zasavski regiji.

5.4.1.3. ORGANIZIRANOST BOŠNJKOV (MUSLIMANOV, BOSANCEV) V SLOVENIJI

Bošnjaška kulturna zveza je brez prave infrastrukture za delovanje, nimajo ne pisarne niti enega profesionalca, nimajo pouka v bosanskem jeziku niti možnosti, da bi imeli oddajo na nacionalnem radiu ali televiziji (v BIH živeči Slovenci to imajo), nimajo bošnjaškega oddelka v knjižnici niti informacijskega centra, v Sloveniji ni ulice ali trga, ki bi se imenovala po bošnjaškem kulturniku (v BIH jih je veliko poimenovanih po slovenskih kulturnikih), ob omembi islama v slovenskih učbenikih se poudarja nasilje, status beguncev, med katerimi je večina Bošnjakov iz BIH, pa je tudi po desetih letih neurejen (Pušenjak, 2002). Bošnjaško kulturno-športno društvo Sandžak, v katerem deluje okrog 150 družin, prireja literarne večere in koncerte.

5.4.2. SRBI V SLOVENIJI

Določitev števila Srbov v Sloveniji je veliko bolj preprosta, kot nam je predstavljala določitev Bošnjakov, Bosancev in Muslimanov s področja BIH. O zadnjem popisu leta 2002 se je na vprašanje o narodni pripadnosti deklariralo za pripadnost Srbom 38.964 oseb, kar je predstavljalo 2 % vsega prebivalstva, leta 1991 pa 47.401 oseb, kar je predstavljalo 2,5 % vsega prebivalstva Slovenije. Za nekatere strokovnjake je ta številka prenizka, zato poskušajo najti Srbe predvsem znotraj kategorij »narodno neopredeljeni« in obsežne kategorije »neznano«. Vendar je to dejanje polno nevarnih pasti in vir upravičenih ugovorov s strani drugih narodov, ki živijo v Sloveniji (Komac, 1997). Prav zato je tudi pri opredelitvi Srbov v Sloveniji uporabljena enaka metoda, kot pri opredeljevanju ostalih narodnosti v Sloveniji. Primerjal sem deleže opredeljenih Srbov leta 1991 in leta 2002, ki se niso opredelili za srbsko narodnost, in jih prištel k opredeljenim Srbom v kategorijo »narodno neopredeljeni« ali pa »neznano«.

Leta 1991 je bilo 14.046 oseb rojenih v Sloveniji, ki so se opredelile za Srbe, kar pomeni 29,3 % vseh Srbov, ki živijo v Sloveniji. Pretežni del srbske populacije je bil rojen v BIH (36,9 %), v Srbiji brez območij pokrajin (20,2 %), na Kosovu (3,1 %), v Vojvodini (3,9 %), na Hrvaškem (5,1 %) itd. (Komac, 1997). Leta 2002 je bilo število

»mladih« (0–20 let) opredeljenih Srbov 7.866 oseb (20,2 %), »starih« (60 let in več) pa 4.249 oseb (10,9 %), kar kaže na staranje srbskega prebivalstva v primerjavi z popisom leta 1991, ko je bilo »mladih« kar 31,9 %, »starih« pa le 4,5 % prebivalstva.

Tabela 7: Število opredeljenih Srbov v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991	Ocena 1991	Popis 2002	Ocena 2002
47401	64412	38964	60372

5.4.2.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV SRBOV V SLOVENIJI

Prevladujoč način nastajanja srbske skupnosti v Sloveniji je določil njeno temeljno značilnost: prostorsko disperzijo, saj je Srbe mogoče najti v vseh občinah v Sloveniji. Prostorska razpršenost je gotovo v povezavi z ostalimi procesi in odnosi glavni omejevalni razlog notranje etnične »homogenizacije« srbske populacije oziroma njene etnične izraznosti do večinskega naroda. Preskok v status narodne manjšine z vsemi atributi manjšinskih pravic bo vsaj zelo dolgotrajen proces. Poleg tega razpršena poselitev močno omejuje število medijev narodne socializacije, med katerimi ohranja družinsko okolje temeljni pomen (Komac, 1997). Srbi so močnejše zastopani v 75 občinah in kažejo relativno najmanjšo stopnjo koncentracije naseljenosti v Sloveniji, čeprav jih kar tretjina živi v Ljubljani ([priloga 10, 11](#)). Naselili so se predvsem v mestih, zato je njihovo število v majhnih občinah severovzhodne Slovenije, v zgornji Savinjski dolini in ob meji s Hrvaško zanemarljivo majhno. Nadpovprečno so naseljeni v številnih občinah osrednje in zahodne Slovenije, kjer predstavljajo večinsko priseljeno prebivalstvo. Delež na 5 % presegajo v Medvodah in Igu, v pomembnejših krajih ob železnici Ljubljana–Koper (Borovnica, Vrhnika, Rakek, Postojna, Prestranek, Pivka, Divača, Koper) ter nekaterih večjih mestih Gorenjske (Kranj, Jesenice, Hrušica, Tržič). Sekundarno zgoščenost jedro poselitve Srbov je v vzhodnem delu Slovenije, vendar le v Celju in posameznih občinah Koroške regije. V Mariboru, ki je po številu Srbov sicer tretja največja občina v Sloveniji, je njihov delež med priseljenimi narodi celo podpovprečen. Pivka pa je edina občina, kjer naselitev Srbov presega vsaj 50 % od priseljenih narodov.

Po podatkih popisa se je v obdobju 1991 do 2002 število Srbov v Sloveniji zmanjšalo za 17,8 %. Število Srbov se je povečalo v 23 občinah, predvsem v tistih, kjer je manjše število Srbov. Občine z večjim številom Srbov, kjer se je njihovo število še povečalo, so le Izola, Medvode in Litija. Relativno se je število Srbov najbolj povečalo v občinah suburabanizacije v Osrednjeslovenski regiji. V 26 občinah je število Srbov ostalo skoraj nespremenjeno, zmanjšalo se je manj od povprečja. To velja tudi za občino Kranj, ki je druga po številu Srbov, enako velja za Velenje in Celje. Nadpovprečno se je zmanjšalo število Srbov v 32 občinah. Najbolj se je zmanjšalo njihovo število v Ljubljani, v skoraj celotni vzhodni Sloveniji ter na območjih ter v Brežicah, Ilirski Bistrici, Vipavi in Vrhniki, kjer so bile vojašnice nekdanje JLA.

Po podatkih iz popisa 2002 skoraj dve tretjini v Slovenijo priseljenih Srbov izhaja iz BIH, manj kot tretjina iz Srbije in Črne gore, iz Hrvaške pa le 6 %. Od 51 občin z vsaj 30 priseljenimi Srbi iz BIH ter Srbije in Črne gore so bosanski Srbi večinski

priseljenci v 45 občinah, Srbi iz Srbije in Črne gore pa le v 6 občinah. Najbolj izrazita prevlada bosanskih Srbov z vsaj 70 % je v 17 občinah, največ v Kranju, Celju, Velenju in Postojni (Dolenc, 2003).

5.4.2.2. USKOKI

Potomci nekdanjih Uskokov živijo v delu občine Črnomelj, kamor so njihovi predniki pred več stoletji pribežali pred Turki z Balkana. To je veljalo zlasti za vasi Bojanci, Marindol, Miliči, Žuniči, Paunoviči. Povzetek veljavnega zgodovinskega znanja pravi, da so bili Uskoki zgodnji krščanski begunci z Balkana, kolonisti, ki so poseljevali Avstrijsko vojno krajino od prvega desetletja 16. stoletja dalje. Ta »obrambni zid« je bil leta 1522 vzpostavljen z enim sami namenom, da bi ščitil avstrijske pokrajine pred turškimi vpadi. V večjem številu so se Uskoki začeli naseljevati na ozemlje sedanje slovensko- hrvaške meje v tridesetih letih 16. stoletja. Prvi begunci so bili večinoma iz Bosne iz župnij Srb, Unac in Glamoč. Ti prvi naseljenci naj bi bili pravoslavne veroizpovedi, vendar so večinoma postali grkokatoliki v letu 1611 (Knežević Hočevar, 2004). Z osamosvojitvijo Slovenije so se znašli na obmejnem prostoru med dvema državama. Mejni režim iz leta 1991 predstavlja oteževalno okoliščino za potomce Uskokov, ki so veliko gravitirali na Hrvaško, predvsem v Karlovac.

Jezik Srbov v Beli krajini po svojih značilnostih pripada vzhodnohercegovskemu narečju. Sicer belokranjske Srbe označujejo kot jezikovno prilagodljive. Danes je pogovorni jezik predvsem belokranjsko narečje slovenščine, le starejši vaščani med seboj še govorijo srbsko. Če pogledamo rezultate popisov iz leta 1981 in 1991, ugotovimo, da se v Bojancih, Marindolu, Miličih in Paunovičih še vedno največ ljudi opredeljuje za Srbe. Leta 1981 so v štirih obravnavanih vaseh živeli 304 prebivalci, od katerih se je za Srbe opredelilo 231 oseb, kar je predstavljalo 76 %, za Slovence pa se je opredelilo 15 % prebivalcev obravnavanih naselij. Za Jugoslovane se je opredelilo le 5 oseb, že v naslednjem popisu leta 1991 pa 62 oziroma 20,4 %, kar je v nasprotju s splošnim trendom padanja opredelitve Jugoslovan v Sloveniji. Povečanje števila tako opredeljenih na obravnavanem območju kaže na veliko število mešanih porok, še posebej ob dejstvu, da je veliko starejših prebivalcev rojenih še v »čistih« srbskih družinah in so obiskovali srbsko šolo. Za Srbe se je tega leta opredelilo le še 51 % prebivalcev, za Slovence pa 23,8 % (Tomažin, 2005).

Če na kratko pogledamo še sestavo obravnavanih štirih naselij po veroizpovedi, ugotovimo, da je bilo leta 1991 135 pravoslavcev in le 40 katolikov. Število tistih, ki so se leta 1991 opredelili za pravoslavce, je bilo nekoliko večje od števila tistih, ki so se opredelili za Srbe, in nekoliko manjše od števila tistih, ki so kot materni jezik navedli srbščino ali srbohrvaščino. Te številke kažejo, da je asimilaciji bolj od veroizpovedi podvržena narodnostna opredelitev. Pri opredelitvi za materni jezik je bilo leta 1991 164 oseb, ki so kot materni jezik navedle srbščino ali srbohrvaščino, kar je zanimiv podatek, saj se je za Srbe leta 1991 opredelilo le 118 oseb. Do tega odstopanja ni prišlo zaradi tistih, ki so se opredelili za Slovence. Po podatkih lahko ugotovimo, da je kar 84 oseb navedlo slovenščino kot materni jezik, za Slovence pa se jih je opredelilo le 55 (Tomažin, 2005). Na različna opredeljevanja je imel velik vpliv tudi čas, v katerem se je izvajal popis. Šlo je namreč za obdobje razpadanja skupne države.

5.4.2.3. ZAHTEVA PO STATUSU MANJŠINE

Septembra 2004 je srbsko ministrstvo za diasporo je v Državni zbor Republike Slovenije poslalo zahtevo za priznanje statusa narodne manjšine Srbom v Sloveniji. Dokument ministrstva srbske diaspore naj bi spisali v Beogradu ob sodelovanju srbskih društev iz Slovenije in posameznikov srbske narodnosti iz Bele krajine. Gre za Srbe, ki so imeli v Sloveniji stalno bivališče pred razpadom bivše Jugoslavije. Srbsko ministrstvo meni, da je srbska manjšina v Sloveniji najbolj številna, zato bi morala Slovenija upoštevati mednarodne standarde za njeno zaščito. Po besedah srbskega ministrstva bi bile s tem srbski skupnosti priznane državljanske, narodne, človeške, politične, gospodarske, socialne in kulturne pravice (RTV SLO, 2004). Želja Srbov po dodelitvi statusa narodne manjšine je razumljiva vsaj iz dveh razlogov. Dejstvo je, da so tudi Srbi avtohtoni prebivalci Slovenije, saj jih nekaj tisoč živi že stoletja na območju Bele krajine. In drugo: po popisu leta 2002 so Srbi najštevilnejša priseljeniška narodna skupnost, ker jih je skoraj 39.000 oziroma dva odstotka vsega prebivalstva Republike Slovenije. Ena od pglavitnih želja pobudnikov dokumenta srbskega ministrstva za diasporo naj bi bila možnost izobraževanja slovenskih Srbov v maternem jeziku.

5.4.2.4. ORGANIZIRANOST SRBOV V SLOVENIJI

V Sloveniji obstaja petnajst registriranih srbskih kulturnih društev od Maribora, Celja, Hrastnika, Ljubljane, Kranja, Radovljice, Postojne do Nove Gorice; najbolj urejene zadeve pa so v Novi Gorici, Postojni in v edinem zasavskem tovrstnem društvu, v Hrastniku. (Malovrh, 2005).

Društvo Srbska skupnost je prvo srbsko društvo v Sloveniji, ustanovljeno v Ljubljani leta 1991. Društvo je bilo ustanovljeno z namenom ohranjanja in razvoja kulturne identitete svojih članov in drugih pripadnikov novonastalih etničnih skupnosti slovenskih Srbov. Društvo Srbska skupnost je neprofitna, nevladna in nepolitična kulturno-izobraževalna humanitarna organizacija.

Osnovni cilji društva so:

- ohranjanje srbske narodne in nacionalne kulturne zgodovine;
- ohranjanje kontakta z Matico, skrb za razvijanje sodelovanja in prijateljstva med srbskim in slovenskim narodom;
- kulturni in skupinski razvoj članov društva.

V okviru društva Srbska skupnost delujejo folklorna skupina, Teater Paradoks, ki uprizarja sodobna srbska dramska dela, prirejajo literarne večere in koncerte (URL: <http://www.srbska-skupnost.si>)

Sprva je bilo približno 50.000 članov, sedaj jih je le okrog 200. Veliko se jih je odselilo. Tedaj so bili bolj povezani, danes pa je društev, v katere se včlanjujejo Srbi, več, ločijo pa se tudi po dejavnostih; v Ljubljani so na primer tri. V zadnjih letih se število članov ne spreminja, prihaja pa več mladih.

5.4.3. HRVATI V SLOVENIJI

Navzočnost Hrvatov na ozemlju Slovenije je mnogo daljša od navzočnosti Srbov, kar je glede na bližino in dolžino slovensko-hrvaške meje tudi pričakovano. Po nekaterih

ocenah naj bi že leta 1931 živel v Sloveniji okoli 18.000 Hrvatov (Bičanić), kot tudi leta 1953 pri popisu prebivalstva. Zaradi močnega priseljevanja je ob popisu leta 1981 naraslo na slabih 55.000 oseb, ob popisu leta 2002 pa je upadlo na slabih 36.000. Dejansko število Hrvatov v Sloveniji je seveda mnogo večje, vendar so odgovori skriti po ostalih kategorijah.

Tabela 8: Število opredeljenih Hrvatov v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991	Ocena 1991	Popis 2002	Ocena 2002
52876	64178	35642	67325

Demografski podatki, iz katerih je razvidna večja zastopanost mlajših ter višjih starostnih kategorij, kažejo na značilne poteze priseljenega hrvaškega prebivalstva. Specifične poteze se kažejo tudi v zaposlitveni strukturi po gospodarskih dejavnostih, saj je najvišji delež Hrvatov zaposlen v industriji in je mnogo večji povprečja, ki velja za vso Slovenijo. Najvišji delež je nekvalificiranega in polkvalificiranega prebivalstva, v izobrazbeni strukturi pa prevladuje delež tistih z dokončano osnovno šolo (Klemenčič, M., Klemenčič, V., 1997), vendar se ta slika z leti spreminja predvsem z višjo izobrazbo Hrvatov v Sloveniji.

5.4.3.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV HRVATOV V SLOVENIJI

Hrvati so poseljeni po vsej Sloveniji z izjemo ene občine. Hrvati so večinsko priseljeniško prebivalstvo v 68 občinah. Sklenjen pas občin s Hrvati se vleče od Slovenskega Primorja preko celotne Jugovzhodne regije, spodnjega Posavja, vzhodnega in osrednjega dela Savinjske regije v Podravsko in Pomursko regijo (priloga 10, 11). Njihovo število je dovolj relevantno v kar 109 občinah. Zanimiva je predvsem njihova relativna navzočnost po občinah. Hrvati predstavljajo največjo stopnjo koncentracije med vsemi priseljenimi narodnostmi, saj v kar 44 občinah presegajo slovensko povprečje za več kot 50 %. Relativno močno so zastopani tudi v obmejnih občinah ob slovensko-hrvaški meji z okoli 30 %. Najvišji delež (nad 10 %) dosegajo na območju Obrežja, Metlike, Rogatca in Kočevske reke.

Večina Hrvatov v Sloveniji živi v mestih ter ožji okolici urbanih naselij. Več kot tri četrtine Hrvatov živi na območju ljubljanske, mariborske, celjske, gorenjske in primorske regije, ki spadajo med gospodarsko in industrijsko najrazvitejša območja Slovenije.

V občinah, kjer so Hrvati nadpovprečno naseljeni se je njihovo število v obdobju od leta 1991 do 2002 tudi najbolj zmanjšalo. Glavni razlog za zmanjševanje števila Hrvatov v Sloveniji je asimilacija in spreminjanje narodnostne opredelitve. Prostorska razporeditev teh občin potrjuje, da je asimilacija hitrejša v občinah, kjer je število pripadnikov priseljenih narodnosti najmanjše. Po drugi strani je bilo zmanjševanje števila Hrvatov relativno najmanjše v okoljih, kjer je njihova relativna navzočnost podpovprečna, kar velja za večji del Osrednjeslovenske regije in Gorenjske. Število Hrvatov se je celo povečalo v petih občinah, manj od povprečja pa se je zmanjšalo v 48 občinah. Med občinami z vsaj 500 Hrvati se je njihovo število najbolj zmanjšalo v Piranu, Rogaški Slatini, Mariboru, Kopru in Celju.

Če pogledamo območje prvega bivališča, lahko ugotovimo, da je bilo pri popisu leta 2002 od 35.642 opredeljenih Hrvatov največ 19.412 (54,4 %) takih, ki so imeli prvo bivališče na Hrvaškem, sledili so s prvim bivališčem v BIH (7.120, 20 %), v naselju prebivališča 5.594 (15,7 %) in v drugem naselju v Sloveniji 2.756 (7,7 %) oseb itd. Priseljeni Hrvati iz BIH dokaj sklenjeno živijo v Gorenjski regiji (v Trziču, Škofji Loki in na Jesenicah), v vzhodnem delu države pa v Velenju. V Pomurski regiji jih niti v eni občini ne presega 30, v Podravski regiji le v občini Maribor.

Pri Hrvatih je značilen velik delež tistih, ki privzemajo slovenske etnične opredelitve, torej asimilacije v Slovence, ne smemo pa zanemariti niti neopredeljevanja. Dokaz za asimilacijo je delež rojenih Hrvatov v Sloveniji, ki je relativno daleč najnižji, saj znaša le šestino celotne populacije Hrvatov. Upoštevati pa moramo tudi velik delež mešanih zakonov ob slovensko-hrvaški meji, kjer se otroci večinoma opredeljujejo za Slovence (Dolenc, 2003, str. 52). Zato sem s primerjavo individualnih podatkov poskušal izničiti te opredelitve in priti do realnejše slike deleža prebivalcev hrvaške narodnosti v Sloveniji. Ugotovimo lahko, je dejansko število Hrvatov v Sloveniji približno 80 %–88 % večje, kot nam izkazuje popis iz leta 2002.

5.4.3.2. NARODNA SESTAVA PREBIVALSTVA NA SLOVENSKEM OBMEJNEM OBMOČJU NA MEJI S HRVAŠKO

Smisel proučevanja določenega geosocialnega prostora izhaja iz njegovega družbeno utemeljenega pomena. Eno od osnovnih teoretično-metodoloških izhodišč je, da je vsak obmejni pas med dvema državama posebne vrste regija (Kržišnik Bukić, 1997c, str. 11). V nadaljevanju si bomo ogledali še obmejni pas na jugozahodu in severovzhodu Slovenije, kjer živita dve tradicionalni narodni skupnosti.

Proučevano območje sestavlja sedemnajst občin, skupaj z Izolo osemnajst. V tem prostoru je leta 1991 živel 462.683 prebivalcev oziroma 23,5 % vsega prebivalstva Slovenije. Velika večina se jih je narodnostno opredelila. V večini so prevladovali prebivalci slovenske narodnosti, saj se jih je 90,4 % opredelilo za Slovence. V obravnavanih obmejnih občinah se je opredelilo za Hrvate 18.657 prebivalcev, kar je skoraj tretjina vseh Hrvatov v Sloveniji leta 1991. Izrazito urbano številčnejši so na Slovenski obali in v belokranjskih občinah. Večji delež Hrvatov v ruralnih območjih je značilno za občine Sežana, Cerknica, Šmarje pri Jelšah, Ptuj, Ormož in Ljutomer (Kržišnik Bukić, 1997a). Hrvatom so leta 1991 številčno sledili Srbi (7.321), Madžari (6.513), Muslimani (3.371), Italijani (2.906). Mnogo manj je bilo Romov (843), več kot polovica v novomeški občini, Črnogorcev (841), Albancev (679) in Makedoncev (637) (Kržišnik Bukić, 1997d). Neznanih odgovorov je bilo kar 12.360, narodno neopredeljenih pa je bilo 6.864 prebivalcev iz tega območja.

Absolutno število samoopredeljenih Hrvatov na celotnem slovenskem delu obmejnega pasu v desetletju od leta 1971 (13.712) do leta 1981 (20.579) naglo raste, ob popisu leta 1991 (18.657) nekoliko pade. Število Hrvatov je leta 1981 in 1991 naraščalo le v takratnih obmejnih občinah Sežana, Črnomelj, Metlika, Novo mesto, Brežice in Šmarje pri Jelšah. Prebivalstvo hrvaške narodnosti je naraščalo po popisu leta 1981 in padalo po popisu leta 1991 v vseh ostalih dvanajstih takratnih občinah. Največ Hrvatov je v Slovenski Istri. Občina z absolutnim in relativnim največjim številom je Koper, z dosti manjšim številom sledijo Šmarje pri Jelšah, Piran, Novo mesto, Kočevje, Brežice, Izola, Ptuj, Črnomelj in Metlika (Kržišnik Bukić, 1997b)

zaradi nastanka novih občin leta 1994, podatki iz popisa leta 1981 in 1991 niso primerljivi s podatki iz popisa 2002.

5.4.3.3. ORGANIZIRANOST HRVATOV V SLOVENIJI

Hrvaška nacionalna kultura je manj prepoznavna, saj so velikokrat integrirani v večinsko populacijo. V Zvezi hrvatskih društev v Sloveniji jih celo skrbi, da se je integracija zaradi podobnosti hrvaške in slovenske kulture že prelevila v asimilacijo. Omenjajo drugo in tretjo generacijo Hrvatov, ki se čutijo že povsem Slovence. Hrvati v Sloveniji sicer prirejajo srečanja, ki poskušajo definirati njihovo »hrvatskost«. Eno takšnih je praznovanje hrvaške samostojnosti, ki ga vzporedno z dnevom slovenske samostojnosti vsako leto prirejajo v ljubljanskem Mostecu. Vendar se bližina zdi dvorezni meč: zaradi podobnih okoliščin so manj prepoznavni. Problem je mogoče tudi razširiti: v Sloveniji se vse naštete nacionalnosti počutijo doma in prav zato je asimilacijski mehanizem še toliko močnejši (Škerl, 2005). V Sloveniji je 15 hrvaških društev, dve katoliški misiji in dvojne društvo slovensko-hrvaškega prijateljstva (v Ljubljani in Mariboru). Niso zadovoljni z opredelitvami kot novodobna skupnost (saj so tu že stoletja) ali priseljenci (ker ima slabšalni pomen), zlasti pa ne z »Neslovenci« (Pušenjak, 2002). Tudi terminologija kaže pristnost demokratičnosti, na odnose med državljani slovenske in hrvaške narodnosti pa močno vplivajo tudi odnosi med državama.

5.4.4. MAKEDONCI V SLOVENIJI

Leta 2002 so predstavljali 0,2 % slovenskega prebivalstva, kar v številkah pomeni 3.972 opredeljenih Makedoncev. Največ se jih je za Makedonce opredelilo pri popisu leta 1991, in sicer 4.371 oseb oziroma 0,23 % vsega slovenskega prebivalstva. Prvič so bili Makedonci kot popisna kategorija pri narodni opredelitvi na območju Slovenije vključeni pri popisu leta 1948, ko se jih je za Makedonce opredelilo le 366 oseb.

Tabela 9: Število opredeljenih Makedoncev v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991	Ocena 1991	Popis 2002	Ocena 2002
4371	5049	3972	6581

Prvi priseljenci iz Makedonije, ki so se v Slovenijo priselili že pred drugo svetovno vojno so bili predvsem državni uslužbenci in poklicni vojaki, ki so se priselili zaradi svojega poklica. V letih od 1952 dalje pa je šlo že za prve ekonomske migrante (Koštrica, 1998, str. 14). Priseljevanje je bilo najintenzivnejše v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, kar je značilno tudi za druge priseljence iz območja bivše Jugoslavije. Največ se jih je zaposlovalo v gradbeništvu in težki industriji. Nekateri so si delo poiskali še v tekstilni in živilski industriji, kasneje v začetku osemdesetih let pa so se vedno več zaposlovali v terciarnih dejavnostih.

5.4.4.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV MAKEDONCEV V SLOVENIJI

Prebivalci Slovenije, ki so se narodno opredelili za Makedonce so koncentrirani predvsem v Osrednjeslovenski, Gorenjski, Obalno-kraški in Goriški regiji (priloga 10, 11). Na Gorenjskem prebiva četrtina, v Ljubljani pa tretjina vseh Makedoncev. Zato je njihovo število dovolj relevantno le v 22 občinah. Vse do konca šestdesetih let prejšnjega stoletja je bilo opaziti koncentracijo Makedoncev le v večjih industrijskih mestih, kot so Ljubljana, Maribor, Kranj in Celje ter tudi železarske Jesenice. Najvišji delež Makedonci predstavljajo v Divači z okolico (3,2 %) in Kobaridu (2,8 %) (Josipovič, 2005, str. 185). V sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja pa je se je povečal delež Makedoncev v Obalno-kraški regiji ter v mestih Nova Gorica, Novo mesto in Velenje. Število Makedoncev se je najbolj zmanjšalo na Jesenicah, povečalo pa v Kopru.

5.4.4.2. ORGANIZIRANOST MAKEDONCEV V SLOVENIJI

Vezi med pripadniki makedonske narodnosti v Sloveniji so bile močne skozi vso povojno obdobje. Do razpada skupne države niso čutili potrebe po ustanavljanju makedonskega društva v Sloveniji. Leta 1992 so začela nastajati prva makedonska kulturna društva. Leta 1993 je bila ustanovljena Zveza makedonskih kulturnih društev, ki je koordinirala delo društev v Sloveniji. Prvo društvo je bilo Makedonsko kulturno društvo Makedonija v Ljubljani. Njihov glavni cilj je ohranjanje makedonske kulture, identitete in jezika. V okviru tega društva deluje društvo Klub, ki je zaprtega tipa; samo za člane. Največji projekt društva v Ljubljani je tradicionalna proslava 11. oktobra, ki je makedonski državni praznik. Društvo organizira tudi dopolnilni pouk makedonskega jezika in od trikrat od štirikrat letno izdaja glasilo Makedonski Vestnik. V Sloveniji deluje še nekaj makedonskih društev. Leta 1993 je bilo v Kranju ustanovljeno makedonsko društvo Sv. Ciril in Metod, kjer sta najpomembnejši folklorni skupini. V okviru društva delujejo še dramska, recitatorska, glasbena, šahovska, nogometna in novinarska sekcija. Prav tako imajo dopolnilni pouk makedonskega jezika in izdajajo glasilo Naše sonce. V Celju je bilo leta 1993 ustanovljeno makedonsko kulturno društvo Vatroslav Oblak. Tudi pri njih je dobro razvita folklorna skupina. Tudi v Celju imajo otroci možnost učiti se makedonskega jezika (Koštrica, 1998). V Sloveniji poleg omenjenih makedonskih društev delujejo še društva v Mariboru, na Jesenicah, v Kopru in Železnikih.

5.4.5. ČRNOGORCI V SLOVENIJI

Število prebivalcev Slovenije, ki so se ob popisu leta 2002 opredelilo za Črnogorce (2.667) je mnogo manjše kot ob popisu leta 1991 (4.339) in 1981 (3.175). Največ opredeljenih Črnogorcev je bilo ob popisu leta 1991, najmanj pa leta 1948 le 521 oseb. Tega leta so bili Črnogorci kot kategorija tudi prvič uvedeni v popis. Slika števila Črnogorcev je podobna sliki drugih narodov iz bivše Jugoslavije. Za takojšnje povojno obdobje je značilno manjše število, v prvem desetletju po drugi svetovni vojni zrna rast, v obdobju od popisa leta 1971 do 1981 izredno hitra rast, nato do popisa leta 1991 zrna rast in dokaj močan padec števila Črnogorcev ob popisu leta 2002. Tako predstavljajo opredeljeni Črnogorci le 0,14 % vsega prebivalstva Slovenije. Dejansko število Črnogorcev v Sloveniji pa je precej večje.

Za padec števila Črnogorskega prebivalstva glede na popis 1991 gre vzroke, poleg standardnih (nastanek nove države, zelo velik delež neopredeljenih, neznanih odgovorov) iskati na račun muslimanskega prebivalstva iz Sandžaka, ki je prešlo med Bošnjake-Muslimane, medtem, ko se je prej izrekalo po regionalnosti. Del prebivalstva pa je ob dogodkih povezanih z nadaljnjim obstojem srbsko-črnogorske državne zveze prešel tudi med Srbe.

Tabela 10: Število opredeljenih Črnogorcev v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991	Ocena 1991	Popis 2002	Ocena 2002
4339	6765	2667	6582

5.4.5.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV ČRNOGORCEV V SLOVENIJI

Črnogorci so skoncentrirani predvsem v Ljubljanski kotlini, kjer je skoraj polovica vseh Črnogorcev, na Gorenjskem pa je približno dve desetini Črnogorcev. Njihovo število je dovolj relevantno le v 15 občinah (priloga 10, 11). Več kot en odstotek Črnogorcev je v treh naseljih: Nožice, Golnik in Kamnik. Pojavljajo se še v 78-tih naseljih po Sloveniji (Josipovič, 2005, str. 185). Število Črnogorcev v Sloveniji je glede na podatke popisa najmanjše, če jih primerjamo s številom pripadnikov ostalih narodnosti iz bivše Jugoslavije.

5.4.5.2. ORGANIZIRANOST ČRNOGORCEV V SLOVENIJI

V Kranju deluje črnogorsko kulturno-prosvetno in športno društvo Morača. Ustanovljeno je bilo leta 1997. Leta 2005 pa je bilo ustanovljeno še združenje slovensko-črnogorskega prijateljstva. Društvo Morača je leta 2005 štelo 150 članov. Večina članov je z Gorenjske in iz Ljubljane, med njimi so tudi takšni, ki živijo v Sloveniji 40 in 50 let. V društvu imajo folklorno, planinsko, športno, lutkovno in fotografsko sekcijo in k sodelovanju so povabljeni vsi, ki spoštujejo pravila društva in njegov cilj: to je ohranjanje njihove kulture, jezika in navad. Črnogorska kultura se je dolgo enačila s srbsko kulturo. Skozi folkloro se predstavljajo v Sloveniji in tudi zunaj meja. Društvo se financira s članarino in sponzorji. Zbirajo se na sestankih, imajo šahovske turnirje, najemajo telovadnico za vaje v Gimnaziji Kranj za vadbo folkloristov. Osnovni cilj je, da prenašajo kulturo na otroke, rojene v Sloveniji, da bodo vedeli, da obstajajo črnogorski narod, jezik, kultura (Hanc, 2005). Tako kot ostala društva si prizadevajo predvsem za ohranjanje kulture in značilnosti svojega naroda.

5.4.6. ALBANCI V SLOVENIJI

Albanci so prvič kot etnične/narodna skupina bili uvedeni v popis prebivalstva leta 1948. Čeprav albanskega prebivalstva ne obravnavamo kot pripadnikov naroda iz bivše Jugoslavije moramo upoštevati dejstvo, da večina Albancev, ki živijo v Sloveniji, prihaja iz Kosova in Makedonije. Njihovo število je bilo ob prvih popisih dokaj skromno. Leta 1948 se je tako za Albance opredelilo 216 oseb, ob naslednjem popisu leta 1953 le 169 oseb, leta 1961 pa 282 oseb. Kot je značilno tudi za ostale

narode s področja bivše Jugoslavije, se je tudi število Albancev močno povečalo ob popisu leta 1971, ko se je za Albance opredelilo 1.266 oseb, leta 1981 pa 1.933 oseb. Število Albancev v Sloveniji je naprej zmerno naraščalo. Leta 1991 je bilo 3.534 opredeljenih Albancev. Zanimiv »fenomen« se pojavi pri popisu leta 2002, ko se število Albancev skorajda podvoji. Za Albance se je tega leta namreč opredelilo kar 6.186 oseb. Gre za svojevrstno posebnost, saj so bili edini narod iz bivše Jugoslavije, pri katerih se je število povečalo glede na popis leta 1991. Poleg tega so narodna skupina v Sloveniji, katerih število se je leta 2002 najbolj povečalo glede na leto 1991. Vzroke za tako stanje moramo iskati predvsem v nestabilnih razmerah na Kosovu. Res pa je tudi, da je dejansko število Albancev v Sloveniji mnogo višje.

Tabela 11: Število opredeljenih Albancev v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991	Ocena 1991	Popis 2002	Ocena 2002
3534	4375	6186	9526

Za Albance v Sloveniji so značilne predvsem slaščičarne, prodajalne »burekov« in prodajalne sadja ter zelenjave. V zadnjih letih se zaradi nekonkurenčnosti na trgu sadja in zelenjave (veliki trgovski centri) specializirajo predvsem v gostinstvu. Značilne so predvsem prodajalne hitre prehrane tudi z netipično albansko hrano ter male pekarnice.

Albanci so, za razliko od drugih narodnih/etničnih skupin s področja bivše Jugoslavije edini, ki sami sebe gledajo (in jih gledajo tudi drugi v Sloveniji) skozi prizmo »neslovanskega« porekla. Mogoče je to raven, ki nam lahko pomaga razumeti in razložiti drugačen odnos Albancev do države, v primerjavi z drugimi manjšinami, ko gre za vprašanja jezika, kulture in nacije. Albancem se je obvladanje slovenščine postavilo kot prvi pogoj socializacije in osnova za primarno integracijo, ki je utrla pota tudi njihovim naziranjem o kulturi in o družbenih procesih, katerih del so bili in so v Sloveniji. Zadnje desetletje zgodovine skupne jugoslovanske države pa je Albance tudi postavilo v položaj političnih zaveznikov Slovencev, kar je dediščina, ki v predstavah slovenskih Albancev igra znatno vlogo. Na ravni stereotipnih predstav med posebnosti albanskega naroda štejejo tudi zadržanost v komuniciranju (Berishaj, 2004). To je posebnost, ki vsekakor ni v skladu z običnimi predstavami o »južnih narodih«.

Po razpadu otomanskega imperija v času po balkanskih vojnah zasledimo prihod prvega vala Albancev na ozemlja današnje Slovenije in njihovo sošesko, in sicer na Primorsko (Trst, Gorica) ter na Koroško. Zanimivo je, da je bila večina teh Albancev iz aristokratskih družin, iz severne in srednje Albanije, tako da je pravzaprav njihove takratne migracije možno primerjati z migracijo Albancev po drugi svetovni vojni, saj so se nekako znašli znotraj meja skupne države (takrat Avstro-Ogrske, slednji pa Jugoslavije). O tem, kako globoke so »korenine« Albancev v Sloveniji, pričajo tudi nekateri etimološki drobcji, morda zlasti družinski priimki, ki so med Slovenci pogosti, pa morda kažejo na substrat bežne (marginalne) zgodnje prisotnosti Albancev v slovenskem kulturnem prostoru (Berishaj, 2004).

Prvi Albanci iz prostora bivše Jugoslavije (zunaj meja Albanije), ki so migrirali v Slovenijo kot ekonomski migranti, so bili iz zahodnega dela Makedonije in Kosova, delno pa tudi iz severnega dela Črne gore. Organizirani kulturni stiki med Slovenci in Albanci so zaživel po drugi svetovni vojni, leta 1946, in sicer z albanskimi študenti iz Albanije, ki so študirali v Ljubljani.

Delni rezultati empirične analize, ki jo je realiziral Center za albanske študije Albanica v Ljubljani, kažejo, da je albanska družina v Sloveniji vsaj v zadnjih desetih letih doživela vrsto modifikacij v svojem odnosu do »matice«. V večini primerov t. i. »mešanih zakonov« se otroci med seboj pogovarjajo slovensko, večinski jezik komunikacije v družini pa je prav tako slovenski. Že po obdobju petih let je v taki situaciji komunikacija v albanščini zelo omejena. Kot zanimiv rezultat je mogoče gledati tudi dejstvo, da se po zaznavi respondentov albanski otroci ponavadi največ družijo med seboj (če živijo v soseskah, kot so, denimo, Fužine), nato pa z otroki, ki jih kategorizirajo zaporedoma kot Bošnjake, Slovence ter Srbe. Jezik komuniciranja z ljudmi iz drugih, neslovenskih skupin je večinoma slovenski, predvsem zato, ker respondentje ne obvladajo srbskega ali bosanskega jezika (Berishaj, 2004).

5.4.6.1. PROSTORSKA RAZPOREDITEV ALBANCEV V SLOVENIJI

Vzorec prostorske poselitve Albancev v Sloveniji je podoben poselitvenemu vzorcu Hrvatov (priloga 10, 11). Pripadniki albanske narodnosti so prostorsko zelo razpršeni. Govorimo o t.i. mrežni poselitvi. Veliko število Albanskega prebivalstva je v skoncentrirano v Ljubljani z okolico, Mariboru, Kranju, Celju ter obalnih občinah. Za ostale predele je značilen upad albanskega prebivalstva (Koštrica, 1998, str. 12). Največ Albancev je na območju Podkrajja pri Hrastniku (3,4 %). Prisotni so kar v 661 naseljih (Josipovič, 2005, str. 186). V primerjavi z drugimi priseljenjskimi narodi s področja bivše Jugoslavije jih je veliko manj v Ljubljani, manj kot petina, oziroma v Osrednjeslovenski regiji, le četrtnina. Ker se je število Albancev povečalo za 75 %, se to povečanje odraža tudi v posameznih občinah. Za več kot 100 se je število Albancev povečalo v Celju, Kopru, Kranju, Krškem, Ljubljani in Novi Gorici. Večinsko priseljeno prebivalstvo so le v občini Cerklje na Gorenjskem. Leta 2002 jih je bilo manj kot leta 1991 le v občini Brežice.

5.4.6.2. ORGANIZIRANOST ALBANCEV V SLOVENIJI

Kulturno društvo Albancev »Migjeni« je bilo ustanovljeno leta 1989 v Ljubljani. Glavna naloga društva je ohranjati albansko nacionalno in kulturno identiteto med Albanci v Sloveniji ter poglobiti sodelovanje s slovenskim narodom. Društvo ima poleg kulturne vloge tudi političen značaj. Kmalu po ustanovitvi društva je bila ustanovljena še politična stranka Demokratična zveza Kosova. V okviru društva delujejo glasbena, folklorna, dramska, informativna, športna in prevajalska sekcija. Ostale sekcije sodelujejo pri pripravi proslav ob nekaterih albanskih praznikih. V okviru društva izhaja glasilo Alternativa. Organiziran je dopolnilni pouk albanskega jezika. Albance skrbi, ker druga generacija Albancev v Sloveniji materinščine skoraj ne zna več. Poleg albanskega kulturnega društva »Migjeni« v Sloveniji delujejo ostala društva v Kranju, Mariboru, Postojni, Kopru in še nekaterih mestih (Koštrica 1998). Zaradi velike razpršenosti Albancev v Sloveniji je delovanje društev nekoliko okrnjeno.

5.5. PRIPADNIKI OSTALIH NARODOV V SLOVENIJI

Poleg predstavljenih narodov iz območja bivše Jugoslavije, z izjemo Romov, italijanske in madžarske narodne skupnosti, ki bodo predstavljeni v nadaljevanju, živijo v Sloveniji pripadniki tudi drugih narodov. Ti so seveda manj številčni, vendar se njihov delež, predvsem pa raznovrstnost narodov, z leti povečuje, predvsem na račun globalizacije. Zgoščeni so predvsem v večjih mestih (priloga 10, 11). Izbor kategorij narodnih/etničnih skupin pri popisih je sestavljen na podlagi prisotnosti teh skupin na območju bivše Jugoslavije.

Tabela 12: Število opredeljenih pripadnikov ostalih narodov v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991	Ocena 1991	Popis 2002	Ocena 2002
3049	6725	4432	12109

V prvih popisih na območju Slovenije so bili od obravnavanih pripadnikov narodnih skupin izrazito zastopani le Nemci. Tako je njihovo število od popisa leta 1880 do 1910 naraščalo od 8.2104 do 10.4645 oseb. Število narodno opredeljenih v kategoriji »drugi« je v tem obdobju padalo od 938 na 388 oseb. Bolj slikoviti so rezultati popisov po drugi svetovni vojni. Medtem ko je število Nemcev iz znanih razlogov močno upadlo, leta 1948 je bilo opredeljenih 1.824 Nemcev, se je močno povečalo število pripadnikov iz Vzhodnoevropskih držav. Od manj številčnih narodov so za Nemci sledili Čehi (1.063), Rusi (796), Avstrijci (582), Poljaki (396) in Rusini (170). Pripadnikov ostalih narodov je bilo pod 100. Po drugi svetovni vojni je število pripadnikov manj zastopanih narodov v Sloveniji na splošno upadalo. Leta 1948 je bilo 5.411 oseb, leta 1981 pa 2.498 oseb pripadnikov manj zastopanih narodov. V naslednjih dveh popisih je število teh pripadnikov začelo ponovno naraščati. Leta 1991 je bilo 3.049, leta 2002 pa kar 4.432 pripadnikov manj zastopanih narodov v Sloveniji, kar je več kot leta 1953. Dejansko število pa je še znatno večje. Pripadniki »drugi« narodov se manj narodno opredeljujejo kot pripadniki številčnejših narodov v Sloveniji. Veliko je tudi takih s slovenskimi koreninam (zdomci, izseljenci ipd), ki so se opredelili za Slovence.

Znotraj teh sprememb se je spreminjalo tudi število posameznih narodov. Pri nekaterih narodih je bilo, z izjemo popisa 2002, zaznati stalen upad števila pripadnikov (Avstrijci, Čehi, Nemci, Poljaki, Rusi), pri drugih nihanje števila pripadnikov (Bolgari, Grki, Judje, Romuni, Rusini, Turki, Vlahi) in pri Ukrajincih ter Slovakih stalno rast pripadnikov teh dveh narodov. Pri popisu leta 2002 se je za vse narode povečalo število pripadnikov manj zastopanih narodov v Sloveniji z izjemo Bolgarov, Čehov, Judov, Poljakov, Rusinov in Vlahov. Leta 2002 se je glede na popis leta 1991 najbolj povečalo število Rusov iz 167 na 451 oseb in Ukrajincev iz 210 na 470 oseb. Daleč največ v dosedanjih popisih je bilo opredeljenih kot »drugi« kar 1.548 oseb, leta 1991 pa 1.021 oseb. Ta podatek kaže na povečanje raznovrstnosti narodov v Sloveniji.

Tabela 13: Narodna pripadnost oseb ostalih narodnosti v Sloveniji

	1880	1890	1900	1910	1948	1953	1961	1971*	1981*	1991*	2002
Narodna pripadnost											
SKUPAJ	83042	88700	91970	105033	5411	4245	3431	2499	2498	3049	4432
Narodno opredeljeni											
Avstrijci	582	289	254	266	146	126	181
Bolgari	35	49	180	138	103	168	138
Čehi	1063	807	584	442	423	315	273
Grki	18	24	50	24	15	21	54
Judje	25	15	21	72	9	37	28
Nemci	82104	88088	91594	104645	1824	1617	732	400	309	298	499
Poljaki	396	275	222	191	200	196	140
Romuni	71	41	48	41	93	115	122
Rusi	796	593	295	297	189	167	451
Rusini	170	46	384	66	54	57	40
Slovaki	82	60	71	75	139	139	216
Turki	5	68	135	52	86	142	259
Ukrajinci	138	190	210	470
Vlahi	9	6	4	16	37	13
Drugi	938	612	376	388	344	352	449	293	526	1021	1548

* Podatki so preračunani po metodologiji popisa 2002 tako, da so odšteti t. i. »zdomci«.

Vir: SURS, 2003

5.6. ROMSKA ETNIČNA SKUPNOST V SLOVENIJI

Na ozemlju današnje Slovenije zgodovinski viri omenjajo Rome že v 15. stoletju. Od 17. stoletja dalje pa so podatki o njih pogostejši, najdemo jih tudi že v matičnih knjigah. Raziskave kažejo, da je naselitev Romov v našem prostoru potekala po treh poteh: predniki Romov, ki živijo v Prekmurju, so prišli k nam prek madžarskega ozemlja, dolenska skupina Romov prek Hrvaške, na Gorenjskem pa so se naselile manjše skupine Sintov, ki so prišli k nam s severa prek današnje Avstrije. Čeprav gre za prebivalstvo, ki je v začetku živelo predvsem nomadsko in je svoja bivališča pogosto menjavalo, lahko danes govorimo o zaokroženih območjih poselitve v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju (priloga 10, 11). Na teh območjih štejemo Rome med tradicionalno naseljeno prebivalstvo, ki se je v bolj ali manj stalni naselitvi ohranilo do danes. Romška skupnost v Republiki Sloveniji nima položaja narodne manjšine, gre za posebno etnično skupnost ali manjšino, ki ima posebne etnične značilnosti (lastni jezik, kulturo, druge etnične posebnosti) (URL: <http://www.uvi.si>).

Za Rome je značilna njihova specifična duhovna in materialna kultura. Velikokrat prihaja do spora med Romi in večinskim prebivalstvom. Zaradi tega so se Romi začeli umikati na rob slovenske družbe. Na zaokroženih območjih poselitve v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju ter deloma na Gorenjskem se štejejo Romi za

tradicionalno prebivalstvo na omenjenem območju (Okoren, 1997, str. 10). Iz popisov lahko ugotovimo, da se je njihovo število od prvega popisa, ko so bili Romi izpostavljeni kot popisna kategorija leta 1948, do naslednjega popisa močno povečalo, iz 46 na 1.663 oseb. Vzroke lahko iščemo v stalnem priseljevanju predvsem po drugi svetovni vojni, ko so bili izgnani. Pri naslednjih popisih leta 1961 (158 oseb), 1971 (951 oseb) in 1981 (1.393 oseb) je bilo manj opredeljenih Romov kot leta 1953. Zmanjšanje števila Romov ni posledica dejanskega stanja pač pa ne-opredeljevanja Romov. Razlago za tako nizko opredeljevanje Romov lahko iščemo v slabih odnosih z večinskim narodom, o čemer govori tudi podatek, da so bili Romi prvič pravno obravnavani v ustavnih amandmajih šele leta 1989. V naslednjih dveh popisih se je število Romov močno povečalo. Leta 1991 je bilo opredeljenih kot Romi 2.259 oseb, leta 2002 pa 3.246 oseb.

Tabela 14: Število opredeljenih Romov v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991	Ocena 1991	Popis 2002	Ocena 2002
2259	4365	3246	5531

Po podatkih centrov za socialno delo iz leta 2003 naj bi bilo v Sloveniji 6.264 Romov. Po podatkih občin (iz leta 2004), v katerih so Romi zgodovinsko poseljeni, pa v teh občinah živi 6.448 pripadnikov romske etnične skupnosti. Kljub uradnim podatkom popisa prebivalstva na Uradu za narodnosti ocenjujejo, da v Republiki Sloveniji živi med 7.000 in 10.000 Romov.

Tabela 15: Prebivalci, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Rome, občine, Slovenija, popis 2002

Občina	opredeljeni Romi	Občina	opredeljeni Romi	Občina	opredeljeni Romi
Maribor	613	Črenšovci	63	Beltinci	23
Novo mesto	562	Cankova	56	Jesenice	21
Murska Sobota	439	Rogašovci	51	Hoče - Slivnica	19
Ljubljana	218	Ribnica	49	Lenart	16
Puconci	137	Semič	47	Trebnje	16
Kočevje	127	Brežice	42	Starše	14
Šentjernej	98	Krško	37	Kranj	12
Metlika	90	Velenje	34	Kuzma	10
Lendava	86	Turnišče	29	Slov. Bistrica	10
Tišina	86	Ivančna Gorica	27	Druge	705
Črnomelj	85	Miklavž	25	SLOVENIJA	3.246

Vir: SURS, 2003

Romi v Sloveniji živijo le v nekaterih občinah. V večjem številu so zastopani v severovzhodni Sloveniji (Maribor, Murska Sobota, Puconci, Lendava), na

Dolenjskem (Novo mesto, Kočevje, Šentjernej), v Beli krajini (Metlika, Črnomelj). V Ljubljani se je leta 2002 za Rome opredelilo 218 oseb, kar jo uvrša na četrto mesto po številu Romov glede na ostale občine.

5.6.1. ORGANIZIRANOST PRIPADNIKOV ROMSKE ETNIČNE SKUPNOSTI

Izkušnje pri delovanju s pripadniki romske skupnosti so pokazale, da prizadevanja državnih organov in občin niso dovolj uspešna, če Romi v te dejavnosti tudi sami niso aktivno vključeni. Tudi Romi vse bolj spoznavajo, da brez njihovega sodelovanja in boljše lastne organiziranosti ni mogoče izboljšati položaja romske skupnosti. Tako so bila prizadevanja Urada VRS za narodnosti usmerjena tudi v organiziranje Romov in ustanavljanje romskih društev. Ustanovljenih je že 23 romskih društev. Romska društva delujejo v 19 občinah (Murska Sobota, Novo mesto, Velenje, Maribor, Krško, Puconci, Rogašovci, Tišina, Črnomelj, Kočevje, Semič, Metlika, Kuzma, Ljubljana, Črenšovci, Dobrovnik, Cankova, Lendava, Trebnje). Rezultati romskih društev še niso zadovoljivi, saj je njihova aktivnost usmerjena predvsem na kulturno delovanje in manj na sodelovanje pri razreševanju problemov v njihovih okoljih. Pomembno pa je, da so na ta račun občine dobile sogovornika, ki predstavlja interese romske skupnosti v odnosu do občinske uprave in občinskih svetov. Romska društva so povezana v osrednjo organizacijo Zvezo Romov Slovenije, ki je sogovornik državnih organov. Zveza Romov vse bolj aktivno deluje kot usmerjevalec in koordinator aktivnosti romskih društev, vsako leto pripravlja romske taborne in kulturne prireditve. Predšolski otroci Romov so vključeni v 40 vrtcev po Sloveniji: največ na Dolenjskem, v Posavju, v Beli krajini, na Štajerskem in v Prekmurju. V osnovne šole je bilo v šolskem letu 2004/05 v osnovne šole vključenih 1.547 romskih učencev.

5.7. NARODNE SKUPNOSTI S STATUSOM MANJŠINE

V Sloveniji imamo dve narodni skupnosti, ki sta »avtohtoni« oziroma tradicionalni na našem ozemlju, zato so pripadnikom teh dveh narodnih skupnosti priznane posebne pravice, ki pripadajo manjšinam. K varstvu italijanske manjšine jo zavezuje Osimska pogodba, po kateri bo zagotovljena pripadnikom italijanske manjšine enaka raven varstva, kot jo je določal specialni statut. Varstvo madžarske manjšine v Sloveniji pa opredeljuje, poleg Pogodbe o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko, še posebna bilateralna pogodba med obema državama iz leta 1992 (Komac, 1999, str. 12). Pravice narodnih manjšin se nanašajo predvsem na rabo jezika (dvojezični napisi, raba jezika narodnih manjšin v državni administraciji, dvojezični dokumenti, dvojezično poslovanje v sodstvu, dvojezično poslovanje v občinskih upravah in raba jezika v cerkvi), pravica do izobraževanja, pravica do informiranja, pravica do lastnega kulturnega razvoja, pravica do svobodnih stikov, pravica do uporabe narodnostnih simbolov, pravica do ekonomskega razvoja, soodločanje pripadnikov narodnih skupnosti (predstavniki narodnih skupnosti v državnem zboru, v občinskih svetih in samouprave narodnostne skupnosti).

5.7.1. ITALIJANSKA NARODNA SKUPNOST

Italijanska narodna skupnost, ki je skoncentrirana v obalnih občinah, je štela po zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2002 2.258 oseb. Kategorija »Italijani« je stalna kategorija v popisih na ozemlju Slovenije, vse od popisa leta 1880, ko je bilo na ozemlju današnje Slovenije 23.458 oseb italijanske narodnosti. Njihovo število se je povečevalo vse do popisa leta 1910, ko se je za Italijane opredelilo 29.714 oseb. V povojnem času se je zaradi znanih dogodkov (politični, ekonomski, narodnostni razlogi) število Italijanov močno zmanjšalo. Na ta področja so se začeli priseljevati prebivalci iz notranjosti Slovenije in iz republik bivše Jugoslavije. Leta 1948 se je za Italijane opredelilo 1.458 oseb, leta 1953 pa le 854 oseb. Razloge za takšno zmanjšanje lahko iščemo v strahu pred opredelitvijo zaradi okupacije slovenskega ozemlja s strani italijanske vojske in priključitve ozemlja Jugoslaviji. Po rahli stabilizaciji razmer je bilo ob popisu leta 1961 3.072 pripadnikov italijanske narodne skupnosti. Od tega leta dalje pa je njihovo število upadalo, z izjemo leta 1991. Vzrok je predvsem v nizki rodnosti italijanskega prebivalstva in posledično staranju le-tega, ter mešanih zakonih, v katerih se otroci večinoma izrekajo za Slovence. Leta 1971 se je za Italijane opredelilo 2.987 oseb, leta 1981 2.138 oseb, leta 1991 2.959 oseb in leta 2002 2.258 oseb. Variabilnost števila italijanskega prebivalstva lahko povezujemo s kolebanjem narodne zavesti dela priseljencev iz hrvaškega dela Istre. Tisočletno sožitje Italijanov, Slovencev, Hrvatov in drugih narodov v Istri je v marsičem zmanjšalo medsebojne razlike ter pripeljalo do tega, da je narodnostno opredeljevanje podvrženo regionalizmu oziroma geopolitični situaciji (Repolusk, 1991, str. 35). Ugotavljanje dejanskega števila pripadnikov italijanske narodnosti nam onemogoča metodologija popisov, ki omogoča širok razpon narodnega neopredeljevanja.

Tabela 16: Število opredeljenih Italijanov v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991	Ocena 1991	Popis 2002	Ocena 2002
2959	4042	2258	3944

Bistveno drugačno dejansko stanje o številu pripadnikov italijanske narodne skupnosti v Sloveniji pa se je ugotovilo v Analizi o položaju in uresničevanju posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji. Iz nje izhaja, da je dejansko število pripadnikov italijanske narodne skupnosti občutno večje. Na celotnem teritoriju Slovenije je leta 2002 živelo 3.388 oseb italijanske narodnosti ali 33,3 % več kot glede na popis prebivalstva istega leta. Do teh podatkov se je prišlo s pomočjo volilnih imenikov, ki jih je italijanska narodna skupnost sestavila sama za potrebe lokalnih volitev novembra 2002.

Etnično/narodno mešano območje italijanske narodne skupnosti zajema občine Koper, Izola in Piran, znotraj občin pa naselja Koper, Škocjan, Semedela, Šalara, Bertoki, Ankaran, Hrvatini, Škofije v občini Koper, občinsko središče Izole, ter kraje Piran, Portorož, Lucija, Strunjan, Seča, Sečovlje in Parecag. Delež Italijanov na narodnostno mešanem ozemlju v skupnem številu prebivalstva je izrazitejši le v Strunjanu (okoli 20 %), drugod redko presega 10 %, povprečno pa pod 5 % (Komac, 1999, str. 16). Za

italijansko manjšino v Sloveniji je značilno, da večina njenih pripadnikov živi v mestih (okoli 75 %), kjer pa predstavljajo manjši delež prebivalstva.

Tabela 17: Prebivalci, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Italijane, občine, Slovenija, popis 2002

Občina	Narodno opredeljeni za Italijane
SLOVENIJA	2258
Koper	712
Piran	698
Izola	430
Ljubljana	107
Nova Gorica	56
Sežana	19
Maribor	15
Tolmin	10
Druge	211

Vir: SURS, 2003

Na območju avtohtone poselitve je leta 2002 živel 81,5 %, drugod pa 18,5 % pripadnikov italijanske narodnosti (priloga 10, 11). Spreminjanje števila v posameznih območjih ni v prvi vrsti posledica selitev Italijanov, temveč različnega etničnega/narodnega opredeljevanja.

Starostna struktura pripadnikov italijanske narodne skupnosti je podobna slovenski. Rodnost je nekoliko nižja od slovenskega povprečja, a je naravni prirastek vseeno pozitiven na račun nizke smrtnosti. Glede na ostarelost manjšinske populacije je nadpovprečno visok delež oseb z manj kot osnovnošolsko izobrazbo. Pri višji in visoki izobrazbi je delež uravnotežen s slovenskim povprečjem (Komac, 1999). Glede na območje poselitve je pričakovano nadpovprečni delež zaposlenih v terciarnih dejavnostih.

5.7.1.1. ORGANIZIRANOST ITALIJANOV V SLOVENIJI

V skladu s pravnim redom Republike Slovenije je italijanska narodna skupnost v Sloveniji organizirana v Obalno samoupravno skupnost italijanske narodnosti. To je krovna organizacija in kot taka sogovornik državnih organov za področje občin Koper, Izola in Piran, kjer Italijani živijo avtohtono. Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti ima status osebe javnega prava. V občinah (Koper, Izola, Piran) je italijanska narodna skupnost organizirana v občinske samoupravne narodne skupnosti pripadnikov italijanske narodnosti. Poleg tega ima italijanska narodna skupnost v Sloveniji ustanovljeno tudi Unijo Italijanov – Skupnost Italijanov, ki ima status društva. Ta Unija se povezuje z Unijo Italijanov na Hrvaškem, hkrati pa služi kot most (materialni, kulturni) za povezavo z matičnim narodom in državo Italijo.

Pripadniki italijanske narodne skupnosti v RS se združujejo v številna društva (politična, splošna, kulturna, športna, raziskovalna itd.), imajo tri knjižnice, v okviru mreže javnih knjižnic pa so še posebni oddelki, namenjeni italijanski kulturi, publicistiki in revijalnim izdajam. Oktobra 2005 je začelo delovati Promocijsko, kulturno, izobraževalno in razvojno italijansko središče, javni zavod, katerega ustanoviteljica je Obalna samoupravna skupnost italijanske narodnosti (skrajšano ime za zavod je ECIT). Javni zavod bo med drugim spodbujal in razvijal medetnično sožitje, multikulturnost in večjezičnost, spodbujal in razvijal vključevanje italijanske narodne skupnosti v procese mednarodnega, čezmejnega in med regijskega sodelovanja.

Na narodnostno mešanem območju pa izhajajo še kulturno informativni listi: La Città, Il Mandracchio, Lasa pur dir, Il Trillo ter druge priložnostne publikacije. Redni dnevni radijski in televizijski programi se pripravljajo v okviru javne RTV Slovenija pri Regionalnem RTV centru Koper-Capodistria (nacionalna RTV Slovenija) (URL: <http://www.uvi.si>).

5.7.2. MADŽARSKA NARODNA SKUPNOST

Madžarska narodna skupnost v Republiki Sloveniji predstavlja 0,32 % delež prebivalstva glede na narodnostno opredelitev. Območje stalne poselitve Madžarov v Sloveniji obsega ozek pas ozemlja ob slovensko-madžarski meji, ki ga območje naselij Kobilje, Strehovci in Bukovica s slovenskim prebivalstvom deli na severni in južni del. Skupna površina znaša 206 km² s tridesetimi naselji. Upravno območje sodi v okvir petih občin: Hodoš, Moravske Toplice, Šalovci, Lendava in Dobrovnik. Zaradi izobraževanja in dela so se nekateri Madžari selili v večja slovenska mesta (Ljubljana, Maribor, Koper, Murska Sobota itd.), s čimer se je poleg strnjene poselitve oblikovala tudi razpršena poselitev (priloga 10, 11). Madžari na narodnostno mešanem območju v Prekmurju predstavljajo približno polovico vsega prebivalstva, Slovenci tretjino, Hrvati pa okoli 5 % (Komac, 1999, str. 25–26). Število Madžarov v Sloveniji se stalno zmanjšuje.

Ob upoštevanju demografskih, socialnih ter gospodarskih procesov lahko ločimo tri dele: območje depopulacije v severnem delu, območje suburbanizacije v južnem delu ter Lendava kot urbano središče in center madžarske manjšine. Zaradi selitvenih tokov se je izoblikovalo novo naselitveno jedro Madžarov v Murski Soboti (Zupančič, 1991). Leta 2002 je bilo 6.243 opredeljenih Madžarov, kar je najmanj od prvega popisa leta 1880. Od 6.243 narodno opredeljenih kot Madžari, na narodnostno mešanem območju v petih prekmurskih občinah (Lendava, Dobrovnik, Hodoš, Šalovci, Moravske Toplice) skupaj živi 5.212 pripadnikov madžarske narodne skupnosti, kar predstavlja 83,5 % vseh opredeljenih Madžarov v Republiki Sloveniji. Izven narodnostno mešanega območja pa živi 1.031 pripadnikov te skupnosti in predstavlja 16,5 % od skupno vseh opredeljenih za pripadnike madžarske narodne skupnosti. Največ opredeljenih Madžarov je bilo leta 1910, okoli dvajset tisoč. Po drugi svetovni vojni od popisa 1948 do 1961 je bilo dobrih deset tisoč opredeljenih Madžarov, leta 1971 8.943, leta 1981 8.777, leta 1991 8.000 oseb in 6.243 oseb leta 2002. Vzroke za zmanjševanje madžarskega prebivalstva gre iskati predvsem v demografski značilnostih in ne le v selitveni dinamiki oziroma asimilaciji Madžarov.

Starostna sestava je v primerjavi s celotno slovensko zelo neugodna. Starostna skupina od 50 do 70 let je precej številčnejša kot skupina od 20 do 40 let.

Tabela 18: Prebivalci, ki so se po narodni pripadnosti opredelili za Madžare, občine, Slovenija, popis 2002

Občina	Narodno opredeljeni za Madžare
SLOVENIJA	6243
Lendava	3917
Dobrovnik	616
Moravske Toplice	351
Ljubljana	227
Šalovci	169
Hodoš	159
Murska Sobota	138
Maribor	70
Kočevje	36
Koper	31
Celje	29
Kranj	29
Druge	471

Vir: SURS, 2003

V Analizi o položaju in uresničevanju posebnih pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji je bilo tudi za pripadnike madžarske narodne skupnosti v Sloveniji ugotovljeno bistveno drugačno dejansko stanje o številu. Iz analize so ugotovili, da je dejansko število pripadnikov madžarske narodne skupnosti občutno večje. Na celotnem teritoriju Slovenije je aprila 2002 živel 8.328 oseb madžarske narodnosti, kar je za 25 % več kot ob popisu istega leta. Ti podatki so bili dobljeni s pomočjo volilnih imenikov, ki jih je madžarska narodna skupnost, prav tako kot italijanska, sestavila sama za potrebe lokalnih volitev novembra 2002. To število presega tudi našo oceno na podlagi individualnih izjav popisanih oseb leta 1991 in 2002.

Tabela 19: Število opredeljenih Madžarov v Sloveniji glede na popis in ocena dejanskega stanja leta 1991 in 2002

Popis 1991	Ocena 1991	Popis 2002	Ocena 2002
8000	8807	6243	7883

Nizka stopnja izobrazbene strukture Madžarov, ki posledično kaže tudi poklicno strukturo, ni le posledica ostarelega prebivalstva, pač pa tudi dejstva, da se mladi in bolj izobraženo prebivalstvo odseljuje v mesta po Sloveniji. Pri Madžarih na narodnostno mešanem območju je največ zaposlenih v kmetijstvu, sledi industrija. Delež zaposlenih v terciarnih dejavnostih je zelo majhen. Drugače je v mestih, kjer so Madžari že izrazito terciarizirani.

Za ohranjanje narodnostne identitete je odločilnega pomena raba jezika. Dvojezičnost se izvaja na narodnostno mešanem območju, izven njega pa skorajda ne. V Lendavi se uveljavlja na praktično vseh področjih z okrog 40%–50 % (Zupančič, 1991).

5.7.2.1. ORGANIZIRANOST MADŽAROV V SLOVENIJI

Madžarska narodna skupnost ima ustanovljenih preko 30 amaterskih društev in skupin (folklor, glasbene skupine, pevski zbori, recitatorske skupine in dramske sekcije), katerih delovanje ter organizacijske naloge vodi Zavod za kulturo madžarske narodnosti. V okviru tega zavoda že nekaj časa deluje Center »Bánffy«. Poleg knjigarne z nekaj zaposlenimi, kjer se prodaja le madžarska literatura in periodični tisk, ter internetne kavarne s sodobno multimedijско opremo, služi center za različna srečanja in manjše prireditve. Pomembna pridobitev za madžarsko narodno skupnost na področju kulture je tudi Kulturni dom Lendava. Gre za vsestranski in v Prekmurju največji tovrstni objekt. Zavod za informativno dejavnost madžarske narodnosti v Lendavi redno izdaja tednik v madžarskem jeziku – »Népújság«.

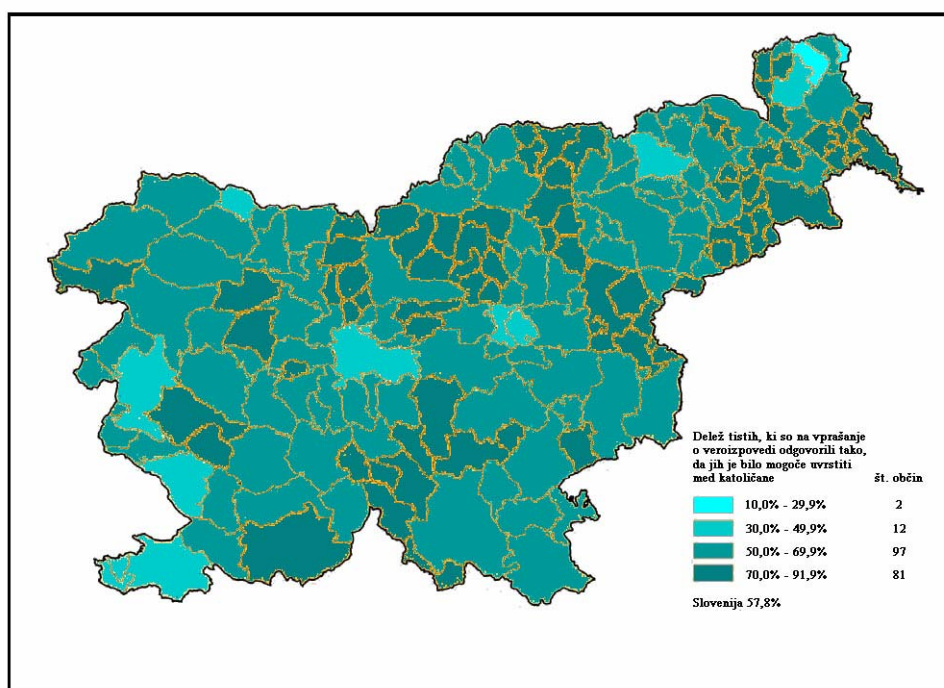
Knjižnična dejavnost je organizirana v okviru Pokrajinske in študijske knjižnice v Murski Soboti. V Lendavi je odprta knjigarna za knjige v madžarskem jeziku. Nekateri občine avtohtone poseljenosti (gorički Madžari: Moravske Toplice, Šalovci, Hodoš) s pripadniki madžarske narodne skupnosti pa obiskuje tudi potujoča knjižnica.

Za madžarsko narodno skupnost se radijski in televizijski programi pripravljajo v okviru javne RTV Slovenija, in sicer pri Regionalnem RTV centru Maribor – Studio madžarskih programov Lendava. Radijski program obsega 13 ur in 15 minut dnevno, tudi ob sobotah in nedeljah, televizijski program pa zajema TV oddaje MOSTOVI-HIDAK, ki se predvajajo tako na nacionalni televiziji (I. program) kot tudi na regionalnem TV programu Maribor (URL: <http://www.uvi.si>).

6. VERSKA SESTAVA SLOVENIJE

Ljudje svojo veroizpoved večinoma podedujemo od svojih prednikov. Ti svojo veroizpoved sprejmejo, lahko pa jo tudi zavrnejo tekom življenja, ker spoznajo neko drugo »resnico«, ki se jim zdi prava. Veliko jih svojo veroizpoved zadrži kot nek običaj, kot tradicijo, ki jo prenašajo iz roda v rod. Verniki postanejo ateisti in obratno. Kombinacij glede veroizpovedi pa tudi ateizma na drugi strani je veliko. K tej pestrosti prispevajo veliko tudi novo nastajajoče verske skupnosti, saj je v Sloveniji registriranih že štirideset verskih skupnosti. Vzrok nastanka novih verskih skupin je po mojem mnenju treba iskati v času »krize vrednot«, ki so se močno spremenile s pojavom hitrega življenjskega tempa, ki je usmerjen v t. i. Zahodni družbi, kamor spada tudi Slovenija, kateri je usmerjen predvsem v zadovoljevanje materialnih potreb, pri čemer pa so zapostavljene emocionalne potrebe.

Karta 2: Prebivalstvo, ki se je opredelilo za katoliško veroizpoved, občine, popis 2002

Vir: SURS, 2003

Na sliko verske sestave zelo vpliva priseljevanje ljudi drugih narodnosti, ki prinesejo s seboj tudi svojo veroizpoved, katero prenašajo tudi na svoje potomce. V drugi polovici 20. stoletja je v Sloveniji na versko sestavo vplival tudi režim, ki ni bil naklonjen verskim skupnostim, kljub temu pa je velika večina prebivalstva obdržala svojo versko pripadnost. Tako se je po popisu leta 1953 84,9 % prebivalstva izreklo za vernike, od tega 82,8 % za katoličane.

Najvišji delež vernih je v severovzhodni Sloveniji, najmanjši pa na območjih Ljubljane, Zasavja, slovenskega dela Istre ter v večjih industrijskih središčih, kot so

Kranj, Jesenice, Velenje in Celje. Najnižji delež vernih je torej na območjih večjega priseljevanja po drugi svetovni vojni.

Ločimo med formalno pripadnostjo posameznim verskim skupinam in osebnim prepričanjem. Osredotočil sem se predvsem na popisa iz leta 1991 in 2002 zaradi primerljivosti popisov. Težave pri ugotavljanju verske sestave nam predstavljati kategoriji »ni želel odgovoriti« in »neznano«, ki sta v vsakem od omenjenih popisov predstavljali približno petino vseh odgovorov. Pri popisu leta 2002 sta ti dve kategoriji skupaj s kategorijo »je vernik, vendar ne pripada nobeni veroizpovedi« predstavljali kar četrtno vseh odgovorov.

6.1. ZGODOVINSKI PREGLED

Ozemlje današnje Slovenije je bilo stoletja dolgo prva obrambna črta krščanstva oziroma katolicizma. Branila so Evropo pred islamom, vero Otomanskega cesarstva. Zaradi prodora islama je v jugovzhodni Evropi povzročilo, da so se narodi pravoslavne veroizpovedi naselili v bližino, v manjši meri celo na ozemlje današnje Slovenije (Gosar, 1993, str. 34). Slovenci so bili prvi pokristjanjeni Slovani. Vsaj na zunaj naj bi se v času Karantanije v celoti pokristjanili v letih od 750 do 800 (Kerševan 1989 str. 51). Čeprav je Slovenija tradicionalno katoliška, so bili vendarle protestanti tisti, ki so v 16. stoletju, ko so konstituirali slovenščino kot moderen knjižni jezik na osnovi ljudskega govora, izdali slovnico, prevedli Biblijo in ustanovili šole (Kerševan, 1989). V času Kraljevine Jugoslavije so bile verske skupnosti deljene na zakonsko priznane in nepriznane. Prve so bile deležne državne finančne pomoči in imele svoj verouk v šolah. Po drugi svetovni vojni pa je bilo z ustavo leta 1946 uvedeno načelo ločitve verskih skupnosti od države. Republika Slovenija je v ustavi iz leta 1991 v novem demokratičnem okviru ohranila načelo ločitve verskih skupnosti in države (Kerševan, 2000). Človekovo pravico do svobode veroizpovedi v Republiki Sloveniji urejata ustava in zakon. Vlada Republike Slovenije je v letu 1998 Državnemu zboru posredovala predlog novega Zakona o verskih skupnostih. Ta kot bistveni novosti predvideva postopek registracije verskih skupnosti in opredelitev letih kot nepridobitnih združenj.

6.1.1. RELIGIJE NA OBMOČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE

Pri Srbih in Hrvatih je bila religija navzoča na več ravneh. Nacionalna ideologija se pri Srbih in Hrvatih ne more izogniti navzočnosti religije in cerkve. Specifičen primer je Bosna in Hercegovina. V času po drugi svetovni vojni pa vse do leta 1994 smo govorili o Muslimanih kot verski pripadnosti in o naciji. Natančneje rečeno razlikujemo dve vrsti muslimanov. Ena, ki je jasno albansko ali turško narodno opredeljena (živeča na Kosovu, južni Srbiji in zahodni Makedoniji), in druga, ki zajema srbohrvaško govoreče Muslimane v Bosni in Hercegovini (manj v Srbiji in Črni gori). Slednji naj bi ne glede na svojo versko pripadnost islamu ali na nereligioznost imeli posebno etnično/narodno identiteto. Gre za to, da se Muslimani v preteklosti niso mogli identificirati in opredeliti (kot Srbi ali Hrvati), ker okvir nacionalnega povezovanja ni bil niti skupni srbohrvaški jezik niti posebna geografska in zgodovinsko politična celota (BIH), ampak katoliška in pravoslavna versko-

kulturna tradicija (Kerševan, 1989). Makedonci prav tako kot Srbi in Črnogorci večinoma spadajo v pravoslavno cerkev.

6.2. VERSKE SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Kot je bilo že omenjeno, je v Sloveniji država ločena od verskih skupnosti. Ločitev države in verskih skupnosti razumemo v smislu svobodnega delovanja in avtonomnosti verskih skupnosti v sklopu veljavnega pravnega reda ter sodelovanja z državo na tistih področjih, kjer je za to najti interes obeh strani. Enakopravnost pojmuje kot zagotavljanje enakih pravnih možnosti vsem verskim skupnostim. Vlada RS je v letu 1998 Državnemu zboru posredovala predlog novega Zakona o verskih skupnostih. Ta kot bistveni novosti predvideva postopek registracije verskih skupnosti in opredelitev le-teh kot nepridobitnih združenj. Ustava Republike Slovenije določa, da se nihče ni dolžan opredeliti glede svojega verskega ali drugega prepričanja (41. člen), zato tudi nimamo podatkovne baze, ki bi omogočala natančen vpogled v strukturo verske pripadnosti državljanov. Urad za verske skupnosti spremlja položaj in vodi evidenco verskih skupnosti, ki so prijavile svoje delovanje v Republiki Sloveniji in jim, v odnosu do države, nudi strokovno pomoč.

Verske skupnosti, ki so prijavile svoje delovanje v Republiki Sloveniji

- Rimskokatoliška cerkev
- Evangeličanska cerkev
- Judovska skupnost Slovenije - Judovska občina Ljubljana
- Zveza baptističnih cerkva v Republiki Sloveniji
- Srbska pravoslavna cerkev
- Islamska verska skupnost v Republiki Sloveniji
- Binkoštna cerkev v Republiki Sloveniji
- Krščanska adventistična cerkev
- Jehovove priče – krščanska verska skupnost
- Kristusova cerkev bratov v Republiki Sloveniji
- Novoapostolska cerkev v Republiki Sloveniji
- Svobodna cerkev v Republiki Sloveniji
- Skupnost za zavest Krišne
- Svobodna katoliška cerkev
- Mednarodna šola Zlatega rožnega križa – Lectorium rosicrucianum
- Cerkev Jezusa Kristusa svetnikov zadnjih dni
- Univerzalno življenje
- Združitevna cerkev
- Nacionalna bahajska skupnost v Republiki Sloveniji
- Ordo templi orientis
- Reformatorska krščanska skupnost v Sloveniji
- Šri Radhakunda – skupnost za zavest Šri Gourange
- Univerzalna gnostična cerkev
- Makedonska pravoslavna skupnost v Republiki Sloveniji »Sveti Kliment Ohridski«
- Buddha Dharma – Zveza budistov v Republiki Sloveniji
- Scientološka cerkev

- Cerkev Jezusa Kristusa »Živa voda«
- Krščanski center
- Evangelijska baptistična skupnost
- Mednarodna krščanska skupnost

Vir: Urad Vlade RS za verske skupnosti

V Sloveniji delujejo tudi verske skupnosti, ki niso registrirane.

6.3. POPISI O VEROIZPOVEDI V SLOVENIJI

Versko pripadnost je težje ugotoviti kot narodno in jezikovno pripadnost, kajti odvisna je od formalne pripadnosti k neki verski skupnosti ali pa od priznavanja k nekemu verskemu nazoru. Nekatere države področje veroizpovedi smatrajo kot toliko subjektivno, da ga izpuščajo (Šifrer, 1952, str. 38). Vprašanje o veroizpovedi je vsebovalo šest od desetih popisov, izvedenih v obdobju 1921 – 2002, dva na začetku obdobja, eden v sredini in dva na koncu. V popisih prebivalstva leta 1921 in 1931 je bilo vprašanje o veroizpovedi zastavljeno tako, da ni bil poudarjen subjektivni značaj vprašanja. Zato odgovori odražajo bolj formalno pripadnost posameznim veroizpovedim kot pa osebno prepričanje.

Vprašanje o veroizpovedi je bilo v zadnjih devetih popisih postavljeno petkrat. Ob predpostavki, da večina prebivalstva svojega verskega prepričanja ali pripadnosti neki verski skupnosti ne spremeni pogosto, bi petkratno merjenje v obdobju osemdesetih let lahko zadoščalo za analizo dolgoročnih sprememb. Vendar pa sprememba vsebine vprašanja (formalna pripadnost v popisih 1921 in 1931, osebno prepričanje v popisih 1953, 1991, 2002) in spremenjene politične okoliščine otežujeta primerjave. Neposredno primerljivi so le podatki popisov 1921 in 1931 ter 1991 in 2002. (Šircelj, 2003, str. 28).

6.3.1. VERSKA SESTAVA OD LETA 1921 IN 1931

V prvih dveh popisih v Kraljevini SHS je bilo prebivalstvo Slovenije po veroizpovedi izjemno homogeno. Leta 1921 se je za katolike opredelilo 96,6 % prebivalstva od 1.054.919 popisanih prebivalcev. Ob naslednjem popisu leta 1931 se je delež povzpел na 97 % od 1.144.298 popisanih prebivalcev, kar je tudi najvišji delež katoličanov v popisih v Sloveniji. Opredeljeni protestanti s 2,6 % leta 1921 in 2,3 % leta 1931 so bili na drugem mestu po številu, ostale veroizpovedi pa niso prešle praga enega odstotka (pravoslavna 0,6 %, islamska 0,1 %).

Pripadniki rimskokatoliške veroizpovedi so bili glede na svoj ogromen delež seveda večinsko prisotni na vseh območjih Slovenije. Večina evangeličanov je živela v okrajnem glavarstvu Murska Sobota, večina pravoslavnih v Ljubljani, Mariboru, Dolnji Lendavi, Slovenski Bistrici, Sv. Lovrencu in v Adlešičih. Muslimani so večinoma živeli v Ljubljani, Mariboru in okrajnem glavarstvu Murska Sobota (Šircelj, 2003). Iz tega lahko ugotovimo, da je bilo versko najbolj mešano območje Prekmurja.

6.3.1.1. SPOL IN STAROST

Pri popisu leta 1931 je bila pogostost rimskokatoliške veroizpovedi nekoliko večja med ženskami kot med moškimi, za vse druge veroizpovedi pa je bila večja med moškimi kot ženskami. Razlike med spoloma so bile pri katolikih, evangeličanih in pripadnikih drugih veroizpovedi majhne, pri pravoslavnih in muslimanih pa so bile razlike velike.

Če pogledamo posamezne veroizpovedi še po starostni sestavi (priloga 12), ugotovimo, da se je pogostost pripadnikov rimskokatoliške veroizpovedi s starostjo rahlo zniževala, daleč najnižja pa je bila v starosti od 20 do 24 let. Pri evangeličanih se je število evangeličanov s starostjo povečevalo, pogostost pravoslavne in muslimanske veroizpovedi pa je bila največja med osebami starimi med 20 in 24 let. Iz tega lahko sklepamo, da je manjša pogostost katoličanov in evangeličanov v starosti od 20 do 24 let posledica priseljevanja mladih moških iz drugih delov kraljevine Jugoslavije. Verjetno se ne motimo, če sklepamo, da gre za vojaško osebje, ker so bili popisi izvedeni po načelu navzočega prebivalstva (Šircelj, 2003). Če bi bili izvedeni po načelu stalnega prebivalstva, tako kot po drugi svetovni vojni, bi bil delež katoličanov še večji.

6.3.2. VERSKA SESTAVA 1953

Situacija leta 1953, ko je bilo v popisu ponovno zastavljeno vprašanje o veroizpovedi se je glede na leto 1931 zelo spremenila. Ozemlje Slovenije se je povečalo, država in cerkev sta se ločili in vera je postala zasebna stvar posameznika. Podatki o veroizpovedi iz leta 1953 na splošno veljajo za nezanesljive, saj takratne politične razmere niso bile naklonjene izrekanju o veroizpovedi, čeprav je bil delež katoličanov 82,8 %, pripadnikov drugih veroizpovedi pa 2,1 %. Priključitev Primorske je gotovo vplivala na povečanje katoličanov, izselitev Nemcev iz Štajerske in območja Kočevja pa zmanjšala število protestantov (Šircelj, 2003).

Ob primerjavi verske sestave med leti 1931 in 1953 ugotovimo, da se je število vseh veroizpovedi, razen katoliške, kljub povečanju prebivalstva zmanjšalo. Zelo pa se je povečalo število oseb brez vere (ateistov) iz 257 oseb leta 1931 na 151.052 leta 1953. Ta kategorija je postala druga najštevilčnejša za katoliško. Za neverne so se opredelili predvsem priseljenci iz drugih delov bivše Jugoslavije (80 % Črnogorcev, 71 % Srbov, 60 % Makedoncev, 30 % Hrvatov itd.). Zelo se je povečalo tudi število oseb v kategoriji »brez odgovora« in »neznano« iz 28 oseb na 32.553 oseb.

6.3.2.1. SPOL IN STAROST

Pri primerjavi deleža vernih in nevernih po spolu za leto 1953 ugotovimo, da je večji delež žensk rimskokatoliške veroizpovedi, pri ostalih veroizpovedih pa je večji delež moških. To je tudi razumljivo, saj so se v tistem obdobju v Slovenijo priseljevali predvsem moški. Delež tistih, ki niso bili verniki, je bil s 13 % večji pri moških, pri ženskah pa je znašal 7,9 %. Tudi neznanih odgovorov je bilo nekoliko več pri moških. Sklepamo lahko, da so moški, ki so bili večinoma na vidnejših položajih, bolj skrivali svojo versko pripadnost.

6.3.3. VERSKA SESTAVA LETA 1991 IN 2002

Leta 1991 je bilo po 38 letih ponovno uvedeno vprašanje o veroizpovedi. Tokrat na vprašanje ni bilo potrebno odgovoriti, kar je izkoristilo 4,2 % oziroma 81.302 oseb. Močno se je povečal tudi delež oseb, katerih odgovor je bil neznan (iz 4,9 % leta 1953 na 14,6 % leta 1991). Med leti 1953 in 1991 se je prebivalstvo povečalo za 30 %, kar je tudi glavni razlog za povečanje števila vernikov, razen protestantov. Najmanj se je povečalo število katolikov, za 8 %, največ pa število pripadnikov islamske verske skupnosti, za štiridesetkrat. Kljub temu je bil delež katolikov še vedno daleč največji, 68,6 %. Deleži pripadnikov drugih veroizpovedi v celotnem številu prebivalstva so bili znatno nižji: druge katoliške veroizpovedi 3 %, sledi pravoslavna 2,4 %, islamska 1,5 % in protestantska 0,9 %. Število ateistov se je zmanjšalo skoraj za polovico iz 151.052 na 84.656, kar je v nasprotju s procesom laizacije. To je še en dokaz, da leta 1953 mnogi niso odgovorili skladno s svojim prepričanjem.

Če pogledamo podatke za celotno Slovenijo (priloga 12), pridemo do ugotovitev, ki so zapisane že v prejšnjih poglavjih. Takoj lahko opazimo močan porast odgovorov »Je vernik, ne pripada nobeni veroizpovedi«. Za ta odgovor se je leta 1991 odločilo 3.929 oseb, leta 2002 pa 68.714 oseb. Najbolj se je povečalo število tistih, ki niso želeli odgovoriti, iz 81.302 leta 1991, na kar 307.973 oseb leta 2002. Delež opredeljenih katoličanov v Sloveniji je upadel iz 76,4 % leta 1991, na 57,8 % leta 2002, kar pomeni upad prebivalcev, ki se opredeljujejo za katoličane, iz 1.369.873 leta 1991, na 1.135.626 oseb leta 2002. Za opredeljene evangeličane in opredeljene pripadnike drugih protestantskih skupnosti je značilen rahel porast, saj je bilo leta 2002 (16.135 oseb) za pripadnike teh skupnosti opredeljenih 144 več prebivalcev Slovenije, kot leta 1991 (15.991 oseb). Število opredeljenih vernikov pravoslavne skupnosti se je zmanjšalo iz 46.320 leta 1991 na 45.908 leta 2002. V tem obdobju je prišlo do močnega porasta pripadnikov islamske veroizpovedi iz 29.361 leta 1991 na 47.488 oseb leta 2002. Glavni vzrok za tako povečanje deleža pripadnikov islamske skupnosti gre seveda iskati predvsem v vojni v BIH, zaradi katere je v Slovenijo pribežalo več deset tisoč beguncev.

Popisa 1991 in 2002 sta metodološko primerljiva, saj so pri popisu leta 1991 odšteti t. i. »zdomci«, ki niso bili vključeni v polis leta 2002. Tako se popisa razlikujeta le po tehnični oblikovanosti vprašanja. V popisu 1991 je bilo treba vsak odgovor vpisati na ustrezno mesto, v popisu 2002 pa so bili trije možni odgovori že ponujeni in jih je bilo treba le označiti. Ti trije odgovori so bili:

- ne pripadam nobeni veroizpovedi, čeprav verujem,
- ne pripadam nobeni veroizpovedi, kajti ne verujem, sem ateist/ateistka,
- na to vprašanje ne želim odgovoriti.

Zanimivo je, da so največje razlike med popisoma prav v številu oseb, ki so se opredelile za te tri odgovore. Njihovo število se je povečalo od 2,5 do 17 krat. O razlogih lahko le ugibamo. Vsekakor je mogoče, da so dobljene vrednosti izraz dejanskega stanja in da so oblikovalci vprašalnika pravilno izpostavili prav tiste odgovore, ki so, poleg odgovora »katoliška«, najpogostejši. Mogoče pa je tudi, da se je število oseb v teh treh skupinah tako zelo povečalo tudi zato, ker so bili odgovori že ponujeni. Slednje je zelo verjetno za skupino, ki na vprašanje o veroizpovedi ni želela odgovarjati.

Če v popisu 1991 oseba ni želela odgovoriti, je moral popisovalec tak odgovor vpisati »ne želi odgovoriti«. Če odgovora ni vpisal, je bila ta oseba uvrščena v skupino »neznano«. Ta skupina je leta 1991 štela 278.567 oseb, v popisu 2002 pa pol manj. Če v popisu leta 2002 oseba ni želela odgovoriti, je bilo dovolj, da je le označila ustrezen odgovor oziroma da je to v njenem imenu storil popisovalec. Takih je bilo 307.973 oseb, kar je skoraj štirikrat več kot leta 1991.

Zato je za primerjavo popisov 1991 in 2002 verjetno najbolje, če obe skupini združimo in tako izmerimo velikost neodgovora. Število oseb, za katere ne vemo, kako so se opredelile glede veroizpovedi, se je v 11 letih povečalo za četrtno in je v letu 2002 obsegalo kar 23 % vsega prebivalstva.

Tabela 20: Prebivalstvo po veroizpovedi in tipu naselja, Slovenija, popisa 1991 in 2002

Veroizpoved	Skupaj		Mestna naselja		Nemestna naselja	
	1991*	2002	1991*	2002	1991*	2002
SKUPAJ	1913355	1964036	971502	997772	941853	966264
Katoliška	1369873	1135626	578541	467566	791332	668060
Evangeličanska	14101	14736	2557	3747	11544	10989
Druge protestantske	1890	1399	1110	673	780	726
Pravoslavna	46320	45908	40518	39881	5802	6027
Druge krščanske	2410	1877	1537	1201	873	676
Islamska	29361	47488	25951	41305	3410	6183
Judovska	199	99	117	63	82	36
Orientalске	478	1026	282	777	196	249
Druge veroizpovedi	269	558	191	394	78	164
Agnostiki	...	271	...	211	...	60
Je vernik, vendar ne pripada nobeni veroizpovedi	3929	68714	2504	44638	1425	24076
Ni vernik, ateist	84656	199264	69164	147941	15492	51323
Ni želel odgovoriti	81302	307973	51465	171604	29837	136369
Neznano	278567	139097	197565	77771	81002	61326

* Podatki so preračunani po metodologiji popisa 2002 tako, da so odšteti t. i. »zdomci«.

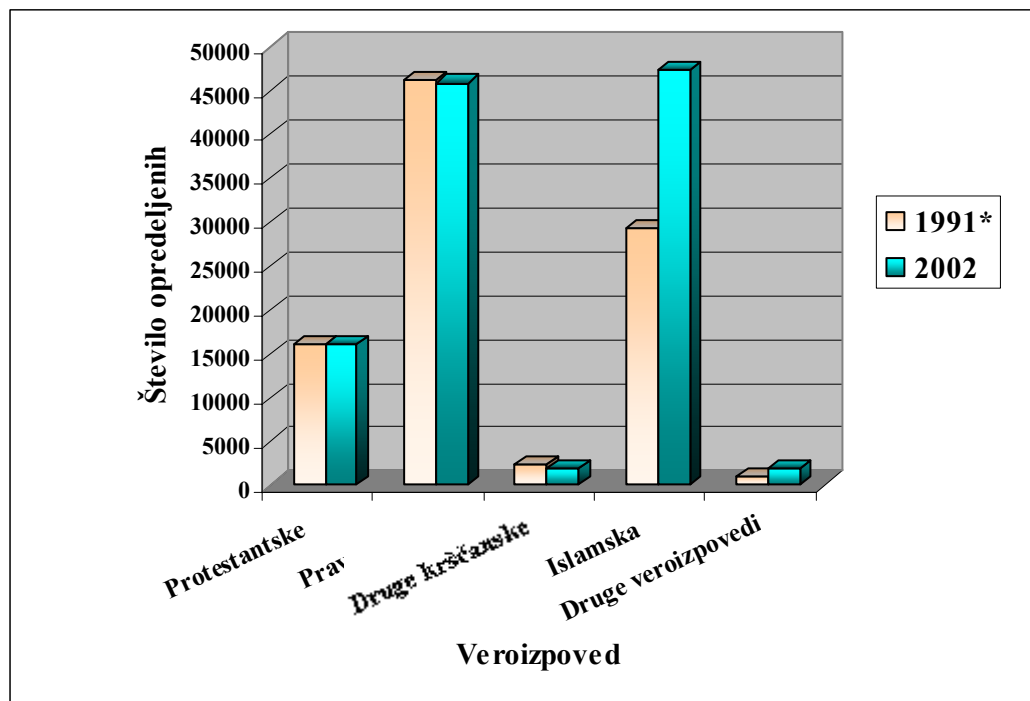
Vir: SURS, 2003

V obdobju 1991–2002 se je število tistih, ki so se opredelili za določeno veroizpoved, zmanjšalo za 216 tisoč ali 15 %. Najbolj se je zmanjšalo število katoliške veroizpovedi, za 235 tisoč ali 17 %. Delež opredeljenih pravoslavcev je ostal skoraj nespremenjen, delež opredeljenih muslimanov se je povečal za 62 %.

Razlogov za tako velike spremembe je gotovo več. Omenimo le nekatere: odseljavanje vojaškega osebje v letih 1991 in 1992, sprejem dela beguncev, priseljavanje, morda razlike v rodnosti, v sestavi prebivalstva po starosti in spolu. To so možni demografski dejavniki. Zelo pomemben dejavnik je tudi odklanjanje

izrekanja o veroizpovedi. Če je njena pogostost med pripadniki različnih veroizpovedi različna, to vpliva na izkazano število pripadnikov določene veroizpovedi.

Grafikon 2: Prebivalstvo opredeljeno po eni izmed veroizpovedi, brez opredeljenih katolikov, Slovenija, popis 1991 in 2002

*Podatki so preračunani po metodologiji popisa 2002 tako, da so odšteti t. i. »zdomci«.

Vir: SURS, 2003

Navzočnost pripadnikov pravoslavne in islamske veroizpovedi v Sloveniji je posledica priseljevanj. Vendar vsi priseljeni ne pripadajo pravoslavni ali islamski verski skupnosti. Med rojenimi v tujini je bilo leta 2002 približno tretjina katoličanov. Več jih je med starejšimi in bistveno manj med mladimi. Med osebami, starimi med 15 in 49 let, je delež katoličanov komaj presegel 20 %. (Šircelj, 2003)

6.3.3.1. SPOL IN STAROST

Razlike med spoloma so majhne. Pogostost opredelitve za katoliško in protestantsko veroizpoved je bila med ženskami nekoliko večja kot med moškimi, pri vseh drugih veroizpovedih, pri nevernih, tisti, ki niso želeli odgovoriti, pa je slika ravno obrnjena. Tudi tistih z neznano veroizpovedjo je več med moškimi kot med ženskami. Povedano velja za oba popisa. Izjema so le verniki, ki so izjavili, da ne pripadajo nobeni veroizpovedi. Leta 1991 je bila njihova pogostost med moškimi večja kot med ženskami, leta 2002 pa večja med ženskami kot med moškimi. Pogostost žensk, ki so verne, vendar ne pripadajo nobeni veroizpovedi, se je z 0,2 % povečalo na 3,8 %. To je največja sprememba v pogostosti posameznih odgovorov na vprašanje o veroizpovedi, nastala med letoma 1991 in 2002.

Večje razlike so povezane s starostjo. Pripadnost določeni veroizpovedi s starostjo praviloma narašča. Vendar pa zveza med pripadnostjo kaki veroizpovedi in starostjo ni za vse veroizpovedi enaka. Pozitivna je za katoličane in protestante, za pripadnike

pravoslavne in islamske veroizpovedi pa ima krivuljo, ki ponazarja to zvezo, enako obliko kot klasična krivulja priseljevanj. To velja tako za leto 1991 kot za leto 2002, le da je krivulja za slednje pomaknjena v desno, ker so se pripadniki obeh veroizpovedi postarali. Pogostost vernikov, ki ne pripadajo nobeni veroizpovedi, je največja v starosti med 20 in 39 let, nato se s starostjo znižuje. S starostjo se znižuje tudi pogostost neznanih odgovorov. Pogostost tistih, ki ne verujejo, pa med eno in drugo starostno skupino močno niha (Šircelj, 2003).

Ker je laizacija novejši pojav, bi pričakovali, da je nevernih več med mladimi kot med starimi. Vendar zveza ni linearna. Pripadnost ali nepripadnost določeni veroizpovedi ni pogojena samo s starostjo, temveč tudi s pripadnostjo generaciji. Krivulje, ki ponazarjajo zvezo med pripadnostjo oziroma nepripadnostjo določeni veroizpovedi in starostjo so leta 1991 za katoličane, ateiste in tiste, ki niso želeli odgovoriti oziroma zanje odgovor ni bil vpisan (neznano), valovite. Valovi si sledijo z 20 do 30letnim zamikom. Za katoličane in ateiste se ponovijo tudi v letu 2002, med 10 let starejšimi. Potrjujejo, da so starši pomemben dejavnik vernosti ali nevernosti (Šircelj, 2003).

6.3.3.2. IZOBRAZBA

Podatki popisov 1991 in 2002 kažejo, da višja ko je izobrazba posameznika, manjša je verjetnost, da se bo opredelil za neko veroizpoved. Pogostost opredelitve za določeno veroizpoved je namreč največja med tistimi z nepopolno osnovno izobrazbo, nato z izobrazbo pada. Drugače je pri tistih, ki se niso opredelili za pripadnost eni izmed veroizpovedi. Njihova pogostost je najmanjša med tistimi z nepopolno izobrazbo, nato z izobrazbo narašča. Ugotovitev velja za oba spola. Razlika je v tem, da se ženske pogosteje opredelijo za določeno veroizpoved, moški pa pogosteje za ateiste. Tudi manjkajoči odgovori so pogostejši med moškimi kot med ženskami. Razlike med moškimi in ženskami z enako izobrazbo so v letu 2002 večje kot v letu 1991.

Izobrazba je zelo močan dejavnik vernosti, vendar ne enako močan v vseh starostih. Leta 1991 je bil vpliv izobrazbe največji v srednjih letih, manjši pa med mladimi in starimi. V letu 2002 pa je vpliv izobrazbe v višjih starostih postal pomembnejši, predvsem zaradi pogostejše opredelitve za ateizem v starejših letih in pogostejših manjkajočih odgovorov med starejšim izobraženim prebivalstvom (Šircelj, 2003).

6.4. VERSKA SESTAVA PREBIVALSTVA PO STATISTIČNIH REGIJAH

Veroizpoved velja za eno izmed vprašanj pri popisu, kjer se odgovori posameznika zelo poredko spreminjajo. Na spremembo slike verske sestave vplivajo predvsem množično priseljevanje, sprememba oblasti, spremembe vrednot, spremembe na vrhu posameznih verskih skupnosti itd.

Kot bomo videli v nadaljevanju, se je slika verske sestave v Sloveniji oz. bolje rečeno deleži posameznih odgovorov močno spremenili. Vzrokov je več. Popis leta 1991 je potekal v času nastanka nove države, ko so najbrž tudi emocije delovale na odgovore prebivalcev Slovenije. Poleg tega se je med obema popisoma zamenjal vrhovni vodja prevladujoče verske skupnosti v Sloveniji. Leta 1991 je divjala vojna v Sloveniji, na

Hrvaškem in v BIH pa se je nadaljevala še skozi devetdeseta leta, kar je k nam prignalo veliko beguncev. Po letu 1991 je agresiven pohod pričela globalizacija, ki je po mojem mnenju tudi vplivala na rezultate popisa leta 2002 (priloga 13).

Največji upad prebivalstva je značilen za Pomursko in Podravsko regijo, kjer je bilo leta 2002 skoraj 10 tisoč manj prebivalcev kot leta 1991. Delež je visok predvsem v Pomurski regiji, kjer je bilo leta 1991 popisanih 129.946 prebivalcev, leta 2002 pa le 120.875, kar pomeni, da se je delež prebivalcev zmanjšal za slabih 7 %. Delež prebivalstva se je povečal le v Osrednjeslovenski, Gorenjski, Goriški, Obalno-kraški regiji in Jugovzhodni Sloveniji. Razlog so predvsem možnosti zaposlitve v teh regijah, v katere so se preselili predvsem iz severovzhodne Slovenije in kamor so najbolj vegetirali priseljenci iz drugih držav, predvsem iz nekdanje Jugoslavije.

Tabela 21: Struktura prebivalstva po veroizpovedi, glede na statistične regije, popis 2002

Statistična regija	Skupaj	Veroizpoved						Je vernik, ne pripada nobeni veroizp.	Ni vernik, ateist	Ni želel odgovoriti	Neznano
		skupaj	katoliška	evangel. in druge protest.	pravosl.	islamska	druge veroizpovedi				
SLOVENIJA		64,94	59,35	1,02	2,05	2,33	0,18	3,39	9,68	15,11	6,89
Pomurska	100	79,83	68,54	10,79	0,23	0,20	0,08	1,51	3,99	9,49	5,17
Podravska	100	59,90	57,58	0,22	0,96	0,97	0,18	3,30	8,15	20,52	8,13
Koroška	100	69,29	67,18	0,15	0,90	0,87	0,19	3,15	5,59	16,14	5,83
Savinjska	100	68,35	64,04	0,10	1,91	2,16	0,14	2,86	6,25	15,43	7,11
Zasavska	100	55,17	47,10	0,09	2,06	5,63	0,29	4,69	15,62	18,30	6,22
Spodnjeposavska	100	68,54	66,56	0,07	0,68	1,04	0,19	2,79	6,32	15,10	7,25
Jugovzhodna Slo.	100	66,04	63,18	0,19	1,34	1,21	0,13	3,19	8,55	14,31	7,92
Osrednjeslovenska	100	58,24	50,15	0,23	3,86	3,72	0,27	4,25	14,55	15,72	7,25
Gorenjska	100	66,45	58,21	0,16	3,82	4,00	0,25	3,78	10,00	14,35	5,41
Notranjsko-kraška	100	69,71	63,54	0,07	3,29	2,70	0,11	2,90	8,38	12,66	6,36
Goriška	100	62,72	59,24	0,05	1,76	1,53	0,14	3,85	11,49	14,79	7,15
Obalno-kraška	100	55,01	46,92	0,20	3,78	3,91	0,19	4,43	17,22	14,51	8,84

Vir: SURS, 2003

Najvišji delež prebivalcev, ki se je opredelilo, kot pripadnike neke veroizpovedi je v Pomurski statistični regiji, in sicer 89 % leta 1991 in 79,8 % leta 2002, najnižji delež pa v Obalno-kraški regiji, leta 1991 65,1 %, leta 2002 pa 55 %. Torej gre za regiji, ki sta najbolj oddaljeni ena od druge.

Najvišji delež katoličanov je bil ob popisu 1991 v Koroški statistični regiji (80 %), ob popisu 2002 pa v Pomurski statistični regiji (68,5 %). Najnižji delež katoličanov je bil pri obeh popisih v Obalno-kraški in Zasavski statistični regiji in sicer 47 % leta 2002.

Najvišji delež pripadnikov evangeličanske in drugih protestantskih skupnosti je seveda v Pomurski statistični regiji kjer predstavljajo okoli 11 % prebivalstva regije, najmanj pa v Notranjsko-kraški, in Goriški regiji, kjer predstavljajo manj kot 0,1 % prebivalstva.

Najvišji delež pripadnikov pravoslavne veroizpovedi živi v statičnih regijah Osrednjeslovenska, Gorenjska, Primorska in Notranjsko-kraška, kjer se delež giblje na okoli 4 %. Najnižji delež je zaznati v Pomurski statistični regiji z le 0,25 %.

Najvišji delež pripadnikov islamske veroizpovedi živi v Zasavski statistični regiji s slabimi 6 % leta 2002, sledi Gorenjska s 4 %, najnižji delež je ponovno značilen za Pomursko statistično regijo s 0,2 %.

Pri postavki »druga veroizpoved« je najvišji delež v Zasavski statistični regiji z 0,3 %, sledita Osrednjeslovenska in Gorenjska, najnižji delež pa je značilen za Pomursko statistično regijo, ki ne doseže niti 0,1 %.

Pri postavki »Je vernik, ne pripada nobeni veroizpovedi«, ki je tudi najbolj porasla v vseh statističnih regijah, je dosegla najvišji delež v Zasavski, Obalno-kraški in Osrednjeslovenski statistični regiji z dobrimi 4 % leta 2002, najnižji delež pa ponovno v Pomurski statistični regiji z 1,5 % leta 2002.

Najvišji delež ateistov je značilen za Zasavsko statistično regijo leta 1991 12 %, leta 2002 pa Podravska statistična regija kar 20,5 %, najnižji delež pa je značilen za Pomursko statistično regijo s pod 10 %.

Pri postavki »neznano« je bil najvišji delež pri popisu 1991 v Obalno-kraški in Osrednjeslovenski statistični regiji z nad 20 %, leta 2002 pa v Podravski in Obalno-kraški statistični regiji z nad 8 %.

6.4.1. PRIMERJAVA VERSKE SESTAVE PREBIVALSTVA SLOVENIJE GLEDE NA POPIS 1991 IN 2002

Za vse statistične regije v Sloveniji je ob popisu 2002 (priloga 13) glede na popis 1991 značilen splošen upad števila pripadnikov različnih veroizpovedi in pripadnikov katoliške veroizpovedi. Po drugi strani pa je zaznati rast deleža pripadnikov islamske veroizpovedi in drugih veroizpovedi ter ateistov. Močno pa je porasel delež tistih, ki so se odločili za postavko »je vernik, ne pripada nobeni veroizpovedi« in »ni želel odgovoriti«. Pri vseh statističnih regijah pa je upadel delež tistih, ki so se odločili za postavko »neznano«.

6.4.1.1. VEROIZPOVEDI V SLOVENIJI

Daleč največjih upad vseh pripadnikov posameznih veroizpovedi v Sloveniji je značilen za Podravske statistično regijo, kjer je upadel delež za kar 24,5 % ob popisu 2002, glede na popis 1991, kar pomeni iz 254.651 na 186.144 pripadnikov vseh veroizpovedi. Pri ostalih statističnih regijah je upad deleža vseh pripadnikov posameznih veroizpovedi upadel za 15 % do 10 %, najmanj v Pomurski (10,3 %) in Notranjsko-kraški statistični regiji (10,6 %).

6.4.1.2. KATOLIŠKA VEROIZPOVED

Podobna slika se nam pokaže pri pripadnikih katoliške veroizpovedi. Tudi tu je zaznati največji upad deleža v Podravski statistični regiji, kjer je upadel delež za kar

25,7 % ob popisu 2002 glede na popis 1991, kar pomeni iz 248.726 na 178.921 pripadnikov katoliške veroizpovedi. Večina tistih prebivalcev Podravske statistične regije, ki se ob popisu 2002 niso izrekli za katoliško veroizpoved, ob popisu 1991 pa so to storili, so ob popisu 2002 izbrali možnost »je vernik, ne pripada nobeni veroizpovedi«, »ni želel odgovoriti« in »ni vernik, je ateist). Razlog za tako močan upad deleža katoličanov v Podravske statistični regiji gre iskati predvsem v velikem odseljivanju (10 tisoč prebivalcev) in težkih socialnih razmerah, ki so doletele ta konec Slovenije po razpadu Jugoslavije. Visok upad deleža pripadnikov katoliške veroizpovedi je zaznati tudi v Zasavski in Obalno-kraški statistični regiji (21 %).

Najmanjši upad pripadnikov katoliške veroizpovedi je zaznati v Pomurski statistični regiji, kjer je upadel delež »le« za 11,1 %, torej iz 100.190 na 82.845 pripadnikov katoliške veroizpovedi. Razlog za najvišji delež in najmanjši upad katoliškega prebivalstva, gre iskati predvsem v agrarni pokrajini, ki je še vedno tradicionalna, zaprta, nezanimiva za priseljevanja in s tem mešanja z drugimi veroizpovedmi. Pri ostalih statističnih regijah je delež pripadnikov katoliške veroizpovedi upadel med 14 % in 19 %.

Tabela 22: Občine s največjim številom katoličanov, popis 2002

SLOVENIJA					
občina	št.	%	občina	št.	%
Ljubljana	104219	9,18	Krško	18096	1,59
Maribor	51493	4,53	Domžale	17878	1,57
Kranj	26300	2,32	Velenje	17826	1,57
Celje	25456	2,24	Nova Gorica	17493	1,54
Novo mesto	22475	1,98	Slovenska Bistrica	17278	1,52
Koper	22017	1,94	Kamnik	16532	1,46

Vir: SURS, 2003

6.4.1.3. EVANGELIČANSKE IN DRUGE PROTESTANTSKE VEROIZPOVEDI

Evangelikičanska in druge protestantske veroizpovedi so kot že rečeno najbolj značilne za Pomursko statistično regijo. Za to veroizpoved je značilno, da je delež njenih pripadnikov narasel le v dveh statističnih regijah, in sicer največ v Jugovzhodni Sloveniji (9,8 %), iz 228 na 254 in Notranjsko-kraški statistični regiji (2,4 %) iz 33 na 34 pripadnikov. Pri Jugovzhodni Sloveniji gre po mojem mnenju za priseljevanje iz Pomurske regije, zaradi iskanja zaposlitve, pri Notranjsko-kraški statistični regiji pa je razlika zanemarljiva (rojstvo otroka ipd.).

V ostalih desetih statističnih regijah pa je delež pripadnikov evangelikičanske in drugih protestantskih veroizpovedi močno upadel predvsem v Spodnjeosavski (70 %), Zasavski (63,7 %), Koroški (53,1 %), Goriški (49,4 %) in Gorenjski (41,3 %) statistični regiji. V teh statističnih regijah je po mojem mnenju večina pripadnikov evangelikičanske veroizpovedi izbrala postavke, ki ne opredeljujejo veroizpovedi.

Tabela 23: Občine s največjim številom evangeličanov in pripadnikov drugih protestantskih veroizpovedi, popis 2002

SLOVENIJA		16135			
občina	št.	%	občina	št.	%
Puconci	3381	20,95	Rogašovci	459	2,84
Murska Sobota	2790	17,29	Grad	388	2,40
Moravske Toplice	2395	14,84	Maribor	364	2,26
Gornji Petrovci	1387	8,60	Kuzma	323	2,00
Ljubljana	796	4,93	Hodoš	282	1,75
Tišina	481	2,98	Lendava	192	1,19
Rogašovci	459	2,84	Novo mesto	180	1,12

Vir: SURS, 2003

6.4.1.4. PRAVOSLAVNA VEROIZPOVED

Delež pripadnikov pravoslavne veroizpovedi se je v Sloveniji ob popisu 2002 glede na popis 1991 rahlo zmanjšal. Delež pa se ni zmanjšal enakomerno po statističnih regijah, celo nasprotno, prišlo je do velikih nihanj med statističnimi regijami. Tako se je v Savinjski statistični regiji delež pripadnikov pravoslavne veroizpovedi povečal kar za 89,5 %, iz 2.570 leta 1991, na 4.838 prebivalcev pravoslavne veroizpovedi, leta 2002. Po drugi strani pa se je delež v Koroški statistični regiji zmanjšal za 19,8 % iz 832 na 663 prebivalcev pravoslavne veroizpovedi. Razlog za tako povečanje deleža pripadnikov pravoslavne veroizpovedi v Savinjski statistični regiji gre iskati predvsem v dejstvu, da gre za eno izmed gospodarsko bolj razvitih statističnih regij v Sloveniji, kar je privabljal priseljence iz Srbije in pripadnike pravoslavne veroizpovedi ostalih delov Slovenije. Res je tudi, da je bil delež pripadnikov pravoslavne veroizpovedi leta 1991 manjši (1 % vsega prebivalstva regije) kot v statističnih regijah Osrednjeslovenska, Gorenjska, Obalno-kraška ali pa Notranjsko-kraška (slabe 4 % vsega prebivalstva regije).

Tabela 24: Občine s največjim številom pravoslavcev, popis 2002

SLOVENIJA		45908			
občina	št.	%	občina	št.	%
Ljubljana	14687	31,99	Jesenice	1723	3,75
Kranj	3644	7,94	Velenje	1619	3,53
Maribor	2420	5,27	Nova Gorica	1064	2,32
Koper	2144	4,67	Postojna	947	2,06
Celje	1972	4,30	Novo mesto	813	1,77
Jesenice	1723	3,75	Izola	648	1,41
Velenje	1619	3,53	Kamnik	572	1,25

Vir: SURS, 2003

Razlog za upad visokega deleža pripadnikov pravoslavne veroizpovedi gre iskati v manj perspektivni Koroški regiji, ki je aktivno prebivalstvo »izselila« predvsem v Savinjsko statistično regijo.

Dokaj visok padec deleža pripadnikov pravoslavne veroizpovedi je zaznati tudi Pomurski, Gorenjski in Osrednjeslovenski statistični regiji (od 6,3 % do 9,5 % padec deleža). Pri Pomurski statistični regiji, gre iskati razlog predvsem v dejstvo, da gre za regijo izseljevanja. V Gorenjski in Osrednjeslovenski statistični regiji gre iskati v visokem deležu pripadnikov pravoslavne veroizpovedi in posledično večjim možnostim za opredelitev za postavke, ki ne opredeljujejo pripadnost posamezni veroizpovedi. V ostalih statističnih regijah so razlike manjše.

6.4.1.5. ISLAMSKA VEROIZPOVED

Poglavje zase je islamska veroizpoved, saj je edina od večjih veroizpovedi dosegla občutno višji delež pripadnikov leta 2002 glede na leto 1991. Delež pripadnikov islamske veroizpovedi v Sloveniji se je povečal kar za 73,7 %. Delež se je povečal v vseh statističnih regijah, najmanj v Gorenjski statistični regiji, in sicer za 18,4 %. Razlog za nižji delež je v tem, da je na območju Gorenjske regije leta 2002 živel kar 7.845 pripadnikov islamske veroizpovedi (leta 1991 6.483 pripadnikov), kar pomeni, da je po številu pripadnikov islamske veroizpovedi na drugem mestu, takoj za Osrednjeslovensko statistično regijo. Pripadniki islamske veroizpovedi v veliki večini prihajajo z BIH. Na območje Gorenjske statistične regije so se naselili že kmalu po drugi svetovni, predvsem na Jesenicah v železarni in Kranju (Sava, Planika, tekstilna industrija, ...).

Pomurska statistična regija, za katero je značilno rahlo padanje deleža katoliški in evangeličanskih pripadnikov, ima drugi najnižji delež povečanja pripadnikov islamske veroizpovedi z 29,3 %. Tako kot sem omenil že pri obravnavi strukture pripadnikov pravoslavne veroizpovedi, je nižji delež rasti, posledica manjšega zanimanja priseljencev in beguncev po letu 1991 zaradi manj privlačne regije.

Okoli 50 % povečanje deleža pripadnikov islamske veroizpovedi je značilno za Savinjsko in Zasavsko statistično regijo. V Zasavski statistični regiji je delež manjši, zaradi visokega deleža pripadnikov islamske veroizpovedi že leta 1991. Relativno se je število pripadnikov islamske veroizpovedi v tej regiji povečalo za 751, iz 1806 leta 1991 na 2.557 leta 2002. Vzrok za priseljevanje v to statistično regijo vidim predvsem v tem, da so se na to območje priselili begunci iz BIH, ki so imeli sorodnike v tej statistični regiji. V Savinjski statistični regiji je leta 2002 živel kar 5.489 pripadnikov islamske veroizpovedi, vendar je zaradi visokega skupnega števila prebivalcev te regije (nad 250 tisoč), delež manjši, relativno pa se je povečalo število pripadnikov islamske veroizpovedi za 1.851 pripadnikov. Razlog za povečanje je v tem, da je ta regija nudila dokaj veliko delovnih mest, glede na večino ostalih statističnih regij.

Statistične regije, pri katerih se je delež pripadnikov islamske veroizpovedi povečal za malo manj kot znaša povprečje za Slovenijo, so: Koroška (60,9 %), Osrednjeslovenska (65,1 %), Podravska (66,6 %) in Jugovzhodna Slovenija (72,3 %). Seveda se je najbolj povečalo število pripadnikov islamske veroizpovedi v Osrednjeslovenski statistični regiji iz 10.613 leta 1991 na 18.186 leta 2002, vendar moramo upoštevati, da v tej regiji kar četrtina vsega prebivalstva Slovenije.

Močnejše se je delež pripadnikov islamske veroizpovedi povečal v Obalno-kraški (90 %), Notranjsko-kraški (110,1 %), Spodnjeposavski (125 %) in Goriški statistični regiji (147,1 %). Po številu pripadnikov islamske veroizpovedi, se je število

pripadnikov najbolj povečalo v Obalno-kraški statistični regiji, kjer je že leta 1991 živel 2.045 in se povečalo leta 2002 na 3.990 pripadnikov islamske veroizpovedi. To povečanje je povezano s t. i. socialnim priseljevanjem predvsem ob Obalo, kjer so priseljenci, med njimi tudi pripadniki islamske veroizpovedi, zaposleni predvsem v storitvenih dejavnostih v povezavi s turizmom in v kmetijstvu. Povečan delež v Notranjsko-kraški statistični regiji za več kot 100 % je povezan z zavetiščem z begunce iz BIH, v Spodnjeposavski statistični regiji pa je delež povečan kar za 125 % zaradi tega, ker je v tej regiji po popisu 1991 živel le 334 pripadnikov islamske veroizpovedi. Ogromno se je povečal delež pripadnikov islamske veroizpovedi v Goriški statistični regiji, ki je ena bogatejših in bolj razvitih statističnih regij v Sloveniji, ki nudi dosti možnosti zaposlitve.

Tabela 25: Občine s največjim številom muslimanov, popis 2002

SLOVENIJA					
47488					
občina	št.	%	občina	št.	%
Ljubljana	13268	27,94	Celje	1225	2,58
Jesenice	3885	8,18	Trbovlje	1192	2,51
Velenje	2895	6,10	Kamnik	1107	2,33
Maribor	2337	4,92	Izola	801	1,69
Koper	2036	4,29	Zagorje ob Savi	797	1,68
Kranj	1711	3,60	Postojna	778	1,64

Vir: SURS 2003

6.4.1.6. DRUGE VEROIZPOVEDI

Pri vseh veroizpovedih v Sloveniji, razen pri islamski, je prišlo do padca deleža ob popisu leta 2002 glede na popis 1991. Predvsem na račun upadanja pripadnikov številčno največjih veroizpovedi se je delež tistih, ki so se opredelili za druge veroizpovedi povečal v Sloveniji za skoraj 500 %, iz 775 leta 1991 na 3.831 leta 2002. Daleč nad tem povprečjem sta Spodnjeposavska (1.652 %) in Zasavska statistična regija (974,3 %). Gre predvsem za nove veroizpovedi, v katerih se skozi duhovnost iščejo nekateri ljudje, v času tržno-ekonomske strukture družbe, ki je v času obeh popisov zajela tudi Slovenijo. Seveda deleži nas hitro zavedejo zaradi majhnega števila pripadnikov drugih veroizpovedi ob popisu 1991. Tako se je leta 1991 v Spodnjeposavski statistični regiji opredelilo za pripadnike drugih veroizpovedi le 8 prebivalcev, leta 2002 pa 133. Večina statističnih regij je nekje pod povprečjem s 333 % v Koroški in 477 % v Gorenjski statistični regiji. Najmanj se je povečal delež v Pomurski statistični regiji, le za 85 %, dosti pod povprečjem naraščanja pripadnikov drugih veroizpovedi sta še Savinjska statistična regija (228 %) in Jugovzhodna Slovenija (299 %).

Tabela 26: Občine s največjim številom pripadnikov drugih veroizpovedi, popis 2002

SLOVENIJA	3831				
občina	št.	%	občina	št.	%
Ljubljana	932	24,33	Jesenice	72	1,88
Maribor	337	8,80	Nova Gorica	65	1,70
Kranj	153	3,99	Trbovlje	64	1,67
Celje	114	2,98	Krško	59	1,54
Koper	112	2,92	Brežice	51	1,33
Radovljica	76	1,98	Domžale	51	1,33

Vir: SURS, 2003

6.4.1.7. VERNIKI, KI NE PRIPADAJO NOBENI VEROIZPOVEDI

Zelo se je povečal delež tistih, ki so odgovorili: »je vernik, ne pripada nobeni veroizpovedi«. Delež teh odgovorov se je v Sloveniji glede na popis 1991 povečal leta 2002 za kar 1.750 %. To pomeni, da je to možnost leta 1991 izbralo 3.929 prebivalcev, ob popisu 2002 pa kar 68.714 prebivalcev. Nekateri so videli v katoliški cerkvi kot ustanovi veliko napak. Na povečanje števila ateistov vpliva tudi interno preseljevanje in priseljevanje.

Daleč najbolj se je delež povečal v Savinjski statistični regiji kar za 5.067 %, iz 275 leta 1991, na 2.133 leta 2002. Najmanj se je delež povečal v Zasavski statistični regiji (419 %), delež pod povprečjem so bile tudi Gorenjska (798 %), Pomurska (860 %), Obalno-kraška (963 %) in Goriška statična regija (1.112 %).

Tabela 27: Občine s največjim številom vernikov, ki ne pripadajo nobeni veroizpovedi, popis 2002

SLOVENIJA	68714				
občina	št.	%	občina	št.	%
Ljubljana	13384	19,48	Nova Gorica	1670	2,43
Maribor	4799	6,98	Domžale	1155	1,68
Kranj	2104	3,06	Velenje	1022	1,49
Koper	1949	2,84	Slov. Bistrica	923	1,34
Celje	1855	2,70	Jesenice	910	1,32
Novo mesto	1794	2,61	Piran	874	1,27
Nova Gorica	1670	2,43	Kamnik	853	1,24

Vir: SURS, 2003

6.4.1.8. ATEISTI

Glede na popis 1991 se je leta 2002 močno povečal tudi delež ateistov v Sloveniji, za 235 %, kar pomeni iz 84.675 na 199.264 prebivalcev. Razlog za tako spremembo vidim predvsem v dejstvu, da živimo v času, ko se spreminjajo vrednote posameznika

in družbe, ki strmi le za uspehom v karieri, časa zase pa človek več nima. K povečanju deleža ateistov gotovo vpliva tudi povečanje deleža mestnega prebivalstva, ki se giblje okoli 51 %.

Tabela 28: Občine s največjim številom ateistov, popis 2002

SLOVENIJA					
199264					
občina	št.	%	občina	št.	%
Ljubljana	51109	25,65	Novo mesto	4830	2,42
Maribor	14914	7,48	Trbovlje	3286	1,65
Koper	8842	4,44	Piran	3162	1,59
Kranj	6800	3,41	Domžale	3043	1,53
Nova Gorica	5444	2,73	Velenje	3042	1,53
Celje	5094	2,56	Izola	2553	1,28

Vir: SURS, 2003

Delež ateistov se je najbolj povečal v Spodnjeposavski statistični regiji, za 319 %, predvsem na račun dejstva, da je bil delež ateistov ob popisu 1991 tu skoraj najmanjši (1,5 %), takoj za Pomursko statistično regijo. V statističnih regijah, kjer je delež ateistov večji (Zasavska, Obalno-kraška, Osrednjeslovenska statistična regija), se je delež povečal za manj. Najmanj se je povečal v Zasavski statistični regiji le za 30 %, vendar v tej regiji živi kar 16 % ateistov, kar je takoj za Obalno-kraško statično regijo s 17 %.

6.4.1.9. »NI ŽELEL ODGOVORITI« IN »NEZNANO«

Zelo se je povečal tudi delež tistih, ki niso želeli odgovoriti na to vprašanje, in sicer za 378 % leta 2002, glede na leto 1991. Največ v Podravski statistični regiji (442 %), najmanj pa v Pomurski statistični regiji (18 %). Na račun povečanega deleža tistih, ki niso želeli odgovoriti se je zmanjšal delež neznanih odgovorov, in sicer za 50 %. Najbolj v Osrednjeslovenski statistični regiji (65 %), najmanj pa v Pomurski statistični regiji (24 %).

Tabela 29: Občine z največjim številom odgovorov »ni želel odgovoriti«, popis 2002

SLOVENIJA					
307973					
občina	št.	%	občina	št.	%
Ljubljana	45233	14,69	Koper	6342	2,06
Maribor	24305	7,89	Nova Gorica	6289	2,04
Celje	8073	2,62	Ptuj	5110	1,66
Kranj	7536	2,45	Domžale	4783	1,55
Novo mesto	6524	2,12	Velenje	4552	1,48
Slovenska Bistrica	6415	2,08	Krško	4284	1,39

Vir: SURS, 2003

Tabela 30: Občine z največjim številom odgovorov »neznano«, popis 2002

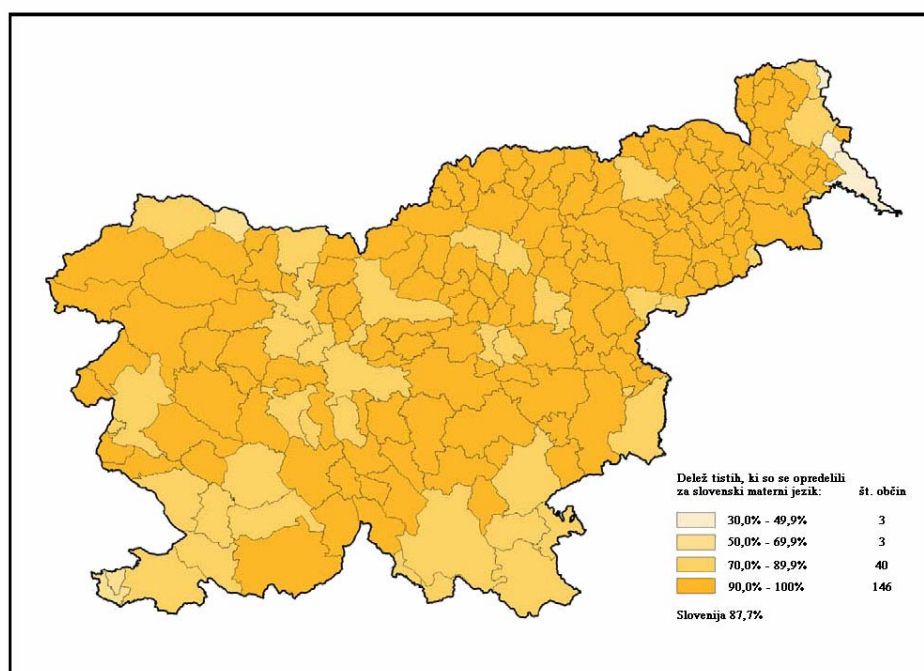
SLOVENIJA	139097				
občina	št.	%	občina	št.	%
Ljubljana	22253	16,00	Kranj	2910	2,09
Maribor	9699	6,97	Slovenska Bistrica	2587	1,86
Celje	4219	3,03	Velenje	2283	1,64
Koper	3984	2,86	Piran	2224	1,60
Novo mesto	3658	2,63	Krško	1888	1,36
Nova Gorica	2960	2,13	Ptuj	1740	1,25

Vir: SURS, 2003

7. JEZIKOVNA SESTAVA SLOVENIJE

V Sloveniji je uradni jezik slovenščina, na območjih italijanske in madžarske narodne skupnosti pa sta poleg slovenščine uradna jezika še italijanščina in madžarščina. V uporabi so seveda tudi drugi jeziki, najbolj jeziki iz območja, od koder prihaja največ priseljencev. Pred naselitvijo Slovanov so bili na ozemlju današnje Slovenije v rabi keltski, romanski in ilirski jeziki. V različnih obdobjih so imele pomembno vlogo nemščina, italijanščina, madžarščina in latinščina. Od leta 1918 se je na večjem delu ozemlja dokončno uveljavila slovenščina (Repolusk, 1998b, str. 158). Z nastankom države SHS je bila slovenščina uvedena v vse javno in državno pravo. Po drugi svetovni vojni se je položaj slovenščine še bolj utrdil, čeprav je vse večjo veljavo dobival srbohrvaški jezik, predvsem v vojski in diplomaciji. Nenazadnje je bil v Sloveniji srbohrvaški jezik do leta 1992 obvezni učni predmet v petem razredu osnovne šole.

Karta 3: Prebivalstvo s slovenskim maternim jezikom, občine, popis 2002

Vir: SURS, 2003

Jezik je pogosto najbolj jasno določal priseljence v lokalnem (slovenskem) govornem okolju in jih pogosto stigmatiziral. Zlasti v času slovenskega osamosvajanja je bil slovenski jezik privzdignjen v vlogo enega glavnih simbolov slovenstva. Večinsko javno mnenje je bilo v obdobju po osamosvojitvi, naj se priseljenci naučijo slovenski jezik, hkrati naj v medsebojni komunikaciji uporabljajo svoj materni jezik ter gojijo svojo kulturo (Dolenc, 2003, str. 116). Na (ne)prilagajanje slovenskemu jeziku priseljencev iz republik bivše Jugoslavije, katerih materni jezik je bila »srbohrvaščina«, je zelo vplivala sorodnost jezikov in dejstvo, da smo živeli v skupni državi, kjer je imela »srbohrvaščina« najpomembnejšo vlogo, čeprav so bili jeziki vseh jugoslovanskih narodov uradno enakopravni.

V popisih prebivalstva od leta 1910 do 2002 se je kategorija jezika pojavljala v štirih oblikah:

- občevalni jezik leta 1910;
- materni jezik leta 1921, 1931, od leta 1953 do leta 2002;
- pogovorni jezik v družini/gospodinjstvu leta 1991 in 2002;
- pogovorni jezik v okolju leta 1991.

Iz podatkov iz leta 1991 in 2002 lahko ugotovimo, da je število oseb s slovenskim maternim jezikom manjše od oseb s pogovornim jezikom v družini/okolju. To je seveda razumljivo, saj se priseljenci (včasih več generacij) opredeljujejo materni jezik glede na jezik svoje matere ali pa okolja, iz katerega prihajajo oziroma izvirajo. Slovenščino kot pogovorni jezik pa uporablja več ljudi predvsem v okolju pa tudi družini (predvsem narodno mešanih), kar kaže tudi na prilagajanje okolju oziroma asimilacijo. Za lažjo primerjavo so hrvaški, srbski, srbsko-hrvaški, hrvaško-srbski, leta 2002 pa še bosanski in bošnjaški jezik ponekod združeni v skupino »srbohrvaščina«.

7.1. MATERNI JEZIK

Popisna kategorija maternega jezika je zgodovinsko precej starejša kakor kategorija narodnega opredeljevanja. V času Avstro-Ogrske so popisi vsebovali vprašanje o maternemu jeziku in ne narodnosti. Isti kriterij je bil ohranjen tudi v prvem jugoslovanskem popisu leta 1921 in drugem leta 1931. Vseskozi so prisotna stališča, da je materni jezik najobjektivnejši kazalec narodnosti in njene razprostranjenosti v družbenem prostoru. Izhajajoč iz mednarodno že splošno uveljavljene definicije maternega jezika kot jezika, ki si ga je človek pridobi v času zgodnjega otroštva v družini oziroma v tistem najožjem družbenem okolju, v katerem odrasča, spada materni jezik gotovo v sam vrh kazalcev človekove narodnostne identitete (Kržišnik Bukić, 1997d str. 130–131). Ne smemo pa pozabiti na dejstvo, da predvsem druge ali tretje generacije že počasi povzemajo jezik okolice, tako da tudi na podlagi maternega jezika ne moremo dobiti zanesljivih podatkov o narodni sestavi nekega območja.

Materni jezik predstavlja prvo pomembno razliko, do katere prihaja pri socializaciji druge generacije priseljencev. Pri tem prihaja do razlik glede tega, ali je zakon staršev narodnostno mešan, in pa od tega, koliko starši vzdržujejo stike z izseljeniško skupnostjo. Ponavadi v narodno mešanih zakonih nastopata dva jezika. Tako govorimo o bilingvizmu. Druga možnost je, da kot materni jezik nastopa materni jezik staršev, ki mu sledi slovenščina. Nosilci le-te so lahko vrstniki kot drugi najpomembnejši agensi socializacije. V narodno mešanih zakonih so redkejši primeri, da je materni jezik otrok slovenščina. Velikokrat v takih primerih otrok sploh ne obvlada jezika priseljeniškega starša. Novi jezik otrokom povzroči težave. Ob učenju slovenščine hitro pozabijo na materni jezik, posebno če so majhni. Spodrivanje maternega jezika s tujim pa ne ostane brez posledic. Jezik ni samo sredstvo sporazumevanja ampak tudi izraz čustvovanja in mišljenja (Guček, 2005, str. 41). Ponavadi otrok obvlada jezik staršev le do vstopa v šolo.

Pri jezikovni sestavi Slovenije je na prvi pogled lažje ugotoviti sliko dejanskega stanja. Predvsem za materni jezik velja, da je praktično nespremenljiv v nasprotju z

narodnostjo in veroizpovedjo. Vendar tudi pri jezikovnem opredeljevanju ne gre brez težav. Če se najprej osredotočimo na materni jezik, težavo predstavljajo spremenjene kategorije maternega jezika s področja bivše Jugoslavije. Težko je določiti narodno pripadnost oseb, ki so se opredelile za srbsko-hrvaški ali pa hrvaško-srbski materni jezik, čeprav sem v primerjavi narodne pripadnosti in maternega jezika ugotovil, da se za ti dve kategoriji opredeljujejo predvsem Bošnjaki, Črnogorci, Muslimani, Srbi in opredeljeni Bosanci. Pri popisu leta 2002 so bili z nastankom novih držav uvedene tudi nove kategorije maternega jezika (bosanski, črnogorski materni jezik), čeprav se na novo vpeljan Črnogorski materni jezik za razliko od bosanskega ni uveljavil med Črnogorci.

7.1.1. POPISI OD LETA 1921 DO 2002

Od obravnavanih kazalcev se najbolj ujemajo podatki o maternem jeziku, saj ta ostane enak, ne glede na to, kam se preselimo in kateri jezik govorimo pozneje. Na dejstvo, da se številke vendarle nekoliko razlikujejo, je vplivalo to, da lahko tisti, ki živijo v dvojezičnih družinah, kot materni jezik navedejo le enega, in ni nujno, da obkraj enakega.

Prvi podatki o maternem jeziku izhajajo iz jugoslovanskega popisa iz leta 1921. Slovenščina je bila materni jezik 92,9 % navzočega prebivalstva. Sledila je nemščina s 3,9 %, madžarščina s 1,4 % ter srbski in hrvaški jezik z 1,1 %.

Pri popisu leta 1931 so bili podatki objavljeni le za nekatere banovine. Delež navzočega prebivalstva s slovenščino kot maternim jezikom se je povečal na 94,2 %, nemški padel na 2,5 %, kategorija »srbohrvaški jezik«, ki je zajemala srbski, hrvaški in makedonski jezik, je predstavljala 2,1 %. Razpolovil se je delež prebivalstva z madžarskim jezikom in predstavljal 0,7 %.

Podatki se nanašajo na ozemlje v času popisa. To pomeni, da so deleži prebivalstva z italijanščino in madžarščino kot maternim jezikom v popisih leta 1921 in 1931 neposredno neprimerljivi s kasnejšimi popisi; tako da so podatki o madžarščini kot maternim jezikom za leto 1921 in 1931 nastali na podlagi ocene (Šircelj, 2003).

Leta 1948 popis ni vseboval vprašanja o maternem jeziku. Z letom 1953 pa se začne obdobje rednega zbiranja podatkov o maternem jeziku. Tega leta je bil s 96,8 % najvišji delež prebivalcev s slovenščino kot maternim jezikom v vsej zgodovini popisov. Sledil je srbski in hrvaški materni jezik, za katerega se je opredelilo 28.699 oseb (2 %), za madžarski jezik 11.444 oseb (0,8 %) in za nemški jezik 2.590 oseb (0,2 %), kar je enajstkrat manj kot pri prejšnjem popisu. Za italijanski materni jezik se je opredelilo 805 oseb, za romski jezik pa 515 oseb. Leta 1961 niso bili objavljeni podatki o maternem jeziku.

Leta 1971 so bili v popis vključeni tudi zdomci. Delež prebivalcev s slovenščino kot maternim jezikom se je zmanjšal na 94,2 % in tako dosegel enak delež kot leta 1931. Sledil je hrvaški jezik, za katerega se je opredelilo 41.014 oseb (2,4 %), za srbski 16.074 oseb (0,9 %) in za madžarski materni jezik 10.562 oseb (0,6 %). Delež neznanih odgovorov in prebivalcev z italijanskim maternim jezikom je bilo po 0,2 % za vsako od opredelitev. Makedonski (1.505 oseb), nemški (1.322 oseb), albanski

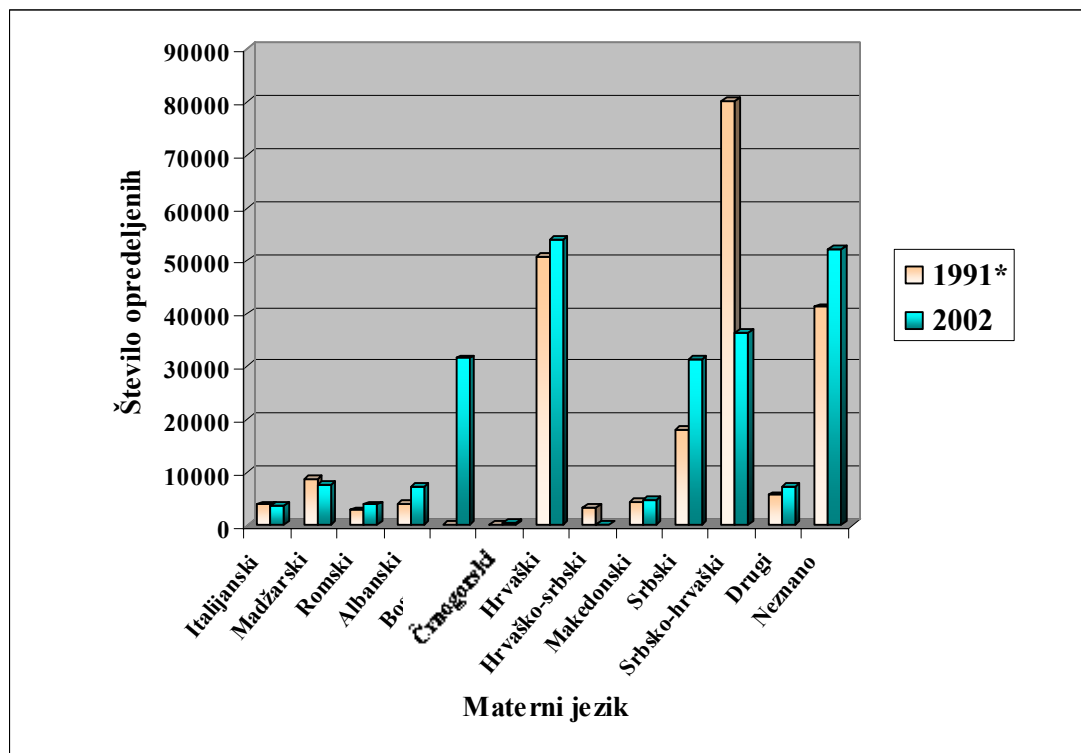
(1.112 oseb), hrvaško-srbski (1.106 oseb) in romski (969 oseb) materni jeziki so predstavljali po 0,1 % za vsako od opredelitev.

Podatki o maternem jeziku iz leta 1981 so preračunani po metodologiji iz leta 2002. Kot posledica močnega priseljevanja v sedemdesetih letih je delež prebivalcev s slovenskim maternim jezikom padel na 91,5 %, močno pa povečal število prebivalcev s srbohrvaškim maternim jezikom, ki jih je bilo 128.449 (7 %), kar je bilo absolutno najvišji delež, gledano na kategorije pri opredelitvi maternega jezika, če ne upoštevamo slovenskega maternega jezika. Kategorija srbohrvaški jezik je leta 1981 zajemala hrvaški, hrvaško-srbski, srbski in srbsko-hrvaški jezik. Število opredelitev za ostale materne jezike je bilo dosti manjše. Za madžarski materni jezik se je opredelilo 9.354 oseb (0,5 %), za makedonski jezik 3.068 oseb (0,2 %) in za italijanski jezik 2.854 oseb. Za albanski (2.058 oseb), romski (1.382 oseb) in nemški jezik (1.023 oseb) se je opredelilo 0,1 % oseb. Neznanih odgovorov je bilo 5.375 (0,3 %).

Leta 1991 je prvič padel delež prebivalstva s slovenskim maternim jezikom pod devetdeset odstotkov in je znašal 88,3 %. V prejšnjem popisu druga najštevilčnejša kategorija maternega jezika, srbohrvaški jezik, je bila razdeljena na več kategorij: hrvaški, hrvaško-srbski, srbski in srbsko-hrvaški jezik. Drugi najvišji delež je predstavljala kategorija srbsko-hrvaški jezik za katerega se je opredelilo 80.325 oseb (4,2 %), sledil je hrvaški jezik z 50.699 osebami (2,7 %) ter srbski jezik z 18.123 osebami (1 %). Naprej so sledili madžarski jezik, za katerega se je opredelilo 8.720 oseb (0,5 %), makedonski (4.525 oseb), albanski (3.903 oseb), italijanski (3.882 oseb) in hrvaško-srbski jezik (3.208 oseb) s po 0,2 %. Število neznanih odgovorov se je povečalo (41.199 odgovorov oziroma 2,2 %). Omenimo še, da je bila uvedena kategorija »prekmurski materni jezik« iz razloga, da se ugotovi razširjenost prekmurščine. Za to možnost se je odločilo 1.159 oseb. V popisni tabeli so bili vključeni pod slovenski materni jezik.

Za popis leta 2002 je značilno, da se je paleta maternih jezikov s področja bivše Jugoslavije še povečala. Uvedeni sta bili namreč novi kategoriji »bosanski materni jezik« in »črnogorski materni jezik«. Pri prvi kategoriji so bili upoštevani odgovori bosanski in/ali bošnjaški materni jezik. Zaradi priseljevanja iz različnih koncev sveta po osamosvojitvi Slovenije so bile uvedene še kategorije: arabski, kitajski in španski materni jezik. Delež oseb s slovenskim maternim jezikom je bil najnižji v zgodovini popisov z 87,8 %, čeprav se je relativno opredelilo največ oseb (1.723.434). Hrvaški materni jezik je izbralo 54.079 oseb (2,8 %), sledil je srbsko-hrvaški jezik, ki ga je izbralo 36.265 oseb (1,9 %), bosanski jezik 31.499 oseb (1,6 %) in srbski jezik 31.329 oseb (1,6 %). Deleži ostalih jezikov so bili nižji. Madžarski materni jezik je izbralo 7.713 oseb (0,4 %), albanski 7.177 oseb (0,4 %), makedonski 4.760 (0,2 %) romski 3.834 oseb (0,2 %), italijanski 3.762 oseb (0,2 %) in nemški materni jezik 1.628 oseb (0,1 %). Ostale opredeljene osebe po posameznem maternem jeziku niso presegle meje tisoč opredelitev. Število neznanih odgovorov je bilo 52.316, kar to kategorijo po številu uvršča na tretje mesto za slovenskim in hrvaškim maternim jezikom.

Grafikon 3: Prebivalstvo Slovenije glede na materni jezik, brez opredeljenih za slovenski jezik kot materni jezik, popis 1991 in 2002

* Podatki so preračunani po metodologiji popisa 2002 tako, da so odšteti t. i. »zdomci«.

Vir: SURS, 2003

Ugotavljanje maternega jezika je sicer razmeroma enostavno, saj gre pri tem za objektivno dejstvo, vendar v našem primeru težavo predstavlja spreminjanje kategorije, ki se nanaša na hrvaški in/ali srbski jezik. Nesoglasja glede enega srbohrvaškega jezika ali dveh ločenih, srbskega in hrvaškega, so imele tudi politične razsežnosti. Od vsakokratnega političnega ozračja je bilo odvisno, kakšna bo klasifikacija jezikov (Šircelj, 2003, str. 87): srbski in hrvaški (leta 1921, 1953, 1961), hrvaški, hrvaško-srbski, srbski, srbsko hrvaški (leta 1971 in 1991), srbohrvaški, kjer so bili vključeni hrvaški, hrvaško-srbski, srbski, srbsko-hrvaški (leta 1981). Pri popisu leta 2002 pa so bile kategorije najbolj razčlenjene: srbski, srbsko-hrvaški, hrvaški, hrvaško-srbski, bosanski, bošnjaški in črnogorski.

7.1.1.1. SPREMINJANJE JEZIKOVNE SESTAVE GLEDE NA MATERNI JEZIK

Pri popisu leta 1921 je med prebivalstvom, katerega materni jezik ni slovenščina, po velikosti izstopal delež prebivalstva z nemščino kot maternim jezikom. Do leta 1931 se je ta delež zmanjšal in postal približno enak deležu prebivalstva s »srbohrvaškim« maternim jezikom, delež katerega se je stalno povečeval.

Delež prebivalstva z italijanskim maternim jezikom stalno niha. V prvih popisih do leta 1953 je delež nizek zaradi Primorske pod Italijo. V letih od 1971 do 2002 se je število opredeljenih za italijanski materni jezik gibalo med 2.854 oseb leta 1981 do 3.882 oseb leta 1991. Delež prebivalstva z madžarskim kot maternim jezikom po

drugi svetovni vojni stalno pada, od 11.444 oseb leta 1953, do 7.713 oseb leta 2002. Prebivalstvo z romščino kot maternim jezikom stalno narašča, od 515 oseb leta 1931 do 3.834 leta 2002.

Pri jezikih s področja bivše Jugoslavije, ki jih lahko s skupno besedo imenujemo »srbohrvaščina«, sem imel težave pri analiziranju podatkov. Gre za pomembno skupino, saj so za slovenščino najštevilčnejša skupina. Ob popisu leta 1921 je bila na voljo le kategorija »srbski in hrvaški materni jezik«. V to kategorijo je spadalo 11.898 oseb. Pri naslednjem popisu leta 1931 so bili uvrščeni v kategorijo »srbohrvaški materni jezik«. V to kategorijo je spadalo 24.166 oseb.

Ob popisu leta 1953 se je ponovno pojavila kategorija »srbski in hrvaški materni jezik«, dodana pa je bila še kategorija »makedonski materni jezik«. V prvo kategorijo je bilo uvrščenih 28.699 oseb, v drugo pa 577 oseb, skupaj torej 29.276 oseb.

Leta 1971 je bilo na voljo že pet kategorij za materne jezike s področja bivše Jugoslavije. Največ se jih je opredelilo za hrvaški materni jezik (41.014 oseb), sledi srbsko-hrvaški materni jezik (16.607 oseb), srbski materni jezik (16.074 oseb), makedonski materni jezik (1.505) in hrvaško-srbski materni jezik (1.106 oseb). Skupaj torej 76.306 oseb z maternim jezikom s področja bivše Jugoslavije.

Leta 1981 sta bili ponovno na voljo le dve kategoriji. Prva kategorija »srbohrvaški materni jezik« (128.449 oseb) je zajemala vse jezike, ki so bili na voljo v prejšnjem popisu, razen kategorije »makedonski jezik« (3.068 oseb), ki je ostala samostojna kategorija. Skupaj je bilo 131.517 oseb z maternim jezikom s področja bivše Jugoslavije.

Razpad Jugoslavije in spremenjen politični položaj se zdita poglobljena razloga, da so statistike o jeziku drugačne kakor pred dobrim desetletjem. Manj popisanih je izjavilo, da govorijo srbsko-hrvaški ali hrvaško-srbski jezik, več pa jih uporablja srbski, hrvaški, črnogorski ali bosanski (slednjih dveh pri popisu 1991 sploh ni navedenih).

Pri popisu leta 1991 in 2002 so bile kategorije maternih jezikov iz področja bivše Jugoslavije identične kategorijam iz leta 1971 (hrvaški, hrvaško-srbski, makedonski, srbski in srbsko-hrvaški), razlika je le dodana kategorija »bosanski materni jezik« leta 2002. Tako je bila šele ob popisu leta 2002 možna opredelitev vseh narodnosti iz bivše Jugoslavije po svojem maternem jeziku. Leta 2002 se je v primerjavi s podatki popisa leta 1991 povečal delež tistih, katerih materni jezik je slovenski, in sicer za 5 %, da je slovenščino kot materni jezik izbralo 3.149 oseb več kot ob popisu 1991.

Od ostalih jezikov je bilo največ opredelitev leta 2002 za hrvaški materni jezik, 54.079 oseb, kar je 3.380 oseb več kot leta 1991. Sledil je srbsko-hrvaški materni jezik s 36.265 osebami, ki pa se je glede na leto 1991 zmanjšal za kar 44.060 oseb. Ta pojav je razumljiv, kajti veliko oseb se je z nastankom novih držav na območjih bivše Jugoslavije opredelilo za svoj »nacionalni« jezik. Najvišji delež iz te kategorije pa se jih je leta 2002 gotovo opredelilo za novo nastalo kategorijo »bosanski materni jezik«, ki je postala tretja najštevilčnejša kategorija s 31.499 osebami. Naslednja kategorija, »srbski materni jezik«, se je leta 2002 s 31.329 osebami povečala za 13.206 oseb glede na leto 1991. Ostali dve kategoriji »makedonski materni jezik« in »hrvaško-

srbski« jezik sta bili s 4.760 in 126 osebami manj številčni. Glede na leto 1991 se je število prvih rahlo povečal, slednjih pa močno zmanjšal (za 2.902 oseb). Skupaj je bilo leta 1991 156.880 oseb, leta 2002 pa 158.058 oseb z maternim jezikom s področja bivše Jugoslavije. Upoštevan ni delež Albancev s Kosova, katerih materni jezik je albanski jezik.

Tabela 31: Prebivalstvo po maternem jeziku, popis 1991 in 2002

Materni jezik	Število		Strukturni deleži (%)	
	1991*	2002	1991*	2002
SKUPAJ	1913355	1964036	100	100
Slovenski	1690388	1723434	88,3	87,7
Italijanski	3882	3762	0,2	0,2
Madžarski	8720	7713	0,5	0,4
Romski	2752	3834	0,1	0,2
Albanski	3903	7177	0,2	0,4
Angleški	75	345	0,0	0,0
Arabski	...	130	...	0,0
Bolgarski	131	159	0,0	0,0
Bosanski	...	31499	...	1,6
Češki	445	421	0,0	0,0
Črnogorski	...	462	...	0,0
Danski	4	20	0,0	0,0
Francoski	73	206	0,0	0,0
Grški	29	40	0,0	0,0
Hrvaški	50699	54079	2,6	2,8
Hrvaško-srbski	3208	126	0,2	0,0
Kitajski	...	216	...	0,0
Makedonski	4525	4760	0,2	0,2
Nemški	1093	1628	0,1	0,1
Nizozemski	27	74	0,0	0,0
Poljski	309	267	0,0	0,0
Romunski	295	251	0,0	0,0
Rusinski	49	42	0,0	0,0
Ruski	229	766	0,0	0,0
Slovaški	163	294	0,0	0,0
Srbski	18123	31329	0,9	1,6
Srbsko-hrvaški	80325	36265	4,2	1,8
Španski	...	129	...	0,0
Švedski	51	34	0,0	0,0
Turški	172	226	0,0	0,0
Ukrajinski	171	399	0,0	0,0
Vlaški	55	45	0,0	0,0
Drugi	2260	1588	0,1	0,1
Neznano	41199	52316	2,2	2,7

*Podatki so preračunani po metodologiji popisa 2002 tako, da so odšteti t.i.»zdomci«

Vir: SURS, 2003

V obdobju od leta 1991 do 2002 se je povečal delež oseb z albanskim maternim jezikom za slabe 3 % in makedonskim maternim jezikom za 1 %. Na račun novo vpeljanih kategorij maternega jezika (bosanski, črnogorski) je upadel delež oseb s srbsko-hrvaškim in hrvaškim maternim jezikom.

V zadnjih popisih je moč zaznati tudi naraščanje števila in deleža oseb z angleščino, bolgarščino, francoščino, ruščino, slovaščino, turščino in ukrajinščino kot maternim jezikom. Kot je bilo že omenjeno, so bili ob popisu leta 2002 dodani še arabski, kitajski in španski materni jezik. To vse kaže na mešanje družbenih in gospodarskih tokov na ravni celotnega sveta. V naslednjih popisih lahko pričakujemo še večji delež pripadnikov z »drugimi« maternimi jeziki.

Narašča tudi število oseb, katerih materni jezik ni znan, vendar je njihov delež v primerjavi z deležem oseb z neznano narodno pripadnostjo ali veroizpovedjo zelo nizek. Gotovo na to vpliva obveznost odgovarjanja pa tudi enostavnost definicije. Kljub temu znaša delež neznanih odgovorov 2,7 %.

7.1.1.2. SPOL IN STAROST

Posamezne jezikovne skupine v Sloveniji se ločijo tudi glede na sestavo po spolu in starosti (priloga 14). Po sestavi glede na spol lahko ločimo dve skupini. V skupino, kjer številčno prevladujejo ženske, sodi slovenščina, italijanščina, madžarščina, nemščina in romščina kot materni jezik. V skupino, kjer številčno prevladujejo moški, pa spadajo vsi ostali. Prvo skupino predstavlja prebivalstvo, ki je že dalj časa prisotno na ozemlju Slovenije. Številčna prevlada žensk je predvsem posledica razlike v umrljivosti med ženskami in moškimi. V drugi skupini pa so priseljenci. Večinoma so se selili moški, največja razlika med moškimi in ženskami je pri osebah, katerih materni jezik je albanščina, saj je med njimi dvakrat več moških kot žensk. Med priseljenim prebivalstvom je najmanjša razlika pri prebivalstvu s »srbohrvaškim« maternim jezikom, predvsem kot posledica večjega števila žensk z hrvaščino kot maternim jezikom. Moški številčno prevladujejo tudi pri tistih, katerih odgovor je ostal neznan, zato lahko sklepamo, da med njimi prevladujejo priseljenci.

Pogostost oseb s slovenščino kot maternim jezikom je največja med mladimi in starimi, najmanjša pa v srednjih letih (leta 2002 med 40 in 50 let), kjer je večji delež maternih jezikov priseljencev predvsem iz območja bivše Jugoslavije. Pogostost oseb z italijanskim, madžarskim in nemškim jezikom kot maternim jezikom s starostjo narašča, pogostost oseb z romskim jezikom kot maternim jezikom pa se s starostjo zmanjšuje. Podobno velja tudi za osebe z albanščino kot maternim jezikom. Razlog je verjetno v nadpovprečni rodnosti obeh skupin.

7.1.2. JEZIKOVNA SESTAVA PREBIVALSTVA GLEDE NA MATERNI JEZIK PO STATISTIČNIH REGIJAH

Pri prostorski razporeditvi govorcev različnega maternega jezika sem si pomagal s podatki zadnjega popisa iz leta 2002 (priloga 15). Slovenščina je bila materni jezik 1.723.434 oziroma 87,7 % prebivalcev Slovenije. Najvišji delež prebivalcev s slovenskim maternim jezikom je bil v Koroški statistični regiji (94 %), sledijo Goriška (92 %) in Spodnjeposavska statistična regija (91 %). Najnižji delež

prebivalcev Slovenije s slovenskim maternim jezikom je bil v Obalno-kraški statistični regiji (75 %), sledijo Osrednjeslovenska (84 %), Gorenjska (86 %) in Notranjsko-kraška statistična regija (88 %). Ti deleži sovpadajo s prostorsko razporeditvijo pripadnikov različnih narodnosti po statističnih regijah (priloga 16, 19).

Najvišji delež oseb, ki je izbralo italijanščino kot materni jezik je daleč največ v Obalno-kraški regiji, skoraj 3 % (2.913) vseh oseb v tej regiji. Delež opredeljenih z madžarščino kot maternim jezikom je pričakovano največji v Pomurski statistični regiji, v kateri se je dobrih 5 % (6.640) oseb opredelilo za ta materni jezik. Tudi delež romskega jezika kot maternega jezika znotraj regij je pričakovano porazdeljen. Najvišji delež oseb z romskim maternim jezikom, nad 1 % vseh maternih jezikov je znotraj regije Jugovzhodna Slovenija (1.485 oseb) in Pomurska statistična regija (1.227 oseb).

Kot je bilo že omenjeno, so Albanci zelo enakomerno porazdeljeni po vsej Sloveniji. Enako velja za razporeditev oseb z albanskim maternim jezikom znotraj posameznih regij. Najvišji delež oseb z albanskim maternim jezikom je znotraj Obalno-kraške regije (0,5 %), sledi Notranjsko-kraška (0,5 %), Spodnjeposavska (0,4 %) in Podravska statistična regija (0,4 %) (priloga 16, 19).

Delež bosanskega maternega jezika je največji znotraj Zasavske statistične regije (4 %), sledijo Gorenjska (3 %), Obalno-kraška (3 %) in Osrednjeslovenska statistična regija (2 %). Tudi tu gre za pričakovano razporeditev oseb z bosanskim maternim jezikom, glede na priselitve iz BIH, ki so bile obravnavane v enem izmed poglavij.

Delež oseb s hrvaščino kot maternim jezikom je daleč največ znotraj Obalno-kraške statistične regije, skoraj 7 %, sledi Jugovzhodna Slovenija (4 %), Spodnjeposavska (3 %), Notranjsko-kraška (3 %) in Osrednjeslovenska statistična regija (3 %). Kot lahko opazimo, gre za obmejne regije s Hrvaško, tako da so ti deleži povsem pričakovani.

Makedonski materni jezik je dosti manj razširjen po Sloveniji kot na primer predhodna dva jezika. Najvišji delež je znotraj Gorenjske in Obalno-kraške statistične regije, vendar ne presega pol odstotka.

Za osebe s srbskim maternim jezikom je značilno, da so močno skoncentrirane v Osrednjeslovenski statistični regiji, znotraj katere predstavlja srbsščina kot materni jezik 3 %. Sledijo Obalno-kraška, Gorenjska in Notranjsko-kraška statistična regija z okoli 2 %. Najvišji delež oseb s srbsko-hrvaškim maternim jezikom je znotraj Zasavske regije (4 %), s 3 % deležem sledijo Obalno-kraška, Osrednjeslovenska, Notranjsko-kraška in Gorenjska statistična regija.

Daleč najbolj jezikovno heterogena statistična regija je Obalno-kraška regija, saj so znotraj te regije najvišji deleži vseh maternih jezikov z izjemo slovenskega, madžarskega, romskega in nemškega maternega jezika. Znotraj te regije so tudi najvišji deleži »neznanih« in »drugih« maternih jezikov s 4 % oziroma 1 % deležem (priloga 16, 19).

Če si pogledamo še absolutno število posameznega maternega jezika po statističnih regijah (priloga 17), je največ opredelitev za posamezni materni jezik po pričakovanju

v največji in najštevilčnejši Osrednjeslovenski statistični regiji. Vsi materni jeziki, z izjemo italijanščine, madžarščine in romščine, imajo največje zastopstvo v tej regiji. Najvišji delež med njimi ima srbski materni jezik s kar 43 %, sledijo srbsko-hrvaški (39 %), bosanski (38 %) in makedonski materni jezik (34 %). Po pričakovanju so v Osrednjeslovenski statistični regiji največji tudi deleži »drugih« (33 %) in »neznanih« maternih jezikov (30 %). Delež hrvaškega maternega jezika znotraj te regije je nekoliko manjši, kar govori o njihovi razpršenosti predvsem po območju južne Slovenije.

7.2. POGOVORNI JEZIK V DRUŽINI/GOSPODINJSTVU

Jezik, ki ga oseba govori od rojstva in z njim najlažje izraža, je materni jezik. Zato ta jezik uporabljamo v vsakdanjem življenju, če je to le mogoče. Od tega odstopamo le, če je to potrebno oziroma če pripomore k lažjemu sporazumevanju. Najpogostejši razlog za zamenjavo pogovornega jezika v družini/gospodinjstvu je prihod novega člana v družino, ki govori drugačen jezik, ali pa selitev v drugačno jezikovno okolje. Otroci, rojeni dvojezičnim staršem, so pogosto dvojezični že od rojstva. Imajo dva materna jezika. Koliko je takih v Sloveniji, ne vemo, ker je bilo možno v popisu podati samo en odgovor na vprašanje o maternem jeziku. Dva odgovora sta bila mogoča le na vprašanje o pogovornem jeziku v družini/gospodinjstvu (Šircelj, 2003, str. 103). Zato si bomo v nadaljevanju pogledali predvsem dvojezičnost oseb, ki uporabljajo pri sporazumevanju dva različna jezika. Vprašanje o pogovornem jeziku v družini/gospodinjstvu je bilo zastavljeno le v popisu leta 1991 in 2002 (priloga 18).

S pomočjo podatkov o pogovornem jeziku v gospodinjstvu/družini lahko ugotovimo število narodno mešanih družin v Sloveniji. Osebe si lahko izberejo en pogovorni jezik ali pa kombinacijo dveh jezikov. Leta 2002 je kombinacijo dveh jezikov izbralo 88.230 oseb, iz česar lahko sklepamo, da je prav toliko oseb živelo v narodno mešanih družinah.

7.2.1. SPREMEMBE MED POPISOMA 1991 IN 2002

Leta 1991 se je 95 % prebivalstva Slovenije v družinskem krogu pogovarjalo v samo enem jeziku, do leta 2002 pa se je delež zmanjšal na 92,6 %. Ostali so se sporazumevali v »srbohrvaščini« (52.904 oseb, 2,9 %) ali v kombinaciji slovenščine in »srbohrvaščine« (28.891 oseb, 1,5 %) ali so uporabljali druge jezike oziroma kombinacije drugih jezikov (31.937 oseb, 1,7 %) ali pa odgovor ni bil znan (48.459 oseb, 2,5 %). Do leta 2002 se delež tistih, ki so se sporazumevali samo v slovenščini, skoraj ni spremenil, zelo pa se je zmanjšal delež tistih, ki so se sporazumevali samo v »srbohrvaščini«, in povečal delež tistih, ki so doma uporabljali kombinacijo slovenščine in »srbohrvaščine«. Zelo se je povečalo tudi število tistih, ki uporabljajo kombinacijo slovenščine in madžarščine. Najmanj sprememb v pogostosti uporabe so med leti 1991 in 2002 doživeli italijanski, romski in albanski jezik, med kombinacijami dveh jezikov pa kombinacija slovenskega in italijanskega jezika. Lahko sklepamo, da je v dvojezičnost prešlo predvsem priseljeno prebivalstvo, predvsem iz območja bivše Jugoslavije. Najpogostejše asimilacije so v mešanih družinah, saj se nekateri želijo znebiti imigrantskega statusa in biti sprejeti v okolje.

V skoraj dveh tretjinah priseljskih gospodinjstev se za medsebojno komuniciranje uporablja tudi jezik, ki ni slovenski. Najpogosteje svoj materni jezik uporabljajo priseljenci prve generacije, medtem ko se otroci med seboj pogovarjajo v slovenščini, s starši pa komunicirajo v obeh jezikih. Dvojezičnost je običajen način komuniciranja, tako da večina otrok to obvlada. Drugače pa je v narodnostno mešanih družinah, kjer je eden od staršev slovenske narodnosti, in družinah druge generacije priseljencev. V takih družinah se večinoma pogovarjajo v slovenskem jeziku. Podobno velja za družine, kjer so priseljenci v Sloveniji obiskovali osnovno šolo.

7.2.1.1. PRIMERJAVA POGOVORNEGA JEZIKA V DRUŽINI/GOSPODINJSTVU Z MATERNIM JEZIKOM

Pogovorni jezik v družini/gospodinjstvu je za večino prebivalstva enak maternemu jeziku, to velja predvsem za tiste, katerih materni jezik je slovenščina. Skoraj 99 % jih uporablja samo slovenščino, torej materinščino.

Delež oseb, katerih je pogovorni jezik v družini/gospodinjstvu enak maternemu jeziku in ni materni jezik slovenščina se je pri vseh skupinah leta 2002 zmanjšal glede na leto 1991, razen pri nemščini se je delež rahlo povečal. Posledično se je večinoma povečal delež tistih, katerih pogovorni jezik v družini/gospodinjstvu je slovenski jezik. Od tega odstopajo le osebe, katerih materni jezik je albansščina, makedonščina in nemščina. Najvišji delež oseb, katerih pogovorna jezika v družini sta materni jezik in slovenski jezik leta 2002, je pri osebah, katerih materinščina je bosanski jezik (50,2 %), sledijo osebe z albanskim (44 %), srbskim (43 %), srbsko-hrvaškim in hrvaško-srbskim (37,7 %), italijanskim (35,1 %) in madžarskim (32 %) maternim jezikom. Deleži ostalih kombinaciji dveh jezikov so nižji (pod 30 %). Zanimiva je velika razlika med maternim jezikom in pogovornim jezikom v družini pri prekmurščini leta 1991. Kot materni jezik je prekmurščino izbralo 1.159 oseb, kot pogovorni jezik v družini/gospodinjstvu pa kar 25.597 oseb. Tako veliko razliko si lahko razložimo s tem, da so pogovorni jezik nekateri razumeli kot nasprotje knjižnega jezika.

7.3. POGOVORNI JEZIK V OKOLJU

V popisu je bilo vprašanje o pogovornem jeziku v okolju prvič in zadnjič postavljeno leta 1991. Pogovorni jezik v okolju je tisti, ki ga uporabljamo pri sporazumevanju izven družinskega okolja (na delovnem mestu, trgovini in ostalih javnih prostorih). Slovenščino kot pogovorni jezik v okolju je uporabljalo 1.806.110 oseb (94 %). Sledila je kombinacija slovenskega in »srbohrvaškega« jezika, ki ga je v okolju uporabljalo 21.692 oseb (1 %) ter drugi jeziki (jeziki razen slovenščine, italijanščine, madžarščine, »srbohrvaščine) in kombinacije med njimi s 16.947 osebami (1 %). Na četrtem mestu je najbolj uporabljen samostojen jezik, ki ni slovenščina, to je »srbohrvaščina«, ki jo je v okolju uporabljalo 16.361 oseb (1 %). Kombinacijo slovenskega in italijanskega jezika v okolju je uporabljalo 6.145 oseb (0,3 %), slovenskega in madžarskega pa 2.931 oseb (0,2 %).

7.4. JEZIK IN PRISELJENCI IZ REPUBLIK BIVŠE JUGOSLAVIJE

Pri odgovoru na vprašanje o jezikih so imele osebe iz področja bivše Jugoslavije težave že pri poimenovanju svojega lastnega jezika, ki ga uporabljajo. Z nastankom novih držav so se tudi jeziki teh držav oziroma narodov na nek način osamosvojili. Če je sorazmerno enostavno ločevati hrvaški in srbski jezik (če ne zaradi drugega, tudi zaradi različne pisave) se na primer bosanski in črnogorski jezik šele uveljavljata. Najbolj jezikovno heterogeno so svoj materni jezik opredeljevali Bošnjaki.

Iz ankete o uporabi in znanju jezika, ki jo je opravil Danilo Dolenc (Dolenc, 2003), izvemo, da večina priseljencev s področja bivše Jugoslavije v javnosti uporablja slovenski jezik. Izjeme so le begunci, priseljenci, ki so kratek čas v Sloveniji, in nekatere starejše priseljenke, ki že več let živijo v Sloveniji, a so izolirane v krogu svoje družine in nimajo stikov s slovenskim okoljem. Rezultati ankete so tudi pokazali, da izobrazba priseljencev ne vpliva na znanje slovenskega jezika, pač pa okolje, v katerem živijo. Na (urbanih) območjih, kjer je večji delež priseljencev iz bivše Jugoslavije, je uporaba in znanje slovenskega jezika manjša, na ostalih območjih, predvsem na podeželju pa je znanje slovenščine med priseljenci mnogo boljše.

Če bi bile poleg hrvaščine na voljo še bosanščina, srbščina in makedonščina, bi bilo v večji meri poskrbljeno za integracijo otrok, saj potrebujejo možnosti za učenje svojega drugega maternega jezika. Veljalo bi tudi razmisliti o uvedbi poučevanja omenjenih jezikov etničnih skupnosti bivše Jugoslavije kot izbirnega predmeta tudi v srednji šoli, podobno kot je zdaj zgolj hrvaščina izbirni predmet v osnovni šoli. Na ta način ne bi bilo poskrbljeno le za prisilno pregnane, temveč tudi za generacije, ki so se priselile v Slovenijo že pred vojnami na področju bivše Jugoslavije, pa tudi za tiste, ki so se rodili v Sloveniji, a njihovi starši izvirajo iz bivših jugoslovanskih republik. Mnogi izmed njih bi se v šolah poleg slovenščine namreč radi učili svoj prvi oz. drugi materni jezik (Vrečer, 2004, str. 257).

Dopolnilno učenje maternega jezika priseljencev iz območja bivše Jugoslavije poteka v večjih mestih po Sloveniji. V šolskem letu 2003/2004 se je 52 učencev v Ljubljani, Kranju, Novi Gorici in na Jesenicah učilo makedonski jezik, 16 učencev v Mariboru srbski jezik in 35 učencev v Ljubljani, Mariboru, Novem mestu in Radovljici hrvaški jezik.

7.5. JEZIK NA NARODNOSTNO MEŠANEM OBMOČJU

Na narodnostno mešanem območju okoli Lendave in na vzhodnem Goričkem ter v Koprskem primorju je uzakonjena dvojezična javna raba.

7.5.1. ITALIJANSKA NARODNA MANJŠINA

O monolingualnih osebah italijanske narodnosti na narodnostno mešanem območju praktično ne moremo govoriti. Določeno poznavanje slovenskega jezika (vsaj pasivno) lahko ugotovimo skoraj za vse pripadnike italijanske manjšine v Sloveniji. Izjema bi bili lahko le zelo stari pripadniki manjšine. Prebivalstvo italijanske narodnosti torej lahko označimo kot dvojezično. Vendar znanje slovenskega jezika s starostjo pada. Po drugi strani pa znanje italijanščine pri prebivalstvu slovenske narodnosti na narodnostno mešanem območju s starostjo narašča. Vzrok je v tem, da je bilo to območje še pred drugo svetovno vojno pod Italijo. Kot drugi jezik govori ali vsaj razume večina slovenskega prebivalstva na tem območju. Mlajša generacija Slovencev postaja dvojezična zaradi šole, kjer je italijanski jezik obvezen učni predmet (v italijanskih šolah je obvezna učni predmet slovenščina). Izjema so priseljenci iz drugih delov Slovenije in drugih republik bivše Jugoslavije (Nečak Lük et. al, 1983 str. 11), saj kot vemo, je to območje zelo privlačno za priseljence.

Na podlagi statističnih rezultatov empiričnega raziskovanja Sonje Novak Lukanovič (Novak-Lukanovič, 2003) o jezikovnem prilagajanju na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji, ugotovimo, da pri govorcih potekajo procesi jezikovnega premika tako v smeri primika (kovergence) kot tudi odmika (divergence) od jezika sogovorcev. Pripadnik manjšine v javnosti daje prednost jeziku večine. Pripadniki večine pa se mnogokrat jezikovno ne uporabljajo jezik manjšine, ampak ohranijo slovenski jezik. Ta podatek je posledica neznanja drugega jezika ali pa nesprijemanja druge skupine v dvojezičnem okolju, ki ga prav tako ne sprejemajo.

Na podlagi podatkov drugega empiričnega raziskovanja (Novak-Lukanovič, 2002), ki se nanašajo na jezik v povezavi z ekonomijo, so nam nakazali, da je raba dveh jezikov na delovnem mestu bolj prisotna pri pripadnikih manjšine in da Slovenci največkrat na delovnem mestu uporabljajo samo slovenski jezik. Statistično je jezik manjšine na delovnem mestu med Slovenci bolj prisoten v Lendavi kot pa v Koprskem primorju.

V šolskem letu 2003/2004 je tri vrtce z italijanskim učnim jezikom na narodnostno mešanem območju obalnih občin obiskovalo skupaj 264 otrok. Tri osnovne šole s podružnicami z italijanskim učnim jezikom je v šolskem letu 2004/2005 skupaj obiskovalo 385 učencev. Tri srednje šole z italijanskim učnim jezikom je v šolskem letu 2004/2005 skupaj obiskovalo 291 dijakov.

Italijanski jezik in književnost se lahko študira na Univerzi v Ljubljani (Filozofska fakulteta), nedavno pa je bila ustanovljena tudi Univerza na Primorskem s sedežem v Kopru. Pripadniki italijanske narodnosti lahko študirajo tudi na univerzah v Italiji (predvsem, ko se želijo izobraževati v italijanskem jeziku na ostalih nelingvističnih področjih) in na Hrvaškem (Reka, Pulj) ([URL: http://www.uvi.si](http://www.uvi.si)).

7.5.2. MADŽARSKA NARODNA MANJŠINA

Podobno kot v Koprskem primorju je tudi na narodnostno mešanem območju slovenske in madžarske narodne skupnosti v Prekmurju dvojezičnost obvezna sestavina vseh postopkov v upravi, šolstvu, sodstvu in v drugih javnih ustanovah (Gosar, 1993, str. 36). Govor Madžarov v Prekmurju predstavlja pokrajinsko zvrst

madžarskega jezika, ki izkazuje vrsto funkcijskih, socialnih in generacijskih podzvrsti.

Za razliko od italijanske narodne skupnosti, ki ima šole v italijanskem učnem jeziku, je na narodnostno mešanih območjih, kjer živi madžarska narodna skupnost, z zakonom določeno dvojezično šolstvo (izobraževanje poteka za vse prebivalce na tem območju v obeh jezikih, slovenskem in madžarskem). Po podatkih za šolsko leto 2003/2004 je dvojezične vrtce na narodnostno mešanem območju v Pomurju obiskovalo 249 otrok. Dvojezične osnovne šole s podružnicami je v šolskem letu 2004/2005 obiskovalo 942 učencev. Dvojezično srednjo šolo Lendava je v šolskem letu 2004/2005 obiskovalo 280 dijakov.

Možnost nadaljevanja študija madžarskega jezika za pripadnike madžarske narodnosti je na Univerzi v Mariboru (katedra za madžarski jezik) in na Univerzi v Ljubljani (lektorat madžarskega jezika) ter na podlagi bilateralnega sporazuma iz leta 1993 med Slovenijo in Madžarsko tudi na univerzah na Madžarskem (URL: <http://www.uvi.si>).

8. SPREMINJANJE NARODNE, VERSKE IN JEZIKOVNE OPREDELITVE PRI POPISU LETA 1991 IN 2002

Kot je bilo že omenjeno, je opredeljevanje o narodni, verski in jezikovni pripadnosti odvisno od subjektivnih odločitev, ki niso vedno v skladu z dejanskim prepričanjem oziroma zaznavanjem neke pripadnosti. Spreminjanje opredelitev je postal odločujoč dejavnik v času po osamosvojitvi. Obdobje od leta 1991 do 2002 sicer ni dolga doba, vendar je v tem času na ozemlju Slovenije prišlo do ogromnih sprememb, ki so močno vplivale na narodno, versko in jezikovno sestavo in opredeljevanje. Za isti materni in pogovorni jezik se je odločilo 90 %, za isto narodno pripadnost 86 %, za isto veroizpoved pa presenetljivo le 60 % prebivalstva.

Tabela 32: Prebivalstvo Slovenije, ki je/ni spremenilo prvotno/-e izjav/-e o narodni pripadnosti, veroizpovedi in/ali jezikih, popisani leta 1991 in 2002

	Narodna pripadnost	Veroizpoved	Materni jezik	Pogovorni jezik v družini/gosp.
Skupaj	1.652.109	1.652.109	1.652.109	1.652.109
Spremenilo prvotno opredelitev	102.603	336.029	101.026	90.838
Ni spremenilo prvotne opredelitve	1.422.611	982.338	1.486.778	1.422.611
Neznano	126.895	333.742	64.305	69.424
Delež (%)				
Skupaj	100	100	100	100
Spremenilo prvotno opredelitev	6,2	20,3	6,1	5,5
Ni spremenilo prvotne opredelitve	86,1	59,5	90,0	90,3
Neznano	7,7	20,2	3,9	4,2

Vir: Šircelj, 2003

V Sloveniji je 31. marca 2002 živel 1.964.036 ljudi ali 2,6 % več kakor ob popisu leta 1991, čeprav je bil v tem obdobju naravni prirastek negativen. Umrlo je približno 3.500 ljudi več, kakor se jih je rodilo. V statističnem uradu navajajo dva razloga za povečanje prebivalstva: priseljevanje iz tujine in legalizacija bivanja tistih državljanov bivše Jugoslavije, ki ob prejšnjem popisu niso imeli administrativno urejenega bivališča, čeprav so že živeli tukaj. V statističnem uradu so poleg tega, da so zbrali številke, naredili tudi nekaj primerjav, denimo, kako se je verska, jezikovna in

narodna sestava prebivalstva spremenila med obema popisoma oziroma kako pogosto se ljudje odločajo za drugo narodno pripadnost, veroizpoved, materni in pogovorni jezik. Šircljeva pravi, da se je spremembe v narodni in jezikovni sestavi ponavadi pripisovalo selitvam, toda ljudje si, zlasti pri vprašanju narodne pripadnosti, premislijo. Posebno priseljenci, potem ko dolgo živijo v novem okolju, ali njihovi otroci (t. i. druga generacija), ki že od rojstva bivajo tukaj in se počutijo bolj Slovence kakor kaj drugega. To je potrdila analiza, v katero so bili vključeni posamezniki, ki so odgovarjali na ista vprašanja leta 1991 in 2002. V obeh popisih je na vprašanja odgovarjalo 1.652.109 ljudi in 28 % med njimi je drugače odgovorilo pri vsaj enem od naštetih štirih vprašanj.

8.1. NARODNA PRIPADNOST

Odločitev za določeno narodno pripadnost je izrazito subjektivna. Spreminjanje izjave o narodni pripadnosti lahko pričakujemo predvsem pri priseljenicah, ki že dalj časa živijo v novem okolju, pri njihovih otrocih in pri otrocih, katerih sta starša različnih narodnosti.

Sestava prebivalstva po narodni pripadnosti je bila leta 2002 precej različna kot leta 1991. Dobrih 83 % vprašanih se je izreklo za Slovence, nekaj manj kot dva odstotka za Srbe, 1,8 % za Hrvate, 1 % za Bošnjake (pri prejšnjem štetju se še ni bilo mogoče opredeliti za to narodnost) in pol odstotka za Muslimane (v smislu etnične in ne verske pripadnosti). Muslimanov in Bošnjakov skupaj je danes več kot pred desetletjem Muslimanov, prav tako se je povečalo število Albancev in Romov, medtem ko je manj Slovencev, Hrvatov, Srbov, Madžarov. Najbolj se je povečala skupina neopredeljenih – leta 1991 jih je bilo dobra dva odstotka, leta 2002 je bila desetina bodisi z neznano narodnostjo bodisi ni želela odgovoriti na vprašanje. Predvsem priseljenci druge generacije iz narodno mešanih zakonov se niso hoteli opredeljevati. (Podrobnejša predstavitev spreminjanja izjav o narodni pripadnosti je bila predstavljena na koncu podpoglavja 5.1., z naslovom: Značilnosti narodne sestave Slovenije.)

8.2. VEROIZPOVED

Največje spremembe med leti 1991 in 2002 so bile pri vprašanju o veroizpovedi. Če primerjamo popisa iz leta 1991 in leta 2002, so ljudje najpogosteje različno odgovorili na vprašanje o veroizpovedi. Kar 15 % jih leta 2002 ni želelo odgovoriti, za 7 % pa so popisovalci zapisali, da je vera neznan. Leta 1991 je bil delež neznanih veliko večji (okoli 14 %), a po drugi strani jih ni hotelo odgovoriti le 4 %.

Število tistih, ki so se leta 1991 opredelili za eno od veroizpovedi z največ pripadniki (katoliška, pravoslavna, islamska), se je do leta 2002 zmanjšalo za 25 do 30 %. Tisti, ki se niso znova opredelili za eno od omenjenih veroizpovedi, niso želeli odgovoriti ali pa je njihov odgovor ostal neznan, manjši del teh oseb pa je izjavil, da je vernik, ki ne pripada nobeni veroizpovedi ali pa da je ateist. Najmanj tovrstnih prehodov je bilo zabeleženih med tistimi, ki so se leta 1991 opredelili za evangeličansko veroizpoved.

Poleg tega, da je del prvotno versko opredeljenih prešel med tiste, ki niso želeli odgovoriti, v skupino »neznano« ali med ateiste, je v teh skupinah ostala tudi večina tistih, ki so se tako opredelili že leta 1991. Le manjši del se je odločil za neko veroizpoved, večinoma katoliško. Pogostost vztrajanja pri prvotni opredelitvi o veroizpovedi je približno enaka za vse, ne glede na to, ali so rojeni v Sloveniji ali v tujini. Pogostost spreminjanja neznane opredelitve je zelo podobna in približno enaka v vseh starostih, ne glede na to, ali gre za rojene v Sloveniji ali za rojene v tujini.

V enajstih letih se je število moških in žensk, ki se opredeljujejo kot katoliki, zmanjšalo z 71,6 % na 57,8 %. Razen v občinah severovzhodne Slovenije, kjer prevladujejo evangeličani, in tam, kjer je zaradi priseljevanja velik del muslimanov ali pravoslavnih, je najnižji delež katolikov, v Ljubljani (39 %). Pravoslavnih (z 2,4 % na 2,3 %) in evangeličanskih (z 0,7 % na 0,8 %) vernikov je ostalo skoraj nespremenjeno, muslimanov pa je danes precej več – leta 1991 se je za pripadnika islamske vere izreklo dobrih 29 tisoč ljudi, zdaj približno 47 tisoč ali 2,4 % prebivalstva Slovenije. V tem času se je več kot podvojil delež nevernikov (zdaj dobra desetina prebivalcev), veliko več popisanih je izjavilo tudi, da so verni, a ne pripadajo nobeni veroizpovedi. Drugače so se najpogosteje opredeljevali tisti, ki so stari med 40 in 49 leti ter med 15 in 24 leti. Namesto slednjih so pri prejšnjem popisu odgovarjali starši.

8.3. JEZIK

Najbolj se ujemajo podatki o maternem jeziku, saj ta ostane enak, ne glede na to, kam se preselimo in kateri jezik govorimo pozneje. Na dejstvo, da se številke vendarle nekoliko razlikujejo, je vplivalo to, da lahko tisti, ki živijo v dvojezičnih družinah, kot materni jezik navedejo le enega, in ni nujno, da so obakrat enakega. A razpad nekdanje Jugoslavije in spremenjen politični položaj se zdita poglavitna razloga, da so bili statistični podatki o jeziku leta 2002 drugačni kakor leta 1991. Manj popisanih je izjavilo, da govorijo srbsko-hrvaški ali hrvaško-srbski jezik, več pa jih uporablja srbski, hrvaški, črnogorski ali bosanski (slednjih dveh pri popisu 1991 sploh ni navedenih).

Najmanjše spreminjanje izjav je pri opredelitvi za materni jezik, ker je ta praviloma nespremenljiv. Do razlik prihaja na primer pri osebah, ki so že od malega živele v družini, kjer sta se uporabljala dva različna jezika, opredelili pa so se le za enega. Večja verjetnost spremembe odgovora je pri pogovornem jeziku v družini oziroma gospodinjstvu. Nespremenjena izjava o maternem jeziku iz popisa leta 2002 glede na popis leta 1991 je ostale predvsem pri tistih, ki so se leta 1991 opredelili za slovenski materni jezik (97 %), sledijo tisti z madžarskim, albanskim (76 %), italijanskim (68 %), hrvaškim (68 %) maternim jezikom itd. Tisti, ki so svojo opredelitev za slovenščino kot materni jezik iz leta 1991 spremenili, so jo najpogosteje menjali za hrvaški ali srbsko-hrvaški jezik.

Med popisanimi v obeh popisih je bil leta 1991 najpogostejši pogovorni jezik v družini oziroma okolju slovenščina, sledijo kombinacije slovenskega in drugih jezikov in nato srbsko-hrvaški jezik. Leta 2002 je glede na leto 1991 slovenščino kot pogovorni jezik ohranilo 97 % oseb ali pa so prešle v dvojezičnost. V dvojezičnost s

slovenščino so prešli tudi mnogi, ki so leta 1991 v družini govorili kak drug jezik, predvsem srbsko-hrvaški, srbski in hrvaški. Tako se je število oseb, ki doma uporabljajo slovenski in še kakšen drug jezik od leta 1991 do 2002 skoraj podvojilo od približno 35 tisoč na približno 60 tisoč.

9. PRIMERJAVA NARODNE, VERSKE IN JEZIKOVNE PRIPADNOSTI PREBIVALSTVA SLOVENIJE

Do sedaj smo lahko, na podlagi popisov prebivalstva in izdelanih projekcijskih vzorcev, spoznali kakšna naj bi bila narodna in posledično verska ter jezikovna sestava Slovenije. S to analizo si lahko ustvarimo sliko narodne, verske in jezikovne sestave prebivalstva Slovenije. Vendar s tem ne moremo ugotoviti, kakšne so povezave med narodnostjo, veroizpovedjo in (maternim) jezikom posameznikov v Sloveniji. Na to vprašanje sem si pomagal odgovoriti s statističnimi podatki, dobljenimi na podlagi popisa prebivalstva iz leta 2002. Kot je bilo že omenjeno, je potrebno upoštevati subjektivnost odgovorov posameznikov, ki niso vedno v skladu z dejansko opredelitvijo, ali pa se posameznik noče oziroma ne more opredeliti.

Pri primerjavi posameznih znakov sem upošteval naslednje predpostavke:

- Slovenci, Italijani, Madžari in Hrvati so večinoma pripadniki katoliške veroizpovedi;
- Srbi, Makedonci in Črnogorci so večinoma pripadniki pravoslavne veroizpovedi;
- Albanci, Bošnjaki, Muslimani in Bosanci so večinoma pripadniki islamske veroizpovedi;
- pripadniki posameznih narodov se večinoma opredeljujejo za materni jezik svojega izvornega naroda;
- za srbsko-hrvaški materni jezik se izreka predvsem del Srbov, Hrvatov iz BIH.

9.1. PREBIVALSTVO PO NARODNI PRIPADNOSTI IN VEROIZPOVEDI

Sledi prikaz povezave med narodno pripadnostjo in veroizpovedjo prebivalcev Slovenije ob popisu leta 2002 ([priloga 20](#)). Ugotavljal sem, kolikšen delež oseb posamezne narodnosti se je opredelil za določeno veroizpoved oziroma se glede na veroizpoved ni opredelil. S tem sem poskušal ugotoviti intenzivnost povezovanja veroizpovedi in narodnosti pri posameznih narodnostih v Sloveniji. V letu 2002 se je opredelilo za eno izmed veroizpovedi največ Bošnjakov (94 %), sledijo Madžari (92 %), Albanci (91 %), Bosanci (91 %), Muslimani (89 %), Hrvati (85 %) itd ([priloga 21](#)). Iz teh podatkov lahko razberemo, da se po veroizpovedi opredeljujejo predvsem tisti narodi, za katere je značilno, da prevladuje islamska veroizpoved, kar je tudi pričakovano.

Najmanj so se za posamezno veroizpoved opredeljevali tisti, katerih je bil odgovor o narodni pripadnosti neznan (3 %), sledili so tisti, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti (10 %) in narodno neopredeljeni (32 %). Od narodno opredeljenih se je za posamezno veroizpoved najmanj opredelilo Jugoslovanov (50 %), sledijo Slovenci (68 %), pripadniki drugih narodov (69 %), Italijani (69 %), Nemci (72 %) itd. Pričakovano je, da se za določeno veroizpoved opredeli najmanj narodno neopredeljenih in tistih, katerih odgovor ostane neznan. Presenetljivo je med

narodno opredeljenimi (če izpustimo kategorijo »Jugoslovan«) najvišji delež neopredeljenih pri Slovencih, saj se jih je še pri popisu leta 1991 za eno izmed veroizpovedi opredelilo skoraj 80 %. Od narodno opredeljenih je ponovno najvišji delež tistih, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o veroizpovedi, predstavljali Slovenci (16 %), sledili so opredeljeni, kot Jugoslovani (11 %) in drugi (11 %).

Največ nevernikov oziroma ateistov je med opredeljenimi Jugoslovani (30 %), sledijo narodno neopredeljeni (25 %), Črnogorci (17 %), Italijani (15 %), Nemci (14 %) itd. Najmanj nevernikov oziroma ateistov med narodno opredeljenimi je pričakovano pri Bošnjakih (1,5 %), Albancih (1,5 %), Muslimanih (2 %), Romih (3 %), Bosancih (3 %), Hrvatih (6 %) itd.

Od narodno opredeljenih se je za odgovor, da je oseba vernik, vendar ne pripada nobeni veroizpovedi, opredelilo največ Romov (9 %), sledijo Jugoslovani (6 %), drugi (6 %), Nemci (5 %), Italijani (5 %) itd. Za ta odgovor se je opredelilo najmanj Bošnjakov (0,7 %), sledijo Madžari, Albanci in Bosanci, vsi s po dobrim odstotkom.

Na podlagi analize neopredeljevanja veroizpovedi po narodni pripadnosti lahko ugotovimo, da se ne opredeljujejo predvsem narodno neopredeljeni, od narodno opredeljenih pa Jugoslovani, Slovenci, Nemci in Italijani. Versko se opredeljujejo predvsem narodi, kjer prevladuje islamska veroizpoved (Albanci, Bošnjaki, Muslimani in Bosanci) ter Madžari in Hrvati.

Sedaj se osredotočimo na tiste, ki so se opredelili za eno izmed veroizpovedi. Najprej si pogledajmo narodno strukturo v povezavi s katoliško veroizpovedjo. Postavil sem hipotezo, da so Slovenci, Italijani, Madžari in Hrvati večinoma pripadniki katoliške veroizpovedi. Hipotezo lahko z veliko verjetnostjo potrdim. Najvišji delež katoličanov je med Hrvati (84 %), sledijo Madžari (80 %), regionalno opredeljeni (71 %), Italijani (67 %), Slovenci (67 %), Romi (51 %) itd. Pri Hrvatih je že skozi zgodovino močno prisotna tudi katoliška veroizpoved, saj so Hrvati v samem evropskem vrhu po deležu katoličanov. Visok delež katoličanov pri Madžarih gre predvsem na račun majhnega deleža neznanih odgovorov. Najnižji delež katolikov je po pričakovanju med Muslimani (0,2 %), Bošnjaki (0,5 %), Srbi (1 %), Makedonci (3 %), Črnogorci (3 %), Bosanci (4 %) itd.

Pripadniki evangeličanske veroizpovedi so naseljeni predvsem v severovzhodni Sloveniji. Zato ne čudi podatek, da za Nemci (25 %), ki prihajajo iz območja, kjer se je protestantizem razvil, sledijo Madžari (8 %). Pripadnikov ostalih narodov, ki so evangeličanske veroizpovedi, razen »drugih« (4 %) in regionalno opredeljenih (1 %), je zanemarljivo malo, pri vseh manj kot 1 %, največ pri Slovencih 0,84 %.

Pripadnikov drugih protestantskih veroizpovedi je bilo v Sloveniji leta 2002 le 1.399. Najvišji delež so predstavljali Madžari (2,5 %), sledili so Nemci (1 %). Pri pripadnikih ostalih narodov je bilo manj kot 1 % takih, ki so se opredelili za druge protestantske veroizpovedi. Tudi tu lahko ugotovimo, da gre za pričakovano narodno sestavo glede na veroizpoved, saj je tako za Nemce kot tudi za Madžare značilno, da je med njimi največ pripadnikov različnih protestantskih veroizpovedi.

Na začetku poglavja sem predpostavljal, da so Srbi, Makedonci in Črnogorci večinoma pripadniki pravoslavne veroizpovedi. Postavljeno hipotezo lahko potrdim v

povezavi s Srbi in Makedonci, glede Črnogorcev pa le delno. Nesporno velja, da je močna korelacija med narodnostno opredelitvijo za Srbe in opredelitvijo za pravoslavno veroizpoved, saj se je za to veroizpoved izreklo kar 84 % Srbov. Visok delež opredeljenih pravoslavcev je tudi med Makedonci (66 %), pri Črnogorcih pa je ta delež le 45 %. Razlog gre iskati predvsem v dejstvu, da je v Črni gori velik delež pripadnikov drugih narodnosti in veroizpovedi, tu mislim predvsem na Albance (druga generacija) in islamsko veroizpoved. To ugotovitev lahko potrdimo s podatkom, da se je kar 24 % Črnogorcev v Sloveniji opredelilo za islamsko veroizpoved. Z 31,7 % sledijo opredeljeni Jugoslovani, iz česar lahko razberemo, da je bilo leta 2002 med opredeljenimi kot Jugoslovani približno tretjina Srbov, Makedoncev oziroma Črnogorcev. Daleč največ opredeljenih kot Jugoslovan se je opredelilo za pravoslavno veroizpoved, daleč za njimi z 10 % sledijo opredeljeni za islamsko veroizpoved. Med opredeljenimi za pravoslavno veroizpoved sledijo narodno opredeljeni manj številčnih narodov v Sloveniji s 18 %. Med njimi so predvsem Rusi in Ukrajinci. S 15 % sledijo opredeljeni kot Bosanci, iz česar lahko sklepamo, da se je 1.213 Srbov, predvsem iz BIH, opredelilo za Bosance. Sledijo narodno neopredeljeni z 10,5 %. Pripadniki ostalih narodnosti so se za pravoslavno veroizpoved opredelili v vseh primerih z manj kot 3 %. Najmanj se je opredelilo Madžarov (manj kot pet oseb), sledili so opredeljeni Albanci in Muslimani (0,1 %) ter Slovenci (0,2 %).

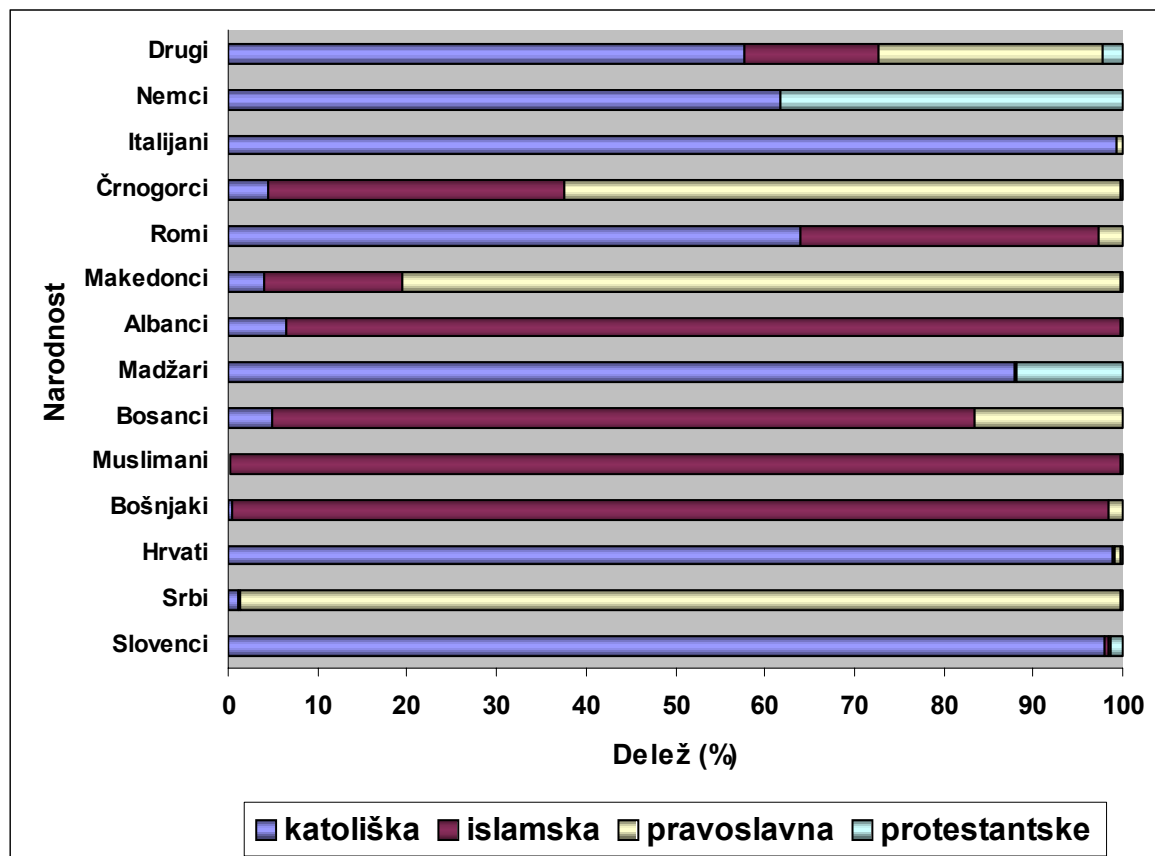
Podobno kot za druge protestantske veroizpovedi velja tudi za druge krščanske veroizpovedi, da imajo majhno število pripadnikov (1.877 oz. 0,1 %), čeprav se njihov delež povečuje glede na prejšnji popis leta 1991. Največ opredeljenih za druge krščanske veroizpovedi je med Italijani (1 %), sledijo narodno neopredeljeni (0,85 %), pripadniki ostalih narodnosti (0,4 %) in Makedonci (0,3 %). Manj kot pet opredeljenih oseb za druge krščanske veroizpovedi je med Jugoslovani, Črnogorci, Muslimani, Nemci in regionalno opredeljenimi.

V času od leta 1991 do 2002 se je v Sloveniji najbolj povečalo število opredeljenih za islamsko veroizpoved, iz 29.261 na 47.488 oseb, s čimer so postali številčno druga najmočnejša veroizpoved v Sloveniji, pred pravoslavno veroizpovedjo, in predstavljajo 2,4 % vse slovenske populacije. Predpostavljam sem, da so opredeljeni Albanci, Bošnjaki, Muslimani in Bosanci večinoma pripadniki islamske veroizpovedi. To hipotezo lahko z veliko verjetnostjo potrdim. Največ opredeljenih za islamsko veroizpoved je med opredeljenimi Bošnjaki (92,5 %), ki tudi absolutno predstavljajo največjo korelacijo med narodno pripadnostjo in veroizpovedjo. Za primerjavo za njimi sledijo Hrvati med katerimi je 84 % opredeljenih za katoliško veroizpoved. Po pričakovanju so se za Bošnjaki za islamsko veroizpoved opredelili Muslimani (89 %), Albanci (85 %) in Bosanci 71 %. Nad 10 % opredeljenih za islamsko veroizpoved je še med Romi (27 %), Črnogorci (24 %), Makedonci (13 %), drugimi narodi (11 %) in Jugoslovani (10 %). Najmanj opredeljenih za islamsko veroizpoved je med Italijani, Nemci, Hrvati, Madžari in Slovenci.

Kot je bilo ugotovljeno pri drugih protestantskih in drugih krščanskih veroizpovedih, enako velja tudi za orientalske in druge veroizpovedi ter agnostike. Njihovo število je majhno, vendar se je njihov delež leta 2002 najbolj povečal glede na leto 1991. Leta 1991 je bila skupaj za druge veroizpovedi opredeljena 775 oseb, leta 2002 pa že 3.831 oseb. V Sloveniji se je za orientalske veroizpovedi opredelilo največ med ostalimi narodi, s približno 1 % deležem so sledili opredeljeni Jugoslovani. Tudi za druge

veroizpovedi in agnostike se je opredelilo največ oseb, ki so se opredelile za ostale narode (2 %). Med ostalimi narodi je bil delež zanemarljivo majhen.

Grafikon 4: Struktura prebivalstva po narodni pripadnosti glede na veroizpoved, Slovenija, popis 2002

Vir: SURS, 2003

Posebej moramo zaradi specifičnosti izpostaviti opredeljevanje po narodnosti in veroizpovedi pri osebah priseljenih, iz BIH. Lahko govorimo o Muslimanih kot o verski pripadnosti in kot naciji. V bistvu razlikujemo dve vrsti muslimanov. Ena, ki je jasno albansko opredeljena, prihaja iz Kosova, južne Srbije in zahodne Makedonije, in druga, ki zajema »srbohrvaško« govoreče, iz BIH. Slednji naj bi ne glede na svojo versko pripadnost islamu ali na nereligioznost imeli posebno etnično/nacionalno identiteto Muslimanov (Kerševan, 1989, str. 45). Opredeljeni Bošnjaki so leta 2002 predstavljali le 32 % vsega bošnjaškega prebivalstva v Sloveniji. 13 % se jih je opredelilo kot Bosanci in kar 55 % kot Muslimani, torej v religioznem smislu etničnosti. Znotraj slednjih so upoštevani tudi črnogorski in sandžaški Muslimani, ki se pogosto dvojno opredeljujejo (Črnogorec-Musliman) (Josipovič, 2005, str. 136). Bošnjaško prebivalstvo, priseljeno iz območji zunaj BIH sicer ne predstavlja velikega deleža, a je znotraj tega deleža opredelitev »Musliman« pogostejša. V teh primerih gre največkrat za islamsko prebivalstvo priseljeno, iz Sandžaka, Črne gore, deloma pa tudi iz Makedonije in ožje Srbije.

Če potegnemo črto pod primerjavo narodne pripadnosti in veroizpovedi lahko ugotovimo, da ne prihaja do nobenih odstopanj med posameznimi narodi in njihovimi

prevladujočimi veroizpovedmi. Lahko rečemo, da sta narodna pripadnost in veroizpoved zelo povezani. To velja predvsem za opredeljene za islamsko veroizpoved saj se je za to veroizpoved med Bošnjaki, Muslimani, Albanci, Bosanci opredelilo od 92,5 % do 71 % oseb. Za pravoslavno veroizpoved se je opredelilo med Srbi, Makedonci in Črnogorci od 84 % do 45 % oseb. Za katoliško veroizpoved pa se je med Hrvati, Madžari, regionalno opredeljenimi, Italijani, Slovenci in Romi opredelilo od 84 % do 51 % oseb.

9.2. PREBIVALSTVO PO NARODNI PRIPADNOSTI IN MATERNEM JEZIKU

Kot je bilo že ugotovljeno, naj bi se opredelitev za materni jezik pri posameznikih manj spreminjala kot na primer opredelitev za narodno pripadnost oziroma veroizpoved (priloga 22). Jezikovna pripadnost je sicer nekaj drugega kot narodna pripadnost, praktično pa se ta pojma ujemata. Glede na podobnost narodne in jezikovne pripadnosti moramo jezikovno pripadnost v določeni meri upoštevati kot objektivni kriterij za presojo narodne pripadnosti. Na začetku poglavja sem predpostavljal, da se pripadniki posameznih narodov večinoma opredeljujejo za materni jezik svojega izvornega naroda. To hipotezo lahko potrdim le delno. Rahlo se od nje oddaljujejo opredeljeni Srbi, Muslimani, opredeljeni Bosanci in Bošnjaki, ki so se leta 2002 še vedno v velikem številu opredeljevali za srbsko-hrvaški materni jezik. Pri opredeljenih Črnogorcih pa moramo delovno hipotezo zavrniti, saj se je leta 2002 za črnogorski materni jezik opredelilo le 11,4 % Črnogorcev (priloga 23). Največji del Črnogorcev se je opredelil za srbsko-hrvaški jeziki (39,5 %) in srbski jezik (30,3 %). Podobno kot pri veroizpovedi v povezavi z Črnogorci, lahko tudi pri opredelitvi za materni jezik potrdimo, da je Črna gora multietnična država. Na tako nizek delež opredeljenih Črnogorcev s črnogorskim maternim jezikom, gotovo zelo vpliva tudi dejstvo, da so se lahko prvič opredelili za črnogorski materni jezik. »Nov« materni jezik pa se očitno še ni vtisnil v zavest Črnogorcev, ki so se skozi desetletja opredeljevali predvsem za »srbohrvaščino«. Pri ostalih narodih se delež opredeljenih za materni jezik svojega izvornega naroda giblje med 98 % pri Slovencih do dobrih 59 % pri Srbih in Bosancih. Velik del Srbov (28 %), Muslimanov (28 %), opredeljenih Bosancev (25 %) in Bošnjakov (15 %) se je leta 2002 še vedno opredeljeval za srbsko-hrvaški materni jezik.

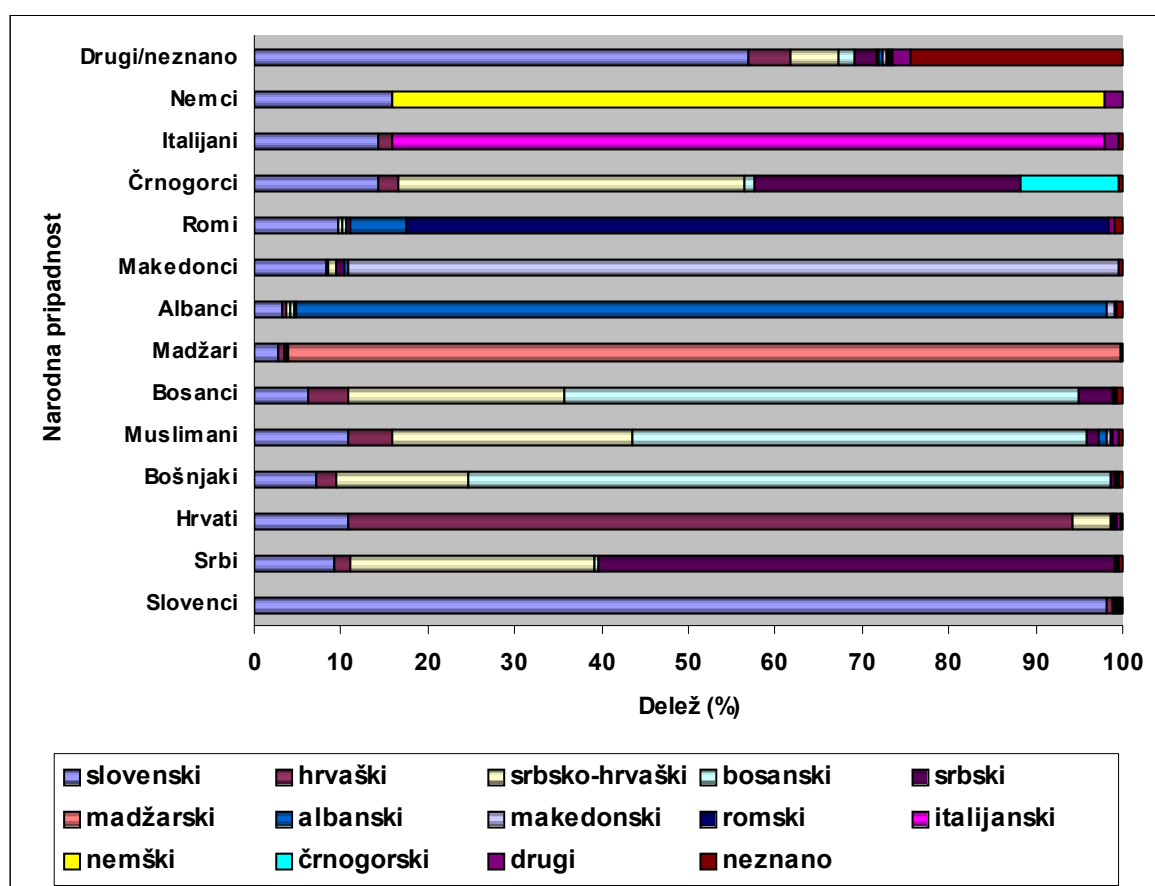
Za bosanski materni jezik, ki je bil tako kot črnogorski materni jezik prvič uveden v popis prebivalstva Slovenije leta 2002, se je opredelila večina Bošnjakov (74 %), Bosancev (59 %) in Muslimanov (52 %), ki so se v veliki meri še vedno opredeljevali s srbsko-hrvaškim maternim jezikom (28 % Muslimani, 25 % Bosanci in 15 % Bošnjaki). Če primerjamo opredeljene Bošnjake, Muslimane in Bosance v Sloveniji z veroizpovedjo in maternim jezikom, lahko ugotovimo veliko večjo korelacijo z islamsko veroizpovedjo (92,5 % do 71 %), kot z bosanskim jezikom, ki naj bi bil prevladujoč jezik omenjenih narodnosti. V obzir moramo vzeti dejstvo, da je BIH federacija treh močno zastopanih narodnosti, in da se je kategorija »bosanski materni jezik« pojavila šele v popisu leta 2002.

Kot je bilo že omenjeno, se je leta 2002 skoraj tretjina opredeljenih Srbov opredeljevala s srbsko-hrvaškim jezikom. Pri Hrvatih pa je slika povsem drugačna, saj

se je za srbsko-hrvaški jezik opredelilo le 4,4 % opredeljenih Hrvatov, za Hrvaškega pa 83 %. Glede na te ugotovitve moramo zavrniti hipotezo, da se za srbsko-hrvaški materni jezik izreka predvsem del Srbov in Hrvatov iz BIH. Za srbsko-hrvaški jezik se torej opredeljujejo predvsem Črnogorci, opredeljeni Jugoslovani, Srbi, Muslimani, Bosanci, narodno neopredeljeni in Bošnjaki.

Od ostalih maternih jezikov v Sloveniji se je za svoj materni jezik v povezavi z narodno pripadnostjo leta 2002 opredelilo največ tistih z madžarskim maternim jezikom (95,5 %), sledijo opredeljeni za albanski (93 %), makedonski (88,5 %), italijanski (81 %), romski (80 %) in nemški materni jezik (79 %).

Grafikon 5: Struktura prebivalstva po narodni pripadnosti glede na materni jezik, Slovenija, popis 2002

Vir: SURS, 2003

Kar 98 % opredeljenih Slovencev se opredeljuje za slovenščino kot materni jezik. Ta podatek je razumljiv, glede na to, da gre za Slovenijo in tako ni vpliva asimilacije kot pri drugih jezikih. Kako močna je asimilacija pri posameznih narodih, lahko ugotovimo tudi s pomočjo opredeljevanja za slovenski materni jezik. Pri popisu se lahko opredelimo le za en materni jezik, zato se večina otrok, rojenih v mešanih zakonih, velikokrat opredeljuje za slovenski materni jezik. Glede na popise se za slovenski materni jezik za Slovenci najbolj opredeljujejo tisti, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti (68 %), sledijo tisti z neznanim odgovorom (56 %), narodno neopredeljeni (44 %) in regionalno opredeljeni (40 %). Iz teh podatkov lahko ugibamo, da je med narodno neopredeljenimi in neznanimi odgovori o narodni

pripadnosti velik delež otrok, ki živijo v mešanih družinah, in priseljencev druge ali tretje generacije. Od narodno opredeljenih (razen Slovencev) se je za slovenski materni jezik opredelilo največ Jugoslovanov (19 %), sledijo Nemci (15 %), Italijani (14 %), Črnogorci (14 %), drugi narodno opredeljeni (14 %), Muslimani (11 %), Hrvati (11 %), Romi (10 %), Srbi (9 %) itd. Torej na podlagi opredeljevanja za slovenščino kot materni jezik bi lahko zavrnili domneve nekaterih strokovnjakov, ki so ugotovili, da je največja jezikovna asimilacija prisotna pri Hrvatih. Do razhajanja med ugotovitvama prihaja zato, ker se je velik del Hrvatov leta 2002 opredelil za Slovence (popis leta 1991 52.876, leta 2002 35.643 opredeljenih Hrvatov). Ugotovitev lahko podpremo s podatkom, da se je kar 12.990 oziroma 0,8 % opredeljenih Slovencev opredelilo za hrvaški jezik kot njihov materni jezik. Ta podatek potrjuje narodnostno asimilacijo, ne pa tudi jezikovne. Deleži opredeljenih Slovencev za druge materne jezike so dosti manjši, pod 0,1 %, razen pri srbsko-hrvaškem maternem jeziku, za katerega se je opredelilo 0,2 % oziroma 3.869 opredeljenih Slovencev. Kljub vsemu lahko ugotovimo, da do velike jezikovne asimilacije prihaja predvsem pri pripadnikih narodov, ki so že več stoletij na območju Slovenije (Nemci, Italijani). Izjema so opredeljeni Madžari, med katerimi je le 3 % takih, ki so se opredelili za slovenski materni jezik. Manjša jezikovna asimilacija je prisotna predvsem pri narodnostih islamske veroizpovedi (Albanci, Bosanci, Bošnjaki, Muslimani).

Po drugi strani lahko na podlagi primerjave narodne pripadnosti in maternega jezika ugotavljamo tudi narodnostno asimilacijo. Do tega lahko pridemo, če podatke strukturiramo glede na narodno pripadnost ([priloga 24](#)). Večji ko je delež opredeljenih Slovencev za posamezni materni jezik, močnejše je prisotna narodnostna asimilacija. Takoj lahko ugotovimo, da močna narodnostna asimilacija sovпада z močno jezikovno asimilacijo in obratno. Med opredeljenimi za nemški materni jezik je tako kar 52 % Slovencev, za italijanski 32 %, za romski 25 %, za hrvaški 24 % za madžarski materni jezik 15 % Slovencev itd. Po drugi strani je med opredeljenimi za albanski materni jezik le dober odstotek Slovencev, za bosanski 4 %, za srbski 5 %, za makedonski 7 %, za črnogorski 9 %, za srbsko-hrvaški materni jezik 11 % Slovencev itd. Gre torej za narodnosti, ki so se manj intenzivno asimilirale.

10. ZAKLJUČEK IN SKLEPI

Narodna/etnična struktura prebivalstva je ena bolj spremenljivih, dinamičnih kategorij. Migracijski tokovi, predvsem v času po drugi svetovni vojni so to dinamičnost le še okrepili. Slovenija se tako srečuje z vedno novimi izzivi glede upravljanja multietničnosti, multikulturalnosti, verskih in jezikovnih razlik. Sodobne razmere postavljajo nove izzive pri reševanju vprašanja novih manjšin. Glede na to, da se v Sloveniji glede na popise za ostale najštevilčnejše narodnosti opredeljujejo predvsem državljani Republike Slovenije, se težišče razprave o tem, ali so priseljene narodne skupnosti manjšine ali ne, premakne k pojmu tradicionalnosti (avtohtonosti).

Odnosi in relacije, ki se odvijajo med »novimi« manjšinami in slovensko državo, kažejo na to, da smo verjetno šele v začetni fazi izgradnje odnosa, ki ga sociologi imenujejo proces adaptacije in razvitega kulturnega pluralizma. Procesi kulturnega pluralizma so povezani s procesi razvitejše, popolnejše adaptacije. Gre za ohranjanje in razvijanje narodnih posebnosti, identitete in kulture, ob zagotavljanju avtonomije kultur in tolerance do različnega. Verjetno je to edina pot, da družba, ki jo sestavljajo različne narodne/etnične skupine, doseže ustrezno notranjo kohezivnost in integracijo.

Slovenija je na začetku 21. stoletja multietnična država. Poleg večinskega slovenskega prebivalstva v Sloveniji živi še številčno največje srbsko, hrvaško, bošnjaško, muslimansko, madžarsko in albansko prebivalstvo. Napor države so usmerjeni predvsem v uveljavljanje principov multietnične tolerance, sožitja in solidarnosti, ki so sestavni del vsake pravne in demokratične države.

Pri ugotavljanju narodne, verske in jezikovne sestave Slovenije sem za osnovo vzel podatke popisov prebivalstva Slovenije. Toda glede na to, da je prišlo do velikih sprememb v narodni opredelitvi najštevilčnejših priseljenih narodov v zadnjih dveh popisih leta 1991 in 2002 ter zaradi zelo povečanega deleža neznanih odgovorov, in tistih, ki niso želeli odgovoriti (ob popisu leta 2002 skupaj 9 % oziroma 174.913 oseb), sem za bolj natančno oceno narodne sestave Slovenije moral uporabiti podatke individualnih izjav popisanih oseb v obeh popisih. Na podlagi podatka, kolikšen delež pripadnikov nekega naroda se je dejansko opredelil za taisti narod sem prišel do deleža tistih, ki se niso opredelili za svojo izvorno narodnost. Tako sem prišel do ugotovitve, da je dejansko število prebivalcev Slovenije, ostalih narodnosti mnogo večje kot nam izkazuje popisa iz leta 1991 in 2002. Tako se je glede na popis delež Hrvatov v Sloveniji opredeljenih leta 2002 zmanjšal za 33 % glede na popis 1991, dejansko pa se je njihovo število še povečalo, tako da naj bi bilo po naši oceni nad 67 tisoč oseb hrvaškega porekla, ki dejansko držijo primat najštevilčnejšega priseljenega naroda, vendar se predvsem zaradi hitre asimilacije, ki je posledica sorodnosti narodov (ista veroizpoved, podobna zgodovina, kultura), in bližine manj opredeljujejo za Hrvate.

Po številu drugo od priseljenih narodov sledijo Srbi, katerih delež se je dejansko zmanjšal, tako da so se jim povsem približali Bošnjaki, Muslimani in opredeljeni Bosanci, ki sem jih združil v eno skupino. Njihov delež se je leta 2002 močno povečal glede na opredeljene Muslimane leta 1991, čeprav bi morali upoštevati tudi del regionalno opredeljenih, opredeljenih kot Jugoslovani in del opredeljenih Hrvatov in Srbov. Delež pripadnikov ostalih narodnosti v Sloveniji je dosti manjši. Povečal se je

delež pripadnikov albanske narodnosti, ki se je izenačil z deležem pripadnikov madžarske narodnosti, katerih delež se je glede na popis iz leta 1991 zmanjšal. Povečal pa se je delež »drugih« narodnosti v Sloveniji, kar je posledica globalizacije in odpiranja Slovenije po letu 1991. Delež Makedoncev, Črnogorcev, Italijanov in Romov v Sloveniji je najmanjši od narodno opredeljenih in ima trend padanja.

Na spremembe popisnih podatkov o narodni/etnični sestavi po letu 1981 vpliva močno povečan delež prebivalstva, ki se narodno/etnično neopredeli, ne želi odgovoriti ali podatek ostaja neznan. Tako na osnovi podatkov lahko upravičeno sklepam, da se je delež Hrvatov, Srbov in Muslimanov med leti 1981 in 1991 povečal na račun padca opredeljenih kot Jugoslovani, demografsko utemeljena rast števila Slovencev pa se je upočasnila na račun v letu 1991 prvič zelo povečanega števila oseb v kategoriji »neznano«. Enako lahko sklepam, da je številčni upad vseh narodnih/etničnih skupin leta 2002 posledica skokovitega porasta kategorije »neznano« in v metodologiji popisa na novo vpeljane kategorije »ne želim ogovoriti«. Na spreminjanje narodnega/etničnega opredeljevanja pri prebivalstvu so gotovo zelo vplivale spremembe v metodologiji popisa in spreminjanje geopolitičnega položaja na področju bivše Jugoslavije.

Glede na vse težave pri iskanju dejanske slike narodne sestave Slovenije sem pri primerjavi z veroizpovedjo in maternim jezikom uporabil izključno podatke popisa prebivalstva Slovenije. Izhodiščno hipotezo diplomskega dela, da je korelacija med narodno na eni strani ter versko in jezikovno sestavo na drugi strani visoka, lahko z veliko verjetnostjo potrdim. Izjema je le pri korelaciji opredeljenih Črnogorcev s črnogorskim maternim jezikom (11 %) in pravoslavno veroizpovedjo (45 %).

Če pogledamo preprosto primerjavo, ki pa ne odraža dejanskega stanja, lahko ugotovimo, da se število opredeljenih Srbov, Črnogorcev in Makedoncev leta 2002 (45.603 oseb) ujema s številom opredeljenih za pravoslavno veroizpoved (45.908 oseb). Do podobne ugotovitve sem prišel pri primerjavi opredeljenih Albancev, Bošnjakov, Muslimanov (narodna/etnična opredelitev) in opredeljenih kot Bosanci (46.257 oseb) s številom opredeljenih za islamsko veroizpoved (47.488 oseb). Te primerjave ne moremo vzeti kot kompatibilno, saj pripadniki teh narodov ne pripadajo v celoti svoji »nacionalni« veroizpovedi. Med njimi so seveda tudi ateisti, neopredeljeni in taki, ki se opredelijo za kako drugo veroizpoved. Opredeljene za omenjene veroizpovedi lahko iščemo tudi med opredeljenimi Slovenci, ki izhajajo iz območja bivše Jugoslavije (npr. druga generacija priseljencev).

Pri primerjavi narodne pripadnosti in veroizpovedi sem ugotovil:

- da se po veroizpovedi opredeljujejo pogosteje tisti narodi, za katere je značilno, da prevladuje islamska veroizpoved;
- največ nevernikov oziroma ateistov je med opredeljenimi Jugoslovani, sledijo narodno neopredeljeni, Črnogorci, Italijani, Nemci;
- najmanj nevernikov oziroma ateistov med narodno opredeljenimi je pri Bošnjakih, Albancih, Muslimanih, Romih, Bosancih, Hrvatih;
- visoka korelacija med narodnostjo in katoliki je med Hrvati, sledijo Madžari, regionalno opredeljeni, Italijani, Slovenci, Romi;
- nizka korelacija med narodnostjo in katoliki je med Muslimani, Bošnjaki, Srbi, Makedonci, Črnogorci, Bosanci;

- visoka korelacija med narodnostjo in pravoslavci je med Srbi in Makedonci;
- zmerna korelacija med narodnostjo in pravoslavci je pri Črnogorcih;
- zelo visoka korelacija med narodnostjo in islamsko veroizpovedjo je med Albanci, Bošnjaki, Muslimani;
- visoka korelacija med narodnostjo in islamsko veroizpovedjo je med opredeljenimi kot Bosanci;
- delež ostalih veroizpovedi se je leta 2002 močno povečal glede na popis leta 1991, čeprav je njihov delež še vedno dokaj skromen.

Pri primerjavi narodne pripadnosti in maternega jezika lahko na podlagi primerjalne tabele ugotovimo (priloga 25), da se več oseb opredeli za svoj izvorni materni jezik kot za izvorno narodnost, kar potrjuje trditev, da se materni jezik praviloma ne spreminja. Manjše opredeljevanje za »svoj« jezik je opaziti predvsem pri Črnogorcih, delno tudi pri Muslimanih, Srbih, opredeljenih Bosancih in Bošnjakih, ki se še vedno v velikem številu opredeljujejo za srbsko-hrvaški materni jezik.

Povečanje pogostosti oseb s slovenskim jezikom kot materinščino je značilno za mlade. Povezana je s prilagajanjem druge generacije slovenskemu jezikovnemu okolju ter zmanjšanjem priseljevanja po osamosvojitvi Slovenije. Povečanje pogostosti oseb z albanskim maternim jezikom pa je povezano z visoko rodnostjo albanske skupnosti.

Pri primerjavi narodne pripadnosti in materinega jezika sem ugotovil:

- pri vseh narodih razen pri Črnogorcih, je več opredeljenih za pripadajoči materni jezik kot za narodnost;
- za bosanski materni jezik, ki je bil prvič uveden v popis prebivalstva Slovenije leta 2002, se je opredelila večina Bošnjakov, Bosancev in Muslimanov;
- za črnogorski materni jezik, ki je bil prvič uveden v popis prebivalstva Slovenije leta 2002, se je opredelilo le 11 % Črnogorcev;
- skoraj tretjina Srbov se je opredeljevala s srbsko-hrvaškim jezikom;
- le 4,4 % Hrvatov se je opredelilo za srbsko-hrvaški jezik;
- za srbsko-hrvaški jezik se opredeljujejo predvsem Črnogorci, opredeljeni Jugoslovani, Srbi Muslimani, Bosanci, narodno neopredeljeni in Bošnjaki;
- največjo jezikovno asimilacijo na podlagi maternega jezika je zaznati pri Nemcih, Italijanih, Črnogorcih, Hrvatih in Romih;
- najmanjšo jezikovno asimilacijo na podlagi maternega jezika je zaznati pri Albancih, Bosancih, Srbih in Makedoncih;
- največjo narodno asimilacijo na podlagi maternega jezika je zaznati pri Nemcih, Italijanih, Romih in Hrvatih;
- najmanjšo narodno asimilacijo na podlagi maternega jezika je zaznati pri Albancih, Bošnjakih, Bosancih, Muslimanih in Srbih.

Če potegnemo črto lahko ugotovimo, da obstaja velika povezanost (korelacija) med narodno sestavo na eni strani ter versko in jezikovno sestavo na drugi strani, kar sem tudi predvideval. Pri povezavah narodne pripadnosti ter veroizpovedi in maternega jezika leta 2002 sem prišel tudi do ugotovitev, da so se narodno najbolj asimilirali (opredelijo kot Slovenci) Nemci, sledijo Italijani, Romi, Hrvati in Madžari, najmanj pa predvsem narodi s prevladujočo islamsko veroizpovedjo (Albanci, Bošnjaki,

Muslimani in Bosanci) ter Srbi in Makedonci. Na splošno je med narodi s prevladujočo islamsko veroizpovedjo zaznati izredno visoko korelacijo med narodnostjo in veroizpovedjo. Materni jezik kot nekaj »nespremenljivega« je še bolj povezan z narodno opredelitvijo, saj je pri vseh narodih večje število opredeljenih za materni jezik kot »pripadajoči« narodnosti. Iz tega lahko zaključimo, da je največja asimilacija prisotna pri narodnih opredelitvah, najmanjša pa pri maternemu jeziku.

Kaj lahko pričakujemo v prihodnosti? Dejstvo je, da je Slovenija v demografski krizi, predvsem zaradi znižanja rodnosti; tako da je priseljevanje ključni element vsaj ohranjanja števila prebivalcev Slovenije. Po vstopu Slovenije v Evropsko Unijo je že zaznati povečan delež priseljencev iz držav EU, po drugi strani pa se je zmanjšal delež priseljencev iz republik bivše Jugoslavije. Pričakujemo lahko narodno zelo pestro sestavo Slovenije in posledično tudi versko in jezikovno sestavo.

11. SUMMARY

Slovenia is at the beginning of the 21st century a multiethnic country. The country is trying to invest a lot of effort in accepting the principles of multiethnic tolerance, coexistence and solidarity which are part of every democracy and state governed by the rule of law.

When defining the actual situation of the ethnic structure of Slovenia, we only used the data from the census of Slovene population when comparing religion affiliation and mother tongue. By looking at the comparison between nationality and religion affiliation, it has been found out that the number of Serbs, Montenegrins, and Macedonians at the 2002 census (45,603 people) corresponds with the number of people who declared themselves members of the Orthodox Church (45,908 people). Similarly the number of people who declared themselves Albanians, Bosniacs, Muslims (ethnic affiliation) and those regarded as Bosnians (46,257) corresponds with the number of people who declared themselves members of the Islam religion (47,488). Therefore, we cannot equalize classification by ethnic affiliation with religion affiliation. Among people declared by ethnic affiliation, there are also atheists, undeclared and those declaring themselves members of any other religion. Among people who declared themselves members of the Islam religion, there are also those declaring Slovenes but originating from the territory of former Yugoslavia.

When comparing ethnic affiliation and mother tongue, it has been found out that there are more people who decide on their mother tongue than those who declare their ethnic affiliation. This proves the fact that people do not change their first decision on mother tongue. This is not the same with Montenegrins and Serbs who still decide on the Serbo-Croatian language.

To sum up, there is a strong correlation between ethnic affiliation on the one hand and religion and mother tongue on the other hand. Comparing these three aspects at the 2002 census, it has been also found out that Germans are the most ethnically assimilated nation, followed by Italians, Romanies, Croats and Hungarians and the least assimilated nations are those declaring themselves as members of the Islam religion (Albanians, Bosniacs, Muslims and Bosnians), Serbs and Macedonians. Generally speaking, there is a strong connection between ethnic and religion affiliation especially in case of nations declaring members of the Islam religion. Mother tongue which is as a rule “unchangeable” is connected with ethnic affiliation even more, because there are more people who decide on their mother tongue than ethnically declared population.

To conclude, the strongest assimilation is present in case of ethnic affiliation and the weakest one when talking about mother tongue. Assimilation as far as religion affiliation is concerned, is placed just in between ethnic affiliation and mother tongue.

12. VIRI IN LITERATURA

1. Bufon, M., 1997. Države, narodi, manjšine : političnogeografski oris. Geografski vestnik, 69, str. 93-114.
2. Berishaj, M., 2004. Albanci v Sloveniji : različnost percepcij. Razprave in gradivo, 45, str. 136-151.
3. Dolenc, B., 1995. Pravoslavje. V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 9. zvezek. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str.244-245.
4. Dolenc, D., 2003. Migracije iz območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio-geografski učinki : magistrsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 213 str.
5. Gellner, E., 1997. Nationalism. London, Weidenfeld & Nicolson, 114 str.
6. Gosar, A., 1993. Narodnosti Slovenije – spreminjanje etnične podobe v Srednji Evropi. V: Geografija in narodnosti. Ljubljana, Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani. (Geographica Slovenica, 24, 33-50.)
7. Grafenauer, B., Prunk, J., 1993. Narod. V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 7. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str.295-297.
8. Guček, M., 2005. Življenje priseljencev iz republik bivše Jugoslavije v sedemdesetih letih : diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 62 str.
9. Hanc, M., 2005. Asimilacija je stvar posameznika. URL: <http://www.delo.si> (citirano 18.3.2006)
10. Janko Spreizer, A., 2004. »Avtohtoni« in »neavtohtoni« Romi v Sloveniji: socialna konstrukcija teritorialnega razmejevanja identitet. Razprave in gradivo, 45, str. 194-217.
11. Josipovič, D., 2004. Dejavniki rodnostnega obnašanja v Sloveniji. Ljubljana, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, 160 str.
12. Josipovič, D., 2005. Demogeografski učinki imigracije v Sloveniji po II. Svetovni vojni : (v perspektivi dejavnikov migracij in sprememb rodnostnega obnašanja : doktorsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 268 str.
13. Jurić Pahor, M., 2000. Narod, identiteta, spol. Razprave in gradivo, 36/37, str. 303-310.
14. Kerševan, M., 1989. Religija in slovenska kultura. Ljubljana, Partizanska knjiga, Znanstveni tisk, 180 str.
15. Kerševan, M., 1990. Islam. V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 4. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str. 177.

16. Kerševan, M., 1991. Katolicizem. V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 5. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str.17.
17. Kerševan, M., 1995. Protestantizem. V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 9. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str.386-388.
18. Kerševan, M., 2000. Verstvo.V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 14. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str. 201.
19. Klemenčič, M., Klemenčič, V., 1997. Hrvati v Sloveniji glede na podatke popisov prebivalstva po drugi svetovni vojni. V: Hrvati u Sloveniji. Zbornik radova. Znanstveni skup, Zagreb, 20-21. lipnja 1996. Zagreb, Institut za migracije i narodnosti, str. 139-161.
20. Klemenčič, M., 2000. Prostovoljne in prisilne migracije kot orodje spreminjanja etnične strukture na območju držav naslednic nekdanje Jugoslavije. Razprave in gradivo, 36/37, str. 145-172.
21. Klemenčič, V., 1991a. Jugoslovanska preseljevanja. Iz študije »Spreminjanje nacionalne strukture prebivalstva Jugoslavije v novešem obdobju. Delo, 33, (8 april-16 april 1991), št. 82-89.
22. Klemenčič, V., 1991b. Spreminjanje nacionalne strukture prebivalstva Jugoslavije v novešem razdobju. Geografija v šoli, 1, str. 7-22.
23. Klinar, P., 1973. Nekaj teoretičnih izhodišč za sociološko raziskovanje migracij. Ljubljana, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, 126 str.
24. Klinar, P., Nečak, D., 1987. Asimilacija. V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 1. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str.123.
25. Klinar, P., 1976. Mednarodne migracije. Sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi. Maribor, Obzorja, 126 str.
26. Klinar, P., 1993. Migracije. V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 7. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str. 122.
27. Klinar, P., 1994. O nacionalni identiteti in etnonacionalizmih – Slovenija v tranzicijskem obdobju. V: Slovenski izziv II. Ljubljana, Center za raziskovanje javnega mnenja, str. 31-51.
28. Knežević Hočevar, D., 2004. »Kri ni voda« : potomci Uskokov ob slovensko-hrvaški meji. Razprave in gradivo, 45, str. 118-135.
29. Komac, M., Medvešek, M., 2005. Kakšna naj bi bila integracijska politika. Razprave in gradivo, 46, str. 6-48.
30. Komac, M., 1997. Srbska skupnost v Sloveniji. Razprave in gradivo, 32, str.73-116.

31. Komac, M., 1999. Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji: vademecum. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 71 str.
32. Komac, M., 2003. Varstvo »novih« narodnih skupnosti v Sloveniji. Razprave in gradivo, 43, str. 6-33.
33. Koštrica, P., 1998. Socialno-geografska struktura Makedoncev in Albancev v Sloveniji in Slovencev in Albancev v Makedoniji : diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 98 str.
34. Kržišnik Bukić, V., 1997a. Hrvati po narodnostni opredelitvi in po maternem jeziku v naseljih obmejnih slovenskih občin s Hrvaško pred razpadom Jugoslavije. V: Hrvati u Sloveniji. Zbornik radova. Znanstveni skup, Zagreb, 20-21. lipnja 1996. Zagreb, Institut za migracije i narodnosti, str. 175-205.
35. Kržišnik Bukić, V., 1997b. Hrvati v obmejnih slovenskih občinah. V: Narodnostna sestava prebivalstva v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 67-114.
36. Kržišnik Bukić, V., 1997. Narodnostna vprašanja vzdolž meje med Slovenijo in Hrvaško. V: Narodnostna sestava prebivalstva v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 1-20.
37. Kržišnik Bukić, V., 1997d. Primerjalne razsežnosti etničnih dejstev s slovenske in hrvaške strani mejnega območja. V: Narodnostna sestava prebivalstva v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, str. 115-134.
38. Kržišnik Bukić, V., 2004. Vest slovenstva za slovenstvo. URL: <http://www.delo.si> (citirano 18.3.2006)
39. Kuhar de Domizio, A., 1998c. Selitve. V: Geografski atlas Slovenije. Ljubljana, DZS, str. 138-142.
40. Ladinik, T., 2005. Problemi oblikovanja multikulturne družbe v Sloveniji : diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 114 str.
41. Malovrh, P., 2005. Srbi bi radi postali manjšina. URL: <http://www.delo.si> (citirano 18.3.2006)
42. Medvešek, M., Komac, M., 2005. Simulacija priseljevanja v ljubljansko urbano regijo : analiza etnične strukture prebivalstva Mestne občine Ljubljana. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 366 str.
43. Mežnarić, S., 1986. »Bosanci«: a kuda idu Slovenci nedeljom? 1. izd. Ljubljana, Republiška konferenca ZSMS, Univerzitetna konferenca, 230 str.
44. Natek, M., 1968. Delovna sila iz drugih republik Jugoslavije v Sloveniji in posebej v Ljubljani. Geografski zbornik, 11, str. 407-503.

45. Nacionalna identiteta in kultura, 2003. Ljubljana, Inštitut za civilizacijo in kulturo, 184 str. (Zbiralnik, 4)
46. Nećak Lük, A., Novak Lukanovič, S., Žabjek, S., Devetak, S., 1983. Italijanska in madžarska narodnost v SR Sloveniji. Nekatere značilnosti pravno-političnega in jezikovno-kulturnega položaja. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 35 str.
47. Nećak Lük, A., 1993a. Narodna manjšina. V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 7. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str. 304.
48. Nećak Lük, A., 1993b. Narodnost. V: Enciklopedija Slovenije, 7. zvezek. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str.334.
49. Novak Lukanovič, S., 2002. Ekonomski vidiki jezika v večkulturnem okolju – narodnostno mešano okolje v Sloveniji. Razprave in gradivo, 41, str. 96-113.
50. Novak Lukanovič, S., 2003a. Jezikovno prilagajanje na narodno mešanih območjih v Sloveniji. Razprave in gradivo, 42, str. 38-61.
51. Novak Lukanovič, S., 2003b. Stališče prebivalcev narodno mešanih območij v Sloveniji do učenja jezika večine in manjšine. Razprave in gradivo, 43, str. 138-149.
52. Okoren, H., 1997. Romi v Sloveniji : diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 102 str.
53. Pajnič, K., 2004. Narodnostna struktura in čezmejne vezi s Hrvaško v delu JV Slovenije : diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 231 str.
54. Pašić, A., 2002. Islam in muslimani v Sloveniji. Sarajevo, Emanet, 213 str.
55. Popisi prebivalstva, SURS. URL: <http://www.stat.si/popis2002> (citirano 25.1.2006)
56. Popis prebivalstva, gospodinjstev, stanovanj in kmečkih gospodarstev v Republiki Sloveniji v letu 1991. 1994. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za statistiko. (Rezultati raziskovanj, 617, str. 395)
57. Prosta enciklopedija Wikipedija. URL:<http://sl.wikipedia.org> (citirano 13.9.2006)
58. Pušenjak, D., 2002. Strah pred opredeliti se. URL: <http://www.delo.si> (citirano 9.4.2006)
59. Račič, B. 2005. Problem je prikrita etnična nestrpnost. URL: <http://www.delo.si> (citirano 9.4.2006)
60. Repolusk, P., 1991. Etnično-regionalni problemi italijanske narodnosti v Sloveniji. Geografija v šoli, 1, str. 34-35.
61. Repolusk, P., 1998a. Narodna sestava. V: Geografski atlas Slovenije. Ljubljana, DZS, str. 156.

62. Repolusk, P., 1998b. Jezikovna sestava. V: Geografski atlas Slovenije. Ljubljana, DZS, str. 158-159.
63. Repolusk, P., 2000. Narodnostna sestava leta 1991. V: Ljubljana – geografija mesta. Ljubljana, Ljubljansko geografsko društvo, ZRC, str. 69-80.
64. Repolusk, P., 2006. Narodnostno neopredeljeno prebivalstvo ob popisih 1991 in 2002 v Sloveniji. V: Slovenska politična geografija in podeželje na razpotju. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. (Dela, 25, str. 87-96)
65. Rizman, R., 1980. Marksizem in nacionalno vprašanje. Ljubljana, Cankarjeva založba, 528 str.
66. Rizman, R., 1998. Multikulturalizem in izzivi globalizacije. V: XXXIV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo, str. 125-135.
67. Roter, Z., 1976. Katoliška cerkev in država v Jugoslaviji 1945-1973 : sociološki teoretični vidiki in raziskovalni model. Ljubljana, Cankarjeva založba, 310 str.
68. Smith, A., 1998. Nationalism and modernism : a critical survey of recent theories of nations and nationalism. London – New York, Routledge, 270 str.
69. Spet več kot dva milijona prebivalcev. Radiotelevizija Slovenija. URL: <http://www.rtvsl.si> (citirano 22.1.2006)
70. Srbska skupnost v Sloveniji. URL: <http://www.srbska-skupnost.si/> (citirano 7.1.2006)
71. Stergar, A., 1982. Spreminjanje nacionalne sestave prebivalstva v luči deagrarizacije in industrializacije Jugoslavije v zadnjem desetletju : diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 144 str.
72. Šifrer, Ž., 1952. Demografska statistika. Ljubljana, Zavod za statistiko in evidenco LRS, 198 str.
73. Šircelj M., 2003. Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije - popisi 1921-2002. Posebne publikacije / Statistični urad Republike Slovenije, 2, 169 str.
74. Škerl, U., 2005. Ladja brez kompasa. URL: <http://www.delo.si> (citirano 18.3.2006)
75. Šturm, L., 1988. Državljanstvo. V: Enciklopedija Slovenije. Zv. 2. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1987-2002, str. 386.
76. Šuljić, T., 2005. Tiha asimilacija. Ignoriranje obstoja ustavno nepriznanih manjšin. Mladina (on line). URL: http://www.mladina.si/tehdnik/200532/clanek/slo-manjsine-tomica_suljic/ (citirano 13.1.2006)
77. Šumi, I., 2004. Etnično razlikovanje v Sloveniji : izbrane problematizacije. Razprave in gradivo, 45, str. 14-39.

78. Tomažin, M., 2005. Uskoško prebivalstvo v belokranjskih vaseh Bojanci, Marindol, Miliči in Paunoviči. Kakšna naj bi bila integracijska politika. Razprave in gradivo, 46, str. 220-239.
79. Verske skupnosti. Urad Vlade RS za narodnosti URL: <http://www.uvi.si>, (citirano 28.4.2006)
80. Vrečer, N., 2004. Etničnost, intergacija in civilna družba : prisilni migranti v Sloveniji. Razprave in gradivo, 45, str. 248-263.
81. Vrišer, I., 1960. Doseljevanje v Zagorje. Geografski vestnik, 32, str. 247-257.
82. Zupančič, J., 1991. Etničnoregionalni problemi madžarske manjšine v Prekmurju. Geografija v šoli, 1, str. 32-33.
83. Zupančič, J., 2005. Etnična sestava prebivalstva in medetnični odnosi v Velenju. Razprave in gradivo, 46, str. 154-165.

13. PRILOGE

MIGRACIJE

Priloga 1: Selitve prebivalstva po območju prejšnjega prebivališča in starosti ob selitvi, Slovenija, popis 2002

Priloga 2: Priseljeni v Slovenijo po letu priselitve in državi prvega prebivališča, Slovenija, popis 2002

Priloga 3: Selivci po letu zadnje selitve in območju prejšnjega prebivališča, Slovenija, popis 2002

Priloga 4: Priseljeni v Slovenijo po območju prvega prebivališča in številu let prebivanja v Sloveniji, Slovenija, popis 2002

Priloga 5: Priseljeni v Slovenijo po številu let prebivanja v Sloveniji, statistične regije, popis 2002

NARODNA SESTAVA

Priloga 6: Prebivalstvo, popisano v popisu 1991 in 2002, po narodni pripadnosti, Slovenija

Priloga 7: Struktura prebivalstva, popisane v popisu 1991 in 2002, glede na popis 1991, Slovenija

Priloga 8: Struktura prebivalstva, popisane v popisu 1991 in 2002, glede na popis 2002, Slovenija

Priloga 9: Prebivalstvo po narodni pripadnosti in starostnih skupinah, Slovenija, popis 2002

Priloga 10: Prebivalstvo po narodni pripadnosti, statistične regije, popis 2002

Priloga 11: Prebivalstvo po občinah z največjim deležem »neslovenskega« prebivalstva, popis 2002

VERSKA SESTAVA

Priloga 12: Prebivalstvo po veroizpovedi, Slovenija, popis 2002

Priloga 13: Prebivalstvo po veroizpovedi, statistične regije, popis 2002

JEZIKOVNA SESTAVA

Priloga 14: Prebivalstvo po maternem jeziku in starostnih skupinah, Slovenija, popis 2002

Priloga 15: Prebivalstvo po maternem jeziku, statistične regije, popis 2002

Priloga 16: Delež prebivalstva po maternem jeziku, statistične regije, popis 2002

Priloga 17: Delež prebivalstva po statističnih regijah, materni jezik, popis 2002

Priloga 18: Prebivalstvo po pogovornem jeziku v gospodinjstvu/družini, statistične regije, popis 2002

Priloga 19: Prebivalstvo po občinah z največjim deležem »neslovenskega« maternega jezika, popis 2002

PRIMERJAVA NARODNE, VERSKE IN JEZIKOVNE PRIPADNOSTI

Priloga 20: Prebivalstvo po veroizpovedi in narodni pripadnosti, Slovenija, popis 2002

Priloga 21: Struktura po veroizpovedi glede na narodno pripadnost, Slovenija, popis 2002

Priloga 22: Prebivalstvo po maternem jeziku in narodni pripadnosti, Slovenija, popis 2002

Priloga 23: Struktura prebivalstva po maternem jeziku glede na narodno pripadnost, Slovenija, popis 2002

Priloga 24: Struktura po narodni pripadnosti, glede na materni jezik, Slovenija, 2002

Priloga 25: Število opredeljenih za posamezno narodno pripadnost in posamezni materni jezik, Slovenija, popis 2002

MIGRACIJE

Priloga 1: Selitve prebivalstva po območju prejšnjega prebivališča in starosti ob selitvi, Slovenija, popis 2002

		Starost ob selitvi (leta)							
Območje prejšnjega prebivališča	Skupaj	0 - 9	10 - 19	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 69	70+
SLOVENIJA	1076023	207149	152544	396432	187900	70961	33115	16314	11608
Drugo naselje Slovenije	935097	182407	119535	342453	169473	64514	30490	15002	11223
drugo naselje iste občine	342359	70506	40603	123891	65322	24117	9971	4438	3511
druga občina iste stat. regije	375818	74865	45104	136732	68694	27042	12762	6042	4577
druga statistična regija	216920	37036	33828	81830	35457	13355	7757	4522	3135
Država bivše Jugoslavije	122034	17308	30965	50168	15513	5203	1893	778	206
Bosna in Hercegovina	54565	6779	15802	22713	6400	1885	602	309	75
Hrvaška	39899	6077	9558	16097	5293	1794	739	261	80
Makedonija	5371	833	1186	2156	777	327	70	17	5
Srbija in Črna gora	22199	3619	4419	9202	3043	1197	482	191	46
Druga evropska država	16880	6853	1819	3367	2537	1091	616	460	137
Neevropska država	2012	581	225	444	377	153	116	74	42

Vir: SURS, 2003

Priloga 2: Priseljeni v Slovenijo po letu priselitve in državi prvega prebivališča, Slovenija

Država prvega prebivališča	Skupaj	Leto priselitve												
		do 1940	1941-1947	1948-1952	1953-1960	1961-1970	1971-1975	1976-1980	1981-1985	1986-1990	1991-1993	1994-1996	1997-1999	2000-2001
SKUPAJ														
SKUPAJ	169605	3939	6514	4477	12877	26121	24083	29570	18961	14495	10076	5602	8672	4218
Države bivše Jugoslavije	150763	1928	3898	3959	12496	24992	22278	27047	17391	13529	9359	4530	6783	2573
Bosna in Hercegovina	67670	138	530	528	2227	7842	10675	15552	10426	7091	6465	2062	3001	1133
Hrvaška	49418	1304	2067	2389	7839	12059	6464	5943	3633	3169	1744	1134	1076	597
Srbija in Črna gora	6437	62	89	100	274	671	744	824	722	818	264	540	973	356
Makedonija	27238	424	1212	942	2156	4420	4395	4728	2610	2451	886	794	1733	487
Države EU	14000	1675	2426	451	286	806	1453	2005	1244	650	384	552	990	1078
Avstrija	2798	432	527	82	52	164	293	334	182	98	57	90	133	354
Nemčija	6128	127	651	62	36	426	925	1370	866	360	180	205	510	410
Italija	2655	720	732	227	153	92	56	84	61	83	77	114	107	149
Francija	1114	236	383	54	14	61	63	80	44	43	15	28	63	30
druge članice EU	1305	160	133	26	31	63	116	137	91	66	55	115	177	135
Druge evropske države	2908	130	162	43	60	124	188	328	195	185	209	337	559	388
države kandidatke EU	868	87	124	34	35	76	66	91	55	51	30	52	75	92
vse ostale evropske države	2040	43	38	9	25	48	122	237	140	134	179	285	484	296
Neevropske države	1934	206	28	24	35	199	164	190	131	131	124	183	340	179

Vir: SURS, 2003

Priloga 3: Selivci po letu zadnje selitve in območju prejšnjega prebivališča, Slovenija

Območje prejšnjega prebivališča	Skupaj	Leto zadnje selitve				
		do 1960	1961-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2002
SLOVENIJA	1076023	156259	130878	174023	262064	352799
Drugo naselje iste občine	342359	41336	37611	48142	96225	119045
Druga občina iste statistične regije	375818	44802	38933	52905	95444	143734
Druga statistična regija	216920	50745	34251	31885	37415	62624
Bosna in Hercegovina	54565	2369	5680	18009	16571	11936
Hrvaška	39899	9374	9284	10003	7276	3962
Makedonija	5371	364	517	1137	1415	1938
Srbija in Črna gora	22199	3319	3398	6792	5044	3646
Države EU	14028	3413	930	4165	2014	3506
Druge države	4864	537	274	985	660	2408

Vir: SURS, 2003

Priloga 4: Priseljeni v Slovenijo po območju prvega prebivališča in številu let prebivanja v Sloveniji, Slovenija, popis 2002

Statistična regija	Območje prvega prebivališča	Število let prebivanja v Sloveniji					
		Skupaj	0 - 9	10 - 19	20-29	30 - 39	40 - 49
SLOVENIJA	169605	20209	33934	53374	30038	17120	14930
Države bivše Jugoslavije	150763	15335	31693	48870	28426	16654	9785
Bosna in Hercegovina	67670	6944	18950	27031	10375	3174	1196
Hrvaška	49418	3143	6768	11428	12076	10243	5760
Makedonija	6437	1929	1469	1591	829	368	251
Srbija in Črna gora	27238	3319	4506	8820	5146	2869	2578
Druge evropske države	16908	4121	1973	4163	1356	408	4887
Neevropske države	1934	753	268	341	256	58	258

Vir: SURS, 2003

Priloga 5: Priseljeni v Slovenijo po številu let prebivanja v Sloveniji, statistične regije, popis 2002

Statistična regija	Skupaj	Število let prebivanja v Sloveniji										
		0 - 4	5 - 9	10 - 14	15 - 19	20-24	25 - 29	30 - 34	35 -39	40 - 44	45-49	50+
SLOVENIJA	169605	10517	9692	15653	18281	26755	26619	17946	12092	10526	6594	14930
Pomurska	4728	419	271	449	500	648	636	441	302	272	176	614
Podravska	19422	1237	1146	1660	1756	2662	2611	1843	1525	1417	869	2696
Koroška	2798	184	167	255	319	517	414	218	167	161	97	299
Savinjska	19305	1119	992	1741	2335	3747	3533	1816	1114	881	507	1520
Zasavska	4744	178	227	599	835	957	628	320	237	220	105	438
Spodnjeposavska	4854	395	358	535	534	755	623	405	302	243	132	572
Jugovzhodna Slovenija	10176	547	592	1125	1124	1538	1623	1133	749	557	343	845
Osrednjeslovenska	55725	3303	3214	4787	5874	8807	9117	6695	4078	3566	1963	4321
Gorenjska	17532	854	757	1336	2042	2949	3463	2189	1219	1041	554	1128
Notranjsko-kraška	4902	327	350	715	584	841	672	456	279	239	129	310
Goriška	6938	831	609	728	703	1058	913	465	287	244	173	927
Obalno-kraška	18481	1123	1009	1723	1675	2276	2386	1965	1833	1685	1546	1260

Vir: SURS, 2003

NARODNA SESTAVA

Priloga 6: Prebivalstvo, popisano v popisu 1991 in 2002, po narodni pripadnosti, Slovenija

Narodna pripadnost popis 1991	Skupaj	Slovenci	Italijani	Madžari	Romi	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Makedonci
SKUPAJ	1652109	1404153	1818	5536	1919	2045	12193	2128	28292	2429
Slovenci	1474833	1358144	260	288	632	62	294	110	2296	81
Italijani	2325	557	1331	5	z	0	z	z	19	z
Madžari	6350	801	0	5029	32	0	0	0	7	z
Romi	1692	403	z	6	993	14	z	0	z	0
Albanci	2544	173	0	z	28	1652	32	z	11	9
Črnogorci	3369	593	z	z	4	3	196	1365	265	z
Hrvati	44025	12434	33	35	z	17	z	5	23309	5
Makedonci	3484	626	z	0	13	11	27	15	19	2103
Muslimani	22867	2404	6	3	58	85	8925	202	57	9
Nemci	179	66	z	11	z	0	0	0	z	0
Srbi	35272	3116	8	7	11	3	148	111	169	29
Drugi	1978	381	6	16	21	9	131	z	40	4
Opredelili so se kot Jugoslovani	9726	2828	7	17	7	14	520	99	367	49
Regionalno opredeljeni	4256	1186	50	z	5	z	540	25	217	z
Drugi	7446	2917	27	18	12	z	347	65	363	32
Neznano	31763	17524	86	97	98	146	962	126	1149	102

Narodna pripadnost popis 1991	Muslimani	Nemci	Srbi	drugi	opredelili so se kot Jugoslovani	opredelili so se kot Bosanci	regio- nalno opredeljeni	drugi	Niso želeli odgovoriti	Neznano
SKUPAJ	6157	174	30935	1597	380	4059	1348	9232	38568	99146
Slovenci	175	78	868	440	68	154	572	2606	23360	84345
Italijani	0	0	z	8	0	0	90	42	97	168
Madžari	0	z	7	4	z	0	z	76	166	223
Romi	22	0	11	9	0	5	0	19	36	170
Albanci	34	0	15	14	z	4	z	30	179	357
Črnogorci	108	z	130	3	8	28	4	113	287	256
Hrvati	9	4	271	64	11	172	201	1136	3275	2973
Makedonci	11	0	43	7	z	3	z	83	263	256
Muslimani	4573	0	260	39	7	2100	5	690	1713	1731
Nemci	0	70	z	6	0	0	0	3	12	5
Srbi	26	z	22765	68	125	533	z	1312	3749	3088
Drugi	50	z	154	724	3	50	9	77	138	161
Opredelili so se kot Jugoslovani	265	7	2050	49	89	236	12	870	1373	867
Regionalno opredeljeni	232	z	587	15	3	214	326	176	383	292
Drugi	186	z	911	32	18	130	24	661	957	717
Neznano	466	6	2859	115	43	430	99	1338	2580	3537

Vir: Šircelj, 2003

Priloga 7: Struktura prebivalstva, popisane v popisu 1991 in 2002, glede na popis 1991, Slovenija

Narodna pripadnost popis 1991	Skupaj	Slovenci	Italijani	Madžari	Romi	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Makedonci
SKUPAJ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Slovenci	89,27	96,72	14,30	5,20	32,93	3,03	2,41	5,17	8,12	3,33
Italijani	0,14	0,04	73,21	0,09	z	0,00	z	z	0,07	z
Madžari	0,38	0,06	0,00	90,84	1,67	0,00	0,00	0,00	0,02	z
Romi	0,10	0,03	z	0,11	51,75	0,68	z	0,00	z	0,00
Albanci	0,15	0,01	0,00	z	1,46	80,78	0,26	z	0,04	0,37
Črnogorci	0,20	0,04	z	z	0,21	0,15	1,61	64,14	0,94	z
Hrvati	2,66	0,89	1,82	0,63	z	0,83	z	0,23	82,39	0,21
Makedonci	0,21	0,04	z	0,00	0,68	0,54	0,22	0,70	0,07	86,58
Muslimani	1,38	0,17	0,33	0,05	3,02	4,16	73,20	9,49	0,20	0,37
Nemci	0,01	0,00	z	0,20	z	0,00	0,00	0,00	z	0,00
Srbi	2,13	0,22	0,44	0,13	0,57	0,15	1,21	5,22	0,60	1,19
Drugi	0,12	0,03	0,33	0,29	1,09	0,44	1,07	z	0,14	0,16
Opredelili so se kot Jugoslovani	0,59	0,20	0,39	0,31	0,36	0,68	4,26	4,65	1,30	2,02
Regionalno opredeljeni	0,26	0,08	2,75	z	0,26	z	4,43	1,17	0,77	z
Drugi	0,45	0,21	1,49	0,33	0,63	z	2,85	3,05	1,28	1,32
Neznano	1,92	1,25	4,73	1,75	5,11	7,14	7,89	5,92	4,06	4,20

Narodna pripadnost popis 1991	Muslimani	Nemci	Srbi	drugi	opredelili so se kot Jugoslovani	opredelili so se kot Bosanci	regio- nalno opredeljeni	drugi	Niso želeli odgovoriti	Neznano
SKUPAJ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Slovenci	2,84	44,83	2,81	27,55	17,89	3,79	42,43	28,23	60,57	85,07
Italijani	0,00	0,00	z	0,50	0,00	0,00	6,68	0,45	0,25	0,17
Madžari	0,00	z	0,02	0,25	z	0,00	z	0,82	0,43	0,22
Romi	0,36	0,00	0,04	0,56	0,00	0,12	0,00	0,21	0,09	0,17
Albanci	0,55	0,00	0,05	0,88	z	0,10	z	0,32	0,46	0,36
Črnogorci	1,75	z	0,42	0,19	2,11	0,69	0,30	1,22	0,74	0,26
Hrvati	0,15	2,30	0,88	4,01	2,89	4,24	14,91	12,31	8,49	3,00
Makedonci	0,18	0,00	0,14	0,44	z	0,07	z	0,90	0,68	0,26
Muslimani	74,27	0,00	0,84	2,44	1,84	51,74	0,37	7,47	4,44	1,75
Nemci	0,00	40,23	z	0,38	0,00	0,00	0,00	0,03	0,03	0,01
Srbi	0,42	z	73,59	4,26	32,89	13,13	z	14,21	9,72	3,11
Drugi	0,81	z	0,50	45,34	0,79	1,23	0,67	0,83	0,36	0,16
Opredelili so se kot Jugoslovani	4,30	4,02	6,63	3,07	23,42	5,81	0,89	9,42	3,56	0,87
Regionalno opredeljeni	3,77	z	1,90	0,94	0,79	5,27	24,18	1,91	0,99	0,29
Drugi	3,02	z	2,94	2,00	4,74	3,20	1,78	7,16	2,48	0,72
Neznano	7,57	3,45	9,24	7,20	11,32	10,59	7,34	14,49	6,69	3,57

Vir: Šircelj 2003

Priloga 8: Struktura prebivalstva, popisane v popisu 1991 in 2002 glede na popis 2002, Slovenija

Narodna pripadnost popis 1991	Skupaj	Slovenci	Italijani	Madžari	Romi	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Makedonci
SKUPAJ	100	84,99	0,11	0,34	0,12	0,12	0,74	0,13	1,71	0,15
Slovenci	100	92,09	0,02	0,02	0,04	0,00	0,02	0,01	0,16	0,01
Italijani	100	23,96	57,25	0,22	z	0,00	z	z	0,82	z
Madžari	100	12,61	0,00	79,20	0,50	0,00	0,00	0,00	0,11	z
Romi	100	23,82	z	0,35	58,69	0,83	z	0,00	z	0,00
Albanci	100	6,80	0,00	z	1,10	64,94	1,26	z	0,43	0,35
Črnogorci	100	17,60	z	z	0,12	0,09	5,82	40,52	7,87	z
Hrvati	100	28,24	0,07	0,08	z	0,04	z	0,01	52,94	0,01
Makedonci	100	17,97	z	0,00	0,37	0,32	0,77	0,43	0,55	60,36
Muslimani	100	10,51	0,03	0,01	0,25	0,37	39,03	0,88	0,25	0,04
Nemci	100	36,87	z	6,15	z	0,00	0,00	0,00	z	0,00
Srbi	100	8,83	0,02	0,02	0,03	0,01	0,42	0,31	0,48	0,08
Drugi	100	19,26	0,30	0,81	1,06	0,46	6,62	z	2,02	0,20
Opredelili so se kot Jugoslovani	100	29,08	0,07	0,17	0,07	0,14	5,35	1,02	3,77	0,50
Regionalno opredeljeni	100	27,87	1,17	z	0,12	z	12,69	0,59	5,10	z
Drugi	100	39,18	0,36	0,24	0,16	z	4,66	0,87	4,88	0,43
Neznano	100	55,17	0,27	0,31	0,31	0,46	3,03	0,40	3,62	0,32

Narodna pripadnost popis 1991	Muslimani	Nemci	Srbi	drugi	opredelili so se kot Jugoslovani	opredelili so se kot Bosanci	regio- nalno opredeljeni	drugi	Niso želeli odgovoriti	Nez- nano
Slovenci	0,37	0,01	1,87	0,10	0,02	0,25	0,08	0,56	2,33	6,00
Italijani	0,01	0,01	0,06	0,03	0,00	0,01	0,04	0,18	1,58	5,72
Madžari	0,00	0,00	z	0,34	0,00	0,00	3,87	1,81	4,17	7,23
Romi	0,00	z	0,11	0,06	z	0,00	z	1,20	2,61	3,51
Albanci	1,30	0,00	0,65	0,53	0,00	0,30	0,00	1,12	2,13	10,05
Črnogorci	1,34	0,00	0,59	0,55	z	0,16	z	1,18	7,04	14,03
Hrvati	3,21	z	3,86	0,09	0,24	0,83	0,12	3,35	8,52	7,60
Makedonci	0,02	0,01	0,62	0,15	0,02	0,39	0,46	2,58	7,44	6,75
Muslimani	0,32	0,00	1,23	0,20	z	0,09	z	2,38	7,55	7,35
Nemci	20,00	0,00	1,14	0,17	0,03	9,18	0,02	3,02	7,49	7,57
Srbi	0,00	39,11	z	3,35	0,00	0,00	0,00	1,68	6,70	2,79
Drugi	0,07	z	64,54	0,19	0,35	1,51	z	3,72	10,63	8,75
Opredelili so se kot Jugoslovani	2,53	z	7,79	36,60	0,15	2,53	0,46	3,89	6,98	8,14
Regionalno opredeljeni	2,72	0,07	21,08	0,50	0,92	2,43	0,12	8,95	14,12	8,91
Drugi	5,45	z	13,79	0,35	0,07	5,03	7,66	4,14	9,00	6,86
Neznano	2,50	z	12,23	0,43	0,24	1,75	0,32	8,88	12,85	9,63
	1,47	0,02	9,00	0,36	0,14	1,35	0,31	4,21	8,12	11,14

Vir: Šircelj, 2003

Priloga 9: Prebivalstvo po narodni pripadnosti in starostnih skupinah, Slovenija, popis 2002

Starostne skupine (leta)	Skupaj	Narodno opredeljeni										
		skupaj	Slovenci	Italijani	Madžari	Romi	Albanci	Avstrijci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Makedonci
SKUPAJ	1964036	1766982	1631363	2258	6243	3246	6186	181	21542	2667	35642	3972
0-4	88183	79689	75619	46	132	454	468	10	930	68	437	84
5-9	96174	88103	83320	57	172	364	493	z	996	79	723	81
10-14	115810	105655	97501	69	198	353	473	z	1777	157	1496	171
15-19	130029	114671	104664	78	215	307	440	z	2000	189	1915	250
20-24	147687	126721	116927	115	294	332	504	6	1878	215	1791	338
25-29	144977	124971	117247	110	337	278	547	9	1452	126	1435	347
30-34	140612	123490	115109	128	359	250	667	11	1539	138	1916	340
35-39	153518	135677	122183	169	432	223	708	8	2588	213	3550	373
40-44	152142	134739	117653	168	506	207	628	13	3120	313	4495	497
45-49	158611	141294	124290	192	600	149	503	14	2637	344	4571	545
50-54	138542	125525	114501	150	517	113	335	9	1202	251	3681	368
55-59	105161	97229	90336	147	509	82	209	18	613	112	2677	196
60-64	103609	97172	90882	203	466	61	95	18	416	165	2510	158
65-69	95550	90246	85621	186	451	31	54	5	220	141	1943	114
70-74	83473	79261	76258	180	431	22	39	10	99	80	1293	60
75 +	109958	102539	99252	260	624	20	23	43	75	76	1209	50

Starostne skupine (leta)	Narodno opredeljeni				Narodno neopredeljeni					Niso želeli odgovoriti	Neznano
	Muslimani	Nemci	Srbi	drugi	skupaj	opredelili so se kot Jugoslovani	opredelili so se kot Bosanci	regionalno opredeljeni	drugi		
SKUPAJ	10467	499	38964	3752	22141	527	8062	1467	12085	48588	126325
0-4	453	9	863	116	921	3	310	7	601	2513	5060
5-9	502	17	1161	z	967	10	320	14	623	2566	4538
10-14	885	7	2429	z	1612	11	624	24	953	3329	5214
15-19	1037	12	3413	z	1887	19	669	28	1171	3470	10001
20-24	859	20	3154	288	2085	33	666	48	1338	4159	14722
25-29	626	15	2007	435	1719	38	597	50	1034	3766	14521
30-34	694	24	1909	406	1533	46	617	53	817	3573	12016
35-39	1256	31	3591	352	2212	55	1029	79	1049	4235	11394
40-44	1604	23	5182	330	2440	53	1102	123	1162	4436	10527
45-49	1265	37	5782	365	2449	90	1020	138	1201	4528	10340
50-54	586	42	3473	297	1404	60	469	164	711	3284	8329
55-59	299	46	1751	234	827	31	242	133	421	2174	4931
60-64	223	61	1759	155	743	19	194	184	346	1970	3724
65-69	107	49	1229	95	531	21	103	137	270	1743	3030
70-74	46	46	605	92	378	16	53	128	181	1356	2478
75 +	25	60	656	166	433	22	47	157	207	1486	5500

Vir: SURS, 2003

Priloga 10: Prebivalstvo po narodni pripadnosti, statistične regije, popis 2002

Statistična regija	Skupaj	Narodno opredeljeni										
		skupaj	Slovenci	Italijani	Madžari	Romi	Albanci	Avstrijci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Makedonci
SLOVENIJA	1964036	1766982	1631363	2258	6243	3246	6186	181	21542	2667	35642	3972
Pomurska	120875	113124	104874	8	5445	989	133	24	70	32	1148	36
Podravska	310743	278070	267536	35	117	712	785	44	732	232	4012	336
Koroška	73296	67451	65608	7	8	3	135	9	213	22	603	59
Savinjska	253574	228980	213930	18	77	40	899	13	2048	166	5153	243
Zasavska	45436	40952	37090	5	15	z	128	z	1168	46	794	23
Spodnjeposavska	68565	62166	59515	10	24	79	242	7	215	24	1305	34
Jugovzhodna Slovenija	136474	122212	114106	15	74	1074	276	4	876	100	3486	116
Osrednjeslovenska	488364	434316	388902	139	273	262	1685	48	8034	1256	9910	1322
Gorenjska	195885	179374	161436	36	75	49	664	22	4791	514	3327	1031
Notranjsko-kraška	50243	45438	41876	19	23	z	225	z	554	26	923	80
Goriška	118511	107756	103133	100	35	z	476	z	667	80	702	295
Obalno-kraška	102070	87143	73357	1866	77	6	538	8	2174	169	4279	397

Statistična regija	Narodno opredeljeni				Narodno neopredeljeni					Niso želeli odgovoriti	Neznano
	Muslimani	Nemci	Srbi	drugi	skupaj	opredelili so se kot Jugoslovani	opredelili so se kot Bosanci	regionalno opredeljeni	drugi		
SLOVENIJA	10467	499	38964	3752	22141	527	8062	1467	12085	48588	126325
Pomurska	10	23	226	106	420	7	29	62	322	1647	5684
Podravska	429	132	2524	444	1582	50	397	14	1121	8316	22775
Koroška	138	9	564	73	356	11	131	6	208	1538	3951
Savinjska	1744	65	4269	315	2129	54	952	10	1113	6678	15787
Zasavska	802	3	817	47	735	z	437	z	284	1201	2548
Spodnjeposavska	191	20	426	74	323	z	98	z	215	1415	4661
Jugovzhodna Slovenija	252	22	1637	174	1082	21	391	9	661	3275	9905
Osrednjeslovenska	4327	120	16528	1510	8150	217	3266	71	4596	13337	32561
Gorenjska	1296	63	5669	401	2384	51	1072	20	1241	4670	9457
Notranjsko-kraška	237	8	1411	51	748	10	380	8	350	1127	2930
Goriška	365	3	1733	152	923	24	428	16	455	2244	7588
Obalno-kraška	676	31	3160	405	3309	64	481	1245	1519	3140	8478

Vir: SURS, 2003

Priloga 11: Prebivalstvo po občinah z največjim deležem »neslovenskega« prebivalstva, popis 2002

Občina	Skupaj	Narodno opredeljeni				Narodno neopredeljeni	Niso želeli odgovoriti	Neznano
		skupaj	Slovinci	drugi	drugi delež (%)			
SLOVENIJA	1964036	1766982	1631363	135619		22141	48588	126325
Ljubljana	265881	230387	196152	34235	25,24	6081	8956	20457
Maribor	110668	97184	89650	7534	5,56	1068	3492	8924
Koper	47539	40666	33826	6840	5,04	1680	1499	3694
Kranj	51225	46358	40257	6101	4,50	624	1554	2689
Velenje	33331	29582	23517	6065	4,47	709	1125	1915
Jesenice	21620	18883	13038	5845	4,31	685	976	1076
Lendava	11151	10308	5653	4655	3,43	137	293	413
Celje	48081	42369	38221	4148	3,06	664	1362	3686
Novo mesto	40925	35968	33016	2952	2,18	458	1189	3310
Izola	14549	12163	9456	2707	2,00	552	595	1239
Piran	16758	13250	10606	2644	1,95	765	602	2141
Nova Gorica	35640	31696	29657	2039	1,50	407	826	2711
Postojna	14581	12924	10988	1936	1,43	416	397	844
Kamnik	26477	24370	22509	1861	1,37	285	488	1334
Kočevje	16292	14447	12596	1851	1,36	128	520	1197
Trbovlje	18248	16267	14422	1845	1,36	375	555	1051
Škofja Loka	22093	20113	18485	1628	1,20	315	447	1218
Domžale	29902	27410	25788	1622	1,20	261	683	1548
Trzič	15151	13827	12298	1529	1,13	218	317	789

Vir: SURS, 2003

VERSKA SESTAVA

Priloga 12: Prebivalstvo po veroizpovedi, Slovenija, popis 2002

Starostne skupine (leta)	Skupaj	Veroizpoved							
		katoliška	evan-geličanska	druge prote-stantske	pravoslavna	druge krščanske	islamska	orientalske	druge veroizpovedi in agnostiki
SKUPAJ	1964036	1135626	14736	1399	45908	1877	47488	1026	928
0-4	88183	53801	488	44	1211	47	2540	24	16
5-9	96174	60554	539	64	1560	46	2663	17	14
10-14	115810	70300	659	76	3161	71	4049	23	22
15-19	130029	67775	813	89	4195	76	4386	71	57
20-24	147687	70181	957	94	3917	107	4251	150	119
25-29	144977	74717	965	93	2600	109	3537	165	111
30-34	140612	78758	903	108	2488	134	3636	131	93
35-39	153518	84581	908	116	4377	161	5524	109	78
40-44	152142	79887	1013	100	6235	135	6284	101	93
45-49	158611	81279	1303	102	6634	146	5223	94	96
50-54	138542	75262	1201	103	3697	131	2458	67	76
55-59	105161	64958	938	90	1817	111	1294	29	47
60-64	103609	70133	845	90	1775	152	849	26	34
65-69	95550	66859	887	63	1125	127	427	7	21
70-74	83473	58860	886	67	559	125	222	6	22
75+	109958	77721	1431	100	557	199	145	6	29

Starostne skupine (leta)	Je vernik, vendar ne pripada veroizpovedi	Ni vernik, ateist	Ni želel odgovoriti	Neznano
SKUPAJ	68714	199264	307973	139097
0-4	1733	5409	16487	6383
5-9	2138	6642	16378	5559
10-14	3182	9984	18150	6133
15-19	5851	16539	19304	10873
20-24	7948	20212	24033	15718
25-29	7177	16949	23065	15489
30-34	5652	13923	21867	12919
35-39	5567	15055	24640	12402
40-44	5581	16191	25033	11489
45-49	6077	20086	26298	11273
50-54	5172	18742	22684	8949
55-59	3524	10345	16627	5381
60-64	2806	7910	14850	4139
65-69	2252	6577	13760	3445
70-74	1885	6320	11669	2852
75+	2169	8380	13128	6093

Vir: SURS, 2003

Priloga 13: Prebivalstvo po veroizpovedi, statistične regije, popis 2002

Statistična regija	Skupaj	Veroizpoved					
		skupaj	katoliška	evangeličanska in druge protestantske	pravoslavna	islamska	druge veroizpovedi
SLOVENIJA	1964036	1248988	1135626	16135	45908	47488	3831
Pomurska	120875	96495	82845	13037	276	237	100
Podravska	310743	186144	178921	672	2983	3009	559
Koroška	73296	50786	49237	108	663	636	142
Savinjska	253574	173314	162388	247	4838	5489	352
Zasavska	45436	25067	21399	39	938	2557	134
Spodnjeposavska	68565	46994	45640	45	463	713	133
Jugovzhodna Slovenija	136474	90130	86219	254	1831	1652	174
Osrednjeslovenska	488364	284401	244923	1127	18844	18186	1321
Gorenjska	195885	130159	114031	313	7475	7845	495
Notranjsko-kraška	50243	35023	31926	34	1651	1355	57
Goriška	118511	74329	70201	55	2088	1819	166
Obalno-kraška	102070	56146	47896	204	3858	3990	198

Statistična regija	Je vernik, ne pripada nobeni veroizpovedi	Ni vernik, ateist	Ni želel odgovoriti	Neznano
SLOVENIJA	68714	199264	307973	139097
Pomurska	1830	4824	11472	6254
Podravska	10240	25325	63772	25262
Koroška	2309	4100	11828	4273
Savinjska	7258	15861	39114	18027
Zasavska	2133	7095	8316	2825
Spodnjeposavska	1912	4335	10356	4968
Jugovzhodna Slovenija	4351	11666	19525	10802
Osrednjeslovenska	20736	71062	76775	35390
Gorenjska	7404	19596	28119	10607
Notranjsko-kraška	1456	4208	6363	3193
Goriška	4564	13617	17523	8478
Obalno-kraška	4521	17575	14810	9018

Vir: SURS, 2003

JEZIKOVNA SESTAVA

Priloga 14: Prebivalstvo po maternem jeziku in starostnih skupinah, Slovenija, popis 2002

Starostne skupine	skupaj	slovenski	italijanski	madžarski	romski	albanski	bosanski	črnogorski
SKUPAJ	1964036	1723434	3762	7713	3834	7177	31499	462
0-4	88183	80924	66	174	522	535	1215	8
5-9	96174	88722	91	216	439	570	1258	14
10-14	115810	104850	132	273	415	529	2244	25
15-19	130029	116822	112	306	377	505	2636	22
20-24	147687	131680	159	420	402	596	2707	32
25-29	144977	128953	167	447	341	624	2377	25
30-34	140612	123431	176	477	286	761	2481	23
35-39	153518	129034	271	537	260	837	3976	42
40-44	152142	123118	290	607	225	730	4773	59
45-49	158611	129246	360	731	175	570	3875	48
50-54	138542	118201	303	639	141	390	1819	44
55-59	105161	91923	244	594	98	248	888	20
60-64	103609	91686	330	550	71	125	641	32
65-69	95550	86457	319	534	43	79	327	28
70-74	83473	77177	297	489	24	47	162	22
75+	109958	101210	445	719	15	31	120	18

Starostne skupine	hrvaški	makedonski	nemški	srbski	srbsko-hrvaški	drugi	neznano
SKUPAJ	54079	4760	1628	31329	36265	5778	52316
0-4	533	82	29	583	733	197	2582
5-9	785	92	43	745	823	200	2176
10-14	1496	131	39	1481	1832	181	2182
15-19	1925	236	44	2136	2527	177	2204
20-24	2200	395	72	2333	2631	297	3763
25-29	2158	428	97	1737	1891	521	5211
30-34	3019	441	94	1651	2265	532	4975
35-39	5205	466	89	2768	4432	494	5107
40-44	6753	617	59	4109	5741	455	4606
45-49	7211	665	82	4933	5543	547	4625
50-54	5897	469	94	3124	2921	513	3987
55-59	4571	248	127	1644	1503	405	2648
60-64	4376	190	137	1640	1448	334	2049
65-69	3412	146	140	1189	950	260	1666
70-74	2249	85	146	611	510	236	1418
75+	2289	69	336	645	515	429	3117

Vir: SURS, 2003

Priloga 15: Prebivalstvo po maternem jeziku, statistične regije, popis 2002

Statistična regija	Skupaj	slovenski	italijanski	madžarski	romski	albanski	bosanski	hrvaški	make- donski	nemški	srbski	srbsko- hrvaški	drugi	Neznano
SLOVENIJA	1964036	1723434	3762	7713	3834	7177	31499	54079	4760	1628	31329	36265	6240	52316
Pomurska	120875	107596	28	6640	1227	171	80	2086	50	141	267	239	255	2095
Podravska	310743	285404	85	190	567	1271	1270	7176	438	415	2515	1924	656	8832
Koroška	73296	69095	13	15	0	145	406	959	66	54	488	493	101	1461
Savinjska	253574	226853	53	104	42	981	3471	7183	273	172	3387	4205	500	6350
Zasavska	45436	39047	6	23	17	138	1885	1057	27	21	522	1614	86	993
Spodnjeposavska	68565	62568	20	31	100	291	387	2206	50	66	374	457	123	1892
Jugovzhodna Slovenija	136474	121518	29	86	1485	320	1168	5291	139	77	1243	1841	236	3041
Osrednjeslovenska	488364	412027	280	362	340	1832	12075	14124	1609	410	13447	14033	2087	15738
Gorenjska	195885	169394	68	85	35	721	6120	4208	1100	134	4322	4985	624	4089
Notranjsko-kraška	50243	44038	57	24	3	234	875	1517	108	20	987	1378	82	920
Goriška	118511	109040	210	48	13	507	1209	1154	356	23	1407	1603	222	2719
Obalno-kraška	102070	76854	2913	105	5	566	2553	7118	544	95	2370	3493	1268	4186

Vir: SURS, 2003

Priloga 16: Delež prebivalstva po maternem jeziku, statistične regije, popis 2002

Statistična regija	Skupaj	slovenski	italijanski	madžarski	romski	albanski	bosanski	hrvaški	make-donski	nemški	srbski	srbsko-hrvaški	drugi	Neznano
SLOVENIJA	100	87,75	0,19	0,39	0,20	0,37	1,60	2,75	0,24	0,08	1,60	1,85	0,32	2,66
Pomurska	100	89,01	0,02	5,49	1,02	0,14	0,07	1,73	0,04	0,12	0,22	0,20	0,21	1,73
Podravska	100	91,85	0,03	0,06	0,18	0,41	0,41	2,31	0,14	0,13	0,81	0,62	0,21	2,84
Koroška	100	94,27	0,02	0,02	0,00	0,20	0,55	1,31	0,09	0,07	0,67	0,67	0,14	1,99
Savinjska	100	89,46	0,02	0,04	0,02	0,39	1,37	2,83	0,11	0,07	1,34	1,66	0,20	2,50
Zasavska	100	85,94	0,01	0,05	0,04	0,30	4,15	2,33	0,06	0,05	1,15	3,55	0,19	2,19
Spodnjeposavska	100	91,25	0,03	0,05	0,15	0,42	0,56	3,22	0,07	0,10	0,55	0,67	0,18	2,76
Jugovzhodna Slovenija	100	89,04	0,02	0,06	1,09	0,23	0,86	3,88	0,10	0,06	0,91	1,35	0,17	2,23
Osrednjeslovenska	100	84,37	0,06	0,07	0,07	0,38	2,47	2,89	0,33	0,08	2,75	2,87	0,43	3,22
Gorenjska	100	86,48	0,03	0,04	0,02	0,37	3,12	2,15	0,56	0,07	2,21	2,54	0,32	2,09
Notranjsko-kraška	100	87,65	0,11	0,05	0,01	0,47	1,74	3,02	0,21	0,04	1,96	2,74	0,16	1,83
Goriška	100	92,01	0,18	0,04	0,01	0,43	1,02	0,97	0,30	0,02	1,19	1,35	0,19	2,29
Obalno-kraška	100	75,30	2,85	0,10	0,00	0,55	2,50	6,97	0,53	0,09	2,32	3,42	1,24	4,10

Vir: SURS, 2003

Priloga 17: Delež prebivalstva po statističnih regijah, materni jezik, popis 2002

Statistična regija	Skupaj	slovenski	italijanski	madžarski	romski	albanski	bosanski	hrvaški	make-donski	nemški	srbski	srbsko-hrvaški	drugi	Neznano
SLOVENIJA	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Pomurska	6,15	6,24	0,74	86,09	32,00	2,38	0,25	3,86	1,05	8,66	0,85	0,66	4,09	4,00
Podravska	15,82	16,56	2,26	2,46	14,79	17,71	4,03	13,27	9,20	25,49	8,03	5,31	10,51	16,88
Koroška	3,73	4,01	0,35	0,19	0,00	2,02	1,29	1,77	1,39	3,32	1,56	1,36	1,62	2,79
Savinjska	12,91	13,16	1,41	1,35	1,10	13,67	11,02	13,28	5,74	10,57	10,81	11,60	8,01	12,14
Zasavska	2,31	2,27	0,16	0,30	0,44	1,92	5,98	1,95	0,57	1,29	1,67	4,45	1,38	1,90
Spodnjeposavska	3,49	3,63	0,53	0,40	2,61	4,05	1,23	4,08	1,05	4,05	1,19	1,26	1,97	3,62
Jugovzhodna Slovenija	6,95	7,05	0,77	1,12	38,73	4,46	3,71	9,78	2,92	4,73	3,97	5,08	3,78	5,81
Osrednjeslovenska	24,87	23,91	7,44	4,69	8,87	25,53	38,33	26,12	33,80	25,18	42,92	38,70	33,45	30,08
Gorenjska	9,97	9,83	1,81	1,10	0,91	10,05	19,43	7,78	23,11	8,23	13,80	13,75	10,00	7,82
Notranjsko-kraška	2,56	2,56	1,52	0,31	0,08	3,26	2,78	2,81	2,27	1,23	3,15	3,80	1,31	1,76
Goriška	6,03	6,33	5,58	0,62	0,34	7,06	3,84	2,13	7,48	1,41	4,49	4,42	3,56	5,20
Obalno-kraška	5,20	4,46	77,43	1,36	0,13	7,89	8,11	13,16	11,43	5,84	7,56	9,63	20,32	8,00

Vir: SURS, 2003

Priloga 18: Prebivalstvo po pogovornem jeziku v gospodinjstvu/družini, statistične regije, popis 2002

Statistična regija	Skupaj	En pogovorni jezik											
		skupaj	slovenski	italijanski	madžarski	romski	albanski	bosanski	hrvaški	make- donski	srbski	srbsko- hrvaški	drugi
SLOVENIJA	1964036	1822497	1789460	1488	3771	1630	2296	7091	3697	780	4286	4403	3595
Pomurska	120875	111789	105812	8	3691	427	52	47	134	8	14	21	1575
Podravska	310743	297037	295649	22	18	138	250	294	187	27	198	80	174
Koroška	73296	70720	70351	z	-	-	63	65	62	z	99	53	20
Savinjska	253574	238335	236086	9	z	z	295	602	388	26	352	425	147
Zasavska	45436	41769	40797	-	-	7	47	462	112	-	79	255	10
Spodnjeposavska	68565	64892	64111	z	z	60	133	116	348	z	34	48	28
Jugovzhodna Slovenija	136474	128793	126502	11	7	895	138	390	418	39	132	197	64
Osrednjeslovenska	488364	443053	433782	45	27	91	529	2722	973	252	2096	1838	698
Gorenjska	195885	180151	176747	22	4	3	256	1299	375	119	557	613	156
Notranjsko-kraška	50243	46707	45887	4	-	-	63	288	112	29	117	193	14
Goriška	118511	112644	111207	44	13	4	229	336	65	98	295	305	48
Obalno-kraška	102070	86607	82529	1315	z	z	241	470	523	174	313	375	661

Statistična regija	Dva pogovorna jezika									Neznano
	skupaj	slovenski in italijanski	slovenski in madžarski	slovenski in bosanski	slovenski in hrvaški	slovenski in srbski	slovenski in srbsko-hrvaški	slovenski in drugi	druga jezika	
SLOVENIJA	88230	4484	3910	17341	15817	15704	16600	14131	243	53309
Pomurska	6915	4	3695	11	477	80	36	2556	56	2171
Podravska	4811	31	z	481	964	728	456	2117	z	8895
Koroška	1073	z	z	193	255	229	189	200	z	1503
Savinjska	8766	35	12	2055	1933	1655	1975	1098	3	6473
Zasavska	2664	z	z	1061	412	265	807	103	z	1003
Spodnjeposavska	1734	13	6	148	834	140	160	433	-	1939
Jugovzhodna Slovenija	4631	13	6	526	1781	495	650	1138	22	3050
Osrednjeslovenska	29106	217	92	6807	4466	7193	6996	3312	23	16205
Gorenjska	11598	61	20	3685	1656	2466	2414	1286	10	4136
Notranjsko-kraška	2545	42	5	396	487	649	714	246	6	991
Goriška	3131	260	9	618	349	679	720	491	5	2736
Obalno-kraška	11256	3799	24	1360	2203	1125	1483	1151	111	4207

Vir: SURS, 2003

Tabela 19: Prebivalstvo po občinah z največjim deležem »neslovenskega« materne jezika, popis 2002

Občina	italijanski		Občina	madžarski	%	Občina	romski	%	Občina	albanski	%
SLOVENIJA	3762	%	SLOVENIJA	7713		SLOVENIJA	3834		SLOVENIJA	7177	
Piran	1174	31,21	Lendava	4690	60,81	Novo mesto	574	15,26	Ljubljana	1239	17,26
Koper	1059	28,15	Dobrovnik	725	9,40	Maribor	507	13,48	Maribor	918	12,79
Izola	620	16,48	Moravske Toplice	424	5,50	Murska Sobota	455	12,09	Kranj	374	5,21
Ljubljana	209	5,56	Ljubljana	300	3,89	Kočevje	201	5,34	Celje	325	4,53
Nova Gorica	98	2,60	Murska Sobota	226	2,93	Črnomelj	192	5,10	Koper	240	3,34
Maribor	49	1,30	Hodoš	210	2,72	Ljubljana	192	5,10	Velenje	197	2,74
Občina	bosanski	%	Občina	hrvaški	%	Občina	makedonski	%	Občina	nemški	%
SLOVENIJA	31499		SLOVENIJA	54079		SLOVENIJA	4760		SLOVENIJA	1628	
Ljubljana	9060	28,76	Ljubljana	10253	18,96	Ljubljana	1183	24,85	Ljubljana	284	5,97
Jesenice	3614	11,47	Maribor	4069	7,52	Kranj	447	9,39	Maribor	234	4,92
Velenje	2100	6,67	Koper	3824	7,07	Jesenice	353	7,42	Koper	42	0,88
Koper	1311	4,16	Velenje	1983	3,67	Maribor	317	6,66	Celje	36	0,76
Kranj	1064	3,38	Celje	1658	3,07	Koper	227	4,77	Gornja Radgona	36	0,76
Maribor	980	3,11	Brežice	1423	2,63	Nova Gorica	149	3,13	Krško	31	0,65
Občina	srbski	%	Občina	srbsko-	%	Občina	drugi	%	Občina	Nezano	%
SLOVENIJA	31329		SLOVENIJA	36265		SLOVENIJA	6240		SLOVENIJA	52316	
Ljubljana	10896	34,78	Ljubljana	10069	27,77	Ljubljana	1577	25,27	Ljubljana	10951	30,20
Kranj	2162	6,90	Kranj	1913	5,28	Koper	567	9,09	Maribor	4407	12,15
Maribor	1987	6,34	Koper	1911	5,27	Maribor	378	6,06	Celje	1812	5,00
Celje	1472	4,70	Velenje	1903	5,25	Piran	374	5,99	Koper	1789	4,93
Koper	1268	4,05	Maribor	1385	3,82	Izola	256	4,10	Piran	1195	3,30
Velenje	1091	3,48	Jesenice	1125	3,10	Kranj	187	3,00	Kranj	1181	3,26

Vir: SURS, 2003

PRIMERJAVA NARODNE, VERSKE IN JEZIKOVNE PRIPADNOSTI

Priloga 20: Prebivalstvo po veroizpovedi in narodni pripadnosti, Slovenija, popis 2002

Narodna pripadnost	Skupaj	Veroizpoved								Je vernik, vendar ne pripada veroizpovedi	Ni vernik, ateist	Ni želel odgovoriti	Neznano
		katoliška	evan-geličanska	druge prote-stantske	Pravoslavna	druge krščanske	islamska	oriental.	druge veroizpov-edi in agnostiki				
SKUPAJ	1964036	1135626	14736	1399	45908	1877	47488	1026	928	68714	199264	307973	139097
Slovenci	1631363	1086650	13752	1046	3583	1506	2804	762	721	62809	186055	255857	15818
Italijani	2258	1507	z	-	9	23	z	z	z	117	331	212	44
Madžari	6243	5016	524	158	z	8	8	z	9	65	159	259	z
Romi	3246	1663	-	z	67	6	868	z	z	287	99	163	87
Albanci	6186	363	-	z	8	8	5237	z	z	74	97	286	108
Bošnjaki	21542	107	-	-	318	6	19923	z	z	151	328	328	377
Črnogorci	2667	87	5	-	1193	z	634	z	z	76	463	172	31
Hrvati	35642	29942	24	51	201	51	30	13	22	682	2089	2199	338
Makedonci	3972	128	7	z	2623	14	507	z	z	97	294	227	70
Muslimani	10467	18	-	-	14	z	9328	-	z	238	251	374	237
Nemci	499	214	125	7	z	z	z	z	-	27	71	41	z
Srbi	38964	381	22	43	32665	54	53	9	9	751	2952	1412	613
Drugi	3933	1081	164	35	725	15	445	149	84	230	513	424	68
Jugoslovani	527	38	-	-	167	-	55	5	-	32	158	57	15
Bosanci	8062	353	z	z	1213	19	5724	z	z	97	259	247	144
Regionalno opr.	1467	1041	20	z	6	z	15	z	z	70	157	128	19
Narodno neopr.	12085	1682	25	36	1273	103	721	33	28	1973	3062	3003	146
Niso želeli odg.	48588	2593	31	6	1254	40	817	19	17	614	1405	41441	351
Neznano	126325	2762	33	9	579	15	308	14	20	324	521	1143	120597

Vir: SURS, 2003

Priloga 21: Struktura po veroizpovedi glede na narodno pripadnost, Slovenija, popis 2002

Narodna pripadnost	Skupaj	Veroizpoved								Je vernik, vendar ne pripada veroizpovedi	Ni vernik, ateist	Ni želel odgovoriti	Neznano
		katoliška	evan-geličanska	druge prote-stantske	pravoslavna	druge kršč.	islamska	oriental.	druge veroizpov-edi in agnostiki				
SKUPAJ	100	57,8	0,8	0,1	2,3	0,1	2,4	0,1	0,0	3,5	10,1	15,7	7,1
Slovenci	100	66,61	0,84	0,06	0,22	0,09	0,17	0,05	0,04	3,85	11,40	15,68	0,97
Italijani	100	66,74	z	-	0,40	1,02	z	z	z	5,18	14,66	9,39	1,95
Madžari	100	80,35	8,39	2,53	z	0,13	0,13	z	0,14	1,04	2,55	4,15	z
Romi	100	51,23	-	z	2,06	0,18	26,74	z	z	8,84	3,05	5,02	2,68
Albanci	100	5,87	-	z	0,13	0,13	84,66	z	z	1,20	1,57	4,62	1,75
Bošnjaki	100	0,50	-	-	1,48	0,03	92,48	z	z	0,70	1,52	1,52	1,75
Črnogorci	100	3,26	0,19	-	44,73	z	23,77	z	z	2,85	17,36	6,45	1,16
Hrvati	100	84,01	0,07	0,14	0,56	0,14	0,08	0,04	0,06	1,91	5,86	6,17	0,95
Makedonci	100	3,22	0,18	z	66,04	0,35	12,76	z	z	2,44	7,40	5,72	1,76
Muslimani	100	0,17	-	-	0,13	z	89,12	-	z	2,27	2,40	3,57	2,26
Nemci	100	42,89	25,05	1,40	z	z	z	z	-	5,41	14,23	8,22	z
Srbi	100	0,98	0,06	0,11	83,83	0,14	0,14	0,02	0,02	1,93	7,58	3,62	1,57
Drugi	100	27,49	4,17	0,89	18,43	0,38	11,31	3,79	2,14	5,85	13,04	10,78	1,73
Jugoslovani	100	7,21	-	-	31,69	-	10,44	0,95	-	6,07	29,98	10,82	2,85
Bosanci	100	4,38	z	z	15,05	0,24	71,00	z	z	1,20	3,21	3,06	1,79
Regionalno opr.	100	70,96	1,36	z	0,41	z	1,02	z	z	4,77	10,70	8,73	1,30
Narodno neopr.	100	13,92	0,21	0,30	10,53	0,85	5,97	0,27	0,23	16,33	25,34	24,85	1,21
Niso želeli odg.	100	5,34	0,06	0,01	2,58	0,08	1,68	0,04	0,03	1,26	2,89	85,29	0,72
Neznano	100	2,19	0,03	0,01	0,46	0,01	0,24	0,01	0,02	0,26	0,41	0,90	95,47

Vir: SURS, 2003

Priloga 22: Prebivalstvo po maternem jeziku in narodni pripadnosti, Slovenija, popis 2002

Narodna pripadnost	Skupaj	Materni jezik													
		slovenski	Italijan- ski	madžar- ski	romski	albanski	bosanski	črno- gorski	hrvaški	make- donski	nemški	srbski	srbsko- hrvaški	drugi	neznano
SKUPAJ	1964036	1723434	3762	7713	3834	7177	31499	462	54079	4760	1628	31329	36265	5778	52316
Slovenci	1631363	1601156	1195	1171	947	103	1242	41	12990	340	840	1634	3869	1167	4668
Italijani	2258	320	1832	z	z	-	z	-	34	-	z	z	z	37	11
Madžari	6243	170	z	5963	z	-	z	-	44	z	z	19	17	z	18
Romi	3246	310	z	z	2606	206	19	-	z	z	-	12	14	20	31
Albanci	6186	195	z	-	z	5756	37	-	33	64	-	17	24	17	37
Bošnjaki	21542	1547	z	z	-	z	15892	24	462	z	-	140	3300	37	120
Črnogorci	2667	377	z	z	-	z	35	304	64	z	z	807	1052	z	10
Hrvati	35642	3821	74	18	10	z	104	-	29736	z	22	69	1568	112	97
Makedonci	3972	327	-	-	z	15	z	z	11	3513	-	33	38	z	18
Muslimani	10467	1136	-	z	z	101	5456	37	525	48	z	147	2886	60	50
Nemci	499	76	-	z	z	-	-	-	z	-	394	z	z	10	z
Srbi	38964	3561	z	11	z	z	195	z	714	42	z	23186	10952	142	140
Drugi	3933	534	z	11	z	48	34	z	111	81	157	60	105	2757	26
Jugoslovani	527	100	z	z	-	26	10	-	27	z	z	154	179	18	z
Bosanci	8062	509	-	-	17	z	4771	-	363	z	-	325	1999	21	47
Regionalno opredeljeni	1467	588	152	z	-	z	z	z	253	-	-	z	z	436	12
Narodno neopredeljeni	12085	5348	121	125	22	47	690	z	1809	92	34	910	2613	176	z
Niso želeli odgovoriti	48588	33022	189	217	74	385	1665	23	4353	315	94	2181	5263	389	418
Neznano	126325	70337	184	177	122	441	1330	19	2535	236	75	1619	2372	365	46513

Vir: SURS, 2003

Priloga 23: Struktura prebivalstva po maternem jeziku glede na narodno pripadnost, Slovenija, popis 2002

Narodna pripadnost	Skupaj	Materni jezik													
		slovenski	italijanski	madžar- ski	romski	albanski	bosanski	črno- gorski	hrvaški	make- donski	nemški	srbski	srbsko- hrvaški	drugi	neznano
SKUPAJ	100	87,75	0,19	0,39	0,20	0,37	1,60	0,02	2,75	0,24	0,08	1,60	1,85	0,29	2,66
Slovenci	100	98,15	0,07	0,07	0,06	0,01	0,08	0,00	0,80	0,02	0,05	0,10	0,24	0,07	0,29
Italijani	100	14,17	81,13	z	z	-	z	-	1,51	-	z	z	z	1,64	0,49
Madžari	100	2,72	z	95,51	z	-	z	-	0,70	z	z	0,30	0,27	z	0,29
Romi	100	9,55	z	z	80,28	6,35	0,59	-	z	z	-	0,37	0,43	0,62	0,96
Albanci	100	3,15	z	-	z	93,05	0,60	-	0,53	1,03	-	0,27	0,39	0,27	0,60
Bošnjaki	100	7,18	z	z	-	z	73,77	0,11	2,14	z	-	0,65	15,32	0,17	0,56
Črnogorci	100	14,14	z	z	-	z	1,31	11,40	2,40	z	z	30,26	39,45	z	0,37
Hrvati	100	10,72	0,21	0,05	0,03	z	0,29	-	83,43	z	0,06	0,19	4,40	0,31	0,27
Makedonci	100	8,23	-	-	z	0,38	z	z	0,28	88,44	-	0,83	0,96	z	0,45
Muslimani	100	10,85	-	z	z	0,96	52,13	0,35	5,02	0,46	z	1,40	27,57	0,57	0,48
Nemci	100	15,23	-	z	z	-	-	-	z	-	78,96	z	z	2,00	z
Srbi	100	9,14	z	0,03	z	z	0,50	z	1,83	0,11	z	59,51	28,11	0,36	0,36
Drugi	100	13,58	z	0,28	z	1,22	0,86	z	2,82	2,06	3,99	1,53	2,67	70,10	0,66
Jugoslovani	100	18,98	z	z	-	4,93	1,90	-	5,12	z	z	29,22	33,97	3,42	z
Bosanci	100	6,31	-	-	0,21	z	59,18	-	4,50	z	z	4,03	24,80	0,26	0,58
Regionalno opredeljeni	100	40,08	10,36	z	-	z	z	z	17,25	-	-	z	z	29,72	0,82
Narodno neopredeljeni	100	44,25	1,00	1,03	0,18	0,39	5,71	z	14,97	0,76	0,28	7,53	21,62	1,46	z
Niso želeli odgovoriti	100	67,96	0,39	0,45	0,15	0,79	3,43	0,05	8,96	0,65	0,19	4,49	10,83	0,80	0,86
Neznano	100	55,68	0,15	0,14	0,10	0,35	1,05	0,02	2,01	0,19	0,06	1,28	1,88	0,29	36,82

Vir: SURS, 2003

Priloga 24: Struktura po narodni pripadnosti, glede na materni jezik, Slovenija, 2002

Narodna pripadnost	Skupaj	Materni jezik													
		slovenski	italijanski	madžar- ski	romski	albanski	bosanski	črno- gorski	hrvaški	make- donski	nemški	srbski	srbsko- hrvaški	drugi	neznano
SKUPAJ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Slovinci	83,06	92,90	31,77	15,18	24,70	1,44	3,94	8,87	24,02	7,14	51,60	5,22	10,67	20,20	8,92
Italijani	0,11	0,02	48,70	z	z	-	z	-	0,06	-	z	z	z	0,64	0,02
Madžari	0,32	0,01	z	77,31	z	-	z	-	0,08	z	z	0,06	0,05	z	0,03
Romi	0,17	0,02	z	z	67,97	2,87	0,06	-	z	z	-	0,04	0,04	0,35	0,06
Albanci	0,31	0,01	z	-	z	80,20	0,12	-	0,06	1,34	-	0,05	0,07	0,29	0,07
Bošnjaki	1,10	0,09	z	z	-	z	50,45	5,19	0,85	z	-	0,45	9,10	0,64	0,23
Črnogorci	0,14	0,02	z	z	-	z	0,11	65,80	0,12	z	z	2,58	2,90	z	0,02
Hrvati	1,81	0,22	1,97	0,23	0,26	z	0,33	-	54,99	z	1,35	0,22	4,32	1,94	0,19
Makedonci	0,20	0,02	-	-	z	0,21	z	z	0,02	73,80	-	0,11	0,10	z	0,03
Muslimani	0,53	0,07	-	z	z	1,41	17,32	8,01	0,97	1,01	z	0,47	7,96	1,04	0,10
Nemci	0,03	0,00	-	z	z	-	-	-	z	-	24,20	z	z	0,17	z
Srbi	1,98	0,21	z	0,14	z	z	0,62	z	1,32	0,88	z	74,01	30,20	2,46	0,27
Drugi	0,20	0,03	z	0,14	z	0,67	0,11	z	0,21	1,70	9,64	0,19	0,29	47,72	0,05
Jugoslovani	0,03	0,01	z	z	-	0,36	0,03	-	0,05	z	z	0,49	0,49	0,31	z
Bosanci	0,41	0,03	-	-	0,44	z	15,15	-	0,67	z	-	1,04	5,51	0,36	0,09
Regionalno opredeljeni	0,07	0,03	4,04	z	-	z	z	z	0,47	-	-	z	z	7,55	0,02
Narodno neopredeljeni	0,62	0,31	3,22	1,62	0,57	0,65	2,19	z	3,35	1,93	2,09	2,90	7,21	3,05	z
Niso želeli odgovoriti	2,47	1,92	5,02	2,81	1,93	5,36	5,29	4,98	8,05	6,62	5,77	6,96	14,51	6,73	0,80
Neznano	6,43	4,08	4,89	2,29	3,18	6,14	4,22	4,11	4,69	4,96	4,61	5,17	6,54	6,32	88,91

Vir: SURS, 2003

Priloga 25: Število opredeljenih za posamezno narodno pripadnost in posamezni materni jezik, Slovenija, popis 2002

Narodna pripadnost													
Število opredeljenih	Slovenci	Italijani	Madžari	Romi	Albanci	Črnogorci	Makedonci	Nemci	Bošnjaki	Muslimani	Hrvati	Srbi	ostali
									Bosanci				
1964036	1631363	2258	6243	3246	6186	2667	3972	499	40071	35642	38964		192925
									114677				
Materni jezik													
Število opredeljenih	slovenski	italijanski	madžarski	romski	albanski	črnogorski	makedonski	nemški	bosanski	hrvaški	srbski	srbsko-hrvaški	ostali
1964036	1723434	3762	7713	3834	7177	462	4760	1628	31499	54079	31329	36265	58094
									153172				

Vir: SURS, 2003